

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ. ΤΖΟΥΓΑΝΑΤΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΣ ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΤΕΥΧΟΣ Β'

(ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΕΤΗΡΩΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΑΘΗΝΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΔΗΜ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ. ΤΖΟΥΓΑΝΑΤΟΥ

110

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΣ ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

(ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

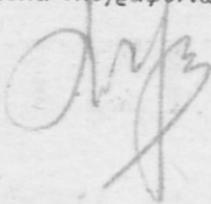
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞ ΔΗΜΑΡΑ

ΑΘΗΝΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

*Όλα τὰ αντίτυπα υπογράφονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be the Greek name 'Αδων' (Adon), written in a cursive style.

Τυπογραφεῖον Ἀδων Γ. Ρόδη, Κεραμεικοῦ 42

ΜΕΡΟΣ Α'

ΑΠΟ ΤΟΥ 1453 ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ὁ ἀντίκτυπος ἐκ τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἠσθάνθησαν ὅτι ὁ κίνδυνος εὕρισκετο πλέον ἐπὶ θύραις. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν πρώτων ἐντυπώσεων ἐγένοντο σπασμωδικαὶ τινες ἐνέργειαι πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν Τούρκων ἀνευ ἀποτελέσματος. Οἱ πάπαι Κάλλιστος Γ' καὶ Πίος Β' ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βησσαρίωνος ματαίως ἐκινήθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τὰ θρησκευτικὰ ἐλατήρια δὲν εἶχον πλέον τὴν δύναμιν νὰ συγκινήσουν καὶ νὰ συνενώσουν ἕνα κόσμον ἀμφιρρέποντα καὶ σπαρασσόμενον. Οἱ ἐμπορικοὶ ἀνταγωνισμοὶ καὶ ὁ ἀγὼν τῆς ἐπικρατήσεως εἶχον φέρει ἀντιμετώπους τοὺς λαοὺς. Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐδίσταναν μάλιστα νὰ συνάψουν πρὸς τοὺς Τούρκους συνθήκην ἐπωφελεῖν (Ἀπρίλιος 1554).

Ἡ συνέχεια τῶν κατακτήσεων τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ ὀρμητικὸς Μωάμεθ συνέχισε τὴν κατάκτησιν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς τότε κατεῖχοντο ἡ Κρήτη, δέκα ἐπτὰ ἐκ τῶν Κυκλάδων, ἡ Εὐβοία καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου τὸ Ναύπλιον, ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη. Οἱ Γενοῶται ἐξ ἄλλου κατεῖχον τὴν Λέσβον, τὴν Αἴνον (Θράκη) κ. ἄ., οἱ Ἰωαννῖται ἱππῶται ἐξουσίαζον τῶν Δωδεκανήσων, οἱ δὲ Λουζιτιᾶν τῆς Κύπρου. Ὁ Μωάμεθ τὸ 1462 κατέλαβε τὴν Λέσβον, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους μετέφερεν εἰς Κωνσταντινοῦπολιν. Μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἐνετῶν δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκτραγῆ ὁ πόλεμος διὰ τὴν Πελοπόννησον, ὃ ὁποῖος διήρκεσε 16 ἔτη (1453 - 1479). Διαρκούντος τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἐβοήθησαν τοὺς Ἐνετοὺς ἡ Μάνη, ἡ Ἀρκαδία καὶ ἡ Σπάρτη (Ἀ' Ἑλληνικὴ ἐξέγερσις). Ἡ ἐνετοκρατουμένη Χαλκίς, ἀφοῦ ἀντέστη ἥρωικῶς εἰς πολιορκίαν καὶ βομβαρδισμούς, παρεδόθη διὰ συνθήκης (Ἰούλιος 1470), ἀλλ' οἱ Τούρκοι παρασπονδήσαντες προέβησαν εἰς ἀνηκούστους σφαγὰς. Τὸ 1475 ἐσώθη τὸ πολιορκούμενον Κάστρον τῆς Λήμνου χάρις εἰς τὸν ἥρωισμόν τῆς Λημνίας κόρης Μαρούλας. Ἡ Ρόδος τέλος συνεπικουρούντων καὶ τῶν κατοίκων ἀντέστη ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἐπι-

μονον πολιορκίαν Ισχυρού τουρκικού στόλου υπό τον εξωμότην Μεζιχ πασάν Παλαιολόγον (Μάιος 1480).

Αί κύριαι δυνάμεις τών Τούρκων είχαν στραφή προς την Εύρωπην. Ίσχυρός στρατός υπό τον Μωάμεθ έπέτεθη άνευ άποτελέσματος κατά του Βελιγραδίου (1456). Ο γέρον Οδυνιάδης άπέθανε χωρίς να έπιτύχη την άναχαίτισιν τών Τούρκων, ένεκα του άνταγωνισμού τών ηγεμόνων της Δύσεως. Τοιουτοτρόπως οί Τούρκοι υπέταξαν την Σερβίαν, πλην του Βελιγραδίου, την Βλαχίαν, την Βοσνίαν και Έρζεγοβίην και την Άλβανίαν (1468) παρά την γενναίαν άντίστασιν του γέροντος Σκενδέριπεη.

Κατά τον πόλεμον της Τουρκίας έναντίον του βασιλέως της Νεαπόλεως κατελήφθησαν αί ύποτελείς εις τον βασιλέα νήσοι Κ ε φ α λ η ν Ι α κ. Ά. (1479), τας οποίας όμως μετ' όλιγον κατέκτησαν οί Ένετοι (1500). Έκτοτε συνεδέθησαν μετá τών Ιονίων νήσων και ήκολούθησαν τας τύχας των αί ένετικάι κτήσεις Πάργα, Κύθηρα, Βουθρωτών, Σαγιάδα.

Τό 1480 ό Μωάμεθ κατέλαβεν αφινιδιαστικώς τό Ό τ ρ á ν τ ο από θαλάσσης. Η κατοχή εις τό τμήμα τουτο της Ν. Ιταλίας παρέτάθη επί έν και ήμισυ έτος.

Βογιαζήτ Β', Σελήμ Α' και Σουλεϊμάν Α'.

Έπί του Β ο γ ι α ζ ή τ (1481-1512) ό Κ ά ρ ο λ ο ς Η' (1483-1498) της Γαλλίας (βλ. Α' σελ. 204) * συνεννοηθείς με τους Έλληνας και τους Άλβανούς έσχεδιάσεν έπίθεισιν κατά της Κωνσταντινουπόλεως. Τά σχέδιά του όμως έπροδόθησαν εις τους Τούρκους από τον πάπαν Άλέξανδρον Στ' Βοργίαν και τους αντιζήλους του Ένετούς, οί οποιοί έφοβήθησαν, μήπως νέος παράγων έγκατασταθής εις Άνατολήν. Οί Έλληνες, οί οποιοί είχαν ξεγερευθή (έξεγευσις του 1495), έγκατελείφθησαν και υπέστησαν πολλά δεινά.

Έπί Σ ε λ ή μ Α' (1512-1520) κατελήφθησαν ή Συρία, ή Παλαιστίνη και ή Αίγυπτος. Ο Σελήμ έλαβε τον τίτλον του χαλίφου τών Μουσουλμάνων, αί δε κατακτήσεις του εξετεινόnton μέχρι του Άλγερίου και της Περσίας.

Ο Σ ο υ λ ε ι μ á ν (1520-1566) ύπήρξεν όνομαστός σουλτάνος. Οί Έυρωπαίοι τον έπωνόμασαν μεγαλοπρεπή, οί δε Τούρκοι Κανουνί (νομοθέτην). Έπί τών ήμερών του ή Τουρκία έφθασεν εις μεγίστην δύναμιν. Τό Β ε λ ι γ ρ á δ ι ο ν κατελήφθη (1521) καθώς ή Ρ ό δ ο ς μετá τών έξηρητμένων νήσων (1522), οί δε Ίωαννίται ήπώτα κατέφυγον εις Μάλταν. Οί Δωδεκανήσιοι διετήρησαν μερικά προνόμια. Η Χ ί ο ς, ή οποία κατείχετο από Γενοάτας, παρεδόθη αύθορμήτως (1566), διά τουτο δε διετήρησεν έπίσης προνόμια. Ο τουρκικός στόλος υπό τον Λέσβιον έξωμότην άρχιπειρατήν Χ α ι ρ ε δ ι ν Β α ρ β α ρ ό σ α ν, ό οποίος άνεδείχθη εις άρχοντα του Άλγερίου, αφού άπέτυχε να καταλάβη τας Ίονίους νήσους, έστράφη προς τό Αιγαίον και έκυρεύεσε πλείστας έκ τών Κυκλάδων. Οί Ένετοι τότε ήναγκάσθησαν να έγκαταλείψουν τό Ν α ύ π' λ ι ο ν και την Μ ο ν ε μ β α σ ί α ν (1541) και ήρχισαν να όχυρώνονται εις Κρήτην. Ο Βαρβαρόσσας με τας έπιδρομάς του ένέσπειρε τον τρόμον εις την Μεσόγειον.

Αί πρώται άποτυχίαι τών Τούρκων.

Ο Σουλεϊμάν εξακίς έξεστράτευσε κατά της Ούγγαρίας. Άφού διά της περιφήμου νίκης του εις Μ ο χ á τ ι ς (1526) έγένητο κύριος της

* Η παραπομπή εις τό πρώτον τεύχος της Γεν. Ιστορίας μας.

Βουδαπέστης, έπεχείρησε την πρώτην επίθεισιν κατά της Βιέννης (1529) με 250 χιλ. στρατόν και 300 τηλεβόλα. Μετά πολιορκίαν τριών εβδομάδων εξηναγκάσθη να υποχωρήση, ή δέ άποτυχία του αυτή ένεχει μεγάλην σημασίαν διά την εξέλιξιν των τυχών της Εύρώπης.

Τό 1535 ο αυτοκράτωρ Κάρολος Ε' καταναυμαχήσας την τουρκικήν άρμάδα κατέλαβε την Τύνιδα, όπου άπηλευθέρωθησαν χιλιάδες σκλάβων. Ο Κάρολος όμως εξηναγκάσθη να επιστρέψη εις την Εύρώπην έξ αίτίας νέου πολέμου προς τον αντίζηλον του και σύμμαχον των Τούρκων Φραγκίσκον Α' της Γαλλίας. Μεταξύ Σουλειμάν και Φραγκίσκου υπεγράφη συνθήκη (1536), διά της οποίας παρεωρήθησαν εις τους Γάλλους ύπηκόους έμπορικά, θρησκευτικά και άλλα προνόμια. Ούτω καθιερώθη ο θεσμός των λεγομένων δι'ομολογήσεων (capitulations), ο οποίος βραδύτερον επεξετάθη και εις άλλα κράτη.

Τό 1541 ο Κάρολος απέτυχεν εις προσπάθειάν του, όπως κατάλυση τό κράτος του Χαϊρεδίν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

Η ναυμαχία της Ναυπάκτου.

Επί Σελήμ Β' (1566-1574) κατελήφθησαν ή Νάξος (1579) και ή Πάρος. Μετά την κατάληψιν και της Κύπρου (1570), ή οποία είχεν έν τω μεταξύ περιέλθει εις τους Ένετούς, παρέμενεν εις χείρας των Ένετών μόνον ή Κρήτη.

Τό γεγονός της καταλήψεως της Κύπρου προεκάλεσε συγκίνσιν εις την Εύρώπην. Δι' ένεργειών του πάπα Πίου Ε' ώργανώθη ένα είδος ιερής συμμαχίας έκ της Ένετίας, της Ισπανίας (βλ. και Φίλιππος Β') και των Ίωαννιτών Ιπποτών. Ο ήνωμένος στόλος των Εύρωπαίων υπό την άρχηγίαν του Δόν Ιάκνου του Αύστριακού κατεναυμάχησε παρά τας Έχινάδας (μεταξύ Άκαρνανίας και Ίθάκης) τους Τουρκοαλγερίους. Η περίφημος αυτή ναυμαχία της Ναυπάκτου* (5 Οκτωβρίου 1571) είναι τεραστίας σημασίας γεγονός, διότι από της εποχής αυτής εμφανώς πλέον αρχίζει ή τουρκική κατάρρευσις. Οί Εύρωπαίοι όμως έξ αίτίας των βραδιουργιών των ήγεμόνων της Δύσεως άφησαν άνεμετάλλευτον την σημαντικήν αυτήν νίκην. Οί Τούρκοι παρέμειναν εις Κύπρον.

* Οί Εύρωπαίοι την ονομάζουν Ναυμαχίαν του Lepanto, διότι τοιοούτω τρόπωσ ονόμαζον οί Ένετοί τον Κορινθιακόν κόλπον. Οί στόλοι των δύο αντίπαλων ήσαν περίπου ίσοι (250 πλοία). Μετά των χριστιανών έπολέμησαν και πολλοί Έλληνες ναύται. Έκ του τουρκικού στόλου κατεστράφησαν τά 4/5. Μνημεία της ναυμαχίας σώζονται εις Κεφαλληνίαν. Και πάλιν τότε έσημειώθησαν έξεγέρσεις, ιδίως εις την Μάνην και την Σ. Ελλάδα, άλλ' ή συμμαχία της Δύσεως διελύθη και οί Έλληνες έγκατελείφθησαν εις την εκδικητικήν μάχην των Τούρκων.

Ἡ Τουρκία καταρρέουσα.

Ἀπὸ τοῦ Μουράτ Γ' (1574-1595) εἶναι ὀλοφάνερα πλέον τὰ συμπτώματα τῆς ἀποσυνθέσεως. Ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἀποτυχιῶν ἐξεδηλώθησαν ταραχαὶ τῶν Γενητσάρων, στάσεις τῶν ὑποδούλων, δολοπλοκίαι καὶ τρομοκρατίαι. Ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες τῶν χαρμελιῶν ἐπενέβαινον εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας. Οἱ σουλτάνοι τῆς σειρᾶς αὐτῆς ὑπῆρξαν ἀνάξιοι καὶ νωθοί. Εἶναι ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀνῆλθον εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα Ἕλληνες ἀνήκοντες εἰς ἰσχυροὺς καὶ πλουσίους οἴκους καὶ ἤρχισεν ἡ πρώτη ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἐπὶ τοῦ θηριώδους Μουράτ Δ' (1623-1640) κατεβλήθη προσπάθεια ν' ἀναχαιτισθῇ ἡ ἀποσυνθεσις διὰ πρωτοφανοῦς ἀγριότητος. Τότε ἐστραγγαλίσθη ὁ περίφημος διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν προοδευτικότητά του πατριάρχης Κόρυλλος Λούκαρις. Εὐτυχῆς γεγονὸς διὰ τοὺς Ἕλληνας ὑπῆρξεν ἡ κατάργησις τοῦ παιδομαζώματος (1632), τὸ ὁποῖον εἶχε καθιερωθῆ ἐπὶ Οὐρχάν (βλ. Α' σελ. 195).

Οἱ Κιοπροულῆδες Μεγάλοι Βεζύροι.

Τὴν ἀναρχίαν συνεκράτησαν προσωρινῶς οἱ Μεγ. Βεζύροι ἐκ τοῦ οἴκου Κιοπροულῆ (Κιοπροούλογλου). Ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ Δ' (1648-1687) ἀνεδείχθη εἰς μέγαν βεζύρην ὁ πρῶτος τῆς σειρᾶς Μεχμέτ Κιοπροουλῆς, ὁ ὁποῖος κατέστειλε διαφόρους ἀνταρσίας καὶ συνέχισε τὰς θηριωδίας. Μεταξὺ τῶν θυμάτων τῆς ἐποχῆς καταλέγονται καὶ οἱ ἀποθανόντες εἰς τὴν ἐξορίαν πατριάρχαι Παρθένιος Α' καὶ Β' καὶ ὁ ἀπαγχονισθεὶς Παρθένιος Γ'.

Ἀξιοσημείωτον γεγονὸς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ μακρὸς Κρητικὸς πόλεμος (1645-1659), ὁ ὁποῖος κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ κατάληψις τῆς Κρήτης.

Ἀπὸ τοῦ 1204 ἡ Κρήτη εὕρισκετο εἰς χεῖρας τῶν Ἑνετῶν. Ὑπὸ τὸ φεουδαλικὸν καθεστῶς τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἡ ζωὴ τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ δὲν ἦτο εὐχάριστος, διότι ὑπέφερον ἀπὸ τὴν βαρεῖαν φορολογίαν καὶ τὰς ἀγγαρείας μόνον ἡ μεσαία τάξις ἠδύνατο ν' ἀσχολῆται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος ἐν συναρτήσῃ μὲ τὴν Δύσιν ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενος ἐν τῇ νήσῳ λαμπρὸς πολιτισμὸς καὶ ἐπῆλθε σχετικὴ εὐημερία, ἡ ὁποία ὅμως διήρκεσε μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας. Ἀπὸ τότε τὸ καθεστῶς ἔγινε καταθλιπτικώτερον καὶ διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι εἴδον μὲ ἀδιαφορίαν διεξαγόμενον ἐν τῇ νήσῳ τὸν μακρὸν ἑνετο-τουρκικὸν πόλεμον, μόνον δὲ περὶ τὸ τέλος μετέσχον εἰς τὴν ἄμυναν.

Μετὰ 21 ἔτη ὁ νέος μέγας βεζύρης Ἀχμέτ Κιοπροουλῆς, υἱὸς τοῦ προηγούμενου, ὁ ὁποῖος εἶχε διερμηνῆσαι τὸν Ἕλληνα Παναγιώτην Νικουσίον, πρῶτον ἀναδειχθέντα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως, κατέλαβε τὸ Μεγάλο Κάστρο (Ἡράκλειον).

Τὸ 1659 ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀμύνης Φραγκῖσκος Μοροζίνης παρέδωσε τὴν νήσον. Οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ λόγιοι ἠκολούθησαν τοὺς Ἑνετοὺς εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ τὴν Ἑνετίαν. Ὁ πολιτισμὸς τῆς νήσου κατεστράφη, τὰ κτήματα διεμοιράσθησαν εἰς Τούρκους μαχητὰς καὶ οἱ κάτοικοι ἐγένοντο δουλοπάροικοι. Οἱ Κρήτες ὑπὸ

τούς Τούρκους οὐδέποτε ἔπαυσαν νά ἐπαναστατοῦν, αἱ δὲ ἐξεγέρσεις των ἀριθμοῦνται εἰς 11.

Ἡ δευτέρα πολιορκία τῆς Βιέννης.

Ἐπὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου Καρᾶ Μουσταφᾶ ἡ Τουρκία περιπλάκη εἰς ἀτυχή πόνεμον μὲ τὴν Αὐστρίαν. Ὁ Μουσταφᾶς ἐπωφελούμενος ἐκ τῶν διχοστασιῶν τῶν Οὐγγῶν καὶ τῆς ἐξαντλήσεως τῆς Αὐστρίας (πόλεμοι Λουδοβίκου ΙΔ') ἐπολιόρκησε τὴν Βιέννην (1683). Τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Ἰωάννης Σοβιέσκυ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν βοήθειαν καὶ ἄλλων ἡγεμόνων ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νά ὑποχωρήσουν κακῶς. Ἡ νέα αὕτη ἀποτυχία τῶν Τούρκων ἐσημαίνει τὴν ὀριστικὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ἐκ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης.

Ὁ εὐρωπαϊκὸς κατὰ τῶν Τούρκων συνασπισμὸς τοῦ 1684.

Οἱ Εὐρωπαῖοι, πλὴν τῶν Γάλλων, συνάψαντες ἱερὸν συνασπισμὸν ἀντεπετέθησαν. Ἡ Βουδαπέστη ἀνακατελήθη καὶ ἡ οὐγγρικὴ βουλή ἐκήρυξε τὸ οὐγγρικὸν στέμμα κληρονομικὸν τῶν Ἀψβούργων. Οἱ Ἐνετοί, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Πρέβεζαν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τῶν γηραιῶν Μοροζίνη καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐξεγερθέντων κατοίκων τὴν κατέλαβον (1685). Ἐν συνεχείᾳ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐβάδισαν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἀντινάχη ἀπὸ βόμβαν ὁ ἄριστα μέχρι τότε διατηρούμενος Παρθενῶν (16 Σεπτεμβρίου 1687), τὸν ὅποιον εἶχον οἱ Τούρκοι μεταβάλει εἰς πυριτιδαποθήκην. Αἱ Ἀθῆναι ἐκυριεύθησαν, ἀλλ' οἱ Ἐνετοί, ἀφοῦ ἐσύλησαν τὰς ἀρχαιότητας, ἐγκατέλειψαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς τὴν μάστιγαν τῶν Τούρκων καὶ περιωρίσθησαν εἰς Πελοπόννησον.

Ἡ συνθήκη τοῦ Κάρολιτς.

Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τῆς Ζέντας (1697) οἱ Τούρκοι κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου τῆς Σαβοΐας. Τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Κάρολιτς (1699), ἡ ὁποία εἶνε καὶ ἡ πρώτη ἐπίσημος ἔγγραφος ἀπόδειξις τῆς τουρκικῆς παρακμῆς. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἐνετία διετήρησε τὴν Δαλματίαν, τὴν Πελοπόννησον καὶ νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου, ἡ δὲ Ρωσσία, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1686 εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν πόλεμον, ἔλαβε τὸ Ἀζώφ καὶ ἤρχισεν ἔκτοτε νά ἐκδηλώνῃ τὸ ἐνδιαφέρον της διὰ τὸν Εὐξείνιον καὶ τὴν Μεσόγειον.

Ἡ συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς.

Μετ' ὀλίγα ἔτη οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Ρώσους καὶ ἀνέκτησαν τὸ Ἀζώφ (εἰρήνη τοῦ Προύθου, 1711), ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἐνετῶν καὶ ἀνέκτησαν τὴν Πελοπόννησον (1715). Ἀλλ' εἰς τὸν πόλεμον ἐπενέβη ἡ Αὐστρία καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου κατετρόπωσαν καὶ πάλιν τοὺς Τούρκους παρὰ τὸν Δούναβιον (μάχη Πετροβαρδίνου, 1716) καὶ ἐκυριεύσαν τὸ Βελιγράδιον. Διὰ νέας μεσολαβήσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας συνήφθη ἡ

συνθήκη τοῦ Πασσάροβιτς (1718), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὸ Βανάτον καὶ τμήματα τῆς Σερβίας, Βοσνίας καὶ Βλαχίας, ἡ δὲ Ἑνετία διετήρησε μὲν τὴν Δαλματίαν, ἀλλ' ἐπέστρεψε τὴν Πελοπόννησον.

Αἱ νίκαι τῶν Αὐστριακῶν ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην. Ἡ Τουρκία δὲν ἀπέφευγε τὸν διαμελισμὸν, ἀν δὲν παρενέπιπεν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ ἐξ αἰτίας τούτου προβολὴ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας τοῦ δόγματος τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ὅπωςδῆποτε διεφάνη πλέον τὸ πρόβλημα τῆς κληρονομίας τῆς καταρρευούσης ἤδη Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἀνταγωνισμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Εἶναι τὸ λεγόμενον «Ἀνατολικὸν ζήτημα».

Οἱ συντελεσταὶ τῆς τουρκικῆς παρακμῆς.

Ἀφ' ὅτου ἐσταμάτησαν αἱ κατακτήσεις, κατεδείχθη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδύνατο νὰ ὀργανώσουν τὰ κατακτηθέντα ἐδάφη. Ὅχι μόνον φορεῖς πολιτισμοῦ δὲν ἦσαν οἱ κατακτηταί, ἀλλ' οὐδὲ τὴν δύναμιν εἶχον νὰ διδαχθῶν καὶ νὰ δημιουργήσουν. Ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς ἀγροικοῦ στρατιωτικῆς φεουδαρχίας πασάδων καὶ μπέηδων ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς ἀγρίου στίφους δὲ τυφλὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν, ἀποζῶντος ἐκ τῶν πολέμων. Τοιαῦται μᾶζαι ἀπέβησαν ἀξιόλογον ὄργανον κατακτῆσεων, δὲν ἦσαν ὅμως εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσουν. Διὰ τοῦτο πολλοί, ἴδια δὲ ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ βυζαντινοῦ ἀρχοντολογίου, ἐγένοντο μεγάλοι βεζύραιοι, ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ ἢ κατέλαβον ὑψηλὰς ἐμπιστευτικὰς θέσεις, ὡς ὁ Παναγιώτης Νικουσίος (βλ. σελ. 6) «ὁ ἐξ ἀπορρήτων» Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, πληρεξούσιος τῆς Τουρκίας εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Κάρλοβιτς, ὁ υἱὸς τοῦ Νικόλαος, ἀναδειχθεὶς πρῶτος εἰς τὴν σειράν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας (1709) κ. ἄ.

Εἰς τὰ ἐξῆς δύνανται νὰ συνοψισθοῦν οἱ κυριώτεροι παράγοντες παρακμῆς: 1) Εἰς τὴν θεοκρατικὴν διάρθρωσιν τοῦ κράτους, ἡ ὁποία καθίστα τὸν κρατικὸν μηχανισμὸν ἀνίκανον νὰ συγχρονισθῇ. 2) Εἰς τὸν ἀπολυταρχισμὸν τῆς σουλτανικῆς θελησεως. 3) Εἰς τὴν προϊούσαν νωθρότητα καὶ τὸ ἀπόλεμον τῶν σουλτάνων ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν δολοπλοκιῶν, τῆς εὐνοίας τοῦ χαρεμίου, τῶν δώρων (πεσκές) κ.τ.τ. 4) Εἰς τὴν ἀποστέρησιν ἐκ τῶν ἀμέσων πόρων τῶν κατακτῆσεων. 5) Εἰς τὴν ἐκτροπὴν τῶν Γενητσάρων εἰς ἀρπαγὰς καὶ λεηλασίας. 6) Εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐνιαίου συστήματος διοικήσεως. 7) Εἰς τὴν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς δυνάμεως διαφόρων τοπαρχῶν καὶ 8) Εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ πλήθους τῶν ὑπηκόων.

Αἱ συνέπειαι τῆς παρακμῆς.

Συνέπειαι τῆς κακοδιοικήσεως ἦσαν αἱ δωροδοκίαι καὶ αἱ ἀκαυτήριαι. Ἡ χαλαρότης ἐξ ἄλλου τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης παρακολουθήσεως συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἰσχυρῶν τοπαρχῶν, οἱ ὅποιοι ἐπέτυχον κάποιαν ἡμιανεξαρτησίαν. Τὴν κατάστασιν ἐχειροτέρευεν ἡ διείδυσις τῶν ξένων ἐπιρροῶν, ἡ ὁποία ἐπέδωκε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς τουρκικῆς ἀδυναμίας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Οἱ ὑπόδουλοι τέλος, οἱ Ἑλληγες κυρίως, ἐπειδὴ παρέμειναν ἀστράτευτοι καὶ δὲν ἀπεμυζῶντο

πλέον από τὸ παιδομάζωμα καὶ τὰς ἀγγαρείας τοῦ στόλου, ἡσυχώθησαν ἐπιτυχῶς μὲ τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὰς τέχνας. Ἡ ἐκ τούτων ἀποκτηθεῖσα οἰκονομικὴ εὐεξία συνετέλεσεν εἰς τὴν αὐξησιν τῶν προνομίων καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν μεγαλυτέρας ἐλευθερίας εἰς τὴν αὐτοδιοίκησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἡ Ἐν Τουρκίᾳ Καταστάσις Κατὰ Τὸν ἸΗ' Αἰῶνα

Ἡ συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου.

Οἱ Τοῦρκοι ἐξωθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῶν ὁποίων ὁ πρεσβευτὴς Βιλνέβ σκανδαλωδῶς ἐπενέβαινε εἰς τὰ τουρκικὰ ζητήματα, ἐπεζήτησαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἐκ τῶν περισπασμῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ν' ἀνατρέψουν τὴν συνθήκην τοῦ Πασσάροβιτς. Ὁ σουλτάνος Μαχμουὺτ Α' (1730-1754) ἐστράφη κατὰ τῶν Ρώσων, οἱ ὅποιοι ὁμως προήλασαν πρὸς τὴν Κριμαίαν καὶ τὸν Δούναβιν. Ἐξ ἀντιθέτου ἡ σύμμαχος τῶν Ρώσων Αὐστρία ἐδοκίμασε σειρὰν ἀποτυχιῶν.

Τῇ μεσολαβῆσει καὶ πάλιν τῶν Δυνάμεων ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου (1739), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ὑπεχρέωθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἅπαντα σχεδὸν τὰ κτηθέντα, ἐνῶ ἡ Ρωσία ἐκράτησε τὸ Ἀζώφ. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐνισχύθη ὁ ρωσικὸς παράγων εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Αὐστρίας.

Ἡ Τουρκία μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μαχμουὺτ ἡ τουρκικὴ δύναμις ἐκ τῶν πολέμων πρὸς τὴν Αἰκατερίνην Β' (βλ. καὶ σελ. 15) κατέπεσεν ἔτι περισσότερον. Ματαίως ὁ γαλλόφιλος Σελήμ Γ' (1789-1807) ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις κατὰ τὸ σύστημα τῆς πεφωτισμένης δεσποτείας. Οἱ παλαιότουρκοι ἐξηγέρθησαν καὶ ὁ νεωτεριστὴς ἐξεθρονίσθη. Ὁ Μουσταφᾶς Δ' ἀνετράπη διὰ στάσεως καὶ ἐφονεύθη, ὁ δὲ Μαχμουὺτ Β' (1808-1839) ματαίως προσεπάθησε ν' ἀκολουθήσῃ τὰς μεταρρυθμιστικὰς τάσεις καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐξαχρείωσιν τῶν Γενητσάρων. Ἡ βασιλεία του συνεταράχθη ἀπὸ πολέμου καὶ ἐπαναστάσεις πρὸς τοπάρχας καὶ ὑποδούλους. Τὸ κράτος του ὑπέστη δεινὸν πλήγμα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπαναστάσιν. Μὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους παρενέβη καὶ ὁ ἑλληνικὸς παράγων εἰς τὸ «Ἀνατολικὸν ζήτημα», τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰσέλθει ἤδη εἰς νέαν φάσιν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσουκ Καϊναρτζή (1774, βλ. καὶ σελ. 15).

Οἱ τοπάρχαι.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνικάνων σουλτάνων ἀνεπτύχθη ἡ δύναμις ἰσχυρῶν τοπαρχῶν, οἱ ὅποιοι ἀπέβησαν ἡμιανεξάρτητοι ἡγέμονες. Ἐκ τούτων σπουδαιότεροι ἦσαν: 1) Ὁ Ἀλη πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Οὗτος εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν Ἡπειρὸν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Στερεᾶς, διετήρει στρατὸν ἐξ 80.000, διεξῆγε πολέμους

πρὸς ἄλλους πασάδες καὶ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους καὶ συνήπτε διπλωματικὰς σχέσεις μὲ ξένα κράτη. Περιώνυμος κατέστη διὰ τὴν δολιότητα του καὶ τὴν θηριωδίαν του. 2) Ὁ Πασβάνογλου, πασάς τοῦ Βιδινίου, ὁ ὁποῖος διετῆρει στρατὸν καὶ ἀπετέλει διαρκὴ κίνδυνον ἐξ αἰτίας τῆς ἐπικαίρου θέσεως τῆς ἐπαρχίας του. 3) Ὁ Ἀχμέτ Τζαζάρ τῆς Συρίας. 4) Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἀγράμματος Ἀλβανός, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν τόλμην του κατάρθρωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Αἰγύπτου (1805) καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Οἱ ἄλλοι ὑπόδουλοι λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς.

Οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς εὕρισκοντο εἰς διάφορον θέσιν ἔναντι τοῦ κατακτητοῦ καὶ διάφορον δύναμιν ἀντιστάσεως ἐπέδειξαν.

Οἱ Σέρβοι ἐξ αἰτίας τῆς γειτνιασεως μὲ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην εὕρισκοντο εἰς πλεονεκτικώτεραν θέσιν. Διὰ τῆς ἀναουστάσεως (1757) τοῦ Πατριαρχείου τοῦ Ἰπέκ εἶχον ἀποκτήσει ἔθνικόν καὶ θρησκευτικὸν κέντρον ἐν τούτοις πολλοὶ ἐκ τῶν μεγιστάνων ἐξισλαμίσθησαν. Ἡ χώρα των πολλὰκις ἀπέβη πεδίον τῶν τουρκοαυστριακῶν συγκρούσεων καὶ αἱ ἐναλλαγαὶ τῶν πολέμων τοὺς ἔκαμαν νὰ δοκιμάσουν ἐλπίδας καὶ ἀπογοητεύσεις. Ἀπὸ τοῦ 1765 καταργηθέντος τοῦ σερβικοῦ Πατριαρχείου ἡ σερβικὴ Ἐκκλησία ὑπήχθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὰς ἀποτυχίας τῆς Αὐστρίας οἱ Σέρβοι ἐστήριξαν τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς Ρώσους.

Οἱ Μαυροβούνιοι μετὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σκενδέρμπεη ἀνεγνώρισαν τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν (1499) χωρὶς νὰ παύσουν ἀγωνιζόμενοι. Κατὰ καιροὺς ἐλάμβανον τὰ ὄπλα, ὁσάκις μάλιστα οἱ Ρῶσοι ἐπολέμουν ἔναντιόν των Τούρκων.

Οἱ Βούλγαροι ἀφ' ἧς ὑπετάγησαν (1393) δὲν ἐξεδήλωσαν πόθους ἀπελευθερώσεως. Ἐπρόκειτο περὶ ἀπαιδεύτου λαοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ἄλλον κόσμον καὶ δὲν ἐγνώρισε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Μέχρι τοῦ 1767 ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ὑπήγετο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀχρίδος, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο ἔθνικόν κέντρον, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε βουλγαρικὸς κλῆρος μορφωμένος.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἀφ' ὅτου ἐξέλιπον ὡς κράτος (1478) δὲν ἀπέκτησαν ἔθνικόν κέντρον καὶ ἐξισλαμίσθησαν εἰς μέγαν βαθμόν, ἐπειδὴ μάλιστα δὲν ὑπῆρχε φυλετικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐνότης. Γενικῶς οἱ Ἀλβανοὶ ἦσαν πιστοὶ καὶ πρόθυμοι ὑπήκοοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εὐρέως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μόνον οἱ ἐξ αὐτῶν ὀρθόδοξοι προσήγγισαν κάπως τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Σέρβων.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος μεγάλη τρομοκρατία ἤσκειτο κατὰ τῶν Σέρβων, ἐπειδὴ εἶχον κινήθῃ κατὰ τοὺς τουρκοαυστριακοὺς καὶ ρωσσοτουρκικοὺς πολέμους. Ὅθεν ὀργανώθησαν ἐν Σερβίᾳ σώματα «Χαϊδούκων» (ὁ σερβικὸς κλεφτοαρματολισμός), τὰ ὁποῖα ὑπὸ τῶν Καραγεώργη ἤρχισαν σκληρὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα (1803—1804). Τελικῶς ὅμως ὑπέκυψαν καὶ ὁ Καραγεώργης κατέφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Τὸ 1815 ἀνευέθη ὁ ἀγὼν ὑπὸ τὸν Μίλος Ὁβρένοβιτς μὲ μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν. Οἱ Τούρκοι ἐκ φόβου ἐπεμβάσεως τῶν Ρώσων παρέχώρησαν αὐτονομίαν καὶ ἀνεγνώρισαν τελικῶς διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως (1829) τὴν ἐσωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας ἔναντι ὀρισμένου φόρου ὀποτελείας.

Ο ΥΠΟΔΟΥΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ἡ δουλεία.

Ἡ ἔθνικὴ συμφορὰ τοῦ 1453 ἦτο μεγίστη δοκιμασία διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Ἀνεκόπη ὁ ὑπερχιλιετής βίος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ κατεστράφη ὁ πολιτισμὸς τῆς ὑπὸ βαρβάρου κατακτητοῦ. Μολονότι ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῶν Τούρκων δὲν ἐπέτρεπεν ἐλπίδας, ἐν τούτοις τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετήρησεν ἀσβεστον τὴν φλόγα τῆς πίστεως. Ἡ ὀργάνωσις του μέσα εἰς τὸ πλᾶσιον τοῦ τουρκικοῦ κράτους παρέσχε τὴν δυνατότητα νὰ δημιουργηθῇ ἔθνικὴ ζωὴ καὶ δράσις. Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς τοποθετήσεως Ἑλλήνων ἢ ἑλληνιζόντων εἰς ὑψηλὰς ἐπικαίρους θέσεις ὑπεστηρίχθη ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ διεδόθη ἢ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλληνικὴ παιδεία μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τῶσον πολὺ, ὥστε οἱ Τούρκοι νὰ μὴ διακρίνουν τοὺς κατοίκους κατὰ ἔθνη, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν γενικῶς Ρ ο ὀ μ, δηλαδὴ Ἑλληνας.

Αἱ συνέπειαι τῆς κατακτήσεως.

1) Ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς φυγῆς καὶ τῶν σφαγῶν, τοῦ παιδομαζώματος καὶ τῶν ἐξισλαμισμῶν. 2) Καταστροφή τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. 3) Οἰκονομικὴ καταστροφή, διότι κατὰ τὸ δόγμα «πᾶσα ἡ γῆ ἀνήκει εἰς τὸν κυρίαρχον» αἱ περιουσίαι διετέθησαν εἰς τοὺς Τούρκους πολεμιστὰς καὶ εὐνοουμένους εἴτε εἰς τὰ τζαμία καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα (βακουφικαὶ γαῖαι). Ἐκτὸς ὀλίγων προνομιοῦχων οἰκογενειῶν οἱ περισσότεροὶ Ἕλληνες ἦσαν ἀκτήμονες, διετήρησαν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ καλλιεργοῦν ὡς δουλοπάροικοι τὴν παλαιὰν ἰδιοκτησίαν των καρπούμενοι τῶν ὑπολοίπων μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ δικαίωματος τῶν φεουδαρχῶν καὶ τῶν σουλτανικῶν φόρων. 4) Ἀποχέρωσις τοῦ τόπου καὶ παραμέλησις τῶν συγκοινωνιῶν. 5) Δημιουργία ρεύματος ἀστυφιλίας, διότι εἰς τὰ ἀστικά κέντρα ἠδύναντο νὰ ζήσουν ὡς μικρέμποροι ἢ τεχνῖται. 6) Καταθλιπτικὴ φορολογία καὶ μάλιστα ὁ κεφαλικὸς φόρος (χαράτσι). 7) Διαφθορὰ τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐξευτελισμοί, διότι οἱ «ραγιάδες» ἐστερήθησαν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ὠνομάζοντο «γκιαοὺρ» (ἄπιστοι) ἢ «κιαφῖρ» (εἰδωλολάτραι) καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ ἰδιαίτερον ταπεινωτικὸν τρόπον ζωῆς.

Τὰ προνόμια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἐν τούτοις ἔνεκα τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τῆς κατακτήσεως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπέκτησε μερικὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιβίωσίν του. Τὰ προνόμια ἔν γενικαῖς γραμμαῖς ἦσαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἐλευθερία γλώσσης καὶ θρησκείας. 2) Ἡ διατήρησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. 3) Τὰ προνόμια τοῦ κλήρου (πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ δικαιοδοσία). 4) Τὸ δικαίωμα προσφυγῆς πρὸς ἐπίλυσιν ἀστικῶν διαφορῶν (γάμοι, διαζύγια, κληρονομικά, δοσοληψία κ.τ.τ.) εἰς πνευματικὰ δικαστήρια ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἐπισκόπου. Τῶν τοιοῦτων δικαστηρίων τὸ κῦρος ἦτο ἰσχυρόν, ἐφ' ὅσον οἱ διάδικοι ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν ἐτυμηγορίαν τοῦ δικαστηρίου. 5) Ἡ ἐλευθερία κοινοτικῆς διοικήσεως.

Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ραγιαδες χάρις εἰς τὴν ἰδικὴν των ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἀνικανότητά των κατακτητῶν ἠδυνήθησαν ν' ἀποκτήσουν περιουσίας, νὰ γίνουν ἔμποροι καὶ πλοιοκτῆται, νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ νὰ διατηρήσουν ἄσβεστον τὴν ἐθνικὴν των παράδοσιν.

Τὸ Πατριαρχεῖον.

Ὁ Μωάμεθ ἐφαρμόζων εὐρύτερον τὸν ἱερὸν νόμον τοῦ Ἰσλάμ καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑποταγῆς τοῦ ῥαγιαῖ παρεχώρησε τὸ προνόμιον τῆς διατηρήσεως τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐδημιούργησεν οὕτως ἓν αὐθύπαρκτον ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐθνικὸν κράτος. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐξελέγη ὡς πατριάρχης ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ ἐπονομασθεὶς Γεννάδιος, ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀνθενατικῆς μερίδος, καὶ ἐστέφη με βυζαντινὴν ἐπισημότητα καὶ με ἰδιαιτέρας τιμὰς ἐκ μέρους τοῦ σουλτάνου. Ἡ ἀνθενωτικὴ του ἰδιότης ἦτο ἐγγύησις, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολὴ δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν κηδεμονίαν τῆς καθολικῆς Δύσεως. Διὰ «βερατίου» τοῦ ἐδόθησαν ἐκκλησιαστικά καὶ πολιτικά προνόμια, ἀνάλογα μὲ τὴν εὐθύνην του νὰ συγκρατῆ εἰς νομιμόφρονα ὑποταγὴν τὸ δοῦλον ἔθνος. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ πατριάρχης ἀπέβη θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς ὄλων τῶν ὀρθοδόξων, «ἐθανάρχης καὶ αὐθέντης», ἀφ' ὅτου μάλιστα κατηργήθησαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ἰσπὲκ καὶ τῆς Ἀχρίδος. Πολλάκις ὁμως τὰ προνόμια ταῦτα κατεπατήθησαν καὶ οἱ πατριάρχαι ἐδιώχθησαν.

Μέχρι τοῦ 1603 τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο ἐγκρατεστημένον εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, ἔκτοτε δὲ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εἰς τὴν συνοικίαν Φαναρίου, ὅπου μέχρι σήμερον. Περί τοῦ Πατριαρχείου συνεσπειρώθη καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην του ἀνεζωογονήθη ὁ Ἑλληνισμὸς.

Οἱ Φαναριῶται.

Ὁ μουσουλμανικὸς κόσμος δὲν διέθετεν ἄνδρας ἱκανοὺς, διὰ τοῦτο δὲ ἀνεζήτησεν εὐθύς τοιοῦτους μεταξὺ τοῦ κύκλου τοῦ βυζαντινοῦ ἀρχοντολογίου. Βραδύτερον μὲ τὴν καθιέρωσιν τῆς δυνάμεως τοῦ Πατριαρχείου ἐδημιουργήθη νέα τάξις ὀφφικιαλίων (ἀξιωματούχων), οἱ ὅποιοι ἐκ τῆς συνοικίας ὠνομάσθησαν Φαναριῶται. Μὲ τὴν εὐφυίαν καὶ τὴν μόρφωσίν των οἱ Φαναριῶται κατώρθωσαν νὰ διακριθοῦν ὡς ἔμποροι ἢ ἐπιστήμονες εἴτε νὰ καταλάβουν ἀνωτάτας ἐμπιστευτικὰς κρατικὰς θέσεις, ὡς μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ διαχειρισταὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς (βλ. σελ. 8), βραδύτερον δὲ ἡγεμόνες (ὀσπαδάροι) τῶν παραδουναβείων ἡγεμονιῶν (Μαυροκορδαῖοι, Καλλιμάχα, Γκίκα, Καρατζάδες, Ὑψηλάνται, Σοῦτσοι κ. ἄ.). Οἱ Φαναριῶται εἰργάσθησαν βεβαίως ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος, ἀλλὰ πολλαπλῶς ὠφέλησαν καὶ τὸ Γένος.

Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις.

Τὸ κοινοτικὸν σύστημα διοικήσεως τῶν βυζαντινῶν χρόνων διὰ δύο κυρίως λόγους διετηρήθη καὶ προσηρμώσθη εἰς τὴν νέαν κατάστασιν. 1) Διότι παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ὑποδούλους νὰ συγκεντρῶνται περὶ τοὺς ἰσχυροτέρους πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν αὐθαίρεσιῶν καὶ 2) Διότι οἱ Τοῦρκοι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς του διηκολύνοντο

εις τὸν καταμερισμὸν καὶ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων. Τὸ τοιοῦτον ἀνεθετον εἰς πρόσωπα διακρινόμενα διὰ τὴν σύνεσιν ἢ τὸν πλοῦτον, τοὺς λεγομένους προεστούς εἰς τὰ χωρία ἢ δημογέροντας (κοτζαμπάσηδες) εἰς τὰς ἐπαρχίας. Συντονιστὴς τῶν ἐνεργειῶν τῶν προυχόντων ἦτο ὁ ἀρχιερεὺς τῆς περιοχῆς.

Τὸ σύστημα τῶν κοινοτήτων δὲν ἐπεβλήθη διὰ νόμου, ἀλλ' εἶναι προϊὸν τῆς ἰδιοφυίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τῆς ζωῆς των, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἀπὸ τὴν Πύλην ἀλλαχοῦ μὲν μὲ περισσοτέραν, ἀλλαχοῦ δὲ μὲ ὀλιγωτέραν γενναιοδωρίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ παραλλάσσει κατὰ τόπους. Μερικαὶ κοινότητες ἔτυχον ἰδιαιτέρων προνομίων καὶ ἐξειλίχθησαν σημαντικῶς (Πάτραι, Χίος, Ρόδος, Τήνος, Νάξος, Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, χωρία τοῦ Βόλου, Ἀμπελάκια, Μαδεμοχώρια κ. ἄ.). Ἡ Μάνη, σχεδὸν ἀνεξάρτητος κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ ἡμιανεξάρτητος, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἰδίων ἄρχοντα (μπέτην), διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου.

Διὰ τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως ἀπέκτησαν οἱ ὑπόδουλοι Ἑλληνες ὄργανον διατηρήσεως τοῦ ἔθνισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας των.

Κλέφται καὶ ἄρματολοι.

Τὸ δοῦλον Ἔθνος εἶχε καὶ τὴν στρατιωτικὴν του δύναμιν, τὸν κλεφτοαρματολισμὸν. Οὗτος ἐδημιουργήθη ἀπὸ τοὺς ὑπερηφάνους ἐκείνους Ἑλληνας, τῶν ὁποίων τὴν νοστροπίαν ἐκφράζει ὠραία ὁ δημοτικὸς στίχος: «Μάνα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω». Κατέφευγον εἰς τὰς ὄρεινὰς καὶ δυσβάτους περιοχὰς διὰ νὰ διεξαγάγουν τὸν ἀγῶνα των. Οἱ «κλέφτες», ὅπως περιφρονητικῶς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν, συνέχιζον τὴν παράδοσιν τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἦσαν γενναῖοι, πειθαρχικοὶ καὶ τίμιοι, ἕνα εἶδος ἑλληνικοῦ ἵπποτισμοῦ. Ὅσάκις ἐδίδετο τὸ σύνθημα πρὸς ἀποτίναξιν τῆς δουλείας, προσέφερον προθύμως τὰς ὑπηρεσίας των καὶ τὴν ζωὴν των.

Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ καταδιώξουν τοὺς κλέφτας εἰς τὰ ὄρεινά των κρησφύγετα, ἀνέθετον εἰς τοὺς «αρματολοὺς» τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑπαίθρου. Ἐκάστη περιοχὴ (αρματολίκι) ὑπήγετο εἰς ἕνα «καπετάνιον». Ἀριθμοῦνται 3 ἀρματολίκια εἰς Μακεδονίαν, 10 εἰς Θεσσαλίαν καὶ Στερεάν καὶ 4 εἰς τὴν Ἡπειρον. Πολλάκις ὅμως οἱ ἀρματολοὶ συνεκρούοντο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μεθίσταντο εἰς τὴν θέσιν τοῦ κλέφτου. Ἄλλως τε ἀμφοτέρους ἦννετο τὸ κοινὸν μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὁ κοινὸς πόθος τῆς ἀπελευθερώσεως. Εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἔθνους αἱ δύο αὐταὶ ἔννοιαι ἐταυτίσθησαν καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἐτραγοῦδησε μὲ ὑπερηφάνειαν τὰ κατορθώματά των. Τὰ ἔνοπλα αὐτὰ σώματα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἔθνους.

Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐμφανίζεται μία γοργὴ ἀναγέννησις τῶν Ἑλλήνων ὀφειλομένη ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, βιοτεχνίας, βιομηχανίας, ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας. 2) Τὴν ἀνθρῶσιν τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

Μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν ἀστικῶν κέντρων κυρίως ἐσημειώθη ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τῆς βιοτεχνίας καὶ βιομηχανίας. Εἰς μερικὰς κοινότητας ἡ βιοτεχνία ὀργανώθη εἰς προτύπους συνεργατικούς συνεταιρισμούς, ὅπως εἰς τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας, ὅπου 4 χιλ. κάτοι-

και ἦσαν συνεταίροι εἰς 24 ἐργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας και βαφῆς, εἰς τὰ Μαδεμοχώρια, ὅπου ἐγίνετο κοινὴ ἐκμετάλλευσις τῶν μεταλλείων και ἀλλαχοῦ. Τὸ ἐμπόριον ἐπίσης βαθμηδὸν περιήλθεν εἰς ἑλληνικὰς χεῖρας και πλοῦσιοι ἐμπορικοὶ οἴκοι ἰδρύθησαν εἰς Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν κ. ἄ.

Τώρα ἐπίσης ἐδημοιουργήθη τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες κατετάσσοντο ὡς ναῦται εἴτε εἰς τὸ τουρκικόν (ἀγγαρεία τῆς θαλάσσης) εἴτε εἰς τὸ ἐνετικὸν ναυτικόν, ἀπὸ τῆς συνθήκης ὅμως τοῦ Κιουτσουκ Καϊναρτζῆ (1774) τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ταξιθεύοντα ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν διεξήγον διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ἀπὸ ρωσικοὺς λιμένας. Ἐπὶ τῶν πολέμων τοῦ Ναπολέοντος οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀπέκτησαν μεγάλα κέρδη ἐκ τοῦ λαθρεμπορίου. Μεγάλου ναυτικὸν κέντρον ἀνεδείχθη ἡ Ὑδρα, ἔπειτα δὲ αἱ Σπέτσαι τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος, ἡ Ἄνδρος, τὸ Γαλαξειδί, ἡ Κάσσος κ. ἄ. Ἡ ἀνάγκη τέλος τῆς ἀντιμετώπισεως τῶν πειρατῶν και ἡ προὔπρεσις εἰς ξένους πολεμικοὺς στόλους συνετέλεσαν εἰς τὴν πολεμικὴν προπαίδευσιν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν.

Ἐκ παραλλήλου ὁ ἀκμάζων ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς διετήρησεν ἀκμαῖον τὸ φρόνημα. Συναγωνισθεὶς μὲ ἐπιτυχίαν τοὺς ξένους ἀπέκτησεν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν, οὕτω δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἰδρυθοῦν σχολεῖα, ναοὶ και τυπογραφεῖα, τὰ ὅποια ἐφωδίαζον μὲ βιβλία τὰ σχολεῖα τῆς δούλης πατρίδος. Πᾶσα ἐθνικὴ προσπάθεια ἐνισχύθη ἀπὸ τὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ δράσις τοῦ Ρήγα, τοῦ Κοραῆ, τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας κ. ἄ. ἐστηρίχθη εἰς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἄξιόλογοι κινήσεις ἀνεδείχθησαν ἐν Ἰταλίᾳ (Ἐνετία, Γένουα, Λιβόρνον, Ἄγκων κ. ἄ.), ἐν Αὐστρουγγαρίᾳ (Βιέννη, Τεργέστη, Βουδαπέστη), πανταχοῦ σχεδὸν ἐν Ρωσίᾳ και Ρουμανίᾳ, εἰς Ἀμβέρσαν, Λειψίαν, Μάλταν κ.λ. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐξεδόθησαν και αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ ἑφημερίδες, ἰδίως εἰς Βιέννην («Ἐφημερίς» 1790, «Λόγιος Ἑρμῆς» 1811).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΑΙ ΠΡΟ ΤΟΥ 1821 ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ

Αἱ ἐλπίδες τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ ἐλπίς τοῦ ἔθνους ὅτι ὄχι μόνον θ' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν ἐκπεσοῦσαν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν (Μεγάλῃ Ἰδέᾳ), παρέμεινε πάντοτε ἀκόιμητος χάρις και εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας και τοῦ σχολείου. Μὲ τὸν ζωηρὸν πόθον τῆς ἀναστάσεως συνέζη, εἰς τοὺς πενομένους ἀκτῆμονας κυρίως, και ἡ προσδοκία τῆς βελτιώσεως τῆς ζωῆς. Ὅσακις παρουσιάσθη ἡ εὐκαιρία, πάντοτε οἱ Ἕλληνες ἔδραξαν τὰ ὄπλα. Τριάκοντα περίπου ἐπαναστατικὰ κινήματα ἀριθμοῦνται ἀπὸ τοῦ 1453, ἐκ τῶν ὁποίων 10 ἀξιόλογοι ἐξεγέρσεις* κάθε φοράν ὅμως αἱ ἐλπίδες, αἱ ὁποῖαι συνήθως

* Σημειώονμε τὰς ἐπαναστάσεις: 1) τοῦ 1463 (βλ. σελ. 3). 2) τοῦ 1479 εἰς Μάνην (Κροκόδειλος Κλαδάς). Ἡπειρον κ. ἄ. 3) τοῦ 1495 (βλ. σελ. 4). 4) τοῦ 1499 ὁμοίως εἰς Πελοπόννησον. 5) τοῦ 1532 ἐν Ἀχαΐᾳ. 6) τοῦ 1574 μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (βλ. σελ. 5). 7) τοῦ 1585 ἀπὸ τὸν Θεοδ. Μπούαν

έσθριζοντο εις την ξένην βοήθειαν, διεψεύδοντο και αί επαναστάσεις κατεπνίγοντο εις τὸ αἷμά των. Ἐκ τῆς αἰματηρᾶς αὐτῆς πείρας ἠντλήθη τὸ δίδαγμα, ὅτι ἡ ἐλευθερία πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, αὐτὸ δὲ τὸ δίδαγμα ἐπεζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία.

Οἱ Ἕλληνας καὶ ἡ Ρωσία.

Ἐφ' ὅτου ἡ Ρωσία εἶχεν ἀποβῆ ἰσχυρὸν κράτος, ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Μεσόγειον. Προβάλλουσα τὸ ἐνδιαφέρον της διὰ τὴν τύχην τῶν ὀρθοδόξων τῆς Βαλκανικῆς παρουσιάζετο ὡς προστάτης. Τοὺς Ἕλληνας ἰδιαιτέρως ἐκολάκευσε εὐνοοῦσα τὴν κατάταξιν των εἰς τὰς ρωσικὰς ἐνόπλους δυνάμεις, παραχωροῦσα ἀξιώματα, ἀποστέλλουσα δῶρα εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας κ. ἄ. Ἡ ρωσικὴ προπαγάνδα καταλλήλως ἐξήπτε τὰ πνεύματα καὶ ἀνεπτότερον τὰς ἐλπιδάς. Ἦδη ἀπὸ τοῦ Μεγ. Πέτρου (1711) καὶ τῆς Ἄννης ἐξεδόθησαν ἐπαναστατικαὶ προκηρύξεις καλοῦσαι τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1769—1770.

Ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ρωσικὰ σχέδια. Τὸ 1766 ἐστάλη εἰς Ἑλλάδα ὁ Ἕλληνας ἀξιωματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Γεώργιος Παπάζολης (ἢ Παπαζώλης), ὁ ὁποῖος διαστράφη εἰς τὴν Ἑλλάδα προπαγανδίζων ἐξέγερσιν καὶ ὑποσχόμενος τὴν ρωσικὴν ἐνίσχυσιν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1768—1774) μεγάλη ἐπαναστατικὴ διάθεσις ἐξεδηλώθη μάλιστα δὲ ἐν Κρήτῃ (κίνημα τοῦ μαρτυρικῶς ἐκτελεσθέντος Κρητὸς ὄπλαρχηγοῦ Ἰ. Δασκαλογιάννη) καὶ ἐν Πελοποννήσῳ μὲ πρωτεργάτην τὸν προύχοντα τῶν Καλαμῶν Π. Μπενάκη. Μολονότι αἱ ρωσικαὶ μοίραι, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ὀρφω κατέπλευσαν εἰς Πελοπόννησον, ἦσαν μικραὶ καὶ τὰ ἐφόδια ἀνάξια λόγου, ἐν τούτοις ἡ ἐπανάστασις (1769—1770) διεδόθη εἰς τὴν Στερεάν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Κρήτην καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν ἐνετοκρατουμένων Ἐπτανήσων ἔφθασαν 3 χιλ. Κεφαλλῆνες καὶ 2 χιλ. Ζακύνθιοι. Οἱ ἐπαναστάται ἀπέτυχον καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ τὸ κίνημα διελύθη. Οἱ 50 χιλ. Ἀλβανοί, οἱ ὁποῖοι ἀπεστάλησαν διὰ τὴν κατάπνξιν τῆς ἐπανάστασεως, πρόεβησαν εἰς φρικώδεις σφαγὰς. Θὰ διέτρεχε κίνδυνον ὅλοσχεροῦς ἐξοντώσεως ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τοὺς ἐκτραχηλισθέντας Ἀλβανούς, ἂν ἡ ἴδια ἡ Πύλη δὲν ἐκήρυττεν αὐτοὺς ἀντάρτας καὶ δὲν τοὺς ἐξόντωνε διὰ τοῦ ναυάρχου Χασάν πασᾶ.

Οἱ Ρῶσοι ἐν τῷ μεταξὺ ἐγκαταλείψαντες τὴν Πελοπόννησον κατεναυμάχησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Ἄνατ. Αἰγαῖον (ναυμαχία τοῦ Τσεσμέ). Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζή (10 Ἰουνίου 1774) ἡ Τουρκία παρητήθη τῶν κτήσεών της εἰς Ν. Ρωσίαν, αἱ παραδουναβεῖοι χῶραι ἐγένοντο ἀνεξάρτητοι καὶ ἡ

Γρίβαν εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ Ἡπειρον. 8) Τοῦ 1612, ὅταν ὁ Κάρολος Β', δούξ τοῦ Νεβέρ, ὡς κληρονόμος τῶν Παλαιολόγων προσέκαλεσεν ἐξέγερσιν εἰς Μακεδονίαν, Ἡπειρον καὶ Πελοπόννησον ἀνεὺ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτὴν ὁ ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα, ἀλλ' ἐν τέλει συλληφθεὶς ἐξεδάρη ζῶν. 9) Τὰ κινήματα μὲ ρωσικὴν ὑποκίνησιν.

Ρωσσία απέκτα τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν ὀρθοδόξων. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐδόθη ἀμνηστία (βλ. καὶ σελ. 9 καὶ 14). Εἰς τὴν συνθήκην αὐτὴν ἐστηρίχθη ἡ Ρωσσία κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν διὰ τὰ ἐπέμβρη καὶ τὰ ἐπιφέρη τὴν λύσιν.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ Αἰκκατερίνη ἐπανῆλθεν εἰς τὸ «Ἑλληνικὸν σχέδιον», τὴν ἀνίδρυσιν δηλ. ἑλληνορωστικοῦ κράτους, ὀνομάσασα μάλιστα καὶ τὸν ἕγγονόν της Κωνσταντῖνον. Εἰς τὸ σχέδιον συνέπραξε καὶ ὁ Ἰωσήφ Β' τῆς Αὐστρίας ἔναντι ὠφελημάτων εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διαρκοῦντος τοῦ νέου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1787-1792) στόλος ἑλληνικός, περιλαμβάνων μερικά σκάφη ἀγορασθέντα καὶ ἐξοπλισθέντα ἐκ συνεισφορῶν, ἀπέπλευσαν ἐκ Τεργέστης (1790) ὑπὸ τὸν Λάμπρον Κατσώνην, Ἑλληνα ἀξιωματικὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ὁ στόλος εἶχεν ἐπιτυχίας εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἠυξήθη εἰς 16 πλοῖα, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐπεβίβασθη καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Ἄνδρου Ἰωάννης μετὰ 500 παλληκάρια. Παρὰ τὴν Ἄνδρον ὁ Κατσώνης εὐρεθεὶς πρὸ δύο τουρκικῶν στόλων ἔπαθε καταστροφὴν (1790), ἀλλ' ὅμως δὲν ἐσταμάτησε τὸν πόλεμον παρὰ τὰς συστάσεις τῆς Ρωσσίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ εἶχε συνάψει τὴν συνθήκην τοῦ Ἰασίου (Ἰανουάριος 1792). Ἀβοήθητος τέλος καὶ ἐγκαταλελειμμένος, ἀφοῦ ἀπεβίβασε τὸν Ἄνδρουτσον εἰς τὴν Μάνην, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ τοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρωσίαν. Ὁ Ἄνδρουττος μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας διέφυγεν εἰς Κέρκυραν, ἐκεῖ ὅμως συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐθανατώθη διὰ πνιγμοῦ εἰς τὸν Βόσπορον.

Ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Ἰασίου ἐμμέσως ὠφελήθη ὁ Ἑλληνισμός, διότι ἠύξησαν αἱ ναυτικαὶ του δυνάμεις καὶ ἐπετράπη ἐγκατάστασις Ἑλλήνων εἰς τὰς νέας ρωσικὰς ἐπαρχίας ἐν Κριμαίᾳ (Σεβαστούπολις, Βαλακλάβα), ὅπου ἐδημιουργήθη ἡ «ὑπερβόρειος Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἡμιλλᾶτο μετὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν, τὰ γράμματα καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος».

Οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς.

Οἱ Σουλιῶται ἀπετέλουν ἀλβανόφωνον ἑλληνικὴν ὁμοσπονδίαν χωρίων, ἔχουσαν τὴν ἀρχὴν της εἰς τὸ Σούλι (τέλη 16ου αἰῶνος). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πληθυσμὸς των ἀνῆρχετο εἰς 6.500 ψυχάς. Ἦσαν πολεμιστὰ ἱκανῶτατοι καὶ ἔζων εἰς αὐτοδιοικουμένην κοινότητα μετὰ αὐστηρὸν σπαρτιατικὸν βίον. Ἀφοῦ ὁ Ἄλῃς ἐκυρίευσεν τὰ Ἰωάννινα, διενόηθη νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν περιοχὴν τοῦ Σουλίου. Τὸ 1790 ἡ ἐπίθεσις του ἀπέτυχε. Τὸ 1792 ἐπεχείρησε νέαν αἰφνιδιαστικὴν εἰσβολὴν, ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Κ. Μπότσαρη καὶ Λάμπρον Τζαβέλλα νὰ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετ' ὀλίγα ἔτη (1800-1803) νέος ἱερός πόλεμος ἐκηρύχθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Παρὰ τὸ ἄνισον τοῦ ἀγῶνος οἱ Σουλιῶται ἠμύνθησαν γενναίως ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβέλλα ν, ἐν τέλει ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν συνθηκολόγησιν μετὰ τὸν ὄρον νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωρία των. Ὁ Ἄλῃς ὅμως ἐξοργισθεὶς ἀπὸ τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ καλογήρου Σαμουήλ (Κούγκι) παρεσπόνθησε καὶ τοὺς ἐπέτεθέ. Ἐκ τῶν τριῶν σουλιωτικῶν σωμάτων μόνον ἐν διεσώθη εἰς Πάργαν. Τὰ δύο ἄλλα ἀμυνόμενα ἡρωϊκῶς ὑπέστησαν καταστροφὴν (χορὸς τοῦ Ζαλόγγου 1803). Μετὰ 17 ἔτη οἱ Σουλιῶται ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἐστίας των.

Ὁ Βλαχάβας.

Ὁ περίφημος ἄρματολὸς Εὐθύμιος Βλαχάβας (Παπαθύμιος) εἶχε καὶ πρότερον διακριθῆ πολεμῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Καταφυγὼν ἔπειτα εἰς Σκιάθον κατήρησε μετὰ τοῦ Νικοτσάρα καὶ τοῦ Γιάννη Σταθᾶ πειρατικὸν στόλον, ὃ ὁποῖος ἔδρασεν εἰς τὸ Βόρ. Αἰγαῖον. Τὸ 1808 ὁ Βλαχάβας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς κινήματος τῶν ἀρματολῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ρούμελης, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ συλληφθεὶς διὰ δόλου ἐθανατώθη μὲ φρικτὰ βασανιστήρια εἰς Ἰωάννινα.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος Ἕλληνες κλέφται ὑπεβοήθησαν ἀποτυχὸν κίνημα τῶν Λαλαίων, Ἀλβανῶν κατοίκων τοῦ Λάλα τῆς Πελοποννήσου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τὰ γράμματα εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑποταχθεὶς εἰς ἀλλόγλωσσον καὶ ἀλλόθρησκον κατακτητὴν διετήρησεν ἀνόθευτον τὴν ἑλληνικότητα καὶ τὴν χριστιανικότητά του. Ἡ πίστις εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους ἀπετυπώθη εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν. Εἰς τὰ δημοτικά του τραγούδια ἐβρήνθησεν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν ἀπώλειαν τῆς προσφιλοῦς του «Πόλης», ὅπως ἐπίσης καὶ τὰς ἐλπίδας του καὶ τὰ θαυμάσια κατορθώματα τῶν ἡρώων του. Τὰ δημοτικά τραγούδια τῆς τουρκοκρατίας ἔχουν δύναμιν ἐκφράσεως καὶ τελειότητα μορφῆς.

Ἡ λογία ποίησις κατὰ τὴν ἀντίστοιχον περίοδον, ὀφειλομένη εἰς Φαναριώτας κυρίως λογίους, δὲν ἔχει ποιητικὴν ἀξίαν. Εἰς τὴν ἔντεχον ταύτην ποίησιν πρέπει νὰ καταταχθῶν καὶ τὰ ἐνθουσιώδη θούρια τοῦ Ρήγα Βελεστινλή ἢ Φεραίου (1757-1798), ὃ ὁποῖος μὲ τὰ τραγούδια του ἔκαμε τὰς καρδίας τῶν ὑποδούλων νὰ σκιρτήσουν.

Ἕλληνες λόγιοι ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Μεμονωμένοι προσπάθειαι διὰ νὰ ἐμφανισθῆ ἀναγεννητικὴ πνοὴ εἰς τὸν ὑπόδουλον ἑλληνισμὸν δὲν ἔλειψαν. Ἀξιωμακόνευστος εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ σοφοῦ Κρητὸς πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως (1572-1638), ὃ ὁποῖος ἐγκατέστησε καὶ τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἀνατολῇ τυπογραφεῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ, βραδύτερον ἐπισκόπου Κεφαλληνίας. Αἱ καινοφανεῖς τάσεις τοῦ προοδευτικοῦ πατριάρχου εἰς μίαν ἐποχὴν ὀξέος ἀνταγωνισμοῦ τῆς προτεσταντικῆς καὶ καθολικῆς προπαγάνδας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπετέλεσαν τὸν στόχον τῆς βραδύργου πολεμικῆς τῶν ἰσχυρῶν τότε Ἰησοῦϊτῶν. Ὁ Κύριλλος ἔπειτα ἀπὸ τρικυμιώδη ζωὴν ὑπέστη ἐν τέλει μαρτυρικὸν θάνατον (βλ. καὶ σελ. 6). Μαθηταὶ του ὑπῆρξαν ὁ Θεόφιλος Κορυδαλλεύς, ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης, ὁ Λέων Ἀλλάτιος κ. ἄ.

Ἐπὶ τῶν Κιοπρουλήδων διεκρίθησαν ἐπὶ παιδείᾳ οἱ Μαυροκοροδάτοι (βλ. σελ. 8), ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἔγραψεν

έλληνιστί καί λατινιστί διαφόρους πραγματείας, ὁ δὲ Νικόλαος ἴδρυσε τυπογραφεῖον καί σχολήν εἰς τὰς παραδουναβείους ἡγεμονίας.

Κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα ἡ πνευματικὴ κίνησις ἦτο ζωηροτέρα καί εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην καί εἰς τὴν ἐνετοκρατουμένην Ἑλλάδα. Μεγάλοι πνευματικοὶ μορφαὶ διέλαμψαν. Ἀναφέρομεν τὸν ἐκ Κρήτης Φραγκῖσκον Σκοῦφον (17^{ος} αἰών), τοὺς Κεφαλλῆνας Ἡλίαν Μηνιάτην (1669-1714), διαπρεπῆ ἐκκλησιαστικὸν ῥήτορα, καί Βικέντιον Δαμωδὸν (1679-1752). Ἐπίσης τοὺς ἐκ Κερκύρας λογίους κληρικοὺς Εὐγένιον Βούλγαριν (1716-1805) καί Νικηφόρον Θεοτόκην (1763-1800). Ὑπατος τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀνεδείχθη ὁ Ἀδαμάντιος Κόραῆς (1748-1833). Κατήγετο ἐκ Χίου, ἀλλ' ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην. Ἐσπούδασε τὴν λατρικὴν εἰς Μομπελλιὲ τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν ἔρμηνειαν καί ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὠθούμενος πρὸς τοῦτο καί ἀπὸ τὸν ρωμαντικὸν μᾶλλον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ὅτι τὸ ὑπόδουλον Ἔθνος εἶχεν ἀνάγκην ν' ἀνακτήσῃ πρῶτον τὴν προγονικὴν παιδείαν καί κατόπιν τὴν ἐλευθερίαν του. Οἱ πρόλογοι τῶν ἐκδόσεών του ὑπῆρξαν σαλπίσματα ἐλευθερίας. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλείστας διατριβάς διαφωτιζούσας ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὁ Κόραῆς ὑπῆρξε μέγας φιλόλογος καί μέγας ἐθναπόστολος.

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λογίων, οἱ ὁποῖοι καταλέγονται ἐπίσης μετὰ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, ἀνεδείχθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας σοφοὶ καί ἐνθουσιώδεις διδάσκαλοι, ἐμποτισμένοι ἀπὸ ἔθνικόν καί χριστιανικὸν πνεῦμα, οἱ ὁποῖοι κατηνάλωσαν τὴν ζωὴν των εἴτε διδάσκοντες εἴτε παντοτρόπως συντελοῦντες εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας. Ὀνομαστοὶ τοιοῦτοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους ὑπῆρξαν ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Κων. Κούμας, ὁ Ἄνθιμος Γαζής, ὁ Νεόφυτος Δούκας κ. ἄ. Ἄξιομνημευτος ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ ἐκ Ναυπακτίας μοναχοῦ καί διδασκάλου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ (1714-1779). Οὗτος ἐν τῇ προσπάθειά του ν' ἀναζωπυρήσῃ τὴν πίστιν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν διέτρεξε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος ἐνισχῶν τὸ ἔθνικόν φρόνημα. Ἰδρυσε περίπου 200 σχολεῖα. Ἡ ἀφοσίωσις του εἰς τὴν ἔθνικὴν Ἰδέαν τὸν ὠδήγησεν εἰς μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Ἡ λαϊκὴ παιδεία μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν εἶχεν ἐξαφανισθῆ καὶ μόνον κληρικοὶ τινες κρυφίως μέσα εἰς τὸ ψηλαφτὸν σκότος τῆς δουλείας παρείχον τὸ φῶς κάποιας στοιχειώδους θρησκευτικῆς μορφώσεως. Ἡ οικονομικὴ ἀνθησις τοῦ 18^{ου} αἰῶνος μετήγαγε τὴν παιδείαν ἀπὸ τὴν βαθμίδα τοῦ «κρυφοῦ σχολείου» εἰς τὰ μεγάλα ἔθνικὰ ἐκπαιδευτήρια, τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ἐπολλαπλασιάζοντο διὰ γενναίων χορηγιῶν. Σημαντικώτατα τοιαῦτα σχολεῖα ὑπῆρξαν ἡ ἐν Φαναριῶ πατριαρχικὴ «Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή», ἡ «Ἀθωνιάς» εἰς Ἄγιον Ὄρος καί ἄλλα ἐφάμιλλα σχολεῖα εἰς Ἰωάννινα, Σμύρνην, Κυδωνίας, Ἀθήνας, Θεσσαλονίκην, Καστορίαν, Βέροιαν, Νάουσαν, Δημοτσάναν, Χίον, Μυτιλήνην, Πάτμον, Ἀδριανούπολιν, Τραπεζοῦντα καί ἄλλαχοῦ. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα ἐκτὸς τῆς σπουδῆς τῶν κλασικῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν εἰσήχθησαν βαθμιαίως τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰ φυσικὰ καθὼς καὶ ἄλλαι καινοτομίαι περὶ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας.

Ἐκ παραλλήλου περίφημα σχολεῖα ἤκμασαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὡς τὸ Φλαγγίνειον Φροντιστήριον εἰς τὴν Ἐνετίαν, ἢ Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου κ. ἄ.

Ὁ κρητικὸς πολιτισμὸς.

Σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμὸν κατέχουν τὰ καλλιτεχνικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης. Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τῆς Δύσεως ἀνεπτύχθη ἰδιόμορφος λογοτεχνία (17ος αἰών). Τὸ περιφημὸν ἔμμετρον μυθιστόρημα τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου «Ἐρωτόκριτος» ὑπῆρξε προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀξιόλογον ποίημα «ἢ Ὁμορφὴ βοσκοπούλα» ἀποδίδεται εἰς τὸν Νικόλαον Δριμυτινὸν. Ἰδιαίτεράν ἐπίσης θέσιν κατέχει τὸ Κρητικὸν Θέατρον, ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα προϊόντα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» ἀποδιδομένη ὑπὸ τινων εἰς τὸν Βιτσέντζον Κορνάρου, ἢ «Ἐρωφίλη» τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη, ὁ «Γύπαρης» κ.ἄ.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἐπίσης ἤδη μετὰ τὸ 1204 ἤκμασεν ἐν Κρήτῃ μέχρι τῆς ὑποδουλώσεως εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ κρητικὴ τεχνοτροπία θεωρεῖται ὡς συνέχεια τῆς βυζαντινῆς τῶν παλαιολογεῶν χρόνων. Ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως πρὸς τὰ ἐν τῇ Δύσει σύγχρονα ρεύματα ἐδημιουργήθη ἡ Ἰταλοκρητικὴ ἢ Ἰταλοβυζαντικὴ τεχνοτροπία. Διαπρεπεῖς Κρητᾶς ζωγράφους ἔχονεν τὸν Μιχ. Δαμασκηνὸν, τὸν Θεοφάνη τὸν Κρητᾶ, τὸν Ἐμ. Τζάνε κ. ἄ. Παγκοσμίῳ φήμῃς ἀνεδείχθη ὁ ἐν Ἰσπανίᾳ ἐργασθεὶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως Κρητᾶ ζωγράφος Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ἢ Γκρέκο (1542-1614). Περί τὸ τέλος τῆς τουρκοκρατίας ἡ τέχνη παρήκμασε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Αἱ ΤΥΧΑΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ.

Ἡ Ἰόνιος Πολιτεία.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας (1797) οἱ ἀποβιβασθέντες εἰς τὰ Ἐπτάνησα Γάλλοι ἐγένοντο ἐνθουσιωδῶς δεκτοὶ ὡς ἐλευθερωταί. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ἐξήγειραν τὰ πνεύματα, ἢ χρυσοῦ βίβλος ἐκάη καὶ ἐσημειώθησαν μάλιστα ἀκρότητες εἰς βάρος τῶν εὐγενῶν. Μετ' ὀλίγον ὄμως ὁ ρωσσοτουρκικὸς στόλος ἐξεδίωξε τοὺς Γάλλους καὶ ἀνεκνήρυχθη ἡ Ἰόνιος Πολιτεία (1799), αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, κατ' οὐσίαν ὄμως ὑπὸ ρωσικὴν διοίκησιν. Οἱ Γάλλοι ἐπανῆλθον προσωρινῶς (συνθήκη τοῦ Τιλσίτ 1807), διὰ τὰ ἐκδιωχθῶν ἐν τέλει ὑπὸ τῶν Ἀγγλων (1809-1814), οἱ ὁποῖοι διετήρησαν τὰς νήσους ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας (συνθήκη τῆς Βιέννης). Τοιοῦτοτρόπως ἐξέλιπεν ἡ ἐλπίς, ἢ ὁποία ἐστὶν ῥίχθη κυρίως εἰς τὸν πανίσχυρον τότε τσάρου Ἀλέξανδρον Α' καὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν σύμβουλον καὶ ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ρωσσίας εἰς τὸ συνέδριον Ἰωάν. Καποδίστριαν, ὅτι ἡ Ἰόνιος Πολιτεία θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποτελέσῃ τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ νέου ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀπατηλὴ ἐπίσης ἀπεδείχθη ἡ ἐλπίς τοῦ

Καποδιστρίου, ότι υπό ένα συνταγματικόν κράτος οί Ἐπτανήσιοι θ' ἀπέλαυνον ἐλευθεριῶν, διότι οί Ἄγγλοι τὸ 1817 ἐπιβαλόντες σύνταγμα ἀπεστέρησαν κατ' οὐσίαν τὰς νήσους τῶν ἐλευθεριῶν των. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπώλησαν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Πάργαν, ἡ ὁποία ἀπετέλει ἐξάρτημα τῶν Ἰονίων νήσων. Οἱ Πάργιοι συμπαραλαβόντες καὶ τὰ ὄσα τῶν πατέρων των ἐγκατέλειψαν τὴν προσφιλή των πόλιν καὶ κατέφυγον εἰς Κέρκυραν. Τὸ γεγονός προεκάλεσε συγκίνησιν καὶ ἀγανάκτησιν.

Ἐπτανησιακὸς πολιτισμὸς.

Καὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἡ λαϊκὴ παιδεία ἐν ὑφίστατο. Ἐν τούτοις προνομιοῦχοι οἰκογένειαι εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ στέλλουν τὰ τέκνα των πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς τὴν Δύσιν, τὴν Ἰταλίαν ἰδίως. Τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἐδῶ ἐκ τῆς οἰκονομικῆς βελτιώσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς μετὰ τὴν Δύσιν ἀφ' ἑτέρου ἤρχισε νὰ δημιουργηθῆται ἀξιόλογος πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις, ἡ ὁποία ἐνετάθη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας. Ἀκαδημία πρὸς διάδοσιν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν εἶχεν ἰδρυθῆ ἀπὸ τοῦ 1656 ἐν Κερκύρα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1791 Γεωργικὴ Ἀκαδημία ἐν Ἀργοστολίῳ κορύφωμα ὅμως τῆς πνευματικῆς κινήσεως ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Φρειδ. Νόρθ Γκυϊλφορδ ἰδρυθεῖσα (1824) «Ἰόνιος Ἀκαδημία ἐν Κερκύρα, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ τὸ πρῶτον πανεπιστήμιον ἐν τῇ Ἐγγύς Ἀνατολῇ.

Καὶ ἡ τέχνη ἐπίσης ἀνεπτύχθη εἰς τὰ Ἐπτάνησα, μάλιστα δὲ ἡ ζωγραφικὴ, μετὰ τὴν ἀφίξιν Κρητῶν καλλιτεχνῶν ὡς προσφύγων. Ἀξιόλογοι ζωγράφοι ἀνεδείχθησαν ὁ Παναγ. Δοξαράς καὶ Ν. Καντούνης εἰς Ζάκυνθον, ὁ Γ. Πιτσαμάνος εἰς Κεφαλληνίαν κ. ἄ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Εἰς τὰς Παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως

Ἡ ἐπίδρασις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἔσχε βαθυτάτην ἐπίδρασιν εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας. Ἀφ' ὅτου διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο οἱ Γάλλοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, αἱ ἐλπίδες ἀνεπτέρωθησαν. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀσυνέπειαν τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς αἱ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων ἐστράφησαν πρὸς τοὺς Γάλλους. Πρόκριτοι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπεσχέθησαν ἐπανάστασιν, ἐάν ὁ Ναπολέων ἐνεφανίζετο μετὰ στρατοῦ. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ὡς σύμμαχα προσέφερον βοήθειαν εἰς τοὺς Γάλλους εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Τοῦ πνεύματος τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως φορεῖς ὑπῆρξαν ὁ ἐνθουσιῶδης Ρήγας Βελεστινλῆς καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ὁ Ρήγας Φεραῖος (1757 ;—1798).

Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, (ψευδώνυμον τοῦ Ἀντωνίου Κυριαζῆ), ἦ, ὅπως ἐπεκράτησε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν λογίων, Φεραῖος ὑπῆρξε

μορφή άγνοῦ ἰδεολόγου καὶ ἐπαναστάτου. Ἀναγκασθεὶς ἐκ νεαρῆς ἡλικίας νὰ ἐκπατρισθῆ ἔγκατεστάθη εἰς Μολδοβλαχίαν, ὅπου ὑπηρετήσεν ὡς γραμματεὺς τῶν ἡγεμόνων. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Βιέννην (1795), ὅπου διέδωσε τὰς ἐπαναστατικὰς του ἰδέας, συνέθεσε καὶ ἐτύπωσε τὴν περίφημον «Χάρταν» του. Πολιτικὸν του σχέδιον ἦτο ἡ ἐξέγερσις τῶν σκλάβων ὅλης τῆς Βαλκανικῆς διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Ἐπεδίωξεν, ὡς λέγεται, νὰ συναντηθῆ καὶ μετὸν Ναπολέοντα. Προδοθεὶς, ἐνῶ κατήρχετο ἐκ τῆς Βιέννης διὰ τὴν Ἑλλάδα, συνελήφθη εἰς Τεργεστὴν μετὰ 6 ὁπαδοῦς του καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐξετέλεσαν εἰς Βελιγράδιον (Μάϊος 1898).

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Ἡδῆ ἤρχισε νὰ γίνεται ἀντιληπτόν, ὅτι οὔτε ἡ ξένη βοήθεια οὔτε αἱ ρωμαντικαὶ θεωρίαι ἦτο δυνατόν νὰ φέρουν τὴν ἐλευθερίαν. Ἐπρεπε τὸ ἔθνος νὰ στηριχθῆ εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις. Αὐτὸ ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία. Οἱ Ἕλληνες μικροαστοὶ 1) Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, 2) Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρταν, 3) Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτραν καὶ 4) Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀνδρίτσαιναν ἱδρυσαν εἰς Ὁδησσὸν (τέλος τοῦ 1814) καὶ ὠργάνωσαν ἐπαναστατικὴν ἔταιρειάν κατ' ἀπομίμησιν παρομοίων σωματείων τῆς ἀπολυταρχουμένης Δύσεως. Οἱ ἑταῖροι εἶχον βαθμούς, σύμβολα καὶ τύπους κατὰ τὸ σύστημα τῶν τεκτονικῶν στοῶν, ἡ δὲ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἦτο ἄγνωστος. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν εἶχον μνηθῆ εἰς τὴν ἔταιρειαν πρόσωπα πάσης τάξεως εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀρχὴ ἐν καιρῷ προσεφέρθη εἰς τὸν Καποδίστριαν, μετὰ τὴν ἄρνησιν δὲ τούτου εἰς τὸν στρατηγὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὑπασπιστὴν τοῦ τσάρου, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκηπος καὶ εἶχε διακριθῆ εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη. Ἐν τούτοις οἱ σκοποὶ τῆς Ἐταιρείας δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ πραγματοποιηθοῦν, τὴν δὲ ἔλλειψιν τῶν μέσων δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀντικαταστήσουν αἱ ὑποσχέσεις περὶ ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῆς «ἀοράτου ἀρχῆς». Τὰς ἐλλείψεις αὐτὰς ἀνεπλήρωσεν ὁ ἐθνοσιασμὸς καὶ ἡ πίστις, ὅτι ἐφθασεν ἡ μεγάλη ὥρα.

Αἱ δυσχερεῖαι τοῦ ἀγῶνος.

Τρεῖς κυρίως μεγάλας δυσχερεῖας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ ὁ ἀγὼν 1) Τὸ διεθνὲς κλίμα (Ἱερὰ Συμμαχία). 2) Τὴν μεγάλην στρατιωτικὴν δύναμιν τῶν Τούρκων (ἀκόμη μεγαλύτεραν μετὰ τὴν σύμπραξιν τοῦ Μεχμέτ Ἀλή). 3) Τὴν ἔλλειψιν ἐφοδίων καὶ πολεμικῆς πείρας. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προστεθῆ σπουδαιότατη δυσχερεῖα ὀφειλομένη εἰς τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς. Εἰς κρίσιμους δηλονότι στιγμὰς αἱ διενέξεις καὶ τὰ φιλοπρωτεῖα ἠπέλησαν σοβαρῶς αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Εὐνοϊκὸς ὄρος διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἦτο ἡ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1820 ἀποστασία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐναντίον του ἐστάλησαν στρατεύματα, μετὰ αὐτὰ δὲ συνέπραξαν καὶ οἱ Σουλῳῳται. Ὁ Ἀλῆς ὁμως μετέτρεψε τὰς διαθέσεις τῶν Σουλῳῳτῶν ἀποδώσας τὴν πατρίδα των. Τὸν Ἰα-

νοῦαριον τοῦ 1821 ἐστάλη κατὰ τοῦ Ἄλῃ ὁ Χουρσίτ, πασᾶς τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Χουρσίτ ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἢ παράτασις τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ Ἄλῃ μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1822, ὁπότε ἐξωντώθη διὰ προδοσίας.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι.

Ἡ Τουρκία ἦτο ἀκόμη μία ἀπέραντος αὐτοκρατορία ἐκτεινομένη περὶ τὰ σημεῖα ἐπαφῆς τῶν τριῶν ἡπείρων. Ἐσωτερικῶς εὕρισκετο ἐν ἀποσυνθέσει. Ἡ ἀνακαινιστικὴ προσπάθεια τῶν τελευταίων σουλτάνων εἶχεν ἀποτύχει. Ἦδη εἶχε τεθῆ τὸ μέγα καὶ πολὺπλοκον «Ἀνατολικὸν ζήτημα». Τῶν Ἑλλήνων ἀντιθέτως ἡ θέσις εἶχε βελτιωθῆ, ὄχι ὅλων, διότι ἓνα μέγα μέρος (450 χιλ.) ἦσαν ἀκτῆμονες, τούτων δὲ ὁ πῶθος τῆς ἀπελευθερώσεως ἦτο διπλοῦς. Οἱ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι διέθετον πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὀφειλομένην εἴτε εἰς τὴν ἀπόκτησιν γαιῶν εἴτε εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἦσαν περισσότερον διστακτικοί. Ἀντιθέτως ἡ τάξις τῶν μορφωμένων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἱερατείου, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην ἐπιρροήν, ἦσαν ὑπὲρ τῆς ἐπαγαστάσεως. Ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμή, οἱ δισταγμοὶ τῶν ὀλίγων προυχόντων κατενικήθησαν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐγένετο ἔργον ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

ΜΕΡΟΣ Β'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

'Απὸ τοῦ Μεσαίωνος εἰς τὴν Ἀναγέννησιν.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ διὰ μιᾶς χρονολογίας. Ὁ κόσμος τοῦ Μεσαίωνος βαθμιαίως ἀφυπνιζόμενος ἤνοιγε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἕνα νέον κόσμον, τὰς βάσεις τοῦ ὁποίου ἔθεσεν ἡ οἰκονομικὴ χειραφέτησις εὐρυτέρων μαζῶν καὶ ἡ δημιουργία κέντρων ἐμπορικῆς καὶ βιοτεχνικῆς κινήσεως (ἀστικά κέντρα). Ἡ δύσις τοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ὁποίαν καθιερώνει πολιτικῶς ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συμπίπτει σχεδὸν χρονικῶς μετὰ τὴν ἀφύπνισιν τῆς Δύσεως. Ὅπου ὅμως οἱ ἰδιαιτέροι ὄροι ἐπέτρεψαν, ἐκεῖ προηγήθη ἡ Ἀναγέννησις, ὅπως λ. χ. εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, αἵτινες χάρις εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν εὐρωστίαν ἀνεπτύχθησαν λαμπρῶς. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου ἤκμασεν ἡ βιομηχανία ὑφασμάτων, ἰδρῦθησαν τράπεζαι καὶ συνεσωρεύθη πλοῦτος, ἐκαλλιεργήθη δέ τοιοῦτος πολιτισμός, ὥστε ν' ἀποκληθῇ «μῆτηρ τῶν καλῶν τεχνῶν» καὶ «Ἀθῆναι τῆς Ἰταλίας». Ἀλλαχοῦ αἱ πόλεις συναπετέλεσαν ἐνώσεις (Χάνσαι), ἐκ τῶν ὁποίων διασημότερα ἀπέβη ἡ γερμανικὴ ἐμπορικὴ ὁμοσπονδία μετ' ἔδραν τὴν Λυβέκκην (13ος αἰών).

Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα οἱ κάτοικοι ἐπέτυχον ἐνωρὶς προνόμια ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀπόκτησις πλοῦτος ἔδωκε τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς ἡγεμόνας νὰ συντηροῦν μισθοφορικὰ στρατεύματα, τοῦτο δὲ ἐν συνδυασμῷ καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ.

Αἱ ἐφευρέσεις.

Αἱ κυριώτεραι ἐφευρέσεις τῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ πυξίς, ἡ πυρίτις, ὁ χάρτης καὶ ἡ τυπογραφία. Καὶ αἱ μὲν τρεῖς πρῶται εἶναι παλαιότεραι, ἀλλὰ τώρα ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν πρακτικῶς. Ἡ τυπογραφία εἶναι σύγχρονος ἐφεύρεσις. Οἱ Ἀραβες παραλαβόντες

ἐκ τῶν Κινέζων ἐχρησιμοποίησαν πρῶτοι τὴν πυξίδα. Ἡ γνωστὴ ναυτικὴ πυξίς (bussola) κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Φλαβίου Τζόγια (1310;). Καὶ τῆς πυρίτιδος ἐπίσης ἐφευρέται θεωροῦνται οἱ Κινέζοι, οἱ Ἄραβες ὅμως καὶ πάλιν τὴν ἐτελειοποίησαν καὶ τὴν μετεχειρίσθησαν εἰς πολεμικοὺς σκοποὺς ἐν Ἰσπανίᾳ (13ος αἰών). Τὸ 1325 ὑπῆρχον ἐν Φλωρεντία βομβάρδα. Μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα (1404) ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα φορητὰ ὄπλα.

Καὶ τοῦ χάρτου ἡ ἀνακάλυψις ἀποδίδεται εἰς τοὺς Κινέζους. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 10ου αἰῶνος οἱ Ἄραβες εἰσήγαγον τὸν χάρτην εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Χάρτης ἀπὸ ράκη κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ (12ος αἰών). Ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος μετὰ τὴν ἴδρυσιν πανεπιστημίων ἤρχισε νὰ γίνεται μᾶλλον αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς τυπογραφίας. Εἶγον βεβαίως γίνεαι ἄλλαι ἀπόπειραι καὶ ἐσχεδιάσθησαν ἐπὶ ξύλου ἀνάγλυφοι σελίδες κειμένων, ἀλλ' ὅμως εἰς τὸν Γερμανὸν Ἰωάννην Γουτεμβέργιον ἀνήκει ἡ ἐπινοήσις τῶν χωριστῶν στοιχείων (περὶ τὸ 1450). Οὕτως ἐξετυπώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γουτεμβέργιου μία Βίβλος. Μετ' ὀλίγον ὑπῆρχον εἰς τὴν Εὐρώπην πολλὰ τυπογραφεῖα.

Αἱ ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν.

Τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς ἔφθανον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου διὰ καραβανίων ἢ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Ἡ Γένουα ἐξεμεταλλεύετο κυρίως τοὺς λιμένας τοῦ Εὐξείνου, οἱ δὲ Ἐνετοὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ τῶν κατακτήσεων ὅμως τῶν Τούρκων τὸ ἐμπόριον τῶν Γενουατῶν κατεστράφη, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἐκράτησαν εἰς χεῖράς των τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου (μπαχαρικά, πολύτιμοι λίθοι κ.τ.λ.). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν αἱ προλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον τὸ μυστήριον τῶν ὠκεανῶν, διεσκεδάσθησαν καὶ αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἐτελειοποιήθησαν, τοῦτο δὲ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν δίψαν τοῦ κέρδους καὶ τὴν πολιτικὴν σταθερότητα προεκάλεσε τὴν πυρετώδη κίνησιν πρὸς ἀνακάλυψιν νέων ἐμπορικῶν δρόμων πρὸς τὰς Ἰνδίας. Εἶγον προηγηθῆ ἀξιόλογοι προσπάθειαι ποντοπόρων, ὅπως τοῦ Μάρκο Πόλο (1271-1295), τώρα ὅμως αἱ θαλασσοπορίαι ἐυσυστηματοποιήθησαν ἰδίως ἐν Πορτογαλίᾳ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πρίγκηπος Ἐρρίκου τοῦ θαλασσοπόρου. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου ὁ Πορτογάλος Βαρθολομαῖος Διάζ (1486) ἔφθασεν εἰς τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ὁ Γενουάτης Χριστόφορος Κολόμβος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἰσπανῶν βασιλέων Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας ἐπεχείρησε τέσσαρα ταξίδια. Εἰς τὸ πρῶτον (1492) ἀνεκαλύφθη ἡ νῆσος Σάν-Σαλβαντώρ ("Ἁγ. Σωτήρ), ἡ Κούβα καὶ ἡ Αἰτή. Εἰς τὸ δεύτερον αἱ Μικραὶ Ἀντίλλαι καὶ ἡ Ἰαμαϊκὴ, εἰς τὸ τρίτον ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ν. Ἀμερικὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρενόκου καὶ εἰς τὸ τέταρτον ἀνεκαλύφθησαν αἱ ἄκται τῆς Ὀνδούρας. Ὁ Κολόμβος δὲν ἀντελήφθη ὅτι ἀνεκάλυψε νέαν ἡπειρον. Ἀπέθανε δυστυχῆς καὶ ἐγκαταλειμμένος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἀνεῦρε τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας. Τὸ ὄνομα Ἀμερικὴ ἔλαβεν ἡ νέα ἡπειρος ἕπειτα ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν χαρτῶν καὶ περιγραφῶν τοῦ Ἰταλοῦ Ἀμερικο Βεσπούκι.

Ὁ Πορτογάλος Βάσκο ντὲ Γάμα διὰ τοῦ δρόμου τοῦ Διάζ ἔφθασεν εἰς Νατάλ (1497) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καλκούταν. Τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ ἀδελφοὶ Καμπότιο διὰ λογαριασμόν τῆς Ἀγγλίας ἀνεύρισκον τὴν Β. Ἀμερικὴν. Τὸ 1500 ἀνεκαλύφθη ἡ Βραζιλία (Καμπράλ) καὶ τὸ 1514 ὁ Ἰσπανὸς Μπαλμπόα διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Πανάμᾳ ἔφθασεν εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν. Ὁ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς ἔπρα-

γματοποιήθη υπό ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν Πορτογάλον Μαγγελάνον, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπέθανε κατὰ τὸν πλοῦν. Τὸ Μεξικὸν ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Κορτέζ, τὸ δὲ Περού ὑπὸ τοῦ Πιζάρρο. Καί εἰς τὰ δύο αὐτὰ μέρη ἀνευρέθη ἐγχώριος πολιτισμός, εἰς μὲν τὸ Μεξικὸν τῆς φυλῆς τῶν Ἀζτέκ, εἰς δὲ τὸ Περού τῆς τῶν Ἰνκας, ἀλλ' ὅμως ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς κατεστράφη, λείψανά του δὲ μόλις ἐσχάτως ἀνευρέθησαν καὶ μελετῶνται.

Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων.

Διὰ τῶν ἀνακαλύψεων: 1) Ἰδρύθησαν ἀποικιακὰ κράτη κατ' ἀρχὰς τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλων, ὕστερον δὲ τῶν Ὁλλανδῶν, Ἀγγλῶν κ. ἄ. 2) Ἡ Μεσόγειος δὲν ἦτο πλέον ὁ μοναδικὸς θαλάσσιος δρόμος. 3) Νέα προϊόντα εἰσήχθησαν καὶ τόση ἀφθονία χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὥστε κατέπεσαν ἡ ἀξία τοῦ χρήματος. 4) Αἱ ἐπιστῆμαι ἐπλουτίσθησαν, ἰδίᾳ δὲ ἡ Γεωγραφία, ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Ἀστρονομία. 5) Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι μετανάστευσαν εἰς τὰς νέας χώρας. 6) Ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἔλαβον μεγάλην διάδοσιν. 7) Ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων διότι μετὰ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν ἰθαγενῶν ἐκ τῆς κακῆς μεταχειρίσεως τῶν Ἰσπανῶν παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταφερθοῦν εἰς Ἀμερικὴν μαῦροι ἐξ Ἀφρικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἡ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ πνευματικὴ Ἀναγέννησις.

Διὰ τοῦ ὅρου «Ἀναγέννησις» νοεῖται ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀναζωογόνησις τῆς Δύσεως διὰ τῆς σπουδῆς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κοί εἶτα τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀναζωογόνησις αὕτη ὤφειλετο κυρίως εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς νέας ἀστικῆς τάξεως. Δὲν ἱκανοποιεῖ πλέον ἡ ξηρὰ θρησκευτικὴ μὀρφωσις καὶ ἡ καταθλιπτικὴ ἐπιρροὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὰς ἀκμαζούσας πόλεις τῆς Ἰταλίας ἀνεβίωσαν ἡ σπουδὴ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων προῆλθε πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀναμόρφωσις. Τὸ νέον ρεῦμα ἐκλήθη «οὐμανισμὸς» (humanismus = ἀνθρωπισμὸς), οἱ δὲ ἐγκύψαντες εἰς τοιαύτας μελέτας «ἀνθρωπισταί». Τὴν καλλιέργειαν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν ἠνόησαν ἰσχυροὶ καὶ φιλόμουσοι ἡγεμόνες, κληρικοὶ καὶ τραπεζίται, ὅπως οἱ Μεδικοί τῆς Φλωρεντίας.

Καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχον σημειωθῆ ἀναγεννήσεις (Καρολίνεος, Ὁθώνεος), ὀφειλόμεναι κυρίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου. Τώρα ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ κοιτίς, διότι καὶ ὀλιγώτερον εἶχεν ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν παράδοσιν καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτὴν εὐνοϊκαὶ πολιτικοοικονομικαὶ συνθήκαι. Ἄς προστεθῆ, ὅτι διὰ τῆς ἐκάστοτε ἀφίξεως Ἑλλήνων λογίων καὶ καλλιτεχνῶν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν συνεδέθη ἀκόμη περισσότερο μὲ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα. Εἰς τὴν Ἰταλίαν τέλος

άνεδείχθησαν οί κυριώτεροι «πρόδρομοι τής 'Αναγεννήσεως» (Δάντης, Πετράρχης, Βοκκάκιος).

Ούμανισταί.

Οί περισσότεροι έκπρόσωποι τοῦ ούμανισμοῦ εἰς τήν 'Ιταλίαν (Μπρούνι, Γουαρίνος, Μπρατσολίνι κ. ἄ.) ὑπῆρξαν μαθηταί Ἑλλήνων λογίων. Εἰς τήν Γαλλίαν ἐπίσης ἔζησαν μεγάλοι ούμανισταί (Μπουντέ, Ἑρρίκος Στέφανος κ. ἄ.). Εἰς τήν Γερμανίαν εἶναι γνωστοί ούμανισταί μέ δνόματα ἐξελληνισθέντα ὑπό τῶν ἰδίων (Καπνίων, Μελάγγθων, Ξύλανδρος). Ἄξιόλογος ἐπίσης ὑπῆρξεν ὁ Ὀλλανδός Ἔρασμος (Desiderius).

Αἱ ἔθνικαί λογοτεχνίαί.

Κατ' ἀρχάς οί λόγοιοι ἐμιμοῦντο τοὺς ἀρχαίους χωρίς νά δημιουργοῦν, ἀλλά μέ τήν ἀνάπτυξιν τῶν νέων ἔθνικῶν γλωσσῶν καί τήν ἐγκατάλειψιν τής Λατινικῆς ἐνεφανίσθησαν διάσημοι ποιηταί καί πεζογράφοι (16ος αἰών). Εἰς τήν 'Ιταλίαν ὁ Ἄριόστο, ὁ Τορκουάτο Τάσσο, ὁ Μακιαβέλλι κ. ἄ. Εἰς τήν 'Ισπανίαν καί τήν Πορτογαλίαν ἡ ἐποχή αὕτη εἶναι ὁ «Χρυσοῦς αἰών» τής φιλολογίας (Καμόνες, Θερβάντες, Λόπε δέ Βέγια). Εἰς τήν Γαλλίαν ἔχομεν τόν Ραμπελαί, τόν Ρονσάρ, τόν Μονταίνι κ. ἄ. Εἰς τήν Γερμανίαν δέν ἐνεφανίσθη ἀμέσως λογοτεχνική ἀναγέννησις, ἀλλά ποιησις λαϊκή. Εἰς τήν Ἄγγλιαν ἔχομεν τόν «αἰῶνα τής Ἐλισάβετ» (Σπένσερ, Βάκων, Σαίξπηρ).

Αἱ τέχνηαι.

Ἄξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τής ἀρχιτεκτονικῆς, ἡ ὁποία ἀπομακρυνθεῖσα ἀπό τήν γοθτικὴν τεχνοτροπίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἑλληνορωμαϊκά πρότυπα. Οὕτως εἰς τήν 'Ιταλίαν ἐδημιουργήθη ὁ ρυθμός τής Ἄναγεννήσεως. Εἰς ἄλλας χώρας ἐξηκολούθησεν ἡ κυριαρχία τοῦ γοθτικοῦ ρυθμοῦ. Περίφημοι ἀρχιτέκτονες ὑπῆρξαν ὁ Μπρουνελλέσκο καί ὁ Μπραμάντε. Εἰς τήν γλυπτικὴν πρῶτος ὁ Δονατέλλο ἐπανάφερε τὸ γυμνόν. Εἰς τήν ζωγραφικὴν, ἡ ὁποία ἀπεδεσμεύθη ἀπὸ τήν βυζαντινὴν ἐπίδρασιν, ἔχομεν ἀνυπερβλήτους καλλιτέχνας, ὡς ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι, διάσημος σοφὸς καί καλλιτέχνης, ἀρχηγὸς τής λεγομένης «Λομβαρδικῆς Σχολῆς», ὁ Μιχαήλ Ἄγγελος, κατ' ἐξοχὴν ἔνδοξος γλύπτης, ἀλλά καί ἀρχιτέκτων καί ζωγράφος, ἀρχηγὸς τής «Φλωρεντικῆς Σχολῆς», καί ὁ Ραφαήλ Σάντι, ὁ κορυφαῖος τοῦ χρυσοῦ τούτου αἰῶνος τής 'Ιταλίας, ἀρχηγὸς τής «Ρωμαϊκῆς Σχολῆς». Γονιμωτάτη ἐπίσης ἀπέβη ἡ «Ἑνετικὴ Σχολή» (Τιτσιάνο, Βερονέζε, Τιντορέττο κ. ἄ.).

Καί εἰς τὰς ἄλλας χώρας τής Εὐρώπης ἤκμασεν ἡ τέχνη. Εἰς τήν Γαλλίαν ἔχομεν ἐκκλησιαστικά καί ἀστικά οἰκοδομήματα ἀξιοθαύμαστα. Τῆς γλυπτικῆς ἀξιόλογος ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ Μιχαήλ Κολόμπ, εἰς δὲ τήν ζωγραφικὴν ὑπάρχουν δοκιμώτατοι ἐκπρόσωποι («Σχολὴ τοῦ Φονταινεμπλώ»). Εἰς τήν Γερμανίαν παρουσίασεν ἀκμὴν ἡ γλυπτικὴ καί ἡ χαρακτικὴ. Χαρακτηριστικά ὑπῆρξαν τὰ ἔργα τοῦ Ντύρερ καί τοῦ Χολμπάιν. Εἰς τὰ Κάτω Χώρας οἱ Φλαμανδοὶ καλλιτέχνηαι ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τήν 'Ιταλίαν. Εἰς τήν 'Ιβηρικὴν τέλος χερσόνησον ἀνεγεννήθη ἡ τέχνη. Εἰς τήν 'Ισπανίαν ἀνεδείχθη ὁ κρητικῆς καταγωγῆς, μέγας Ἑλληνας ζωγράφος Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (Γκρέκο).

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Αίτια καὶ προμηνύματα τῆς μεταρρυθμίσεως.

Ἡ ἀπαίτησις τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας περὶ τυφλῆς ὑπακοῆς τῶν πιστῶν καὶ ἡ προσπάθεια ἐξουθενώσεως τῆς προσωπικότητος σκοπὸν εἶχε νὰ κρατήσουν τὸ ποίμνιον εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς μίαν κατάστασιν πρόσφορον πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Ἡ φιλαργυρία, ἡ σιμωνία καὶ ἡ διαφθορὰ ὠργιάζον. Ἡ οὐσία τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἐγκατελείφθη καὶ οἱ πιστοὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς δεισιδαιμονίας ἔμειναν προσκεκολλημένοι εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας. Ἡ διαγωγή ἐξ ἄλλου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Κυρίου ἐσκανδάλιζε καὶ δὲν ἔλειψαν ποτὲ αἱ διαμαρτυρίαι τῶν θαρραλεωτέρων ζηλωτῶν μιᾶς αὐστηρᾶς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Ὁ Ἄγγλος Ἰωάννης Οὐίκλιφ (1324-1387) καὶ ὁ Τσέχος Ἰωάννης Χοὺς (1373-1415) εἶναι οἱ πρόδρομοι τῆς μεταρρυθμίσεως. Διὰ τοῦ οὐμανισμοῦ τέλος καὶ τῆς μελέτης τῶν Γραφῶν ἐνισχύθη ἀκόμη περισσότερο αὐτὴ ἡ κίνησις. Εἰς τὴν Γερμανίαν, μᾶλλον ταλαιπωρουμένην ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ κίνησις δὲν εἶχε μόνον θρησκευτικὰ αἰτία, ἀλλὰ συνεδέθη καὶ μετὰ τὴν κοινωνικὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἔθνηκὴν ἀποκατάστασιν.

Ἡ ἔκρηξις τῆς μεταρρυθμίσεως.

Ὁ πάπας Λέων Ι', διὰ νὰ προμηθευθῇ χρήματα πρὸς ἀπαπεράτωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, προέβη εἰς εὐρεΐαν πώλησιν συγχωροχαρτίων διὰ τοῦ ἐπισκόπου Μαγεντίας. Ὁ ἀναίσχυντος τρόπος τῆς πωλήσεως προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Αὐγουστίνου μοναχοῦ Μαρτίνου Λουθήρου (1483-1546), καθηγητοῦ τῆς θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης. Ὁ Λούθηρος μετὰ θάρρος ἐκήρυξε τὴν ἀντίθεσιν του τοιχοκολλήσας εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ 95 «θέσεις» (ἀντιρρήσεις) καὶ προκαλῶν εἰς δημοσίαν συζήτησιν (1517). Τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου ὑπεστηρίχθη ἀπὸ τὸν λαόν, τοὺς διανοουμένους καὶ τοὺς μικροὺς ἡγεμόνας. Ἀντιθέτως ὁ πάπας ἀφώρισε τὸν Λούθηρον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε', βλέπων ὅτι διεσαλεύετο ἡ ἐνότητις τοῦ κράτους του, τὸν ἐκήρυξεν ἐκτὸς νόμου κατὰ τὴν συνέλευσιν τῶν ἡγεμόνων εἰς Βόρμς (1521). Ὁ Λούθηρος ἐσώθη ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας. Ἐξ ἄλλου οἱ περισπασμοὶ τοῦ Καρόλου ἐναντίον τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ τοῦ Σουλεϊμάν ἔδωσαν καιρὸν εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν νὰ ὀργανωθῇ. Ἡ μετάφρασις ὑπὸ τοῦ Λουθήρου τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔξματα καὶ τὸ κύρος ἀνδρῶν σοφῶν καὶ ἰσχυρῶν ἐπολλαπλασίασαν τοὺς ὁπαδοὺς.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κινήματος.

Παρὰ τοὺς διωγμοὺς ὁ λουθηρανισμὸς ἐξηπλώθη. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐν Σπείρα δίαιταν (1529) ἀνεγνωρίσθη de facto ὅπου ἐπεκράτει, ἀπηγορεύθη ὅμως ἡ διάδοσις του. Ἐκ τῆς διαμαρτυρίας κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς προήλθε τὸ ὄνομα «Προτεστάντοι» (διαμαρτυρόμενοι), ἐνῶ οἱ ἴδιοι ὠνόμαζεν ἑαυτοὺς Εὐαγγελικοὺς. Ὁ αὐτοκράτωρ

μετά πολλές ἀμφιταλαντεύσεις ἐδέχθη τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην τῆς Αὐγούστης (1555), διὰ τῆς ὁποίας 1) Τὰ δύο δόγματα εἶχον ἴσα δικαιώματα. 2) Οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ πολιτεῖαι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλουν τὸ δόγμα των. Οἱ ἀλλόδοξοι ἐδικαιοῦντο νὰ μεταναστεύουν. Οἱ ἱερωμένοι χωροδεσπότες γενόμενοι προτεστάνται ἔχονον τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς κτήσεις των. Ἐν τούτοις διετήρουν τὰ μέχρι τοῦ 1552 κτήματα. Τοιοῦτοτρόπως ἐνομιμοποιήθη ὁ προτεσταντισμός.

Συνέπειαι ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως.

Τὰ θρησκευτικά, πολιτικά, ἠθικά καὶ κοινωνικά ἐπακόλουθα ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως ἦσαν τεράστια. Ἐξ αἰτίας τῶν διαμαχῶν ἐξησθένησε πολιτικῶς ἡ Γερμανία διὰ πολὺν καιρὸν, ἀλλ' ἡ ἐπ' αὐτῆς δύναμις τῶν Ἀψβούργων ἐχαλαρώθη καὶ διηκολύνθη ἡ ἐνότης αὐτῆς. Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ἡ εἰκὼν ἦτο θλιβερά, ὅπως συμβαίνει πάντοτε ἀμέσως μετὰ τὰς μεγάλας κρίσεις. Ἡ ἀμάθεια τέλος εἶχεν ἐξαπλωθῆ, αἱ δὲ ἐπιστήμαι κατεδιώχθησαν. Παρὰ ταῦτα ἡ κρίσις ἦτο προσωρινή. Βαθμιαίως ἀνεπτύχθη ἡ ἐλευθέρα ἔρευνα, ἔπαυσαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ καταχρήσεις, ἐβελτιώθη ὁ θρησκευτικὸς βίος, διωργανώθησαν σχολεῖα, ἐνισχύθησαν οἱ ἡγεμόνες καὶ παρεσκευάσθη ἡ ἀναγέννησις τῆς Γερμανίας.

Μεταρρυθμίσεις ἔξω τῆς Γερμανίας.

Συγχρόνως μὲ τὸν Λούθηρον ἐκήρυττε τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὴν Ζυρίχην ὁ Ζβίγγλιος (1481-1531). Ἡ κίνησις του ἀπέβλεπε καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν βελτίωσιν. Εἰς τὴν Γαλλίαν μεταρρυθμιστικὴ κίνησις παρουσιάσθη καὶ πρὸ τοῦ Καλβίνου (1509-1564), ἀλλ' ἐδιώχθη ἀπηνῶς. Ὁ Καλβίνος ὡς ἐξόριστος ἐκήρυξεν εἰς Γενεύην, τῆς ὁποίας σὺν τῷ χρόνῳ ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν ἐκυβέρνησεν ὡς τύραννος μὲ αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν κατοίκων. Καθώρισε νὰ διοικῆται ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς γέροντας τῆς κοινότητος (Πρεσβυτεριανή). Ἐκ τῆς Γενεύης διεδόθη ἡ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Γαλλίαν, τὰς Κάτω Χώρας, τὴν Σκωτίαν, Ἀγγλίαν, Πολωνίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Οἱ καλβινισταὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ὠνομάσθησαν Οὐγενότοι.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ μεταρρύθμισις ἐπεβλήθη ἐκ τῶν ἄνω ὑπὸ τοῦ ἰδιορρύθμου βασιλέως Ἐρρίκου Η' (1509-1547), ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν πάπαν. Διὰ τῆς «Πράξεως κυριαρχίας» (1534) ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Αἱ θρησκευτικαὶ του δοξασαὶ ἐν τούτοις ἦσαν πολὺ συγκεχυμέναι. Ὁ ἀγγλικανισμὸς ἐθεμελιώθη ὀριστικῶς τὸ 1562 διὰ τῆς Ἐλισάβετ. Ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἐκκλησίας ἀπεσχίσθησαν οἱ αὐστηρότεροι μεταρρυθμισταί, οἱ Πουριτανοί.

Ταχέως ἐπεκράτησεν ἐπίσης ὁ λουθηρανισμὸς εἰς τὴν Δανίαν Σουηδίαν καὶ Νορβηγίαν.

Ἀντιμεταρρυθμίσεις.

Ἐνώπιον τοῦ σάλου ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εὐρέθη ὑποχρεωμένη ἀφ' ἑνὸς νὰ προβῆ εἰς βελτιώσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ λάβῃ κατασταλτικὰ μέτρα. Τὴν κίνησιν αὐτὴν ὀνομάζομεν ἀντιμεταρρυθμισίαν. Οὕτω:

1) Διὰ τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου (1545-1563) ἐλήφθη

σαν δογματικά ἀποφάσεις καὶ καθωρίσθη τὸ πρῶτον κείμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Vulgata). Τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν λατινικὴν ἔκαμεν ὁ Ἅγιος Ἱερώνυμος. Ἐπίσης ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις διώξεως τῶν αἰρετικῶν.

2) Ἰδρύθησαν μοναχικά τάγματα, ἐκ τούτων δὲ ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀπέκτησε τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸν Λοϋόλα (1540). Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῆς προσηλυτίσεως οἱ Ἰησοῦται ἐδημιούργησαν τὴν Μεσην Ἐκπαίδευσιν. Διὰ τολμηρῶν ἱεραποστόλων ἐκήρυξαν τὸν χριστιανισμόν μέχρι τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

3) Τὸ δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ἀποτελούμενον ἀπὸ 6 καρδινάλιους, ἀνέλαβεν ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀπομακρυνομένων ἀπὸ τὸν καθολικισμόν. Ἡ ἱερά ἐξέτασις ἐπεξέτεινε τὸν ἔλεγχόν της καὶ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν συγγραμμάτων καὶ κατήρτιζε πίνακας ἀπηγορευμένων βιβλίων. Τὸ ἔργον της ὑπῆρξεν ἀπάνθρωπον καὶ παρημπόδισε τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐθνικῶν κρατῶν

Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία.

Εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωου ὑπῆρχε πλῆθος μικρῶν κρατιδίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλάκις ἠγείροντο αἱματηροὶ πόλεμοι. Διὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν ἀψβουργικὸν θρόνον τῆς Αὐστρίας τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Α' (1493-1519) ἐπῆλθεν ἡσυχία καὶ ἐπεξετάθη ἡ ἰσχύς τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου. Ὁ υἱὸς του Φίλιππος νυμφευθεὶς τὴν διάδοχον τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου Ἰωάνναν τὴν Τρελλὴν ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας. Ὁ υἱὸς τούτων Κάρολος Α' τῆς Ἰσπανίας, ἀφ' ὅτου διεδέχθη τὸν πάππον του ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὠνομάσθη Κάρολος Ε' (1519-1556) καὶ συνήνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὴν Ἰσπανίαν μὲ τὰς κτήσεις της εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν Νέον Κόσμον. Ὁ Κάρολος Ε' ἐπέδιωξε τὴν κοσμοκρατορίαν καὶ ἠγωνίσθη νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ ἐμπόδια διὰ τὴν πραγματοποίησιν της, ἧτοι 1) τὴν θρησκευτικὴν μεταρρρύθμισιν, 2) τὴν τουρκικὴν ἀπειλὴν καὶ 3) τὸν ἀνταγωνισμόν τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας. Περιεπλάκη εἰς πολλοὺς πολέμους, ἐκ τῶν ὁποίων τέσσαρες μετὰ τοῦ Φραγκίσκου διαρκέσαντες μὲ διαλείμματα εἴκοσι καὶ πλεόν ἔτη (1521-1544). Ὁ Φραγκίσκος συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλ' ἀφέθη ἐλεύθερος ἔναντι σημαντικῶν ἀνταλλαγμάτων.

Ἄξιόλογοι ὑπῆρξαν οἱ πόλεμοι τοῦ Καρόλου Ε' κατὰ τῶν Τούρκων (βλ. καὶ σελ. 5), μετὰ τῶν ὁποίων εἶχε συμμαχήσει ὁ Φραγκίσκος. Οἱ ἀγῶνές του κατὰ τῶν Γερμανῶν ἠγεμόνων καὶ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς. Οἱ ἠγεμόνες τὴν τέλει διέσωσαν τὴν αὐτοτελείαν των (Θρησκ. εἰρήνη τῆς Αὐγούστης).

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Καρόλου Ε' τὸ μὲν στέμμα τῆς Ἰσπανίας ἐδόθη εἰς τὸν υἱόν του Φίλιππον Β', τὸ δὲ αὐτοκρατορικὸν εἰς τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον Α'. Ἡ προσπάθεια τῆς ἐνιαίας αὐτοκρατορίας εἶχεν ἀποτύχει. Ἐπὶ τῶν διαδόχων του Ροδόλφου Β' (1576-1612) καὶ Φερδινάνδου Β' (1619-1637) ἐδιώχθησαν οἱ μεταρρυθμισταὶ καὶ διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ ὀργανώσουν τὴν προτεσταντι-

κὴν Ἐνωσιν (Union), ἐνῶ οἱ καθολικοὶ ἴδρυσαν τὴν Ἀγίαν Συμμαχίαν (Liga). Ἐκ τῆς μεταξύ τῶν δύο ἀντιθέσεως προήλθεν ὁ τριακονταετῆς πόλεμος.

Ἡ Γαλλία.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Λουδοβίκον Β' (1498-1515) Φραγκίσκος Α' (1515-1547) ὑπῆρξε φιλόδοξος βασιλεὺς. Ἡ προσπάθειά του νὰ διατηρήσῃ τὴν Ἰταλίαν τὸν ἔφεραν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Κάρολον Ε' (βλ. σελ. 5). Ἐπὶ Φραγκίσκου κατεδιώχθησαν οἱ Οὐγενότοι. Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του Ἐρρίκου Β' (1547-1559) ἡ Γαλλία ἐκ τῶν πολέμων τῆς ἀπεκόμισε τὸ Μέτς, Τοῦλ καὶ Βερντέν καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Ἀγγλοὺς ἀπὸ τὸ Καλαί. Οἱ ἐπόμενοι βασιλεῖς ὑπῆρξαν ἀσθενεῖς καὶ ἐπ' αὐτῶν διεξεδίκησαν τὴν ἐπὶ τῆς Αὐλῆς ἐπιρροὴν οἱ δύο μεγάλοι οἴκοι τῶν Βουρβόνων καὶ τῶν Γκυίζων.

Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι τῆς Γαλλίας.

Ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, μήτηρ καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Καρόλου Θ', βλέπουσα ἀξαναομένην τὴν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐπιρροὴν τῶν Βουρβόνων καὶ τῶν Οὐγενότων ἐστράφη πρὸς τοὺς καθολικοὺς Γκυίζας. Κατὰ τὴν νύκτα τῶν γάμων τοῦ Βουρβόνου Ἐρρίκου τῆς Ναυάρρας μὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως, ὅτε οἱ Οὐγενότοι εἶχον συρρεῦσαι εἰς Παρισίους, ὠργανώθησαν φοβεραὶ σφαγαὶ («αἵματηροὶ γάμοι») καὶ ἄνω τῶν δύο χιλιάδων ἐσφάγησαν (Νύξ τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, 23-24 Αὐγούστου 1572). Ἐξεργράγησαν πόλεμοι διαρκέσαντες κατὰ διαλείματα ἐπὶ τριάκοντα ἔτη (1563-1593). Ἐπεκράτησε τέλος ὁ Ἐρρίκος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐδέχθη τὸν καθολικισμόν, ἐστέφθη εἰς Παρισίους ὡς Ἐρρίκος Δ' (1589-1610). Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης (1598) ἀνεγνωρίσθησαν ἴσα δικαιώματα εἰς τοὺς Οὐγενότους καὶ ἀποκατεστάθη ἡ ἡσυχία. Ὁ ὑπουργὸς Σουλλὺ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ τὴν προστασίαν τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ὁ Ἐρρίκος ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ὑπὸ φανατικοῦ μοναχοῦ.

Ὁ Ρισελιέ.

Τὸν ἀνήλικον Λουδοβίκον ΙΓ' ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ του Μαρία τῶν Μεδίκων. Ἀπὸ τοῦ 1624 ὅμως πραγματικὸς κύριος τῆς χώρας ἀπέβη ὁ πρωθυπουργὸς καρδινάλιος Ρισελιέ (Ἀρμάνδος ντὺ Πλεσσί), ὁ ὁποῖος ἐπεδίωξεν ἐξωτερικῶς μὲν τὴν συντριβὴν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀψβούργων καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Γαλλίας, ἐσωτερικῶς δὲ 1) τὴν ἐξόντωσιν τῶν Οὐγενότων, 2) τὴν ταπεινώσιν τῶν εὐγενῶν καὶ 3) τὴν ἀνύψωσιν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως. Διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Λαροσέλ, ἰσχυροῦ φρουρίου τῶν Οὐγενότων, ἔπαυσε πλέον ἡ ὑπαρξίς των ὡς ἐνόπλιον πολιτικοῦ κόμματος, ἐφεξῆς δὲ παρέμειναν ὡς θρησκευτικὴ αἵρεσις. Ὁ Ρισελιέ δὲν ἐδίστασε νὰ ἐξορίσῃ τὴν βασιλομήτορα, νὰ ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ νὰ κατεδαφίσῃ τοὺς πύργους των. Ἐπαυσεν ἐπίσης νὰ συγκαλῆ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Γενικῶν Τάξεων καὶ ἐστερέωσεν τὸν ἀπολυταρχισμόν.

Διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Γαλλίας εἰς τὸν Τριακονταετῆ Πόλεμον κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὸ ἐξωτερικόν* του πρόγραμμα

πρὸς μεγάλην ὄμως ζημίαν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους. Τέλος ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ ἱδρυσεν τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν (1635).

Ὁ τριακονταετὴς πόλεμος (1618-1648).

Ὁ μακρὸς αὐτὸς πόλεμος ἐξελιχθῆν εἰς εὐρωπαϊκὴν σύρραξιν. Ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ προσπάθεια τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἐπιβάλλῃ διὰ τῆς βίας τὸν καθολικισμὸν εἰς τὴν Βοημίαν (1618). Διαίρεται εἰς τέσσαρας περιόδους: 1) Τὴν Παλατινατικὴν, ὅτε ἡ «Ἐνωσις» καὶ ὁ Φρειδερίκος τοῦ Παλατινάτου ἀντιμετώπισαν τὴν Liga, τῆς ὁποίας ὁ στρατηγὸς Τίλλυ ἐνίκησε καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Φρειδερίκον νὰ καταφύγῃ εἰς Ὀλλανδίαν. 2) Κατὰ τὴν Δανικὴν περίοδον ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Χριστιανὸς Δ' ἐβοήθησε τοὺς διαμαρτυρομένους, συγκροουθεῖς ὅμως πρὸς τὸν καλῶς ὀργανωμένον ὑπὸ τοῦ Βαλλενσταίν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος ἠττήθη (1629). Ἄλλ' ἐξ αἰτίας τῆς δυσφορίας τῶν συμμάχων τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τῶν πιέσεων τοῦ Βαλλενσταίν ὁ στρατὸς διελύθη. 3) Κατὰ τὴν Σουηδικὴν περίοδον ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἄδολφος ἐπενέβη πρὸς ὑποστήριξιν τῶν διαμαρτυρομένων (1632) καὶ προελάσας κατέλαβε τὸ Μόναχον. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Λουτσην πρὸς τὸν ἀνακληθέντα Βαλλενσταίν ὁ Γουσταῦος ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐφονεύθη. Ὁ νέος ἀρχηγὸς τῶν Σουηδῶν Βερνάρδος συνέχισε τὰς νίκας, ἐνῶ ὁ Βαλλενσταίν θεωρηθεὶς ὑποπτος ἐδολοφονήθη. 4) Κατὰ τὴν Γαλλοσουηδικὴν (ἢ Γαλλικὴν) περίοδον ὁ πόλεμος διεξήχθη ἔκτος τῆς Γερμανίας καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, Κάτω Χώρας καὶ Γαλλίαν. Ἡ Γαλλία, ἀφοῦ ἠγόρασε τὸν στρατὸν τοῦ Βερνάρδου, ἐπενέβη εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατέλαβε τὴν Ἀλσατίαν, ταυτόχροτως δὲ ὁ Γάλλος στρατηγὸς πρίγκηψ Κονδὲ κατετρόπωσε τοὺς Ἰσπανοὺς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ' βλέπων τὸν γαλλοσουηδικὸν στρατὸν προελαύνοντα πρὸς τὴν Βιέννην ἐδέχθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν Βεσφαλικὴν εἰρήνην (1648).

Ἡ εἰρήνη τῆς Βεσφαλίας καὶ τῶν Πυρρηναίων.

Ἡ εἰρήνη αὕτη ἀποτελεῖ σταθμὸν ἱστορικόν. Δι' αὐτῆς 1) Ἀνεγνωρίσθησαν εἰς τοὺς Λουθηρανούς καὶ τοὺς Καλβινιστὰς ἴσα δικαιώματα. 2) Οἱ Ἀψβούργοι ἔταπεινώθησαν καὶ ἐδόθησαν ἐλευθερίαι εἰς ἑκατοντάδας γερμανικῶν κρατιδίων. 3) Ἡ Σουηδία ἔλαβε τὴν γερμανικὴν παραλίαν τῆς Βαλτικῆς (Πομερανία), ἡ δὲ Ἑλβετία καὶ αἱ Κάτω Χώραι ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἀνεξάρτητοι. 4) Ἡ Γαλλία, ἔκτος τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Μέτς, Τοῦλ καὶ Βερντέν, ἔλαβε καὶ τὴν Ἀλσατίαν. Τὸ Στρασβούργον ἔγινεν ἐλευθέρη πόλις καὶ τὸ μῆλον μελλοντικῶν ἐρίδων μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας.

Ἡ Ἰσπανία ἐπωφεληθεῖσα τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐκραγείσων ταραχῶν τῆς σφενδόνης (Fronde, 1648) ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον. Ἡ Γαλλία μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας τελικῶς ἐνίκησε. Διὰ τῆς συνηθῆκης τῶν Πυρρηναίων (1659) ἡ Γαλλία ἔλαβεν ὀρισμένους παραχωρήσεις.

Ἡ Ἀγγλία.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μεσαιῶνος ἡ Ἀγγλία ἐσπαράσσετο ἀπὸ ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ τῶν οἴκων Λαγκάστερ καὶ Ὕορκ. Ὁ ἐμφύ-

λιος πόλεμος τῶν δύο ρόδων (1455-1485) ἐπέφερε καταστροφάς, ἐξηφάνισεν ἰσχυροὺς εὐγενεῖς καὶ ἐνίσχυσεν οὕτω τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἐρρίκος Ζ' (1485-1503), ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Τυδώρ, εἶνε ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος κατηύθυνε τὴν Ἀγγλίαν πρὸς τὸν Νέον Κόσμον. Ὁ Ἐρρίκος Η' (1507-1547) εἶνε ὁ εἰσαγαγὼν τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀπολυταρχικὴ δύναμις βασιλείων ἔστερεώθη. Ἡ Μαρία Τυδώρ (1553-1558) νυμφευθεῖσα τὸν Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας ἀπεπειράθη ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν καθολικισμὸν προκαλέσασα σάλον ἐπιζήμιον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ (1558-1603) τὸ ἀγγλικὸν κράτος ἤκμασε, διεμορφώθη δὲ καὶ ἡ Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία. Μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τῆς Μαρίας Στούαρτ, βασιλίσσης τῆς Σκωτίας καὶ ἀντιζήλου τῆς Ἐλισάβετ, ἐξεργράγη πόλεμος πρὸς τὸν Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας, ὁ ὁποῖος ἐσχεδίασε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν προτεσταντικὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Ἰσπανικὴ ἀήττητος ἀρμάδα προσιζομένη δι' ἀποβάσεις εἰς Ἀγγλίαν κατεστράφη εἰς τὸ στενὸν τῆς Μάγχης (1588) ἀπὸ τὰ ἐλαφρά ἀγγλικά πλοία, τὰ πυρπολικά καὶ τὴν θαλασσοταραχὴν. Ἡ νίκη αὕτη ἐπέβαλε τὴν ἀγγλικὴν θαλασσοκρατίαν. Ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ ἐνετάθη ἡ ἀποικιακὴ προσπάθεια τῶν Ἀγγλῶν, ἰδρῦθη εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν ἡ ἀποικία Βιργινία καὶ ἐνισχύθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία. Εἰς τὰ γράμματα ἔχομεν τὸν «χρυσοῦν αἰῶνα» τῆς βρετανικῆς φιλολογίας.

Οἱ Στούαρτ καὶ ὁ Κρόμβελ.

Διὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἰακώβου Α' (1603-1625), υἱοῦ τῆς Μαρίας Στούαρτ, ἠνώθησαν τὰ δύο βασίλεια Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας ὑπὸ ἓνα σκῆπτρον καὶ ἰδρῦθη ἡ δυναστεία τῶν Στούαρτ. Ὁ Ἰάκωβος εἶχεν ἀπολυταρχικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸ κοινοβούλιον. Ὁ διάδοχός του Κάρολος Α' (1625-1649) εἶχε τὰς αὐτὰς τάσεις καὶ ἐπὶ πλέον ἠνῶνει τοὺς καθολικοὺς. Ἐξεγέρσεις ἐσημειώθησαν καὶ πολλοὶ πουργιανοὶ μετηνάστευσαν εἰς Ἀμερικὴν, ὅπου ἰδρῦθη ἡ Βοστώνη (1630). Ἐξ αἰτίας τῆς ἀθλίας πολιτικῆς του ἦλθεν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Σκώτους καὶ συνεκρούσθη μὲ τὸ κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ συγκαλέσῃ (Μακρὸν Κοινοβούλιον 1640). Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐξεργράγη (1642-1649), ὁ δὲ βασιλικὸς στρατὸς ἠττήθη καὶ ὁ βασιλεὺς ἠχμαλωτίσθη. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν Ὁλιβιέρος Κρόμβελ, ἰσχυροτάτη φυσιογνωμία, εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν Κάρολον, ὁ ὁποῖος ἀπεκεφαλίσθη (1649). Ἡ Ἀγγλία ἀνεκνήρυχθη δημοκρατία (1649-1660) καὶ ὁ Κρόμβελ ἰσόβιος «Λόρδος προστατίας». Ἀφοῦ κατέστειλε μὲ σκληρότητα ἐπαναστάσεις εἰς Ἴρλανδίαν καὶ Σκωτίαν, ἐξηνάγκασε τὴν Ὀλλανδίαν εἰς πόλεμον ψηφίας τὸν «περὶ ναυτιλίας νόμον». Ἡ Ἀγγλία ἀπέβη νικητρία. Μέχρι τοῦ θανάτου του (1658) ὁ Κρόμβελ ἐκυβέρνησεν ὡς δικτάτωρ, ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπ' αὐτοῦ ἀπέβη κράτος ἰσχυροτάτον.

Ἡ Ἰσπανία.

Μετὰ τὴν συνάντησιν τῆς Ἰσπανίας ὑπὸ τὸν Φερδινανδον καὶ τὴν Ἰσαβέλλα ἐξεδιώχθησαν οἱ Μαῦροι καὶ ἠνυπόθησαν αἱ θαλασσοπορία (βλ. σελ. 24). Ὁ Φερδινάνδος ἠκολούθησε φιλοκαθολικὴν πολιτικὴν, διὸ καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα ὠνομάσθη «καθολικός». Ἡ Ἰσπανία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐκτὸς τῶν κτήσεων εἰς τὸν Νέον Κόσμον περιελάμβανε καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κάρολον Ε' Φίλιππος Β' (1527-1598),

ἦτο σκυθρωπὸς καὶ αὐταρχικὸς ἡγεμὼν. Ἐξ αἰτίας τῆς μισαλλοδοξίας του ὠδήγησε τὴν Ἰσπανίαν εἰς καταστρεπτικὸς πολέμους, αἱ δὲ Κάτω Χῶραι ἐπανεστάτησαν πρὸς ἀπόκτησιν ἀνεξαρτησίας, τὴν ὁποίαν τελικῶς ἐπέτυχον ἐπὶ Φιλίππου Δ', ὅπως καὶ ἡ Πορτογαλία (1640). Τὸ μόνον ἀξιολόγον γεγονός τῆς βασιλείας Φιλίππου τοῦ Β' παραμένει ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (βλ. σελ. 5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1648

Ἡ Αὐστρία μετὰ τὸν Τριακονταετῆ Πόλεμον.

Ἡ δύναμις τῶν Ἀψβούργων εἶχε μειωθῆ. Οἱ Τούρκοι μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν ἀπειλητικοὶ πρὸ τῆς Βιέννης (1683, βλ. καὶ σελ. 7), ἀλλ' ἠττήθησαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐπακολουθήσαναν νέαν μάχην τοῦ Μόχατς (1686). Ἡ Οὐγγαρία ἀπηλλάγη τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, τὸ δὲ στέμμα τῆς μετεβιβάσθη εἰς τοὺς Ἀψβούργους. Ἐκτοτε ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς διαδικῆς μοναρχίας Αὐστρίας - Οὐγγαρίας. Διὰ τῶν συνηκῶν τοῦ Κάρλοβιτς, τῆς Οὐτρέχτης καὶ τοῦ Πασσάροβιτς ἡ αὐστριακὴ δύναμις ἐνισχύθη.

Κατὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ Καρόλου ΣΤ' (1711 - 1740), ὁ ὁποῖος ὡς στεροῦμενος ἄρρενος ἀπογόνου διὰ πράξεως ἐπισήμου (sanctio pragmatica) ὥρισεν ὡς κληρονόμον τὴν κόρην του Μαρίαν Θηρεσίαν (1740 - 1780), προέκυψαν ἀνταγωνισμοὶ ἀνταπατητῶν καὶ ὁ περὶ διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας πόλεμος (1740 - 1748). Ἡ Αὐστρία μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας ἀντιμετώπισε τὴν Γαλλίαν, Βαυαρίαν, Σαξωνίαν, Πρωσσίαν καὶ Σαρδηνίαν, κατὰ τοὺς σιλεσιακοὺς ὅμως πολέμους ἠττήθη ἀπὸ τὴν Πρωσσίαν καὶ ἀπώλεσε τὴν Σιλεσίαν (1748).

Ἀποκαταστάθεις τῆς εἰρήνης ἡ Μαρία ἐπεχείρησε νὰ ἐξυγιάνῃ τὸ κράτος διὰ μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσε ριζικώτερον ὁ υἱὸς τῆς Ἰωσήφ Β' (1780 - 1790). Οὗτος περὶ ὅρισε τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν, κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν καὶ εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατὸν, τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὸν αὐστριακὸν κληρὸν, τὸν ὁποῖον ἐπεζήτησε ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βατικανοῦ. Αἱ μεταρρυθμίσεις ὅμως προσέκρουσαν εἰς ἀνυπερβλήτους ἀντιδράσεις καὶ τελικῶς ἀνεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ. Μετὰ τῆς Ρωσίας συνειργάσθη εἰς τὸ «ἐλληνικὸν σχέδιον» (βλ. σελ. 16).

Ἡ Πρωσία.

Τὸ 1701 τῆ συγκαταθέσει τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Φρειδερίκος Γ' τοῦ Βρανδεμβούργου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας. Ἡ ὀριστικὴ ἀναγνώρισις τοῦ βασιλείου ἐγένετο τὸ 1713 (συνθήκη Οὐτρέχτης) ἐπὶ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Α' (1713 - 1740), ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ὁ κύριος δημιουργὸς τῆς πρωσικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πρωσικοῦ πνεύματος.

Ὁ διάδοχός του Φρειδερίκος Β' ὁ Μέγας (1740 - 1786) ἀπέβη μέγας στρατηγὸς καὶ πολιτικός. Μετὰ τοὺς σιλεσιακοὺς πολέμους ἐνεπλάκη εἰς τὸν ἐπταετῆ πόλεμον (1756 - 1763) βοηθούμενος, οἰκονομικῶς κυρίως, ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀντιμετώπισε τὴν

Γαλλίαν, Αυστριακήν, Ρωσσίαν, Σαξωνίαν, Πολωνίαν και Σουηδίαν. Ὁ πόλεμος αὐτὸς παρά τὰς ποικίλας κατὰ ξηρὰν φάσεις του ἦτο κυρίως πάλῃ κατὰ θάλασσαν μεταξύ Ἑγγλίας καὶ Γαλλίας. Ἡ Γαλλία ἔχασε στόλον καὶ ἀποικίας. Μετὰ τὸν πόλεμον ὁ Φρειδερίκος εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις καὶ ὑπεστήριξε τὴν πνευματικὴν κίνησιν, διότι καὶ ὁ ἴδιος εἶχε καλλιτεχνικὰς τάσεις.

Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Πρωσσίας νέα ὁμοιογενὴς γερμανικὴ δύναμις διεκδικεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐνοποιήσεως τῆς Γερμανίας. Ὁ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας τοιοῦτος ἀνταγωνισμὸς ἐκλήθη γερμανικὴ διαρχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ἡ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' (1661-1715).

Τὴν πολιτικὴν τοῦ Ρισελιέ συνέχισεν ὁ καρδινάλιος Μαζαρέν (1642-1661), τὸν ὁποῖον διετήρησεν ἡ ἐπίτροπος τοῦ πενταετοῦς Λουδοβίκου ΙΔ' Ἄννα ἡ Αὐστριακὴ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνέλαβε προσωπικῶς ὁ νέος βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐδυσκολεύθη εἰς ἐποχὴν γενικῆς καταπτώσεως νὰ ἐπιβάλλῃ ἀπολυταρχισμὸν κατὰ τὸ δόγμα του «ἐγὼ εἶμιαι τὸ κράτος». Ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Κολμπέρ ἐφηρμόθη οἰκονομικὸν σύστημα προαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου, ὁ «μερκαντιλισμὸς», ἢτοι προστατευτικὸν σύστημα περιορισμοῦ εισαγωγῶν καὶ αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν διὰ τῆς ρυθμιστικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους. Διὰ τοῦ ὑπουργοῦ Λουβοά ἐδημιουργήθη ἰσχυρὸς μόνιμος στρατὸς καὶ διὰ τοῦ μηχανικοῦ Βωμπάν κατασκευάσθησαν ὄχυρωματικὰ ἔργα. Ἐσφαλμένη ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα, διότι ἀνεκλήθη τὸ διάταγμα τῆς Νάντης (1685) καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν ἐξ αἰτίας τῶν διωγμῶν χιλιάδες εἰδικευμένων ἐργατῶν.

Σειρὰ ἀστόχων κατακτητικῶν πολέμων χαρακτηρίζει τὴν βασιλείαν του :

1) Κατὰ τὸν «πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας» ἢ «πόλεμον μεταβιβάσεως δικαιωμάτων» ὁ Λουδοβίκος διεκδικῶν κληρονομικὰ δικαιώματα εἰσέβαλεν εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ὁπόθεν ὅμως ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ μὲ μικρὰ κέρδη ἐξ αἰτίας τοῦ συνασπισμοῦ Ἑγγλίας, Ὀλλανδίας καὶ Σουηδίας.

2) Εἰς νέον πόλεμον κατὰ τῆς ἀπομονωθείσης Ὀλλανδίας (1672-1678) οἱ Γάλλοι ἀνεχαίτισθησαν ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Γ' τῆς Ὁράγγης, διανοίξαντος τοὺς ὕδατοφράκτας, καὶ περιορίσθησαν εἰς τὸ κέρδος μεθοριακῶν τινων πόλεων.

3) Οἱ πόλεμοί του κατὰ τῆς Γερμανίας εἶχον ληστρικὸν χαρακτῆρα. Κατελήφθησαν κατ' ἀρχὰς τὸ Στρασβούργον, τὸ Λουξεμβούργον καὶ οἱ Τρεβῆροι, ἐπηκολούθησαν δὲ ἄλλα μικρὰ ἐπιτυχία (1688-1697), τὰς ὁποίας ὅμως ἐξουδετέρωσεν ἡ ἴττα τοῦ γαλλικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ ἀγγλοολλανδικοῦ. Ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς Γαλλίας ἐτέθη εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν.

4) Κατὰ τὸν «πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου» (1701-1713) μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτέκνου Καρόλου Β' τῆς Ἰσπανίας ὁ Λουδοβίκος ὠνειρεύθη τὴν ἴδρυσιν μεγάλου γαλλοῖσπανικοῦ κράτους δώσας τὸ ἰσπανικὸν στέμμα εἰς τὸν ἕγγονόν του Φίλιππον

ντ' Άνζού. Έναντίον του έπεξήλθεν ή «Μεγάλη Συμμαχία» (Άγγλία-Όλλανδία, Αύστρια, Πρωσία, Πορτογαλία κ. ά.). Ο Άγγλος στρατηγός Μάλοπρω και ο Αύστριακός πρίγκιψ Εύγένιος τήσ Σαβοΐαs ένίκησαν έπανελημμένως τά γαλλικά στρατεύματα.

Η ειρήνη τής Ουτρέχτης και τὸ τέλος τοῦ Λουδοβίκου.

Διά τής ειρήνης τής Ουτρέχτης (1713) 1) Ο Φίλιππος ντ' Άνζού άνηγορεύθη βασιλεύς τής Ισπανίας υπό τόν όρον νά μή ένωθοῦν ποτέ τά δύο στέμματα. 2) Η Αύστρια έλαβε τās Κάτω Χώρας, τὸ Μιλάνον, τήν Νεάπολιν και τήν Σαρδηνίαν. 3) Ο δούξ τής Σαβοΐαs άνεκρύχθη βασιλεύς τής Σικελίας. 4) Η Άγγλία έκράτησε τήν Μινόρκαν και τὸ Γιβραλτάρ, τὸ όποϊον εΐχε καταλάβει διαρκούτος τοῦ πολέμου (1704), καθώς και άποικιακάs γαλλικάs κτήσεις. 5) Η Όλλανδία έλαβεν όχυρά σημεια εΐς τās Ισπανικάs Κάτω Χώρας. 6) Η Πρωσία άνεγνωρίσθη όριστικώs ώs βασίλειον.

Διά τής ειρήνης αὐτής ή Γαλλία έξεμηνείσθη και ένισχύθησαν ή Αύστρια και ή Άγγλία, ή όποια έγκατεστάθη πλέον σταθερώs εΐς τήν Μεσόγειον.

Ο Λουδοβίκος άπέθνησεν άναγνωρίζων τά σφάλματα τής πολιτικής του και συνιστῶν νά μή τόν μιμηθοῦν εΐς τόν πόλεμον και τās οίκοδομάs, διότι διά τής γενναιοδώρου μεγαλοπρεπείας του εκτίσθησαν μὲν μνημειώδη έργα και ύπεστηρίχθησαν τά γράμματα (αΐων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'), αλλά τά οικονομικά τής Γαλλίας κατεβαραθρώθησαν. Οί χωρικοί έστερήθησαν και τοῦ άρτου και έσημειώθησαν θάνατοι άπό πείναν. Μετά τοῦs τελευταίους πολέμους ή άθλιότηs ήτο γενική.

Λουδοβίκος ΙΕ' και ΙΣΤ'.

Έπὶ τοῦ άνηλικου Λουδοβίκου ΙΕ' (1715-1774) τὸ κράτος έκυβερνήθη από τόν έκλυτον «άντιβασιλέα» Φίλιππον τής Όρλεάνης. Μετά τήν ένηλικίωσίν του τήν πολιτικήν κατηύθυνον αΐ εϋνοούμεναι. Η Γαλλία ήτύχησεν εΐς τόν «Έπταετή πόλεμον» (βλ. σελ. 33), τὸ δημόσιον χρέος ώγκώθη και τὸ κράτος έν άντιθέσει πρὸς τήν πολυτέλειαν τής Αύλης εύρίσκετο εΐς έλεεινήν κατάστασιν.

Έπὶ τοῦ καλοπροαίρετου, αλλά νωθροῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' (1774-1792) εΐχε τήν πρωτοβουλίαν ή φιλάρεσκος και σκανδαλώδης βασίλισσα Μαρία Άντουανέττα. Η γενική άθλιότηs και ή λαϊκή άγανάκτησιs συμβοηθοῦσαν και τῶν διδασμάτων τῶν φιλοσόφων (αΐων διαφωτισμοῦ) προπαρασκεύασαν τήν επανάστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Η Α Γ Γ Λ Ι Α

Η παλινόρθωσις τῶν Στούαρτ.

Όλίγον μετά τόν θάνατον τοῦ Κρόμβελ οί Στούαρτ άποκατεστάθησαν εΐς τόν θρόνον από τόν στρατηγόν Μούνκ. Ο έκλυτος όμως βασιλεύς Κάρολος Β' (1660-1685), ζηλωτής τῶν τάσεων και τής ζωής τῶν βασιλέων τής Γαλλίας, ήλθεν εΐς προστριβάs με τὸ κοι-

νοβούλιον, τὸ ὁποῖον ὑπεραμυνόμενον τῶν ἐλευθεριῶν ἐψήφισε (1679) τὸ περίφημον «habeas corpus» κατὰ πάσης αὐθαριέτου συλλήψεως καὶ προσωποκρατήσεως. Τότε διεμορφώθησαν τὰ δύο μεγάλα ἀγγλικά κόμματα, οἱ Τόρις (συντηρητικοί) καὶ οἱ Οὐίγιοι (φιλελεύθεροι).

Ὁ Ἰάκωβος Β' (1685-1688) ἐπέδιωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀπολυταρχίαν καὶ τὸν καθολικισμόν, διὰ τοῦτο δὲ τὰ δύο μεγάλα κόμματα προσεκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον ἀντὶ τοῦ καθολικοῦ διαδόχου τὴν διαμαρτυρομένην κόρην τοῦ βασιλέως Μαρίαν καὶ τὸν σύζυγόν της Γουλιέλμον τῆς Ὁράγγης. Στρατὸς καὶ λαὸς ἐτάχθησαν μετ' τὸ μέρος τοῦ ἀποβιβασθέντος («ἔνδοξος ἐπανάστασις»). Ὁ Ἰάκωβος κατέφυγεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ οἱ Στούαρτ ἀπεκλείσθησαν τῆς διαδοχῆς.

Ἐπὶ τῆς Ἀννης (1702-1714), δευτεροτόκου θυγατρὸς τοῦ Ἰακώβου, ἐπῆλθεν ἡ ἔνωσις Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας εἰς ἓν κράτος (1707) καὶ πρώτη ἡ Ἄννα ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς βασιλίσσης τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Οἶκος τοῦ Ἄννοβέρου.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἀννης ἐβασίλευσεν ὁ προτεσταντικὸς οἶκος τοῦ Ἄννοβέρου, τὸ ὁποῖον ἠνώθη μετ' τὸ βασίλειον. Ἐπὶ Γεωργίου Α' (1714-1727) καὶ Γεωργίου Β' (1727-1760) ἐταπεινώθη ἡ Γαλλία καὶ διεμορφώθη ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ κοινοβουλευτισμός. Τὴν κυβέρνησιν ἐσημάτιζε τὸ πλειοψηφοῦν κόμμα, τὴν δὲ νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἤσκουν αἱ δύο βουλαί. Ἐπὶ Γεωργίου Γ' (1760-1820) κατέρρευσε καὶ ἡ Ἰσπανία. Ἡ Ἀγγλία ἀπέβη παγκόσμιος δύναμις, μολοντί ἔχασε τὴν ἐπιρροήν της εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν. Τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία κατέκτησαν τὸν κόσμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΟΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀποικισμοῦ τῶν νέων χωρῶν.

Οἱ Ἰσπανοὶ καὶ οἱ Πορτογάλοι δὲν κατάρθωσαν νὰ δημιουργήσουν μόνιμα ἀποικιακὰ κράτη. Ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐρρίφθησαν ἐπίσης εἰς ἀποικισμοὺς οἱ Γάλλοι, οἱ Ὀλλανδοί, οἱ Σουηδοὶ κ. ἄ. Ὅλους ὁμως ὑπερέβησαν οἱ Ἀγγλοὶ. Μετὰ τὴν Βιργινίαν (βλ. σελ. 32) ἴδρυσαν τὴν Καρολίαν, τὴν Ν. Ὀρκην, τὴν Ν. Ἰερσέν, τὴν Πενσυλβανίαν, τὴν Μασσαχουσέτην, τὴν Μαίρυλανδ κ. ἄ. Διαρκούντος τοῦ «ἐπταετοῦς πολέμου» (βλ. σελ. 33) οἱ πολυπληθέστεροι Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὰς ἐν Ἀμερικῇ γαλλικὰς ἀποικίας. Διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐτρέχτης καὶ τῶν Παρισίων (1763) ἐπεβεβαιώθη ἡ ἀγγλικὴ ἰσχύς.

Ἐκ παραλλήλου ἡ ἀγγλικὴ Ἐταιρεία τῶν Ἀνατ. Ἰνδιῶν ἐγκατέστησεν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς Μαδράς (1639) καὶ Βομβάην (1664). Βραδύτερον ἰδρύθη ἡ Καλκούτα (1700) καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ κυριαρχία τῶν Ἀγγλων. Διὰ τῶν ἐξερρευήσεων τέλος τοῦ Κούκ ἀνεκαλύφθη ἡ Ἄν. ἀκτὴ τῆς Αὐστραλίας, ὅπου ἰδρύθη τὸ ΣιδνεϿ (1788).

Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἦν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς.

Αἱ 13 ἐν Β. Ἀμερικῇ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν Ἦν. Πολιτειῶν. Αἱ ἀποικίαι αὐταὶ ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἐξάγουν πρῶτας ὕλας εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ νὰ προμηθεύονται βιομηχανικὰ εἶδη. Ὁ δημιουργούμενος ἀγγλικὸς καπιταλισμὸς ἀπηγόρευε τὴν ἴδρυσιν βιομηχανιῶν εἰς τὰς ἀποικίας. Ἡ βαρυτάτη φορολογία ἐπίεζε τοὺς ἀποικοὺς καὶ τὸ 1765 ἠκούσθησαν ἔντονοι διαμαρτυρίαι, διότι τὸ κοινοβούλιον, εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἀντιπροσωπεύοντο αἱ ἀποικίαι, ἐπέβαλε τὸν περὶ χαρτοσήμου νόμον. Ὄταν ὁ φόρος αὐτὸς ἀντικατεστάθη μὲ τὸν τελωνειακὸν φόρον εἰσαγωγῆς, ἐσημειώθησαν ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι εἰς τὸν λιμένα τῆς Βοστώνης καὶ ἐχύθη τὸ πρῶτον αἷμα. Εἰς τὸ συνέδριον τῶν ἀποικιωδῶν (Φιλαδέλφεια 1774) οἱ ἀποικοὶ ἀπαντῶντες εἰς τὸν ἀγγλικὸν ἀποκλεισμὸν ἀπέκλεισαν τὰ ἀγγλικά ἐμπορεύματα. Ὁ γαιοκτήμων τῆς Βιργινίας Γεώργιος Οὐάσιγκτον, μετὰ τοῦ ὁποίου συνέπραττον καὶ Γάλλοι ἐβελονταὶ ὑπὸ τὸν Λαφαγιέτ, διορίσθη ἀρχιστράτηγος. Προκήρυξις συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θ. Τζέφερσον περιελάμβανε μὲ σαφήνειαν τὸ δικαίωμα τῶν ἀνθρώπων νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι (Προκήρυξις τῶν δικαιωμάτων) καὶ ἐξεδόθη ὡς «Διακήρυξις περὶ ἀνεξαρτησίας». Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν αἱ «Ἠνωμένα Πολιτεῖαι» τῆς Β. Ἀμερικῆς (4 Ἰουλίου 1776).

Ὁ πόλεμος ὅμως ἐπέξετάθη. Μὲ ἐνεργείας τοῦ Βενιαμὶν Φραγκλίνου συνεμάχησαν ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, καὶ ἡ Ὀλλανδία. Ἐπειτα ἀπὸ 7 ἔτη διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιωδῶν (1783) 1) Ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἦν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. 2) Ἡ Γαλλία ἔλαβε τὴν Σενεγάλην καὶ τὴν νῆσον Ταμπαγκό (Μικραὶ Ἀντίλλαι) καὶ 3) Ἡ Ἰσπανία διετήρησε τὴν Μινάρκαν καὶ τὴν Φλωρίδα. Πρῶτος πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐξελέγη ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκτον (1789 - 1797).

Τὸ πολίτευμα τῶν Ἦν. Πολιτειῶν.

Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ κογκρέσσον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων καὶ τὴν Γερουσίαν. Ἐκάστη ἐκ τῶν Πολιτειῶν διαχειρίζεται μόνη τὰς ἐσωτερικὰς τῆς ὑποθέσεις, ὅλαι ὅμως ἔχουν κοινὸν πρόεδρον καὶ κοινὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν. Ὁ πρόεδρος ἔχει ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκλέγεται κατὰ τετραετίαν ὑπὸ εἰδικῶς ἐκλεγομένων ἀντιπροσώπων. Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ κογκρέσσου ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας (veto), μέχρις ὅτου τὸ κογκρέσσον ἀποφασίσῃ ἐκ νέου μὲ πλειοψηφίαν 2/3. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς του ὁ πρόεδρος κατοικεῖ εἰς τὸν «Λευκὸν Οἶκον».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΡΩΣΣΙΑ

Οἱ Μοσχοβῖται ἡγεμόνες καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις.

Ἀφ' ὅτου τὸ ρωσικὸν κράτος ὑπετάγη εἰς τοὺς Μογγόλους (Α' σελ. 160), παρέμεινε μακρὰν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Βραδύτερον ἐκ τῆς γειτνιάσεως τῆς Πολωνίας ἀνεπτύχθησαν οἱ Μοσχοβῖται ἡγε-

μόνες. Ἐπὶ Ἰβάν Γ' τοῦ Μεγάλου (1462-1505) ἡ «Μοσχοβία» ἀπὸ τῶν Μογγόλων καὶ ἐπεξετάθη. Οἱ ἡγεμόνες τῆς ἔλαβον τὸν τίτλον «Μεγάλοι ἡγεμόνες πασῶν τῶν Ρωσσιῶν». Ὁ Ἰβάν Δ' ὁ τρομερός (1533-1584) ἐστέφη «τσάρος» (1543). ἐπέετεινε τὸ κράτος του μέχρι τοῦ Βόλγα καὶ ἀπέκτησε λιμένα εἰς τὴν Βαλτικὴν. Μετὰ τοῦτον ὁμως ἐπικολούθησαν ταραχαὶ μέχρις οὗτο ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ νεαρός εὐγενὴς Μιχαήλ Ρωμανώφ (1613).

Τὸ νέον ρωσικὸν κράτος ὑπέστη βαθεῖαν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν. Οἱ μορφωμένοι του ἦσαν Ἕλληνες ἢ ἑλληνομαθεῖς. Διὰ τῆς Ἑλληνίδος πριγκηπίσσης Σοφίας Παλαιολογίνας, συζύγου τοῦ Ἰβάν Γ', ἀκτίνες πολιτισμοῦ ἐφώτισαν τὴν βαρβαρότητα. Ἡ ρωσικὴ αὐτὴ ἔλαβεν ὡς πρότυπον τὸ Βυζάντιον καὶ ἔμβλημα τὸν δικέφαλον αἰτὸν τῶν Παλαιολόγων. Πλείστοι Ἕλληνες μητροπολίται συνετέλεσαν εἰς τὴν ρωσικὴν ἀναγέννησιν, ὡς ὁ Φώτιος (1410-1431), ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ ἐπιφανέστερος πάντων Μάξιμος ὁ Ἕλληνας. Ὁ σπουδαιότερος ἐκ τῶν Ρώσων λογίων μητροπολίτης Μακάριος ἦτο μαθητὴς του. Τὰ ἑλληνικὰ ἔργα ἦσαν τὰ πρότυπα τῶν ρωσικῶν. Λέγεται ὅτι ὁ Ἰβάν Δ' ἵδρυσεν καὶ τυπογραφεῖον (1553). Ὁμοίως ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν ἐπίδρασιν ἀνεπτύχθησαν καὶ αἱ τέχναι. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμανῶφ εἰσήλασαν εἰς τὴν Ρωσσίαν νέου τρόπου ζωῆς, ἰδίᾳ γερμανικοῦ.

Πέτρος ὁ Μέγας (1689-1725).

Ὁ Πέτρος ἐπεβλήθη εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, ἀφοῦ κατενίκησε στᾶσιν τῶν Στρελίτων (εἶδος Γενητσάρων). Ἀπὸ μικρὸς ἠγάπησε μὴ πάθος τὰς τέχνας, τὴν ναυπηγικὴν ἰδίως, καὶ ὡς τσάρος παρηκολούθησεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ἐξέλιξιν τῶν τεχνικῶν μέσων. Ἐφιλοδόησεν ἡ ἀναμορφώσιν τὴν χώραν του καὶ, ἀφοῦ κατέπνιξε πᾶσαν ἀντίδρασιν, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του. Εἰς τὸ πεδῖον τῆς πολιτικῆς ἐπέδωξε κατὰ πρῶτον διέξοδον πρὸς τὴν Βαλτικὴν Θάλασσαν καὶ τὸ ἐπέτυχε κατόπιν σκληρῶν πολέμων πρὸς τὸν Κάρολον Β' τῆς Σουηδίας (Βόρειος πόλεμος). Τελικῶς εἰς τὴν μάχην τῆς Πολτάβας (1709) ἐξεμηνίσθη ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Σουηδίας καὶ ὁ Κάρολος μόλις διέφυγεν εἰς Τουρκίαν, τὴν ὁποίαν κατάρθωσε νὰ ἐξωθήσῃ εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ρώσους. Ὁ Πέτρος πολεμῶν πρὸς τοὺς Τούρκους ἐκινδύνευσε παρὰ τὸν Προῦθον καὶ μόλις δι' ἐξαγορᾶς ἐπέτυχε τὴν εἰρήνην τοῦ Προῦθου (1711, βλ. καὶ σελ. 7). Τελικῶς ἡ Σουηδία παρεχώρησεν ἐπαρχίας τῆς Βαλτικῆς (συνθήκη τῆς Νυστάδτης) καὶ οὕτως ἠδύνατο πλέον ὁ Πέτρος νὰ στρέψῃ τὴν χώραν του πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐκτὸς τῆς ναυτικῆς σχολῆς, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν, ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, περιώρισεν τὰ μοναστήρια καὶ ἵδρυσεν Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον.

Ἀπὸ τοῦ Μεγ. Πέτρου νέος παράγων προσετέθη εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἡ δὲ ρωσικὴ προπαγάνδα ἐπέδειξε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἑλληνικὸν (βλ. σελ. 15).

Αἰκατερίνη Β' (1762-1796).

Ἡ προπαγάνδα διὰ τὸ «ἑλληνικὸν σχέδιον» ἐνετάθη ἐπὶ Αἰκατερίνης Β', προπαγανδιστικὰ δὲ βιβλία ἐκυκλοφόρησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ προφητικὸν βιβλίον «Ἀγαθάγγελος» τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Πολυειδοῦς. Πράκτορες τῆς Ρωσσίας κατήλθον ἀπὸ

του 1766 εις την Βαλκανικήν, ιδίως δέ εις την Ἑλλάδα, ἡ ὁποία διετέλει ἐν εὐλόγῳ συγκινήσει. Κατὰ τὸν πρῶτον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον (1768-1774) ἐξηγέρθησαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ἐγκατελείφθησαν (βλ. σελ. 15). Κατὰ τὸν δεῦτερον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον (1788-1792, βλ. καὶ σελ. 16) δὲν ἐπετεύχθησαν πάλιν σημαντικὰ ἀποτελέσματα, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐκ φόβου ρωσικῆς ἐπεκτάσεως ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (συνθήκη Ἰασιού).

Οἱ διαμελισμοὶ τῆς Πολωνίας.

Ἡ Πολωνία ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος ὀργανώθη εἰς βασιλείον ἀξιόλογον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἤρχισε νὰ ἐξασθενίζῃ ἀφ' ὅτου ἀπέκτησε δύναμιν ἡ πολωνικὴ ἀριστοκρατία καὶ ἡ βασιλεία ἀπέβη σκιώδης. Ὁ περὶ τὴν Βαλτικὴν ἀγὼν ἐνέπλεξε τοὺς Πολωνοὺς εἰς ἀτυχεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σουηδοὺς. Τὸ 1667 παρεχωρήθησαν ἐδάφη ἀνατολικῶς τοῦ Δνεῖστερ εἰς τὴν Ρωσσίαν, τοῦτο δὲ ἦτο καὶ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποιήθη βραδύτερον ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ Ρωσσίας, Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσσίας διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπὶ τῆς Πολωνίας ἐπιρροῆς. Τὸ 1772 ἐγένετο ὁ πρῶτος διαμελισμὸς μεταξὺ Ρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ὁ δεῦτερος διαμελισμὸς ἐπικολούθησεν ἔπειτα ἀπὸ στάσιν τῶν Πολωνῶν πατριωτῶν ὑπὸ τὸν Θαδδαῖον Κοσιουσκο (1791), τὴν ὁποίαν κατέστειλαν οἱ στρατοὶ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Νέα ἐξέγερσις ὑπὸ τὸν Κοσιουσκο (1794) προεκάλεσε τὸν τρίτον διαμελισμὸν (1795). Ἡ Πολωνία ἐξηφανίσθη καὶ ἡ μὲν Ρωσσία ἐπλησίασεν εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, ἡ δὲ Πρωσσία, ἀπερίσπαστος ἐξ Ἀνατολῶν, ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΑΠΟ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὰ αἷτια τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως.

Τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς τῆς Γαλλίας εἶχε χρεωκοπήσει. Αἱ τάξεις τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου εἶχον γαίας καὶ ἀπήλαυον φορολογικῆς ἀσυδοσίας. Ὁ λαός, ἡ τρίτη τάξις, περιελάμβανε δύο στρώματα: 1) τὴν νέαν ἀστικὴν τάξιν (bourgeoisie) καὶ 2) τὸ μέγα πλῆθος τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι ὑφίσταντο τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς αὐθαιρεσίας μιᾶς ἐξηχραιωμένης ἀρχούσης τάξεως. Ἡ ἐλευθερία ἦτο ἀνύπαρκτος.

Συνήθως διαστέλλονται τὰ ἐξῆς αἷτια τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως: 1) Τὸ τεράστιον οικονομικὸν χάος, ἤδη ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄. 2) Ἡ χρεωκοπία τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος ἐξ αἰτίας τῆς κραιπάλης τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς Αὐλῆς. 3) Ἡ κοινωνικὴ ἀθλιότης. 4) Ἡ ἀφύπνις τῶν πνευμάτων ἐκ τῆς πολεμικῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων καὶ οικονομολόγων τοῦ 18ου αἰῶνος (αἰὼν διαφωτισμοῦ).

Οἱ διαφωτισταὶ (Τζῶν Λόκ, Βολταίρος, Ρουσσώ, Διδερώ, Μοντεσκιέ) ἐδίδασκον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου (φυσικά δικαιώματα), τὸ δικαίωμα προστασίας τοῦ ἐκ μέρους τοῦ κράτους (θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ συμβολαίου) καὶ τὸ δικαίωμα ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ ἐκτραχηλισμοῦ τῶν ἰθυόντων. Ἐκ παραλλήλου οἱ «οικονομολόγοι» τοῦ 18ου αἰῶνος (Ἀδάμ Σμιθ κ. ἄ.) ἐδίδασκον περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας, περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ «ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ» καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας (οικονομικὸς λιμπεραλισμός).

Ἡ σύγκλησις τῶν Γενικῶν Τάξεων.

Ὁ βασιλεὺς εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ χάους νὰ συγκαλέσῃ τὰς Γενικὰς Τάξεις, τῶν ὁποίων ἀπὸ ἐνός καὶ ἡμίσεος περίπου αἰῶνος εἶχεν ἀγνοηθῆ ἡ ὑπαρξις. Ἐπρεπε τὰ οικονομικά μέτρα τοῦ ὑπουργοῦ Νεκερ νὰ περιβληθοῦν μὲ ἔθνικόν κύ-

ρος. Αυτό όμως ητο ή άφορμή του συναγερμού του γαλλικού έθνους διά την έπιτυχίαν μεταρρυθμίσεων. Είς την Έθνοσυνέλευσιν (5 Μαΐου 1789) οί άντιπρόσωποι τής τρίτης τάξεως, διπλάσιοι τώρα (600 + 300 εϋγενείς + 300 κληρικοί), διαφωνήσαντες ως πρὸς τὸ ζήτημα τής ψηφοφορίας άπεσχίσθησαν, εἰς τὴν λαϊκὴν δὲ ταύτην συνέλευσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς 17 Ἰουνίου μετετέραπη εἰς Έθνοσυνέλευσιν, προσεχώρησαν καὶ άντιπρόσωποι τῶν άλλων τάξεων.

Ἡ κατάσταση εἰς Παρισίους.

Τὰ πλήθη εἶχον ἐξερεθισθῆ ὑπὸ τῶν ρητόρων, μεταξύ τῶν ὁποίων διεκρίθη ὁ νεαρός δημοσιογράφος Κάμιλλος Δεμουλὲν. Ὅταν ὁ διατακτικὸς Λουδοβικὸς ΙΣΤ΄ άπεμάκρυνε τὸν δημοφιλῆ Νεκέρ, ὁ Δεμουλὲν ἐπισεῖων τὸν φόβον νέας νυκτὸς τοῦ Ἁγ. Βαρθολωμαίου παρέσυρε τὰ πλήθη καὶ τὴν 14 Ἰουλίου 1789 (έθνικὴ εὐρτῆ τῶν Γάλλων), ὁ φανατισμὸς λαὸς ἐκυρίευσεν τὴν Βαστίλλην, τὸ σύμβολον τοῦ δεσποτισμοῦ. Ἐπηκολούθησαν τρομοκρατικαὶ πράξεις καὶ οἱ εϋγενεῖς μετηνάστευον εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ λαοφιλὴς στρατηγὸς Λαφαγιέτ, ἀρχηγὸς τῆς ἔθνοφρουρᾶς, προσεπάθησε νὰ διασώσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὰς λεηλασίας. Ἡ ἰδία κατάσταση εἰδημοιουργήθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Ἡ Έθνοσυνέλευσις ἐν τῷ μεταξύ ἐψήφισε τὴν κατάργησιν τοῦ φεουδαλικῦ καθεστῶτος καὶ τῶν προνομίων (4η Αὐγούστου) καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν περίφημον «Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου». Κατὰ τὸ ψηφισθὲν σύνταγμα: 1) Ὁ βασιλεὺς παρέμενε ὡς ἀνεϋθύθυνος ἀρχὼν μὲ περιορισμένην ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. 2) Ὁ λαὸς ἐξέλεγε τὰς πολιτικὰς, διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς. 3) Ἡ βουλὴ εἶχε τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. 4) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα ἐδημεύθησαν, κατηργήθησαν τὰ μοναχικὰ τάγματα καὶ ἡ προνομίχος Καθολικὴ Ἐκκλησία ὑπήχθη εἰς τὸ Κράτος. Καὶ ὁ μὲν πάπας κατέδικασεν τὴν νέαν Ἐκκλησίαν, ὁ βασιλεὺς ὁμως ὑπέικων εἰς τὴν ἀνάγκην ἐκώρως τὸν νέον καταστατικὸν χάρτην.

Ἡ νέα κατάσταση.

Ἡ νέα κατάσταση ἡνόκει τὴν μέσσην ἀστικὴν τάξιν, διότι οἱ ἐκλογεῖς ἔπρεπε ν' ἀνήκουν εἰς ὄρισμένην φορολογικὴν κλάσιν, οἱ δὲ βουλευταὶ νὰ κατέχουν γαίας. Ὁ λαὸς δὲν εἶχε πολιτικὴν δύναμιν καὶ ἐδυστύχει. Ἐξ άλλου ὁ βασιλεὺς, περιορισμένος ἤδη ἐντὸς τῶν Παρισίων, ἐμμηχανογράφει, ἐνῶ οἱ «μετανάσται» εϋγενεῖς ἐσκευῶρου εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Αἱ δημοκρατικαὶ λέσχαι τῶν ἀκρῶν ἐπεδίωκον ριζικὰς λύσεις. Εἰς τὴν δημοκρατικὴν λέσχην τῶν Κορδελιέρων εἶχον μεγίστην ἐπίρροην ὁ Δαντὼν, ὁ Μαρά, ὁ Δεμουλὲν κ. ἄ., εἰς δὲ τὴν λέσχην τῶν Ἰακωβίνων ὁ Ροβεσπιέρως. Τὴν 20 Ἰουλίου 1791 ὁ βασιλεὺς ἀπεπειράθη νὰ δραπέτευσῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἀγνωρισθεὶς ὁμως μετῆχθη εἰς Παρισίους καὶ ὥρκισθη πίστιν εἰς τὸ σύνταγμα. Ἡ Συνακτικὴ συνέλευσις κηρύξασα περαιωμένον τὸ ἔργον τῆς διελύθη (30 Σεπτεμβρίου 1791).

Εἰς τὴν νέαν «Νομοθετικὴν» συνέλευσιν ἐνεφανίσθησαν τὰ ἐξῆς κόμματα: 1) Ἡ Δεξιὰ (συνταγματικοὶ φιλοβασιλικοὶ). 2) Ἡ μετριοπαθὴς ἀριστερὰ, πυρὴν τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ ἐκ τῆς περιφέρειας τῆς Γιρονδῆς, ὄθεν καὶ τὸ ὄνομα «Γιρονδῖνοι». 3) Ἡ ἄκρα ἀριστερὰ (οἱ ὄρεινοί), ἡ ὁποία ἐπὶ πλέον διέθετε καὶ τὸν ὄχλον τῶν Παρισίων.

Ἐντιδράσεις κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὴν ἀντίδρασιν μερίδος τοῦ κλήρου καὶ τῶν «μεταναστῶν» ἐπέτεινε ἡ συμμαχία Αὐστρίας—Πρωσσίας, ἡ ὁποία ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Ὁ γαλλικὸς λαὸς μολονότι εἶχε ν' ἀντιπαλαίση μὲ ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν διέθετεν ὄργανωμένον στρατόν, δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του μετὰ τὰς πρώτας πολεμικὰς ἀποτυχίας. Οἱ ἐβελονταὶ συνέρρειον ἐνθουσιώδεις. Τότε (30 Ἰουλίου 1792) ἐψάλη ἀπὸ τοὺς ἐβελοντὰς τῆς Μασσαλίας καὶ ἡ περίφημος «Μασσαλιώτις», ἡ ὁποία βραδύτερον ἐπεβλήθη ὡς ἐθνικὸς ὕμνος τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν προεκλήθησαν ἀκρότητες· ὁ Δαντὼν κατέλαβε τὸ Δημαρχεῖον (Α' Κομμούνα τῶν Παρισίων, 10 Αὐγούστου 1792), ὁ δὲ βασιλεὺς ἐφυλακίσθη καὶ πολλοὶ ἐσφάγησαν (Σεπτεμβριανά). Αἱ ἀντιδράσεις ὅμως κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπέτυχον. Ἡ αὐστροπρωσσικὴ στρατιὰ συναντήσασα γενναίαν ἀντίστασιν εἰς τὸ Β α λ μ ὺ ὑπεχώρησε καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Μπραουνσβάικ ἐξέκένωσε τὸ γαλλικὸν ἔδαφος.

Ἡ καρατόμησις τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τρομοκρατία.

Ἡ «Νομοθετικὴ» εἶχεν ἀποτύχει εἰς τὴν προσπάθειάν της νὰ κυβερνήσῃ ἐκ συμφώνου μὲ τὸν βασιλέα. Τὴν διεδέχθη «Συμβατικὴ Ἔθνοσυνέλευσις», ἡ ὁποία διὰ τῆς πρώτης πράξεως κατέλυσε τὴν βασιλείαν καὶ εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν «Λουδοβίκον Καπέτον» ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Ὁ βασιλεὺς ἐκαρτομήθη (21 Ἰανουαρίου 1793) καὶ ἐπεκράτησαν οἱ ἀδιάλλακτοι. Ὁ Ροβεσπιέρως ἐγένετο κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἐπικολούθηεν ἀγρία τρομοκρατία ἐπὶ 14 μῆνας. Ἡ δεκαμελής «Ἐπιτροπὴ κοινῆς σωτηρίας», αἱ «Ἐπαναστατικαὶ ἐπιτροπαὶ» τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὸ «Ἐπαναστατικὸν δικαστήριον» παρέδωσαν χιλιάδας εἰς τοὺς δημίους, μεταξύ δὲ τούτων καὶ τὴν Μαρῖαν Ἀντουανέτταν. Πολλοὶ ἐπίσης Γιρονδῖνοι καὶ παλαιὰ στελέχη τῆς Δημοκρατίας ἐξετελέσθησαν (Δαντῶν, Δουμουλὲν κλπ.), ὡς διαλλακτικοί, ὁ χριστιανισμὸς ἀντικατεστάθη μὲ τὴν θρησκείαν τοῦ «Ὁρθοῦ λόγου» καὶ αἱ φρικαλεότητες ἔφθασαν μέχρι παραφροσύνης. Ἐπὶ τέλους ἡ τρομοκρατία ἐστράφη καὶ κατὰ τοῦ Ροβεσπιέρου καὶ ἡ λαϊμητόμος ἀπῆλλαξε τὴν Δημοκρατίαν ἀπὸ τὸν τύραννον.

Τὸ Διευθυντήριον.

Μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Γιρονδῖνων ἡ ἐπανάστασις ἔλαβε μετριόπαθεστέραν ὄψιν. Κινήματα τῶν Ἰακωβίνων καὶ βασιλοφρόνων ἐξουδετερώθησαν. Εἰς τὴν κατάπνιξιν τῆς στάσεως τῶν βασιλοφρόνων διεκρίθησαν ὁ νεαρὸς Κορσικανὸς στρατηγὸς Ν α π ο λ έ ω ν Β ο ν α π ά ρ τ η ς καὶ ὁ ἀξιωματικὸς Μ υ ρ ά.

Διὰ νέου συντάγματος (Σεπτέμβριος 1795) συνιστάτο βουλὴ ἐκ 500 καὶ γερουσία ἐκ 250 μελῶν. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνετέθη εἰς πενταμελὲς δ ι ε υ θ υ ν τ ῆ ρ ι ο ν (27 Ὀκτωβρίου 1795). Ἡ Συμβατικὴ μετὰ τριετὴ βίον διελύθη καὶ ἡ κατάστασις ἐνέπνευ ἀνησυχίας. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐνεφανίσθη ὡς πρωταγωνιστὴς ὁ Ναπολέων.

Αἱ συνέπειαι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐπανάστασις ἐπρόκειτο νὰ περιαγάγῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ κηρύγματα τῆς νικηφόρα ἀνά τὴν Εὐρώπην ἐπὶ 20 ἔτη. «Ἐπε-

δίωξε νά καταστρέψῃ τὸ παρελθὸν καὶ νά δημιουργήσῃ τὸ μέλλον κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος». Καθιέρωσεν ἕνα συνταγματικὸν χάρτην βασιζόμενον ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔδωκε τὴν ὄψιν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν φιλελευθέρων συνταγμάτων μὲ συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ εἰς τὴν διοίκησιν. Τὰ κηρύγματα περὶ ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας συνεκίνησαν τὸν κόσμον τῶν καταδυναστευομένων. Ἀλλὰ καὶ οἱ διατελοῦντες ἐν δουλείᾳ ὑπὸ ξένον ζυγὸν παρηκολούθησαν μὲ ἀγωνίαν τὰ βήματα τῶν στρατιῶν τῆς Γαλλίας.

Ἡ διάδοσις τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν ἀνεστάτωσαν καὶ τὴν Βαλκανικὴν, ἰδιαίτερος δὲ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὴν ἀναπτέρωσιν τῶν ἐλπίδων ἀρισμένων ἡγετικῶν του μορφῶν, ἰδίως δὲ τὸ πολιτικὸν ἔργον τοῦ Ρήγα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ὁ πρῶτος κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισμός.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς συνεχίζων τὴν καταδίωξιν τοῦ αὐστροπρωσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὸ Βέλγιον, ἐνῶ ἄλλη στρατιὰ πρὸς Νότον ἔκυριευσεν τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν, ὅπου ἀνεκηρύχθη ἡ Δημοκρατία τῶν Ἀλλοβρόγων. Ἡ Ἀγγλία τότε φοβουμένη ἐνδεχομένην ἀπειλὴν κατὰ τοῦ ἐδάφους τῆς συνέπηξε τὸν πρῶτον κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισμὸν μετὰ τῆς Ὀλλανδίας, Πρωσσίας, Αὐστρίας, Ἰσπανίας καὶ ἄλλων Γερμανικῶν κρατῶν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὀργανωθείς ἀπὸ τὸν Λάζαρον Καρνώ ἀπέκτησεν ἐνότητα καὶ δύναμιν. Κατελήφθη ἡ Χάγη καὶ τὸ Ἀμστερνταμ, ὃ δὲ ὀλλανδικὸς στόλος ἀποκλεισθεὶς παρεδόθη. Ἡ Ὀλλανδία ἀνεκηρύχθη εἰς Δημοκρατίαν τῆς Βαταβίας.

Μετ' ὀλίγον ἐκ διαφωνιῶν διελύθη ὁ συνασπισμὸς καὶ ἀπέμεινε μόνον ὁ Αὐστρία, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐβάδισαν τρεῖς στρατιαί' καὶ αἱ μὲν δύο καθηλώθησαν εἰς τὸν Ρήνον, ἡ τρίτη ὅμως ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα προήλασεν εἰς Ἰταλίαν καὶ κατέλυσε τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν (1797). Ἡ Αὐστρία ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τοῦ Καμποφόρμιο (17 Ὀκτωβρίου 1797), διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς γαλλικὰς κατακτήσεις καὶ ἐπιρροάς, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ἔλαβε τὰς κτήσεις τῆς τέως Ἑνετικῆς Δημοκρατίας πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων, τὰς ὁποίας ἤδη εἶχε καταλάβει ἡ Γαλλία καὶ ἐκράτει ὡς ἔρεισμα τῆς ἀνατολικῆς τῆς πολιτικῆς. Τὸ 1798 οἱ Γάλλοι κατέλαβον καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Ρώμην. Ὁ γέρον πάπας Πίος ΣΤ' ἀπήχθη αἰχμάλωτος καὶ ἰδρῦθη ἡ Δημοκρατία τῆς Ρώμης. Εἰς τὸν Ναπολέοντα κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπεδόθησαν τιμαὶ ἔθνικοῦ ἠρώος.

Ἡ ἐκστρατεία εἰς Αἴγυπτον.

Ὁ Ναπολέων ἀποκρούων εἰσηγήσεις περὶ ἀποβάσεων εἰς τὴν Ἀγγλίαν συνέλαβε τὸ σχέδιον ἐκστρατείας εἰς Αἴγυπτον, ἣ ὁποία θὰ κατέφερε πλῆγμα κατὰ τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Ἀγγλίας. Ἐπὶ πλεόν τοῦτο θὰ ἦτο σύμφωνον μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς διατηρήσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὡς φραγμοῦ εἴτε ἐναντίον γερμανικῆς εἴτε ἐναντίον ρωσικῆς ἐπεκτάσεως. Γαλλικὸς στόλος μὲ 35 χιλ. ἀν-

δρας χωρίς νά γίνη αντίληπτος ἀπό τόν Ἄγγλον ναύαρχον Νέλσωνα, ἀφοῦ πρῶτον κατέλαβε τήν Μάλταν, ἡ ὁποία κατεῖχето ἀπό τοῦς Ἰωαννίτας ἱππότης, ἀπεβίβασθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Καί ὁ μὲν γαλλικός στρατός κατενίκησε τοὺς Μαμελοῦκος (μάχη τῶν Πυραμίδων, 21 Ἰουλίου 1798), ἀλλ' ὁ γαλλικός στόλος ἠττήθη κατὰ κράτος καί καί ἐπυρπολήθη ἀπό τόν Νέλσωνα (ναυμαχία τοῦ Ἀβούκίρ) αἱ συγκοινωνίαι μὲ τήν Γαλλίαν ἀπεκόπησαν, ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον, ἡ πανώλης ἐθέριζε τὸν στρατόν, ἐνῶ ἡ κατάστασις εἰς τήν Γαλλίαν δὲν ἦτο εὐχάριστος. Ὁ Ναπολέων ἔφυγε κρυφίως διὰ τήν Γαλλίαν, ὁ δὲ γαλλικός στρατός ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Ἄγγλους (1801) ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς μεταφορᾶς του εἰς Γαλλίαν.

Ἡ παράτολμος αὕτη ἐκστρατεία ἀπέτυχε, ἀλλὰ τὰ ἐπιστημονικὰ συνεργεῖα, τὰ ὁποῖα συνώδευον τὸν Ναπολέοντα, μὲ τὰς συστηματικὰς τῶν μελέτας ὠφέλησαν τὴν ἐπιστήμην. Ἀξιόλογοι ἦσαν αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερογλυφικῶν τοῦ σοφοῦ αἰγυπτιολόγου Σαμπολλιόν.

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς δυσχεροῦς θέσεως τῆς Γαλλίας κατέλαβε τότε τὸ Βουθρωτόν, Πάργαν, Πρέβεζαν καὶ Βόνιτσαν. Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι ἐπίσης κατελήφθησαν ἀπὸ ρωσσοτουρκικόν στόλον (Μάρτιος 1799, βλ. σελ. 19). Οἱ Ἄγγλοι τέλος ἐγκατεστάθησαν εἰς Μάλταν.

Ὁ δεύτερος κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισμὸς (1799-1802).

Ἡ ἐν Εὐρώπῃ κατάστασις διεμορφοῦτο εἰς βᾶρος τῆς Γαλλίας. Ἡ Ἀγγλία ἐπέτυχε τὴν σύναψιν συμμαχίας μὲ τὴν Αὐστρίαν, Ρωσσίαν, βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως, Πορτογαλίαν καὶ Τουρκίαν. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκων εἰς τὸν Ρήνον, οἱ Ρῶσοι ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σουβάροφ εἶχον ἀποτύχει εἰς Ὀλλανδίαν. Ἄλλ' ὁ τσάρος Παῦλος ἔνεκα τῆς ἀντισυμμαχικῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ἀγγλῶν καὶ Αὐστριακῶν ἀπέσπρη ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ὁ Ναπολέων, ἀφοῦ κατέλυσε τὸ Διευθυντήριον (9 Νοεμβρίου 1799), ἀνέλαβεν ἐκστρατεῖαν εἰς Ἰταλίαν καὶ κατενίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς παρὰ τὸ Μαρέγκο (1800). Ἐκ παραλλήλου ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μορώ ἠπείλει τὴν Βιέννην. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λουενβίλ οἱ Αὐστριακοὶ παρεδέχθησαν τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης τοῦ Κομποφόρμιο, ἡ δὲ Ἀγγλία διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀμιέν (1802) ὑπεχρεοῦτο νά ἐπιστρέψῃ τὰς γαλλικὰς ἀποικίας, τὴν Μάλταν εἰς τοὺς Ἰωαννίτας καὶ τὴν Αἴγυπτον εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ Γαλλία θὰ ἐξεκένωνε τὴν Πορτογαλίαν, τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ τὴν Νεάπολιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἡ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ὁ Ναπολέων αὐτοκράτωρ.

Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς καταλύσεως τοῦ Διευθυντηρίου ὁ Ναπολέων ἀνηγορεύθη πρῶτος ὑπάτος. Διὰ νέου συντάγματος (τέταρτον) ἐτίθεντο αἱ βᾶσεις μιᾶς στρατιωτικῆς μοναρχίας. Εἰς τὴν διοίκησιν καθιερώθη συγκεντρωτικὸν σύστημα, τὰ οἰκονομικὰ ἠνωρθώθησαν,

ξεπενοήθη ὁ «Ναπολεόντειος κώδιξ» (1804) καὶ ἰδρύθη ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας. Ὁ Ναπολέων ἐγκατεστάθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1802 ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἰσόβιος ὕπατος καὶ ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1804 ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ. Τὴν 2 Δεκεμβρίου ἐστέφη μετὰ τῆς Ἰωσηφίνας ὑπὸ τοῦ πάπα αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων καὶ μετὰ ἓν ἔτος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας.

Ὁ τρίτος καὶ τέταρτος συνασπισμός.

Ὁ νέος πόλεμος ἦτο ἀναπόφευκτος, διότι καὶ ὁ Ναπολέων ἐπέζητει τὴν αἴγλην νέων νικῶν καὶ οἱ Ἄγγλοι ἠρνοῦντο νὰ τηρήσουν τὴν συνθήκην τῆς Ἀμιέν. Τὰ σχέδια τοῦ Ναπολέοντος περὶ ἀποβάσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐματαίωσε τρίτος συνασπισμός (1805-1806) ἐκ τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Ρωσσίας καὶ Σουηδίας. Ὁ Ναπολέων μὲ 200 χιλ. στρατοῦ νικήσας τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς Οὐλμ εἰσήλθεν εἰς Βιέννην. Νέα νίκη του κατὰ τῶν ρωσσοαυστριακῶν στρατευμάτων εἰς Ἀούστερλιτς (μάχη τριῶν αὐτοκρατόρων, Δεκέμβριος 1805) εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου (1806), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἤλεγχε τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ γαλλικὸς στόλος καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ ἰσπανικὸς εἶχον καταμαχθῆ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τράφαλαρ (Ὀκτώβριος 1805). Καὶ ὁ μὲν νικητὴς Νέλσον ἐφονεύθη, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία κατεῖχε πλέον ἀδιαμφισβήτητον κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν, ἐνῶ κατὰ ξηρὰν ὁ Ναπολέων διεμοίραζε βασιλεία, τίτλους καὶ φέουδα εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1806 ἵδρυσεν τὴν Ὁμοσπονδίαν τοῦ Ρήνου, ἡ ὁποία περιέλαβε ὅλα σχεδὸν τὰ μικρότερα γερμανικὰ κράτη. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Β' ἦτο τοῦ λοιποῦ μόνον αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας. Οὕτω κατελύθη τὸ παλαιὸν Ἅγιον Ρωμαϊκὸν κράτος τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους (βλ. Α' σελ. 170).

Δεύτερος συνασπισμός (1806-1807) ἐκ τῆς Πρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας ταχέως ἐξεμηδενίσθη (μάχαι Ἰέννας καὶ Ἀουερσταντ) καὶ ὁ Ναπολέων εἰσήλθεν εἰς Βερολίνον, ὅπθθεν ἐκήρυξε τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν, δηλαδὴ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένους τὸ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐμπόριον. Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο ἀπάντησις εἰς τὸν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ναυτικὸν ἀποκλεισμόν. Οἱ Ρῶσοι ἐν συνεχείᾳ ἠττηθέντες εἰς Φρίδλαντ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσιτ (8 Ἰουλίου 1807). Ἡ Ρωσσία οὐδὲν ἀπώλεσε, διότι ὁ Ναπολέων ἐπεθύμει νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ἀντιθέτως μάλιστα εἰς βάρος τῆς Τουρκίας, συμμάχου τῆς Γαλλίας, ἐθυσίασθη ἡ Μολδαβία καὶ μόνον αἱ Ἴόνιοι νῆσοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν Γαλλίαν (βλ. σελ. 19). Ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσσία ὑπεχρεώθησαν νὰ μετάσχουν τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ἡ μεγίστη δύναμις τοῦ Ναπολέοντος.

Διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Πορτογαλίας (Νοέμβριος 1807) ἐπηνέχθη νέον πλήγμα κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἐπηκολούθησεν ἐπέμβασις εἰς τὴν Ἰσπανίαν (ἰσπανικὸς πόλεμος), ἡ ὁποία ἐσπαράσσετο ἀπὸ δυναστικὰς ἐρίδας. Τὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας ἔδωκεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰωσήφ ἀντὶ τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτοποθετήθη ὁ γαμβρὸς του Μυρά. Ὁ ἀδελφὸς του Λουδοβίκος εἶχε διορισθῆ προηγουμένως βασιλεὺς τῆς Ὀλλανδίας, ὁ δὲ Ἱερῶ-

νυμος τοῦ βασιλείου τῆς Βεσφαλίας. Ἐν τούτοις ἡ κατοχὴ τῆς Ἰσπανίας ἦτο ἐπισηφελὴς ἐξ αἰτίας τοῦ συνεχοῦς κλεφτοπολέμου, ὁ ὁποῖος ἐνισχύετο ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ Αὐστρία ἐπωφελουμένη ἐκ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ Ναπολέοντος ἀπεδύθη εἰς νέον ἀγῶνα (αὐστριακὸς πόλεμος), ἀλλ' ἠττηθεῖσα εἰς τὴν φονικωτάτην μάχην τοῦ Βάγκραμ ἠναγκάσθη νὰ υπογράψῃ τὴν εἰρήνην τῆς Βιέννης (Ὀκτώβριος 1809), διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρέωθη νὰ πληρώσῃ ἀποζημιώσεις ἐκτὸς τῶν ἐδαφικῶν ἀπωλειῶν. Μετ' ὀλίγους μῆνας ὅμως ὁ Ναπολεὼν διαζευχθεὶς τὴν ἄτεκνον Ἰωσηφίναν ἐνυμφεύετο τὴν Μαρίαν Λουίζαν, κόρην τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Β', ἐκ ταύτης δὲ ἐγεννήθη ὁ «Ἀετιδεὺς» (Ναπολεὼν Β'), εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἅμα τῇ γεννήσει τοῦ ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης.

Ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ εἶχεν ἐπεκταθῆ εἰς ὄλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1810 ὁ γέρων καὶ ἄτεκνος βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Κάρολος ΙΓ' υἱοθέτησε τὸν Γάλλον στρατάρχη Βερναρδόττην, ὁ ὁποῖος οὕτω κατέστη διάδοχος τοῦ θρόνου του. Τὸ αὐτὸ ἔτος διὰ διατάγματος ἠνώθη μετὰ τῆς Γαλλίας τὸ ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ πάπα Πίου Ζ', διότι οὗτος ἠρνήθη νὰ κλείσῃ τοὺς λιμένας του εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ὁ πάπας ἐνεκλείσθη εἰς Σαβόναν. Ἐντὸς τοῦ ἔτους προσηρτήθη ἡ Ὀλλανδία καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς βορείου Γερμανίας μὲ κέντρον τὸ Ἀμβούργον. Μόνον κατὰ θάλασσαν ἐκυριάρχουν οἱ Ἄγγλοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἡ ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἡ Ρωσία παρεσκευάζετο μυστικῶς πρὸς πόλεμον. Ἀφοῦ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (Μάιος 1812) ἐτακτοποίησεν ὁ τσάρος τὰς διαφορὰς του μετὰ τὴν Τουρκίαν, ἀπήτησε διὰ τελεσιγράφου μετὰξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἐμπεριαν τοῦ ἐμπορίου τῶν οὐδετέρων. Ὁ Ναπολεὼν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς «μεγάλης στρατιᾶς» (500 χιλ. ἄνδρες καὶ 1.200 τηλεβόλα) διέβη τὸν ποταμὸν Νιέμεν (Ἰούνιος 1812). Ἡ πορεία του ὅμως διὰ μέσου ἐλῶν καὶ δασῶν ἦτο δυσχερὴς καὶ τὰς δυσχερείας ἐπηύξανεν ἡ τακτικὴ τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Κουτούζωφ, ὁ ὁποῖος ὑπεχώρει καταστρέφων τὰ πάντα. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βοροδίνου οἱ δύο στρατοὶ ὑπέστησαν ἀπωλείας, ἀλλ' οἱ Ρῶσοι ἀπεσύρθησαν συντεταγμένοι. Ὁ Ναπολεὼν εἰσῆλθεν εἰς Μόσχαν, ὁ τσάρος ὅμως ἠρνεῖτο νὰ συζητήσῃ προτάσεις εἰρηνοποιήσεως. Ἡ παντελής ἔλλειψις ἐφοδίων καὶ ὁ πρόωρος χειμὼν ἠνάγκασαν τὸ Ναπολέοντα νὰ ὑποχωρήσῃ συνεχῶς μαχόμενος. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Βερεζίνα χιλιάδες Γάλλων ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Ναπολεὼν ἐγκαταλείψας τὸν ὑποχωροῦντα ἐν ἀποσυνθέσει στρατὸν του ἔφθασεν ἐπὶ ταχυδρομικῆς ἀμάξης εἰς Παρισίους. Τὸ σύνολον σχεδὸν τῆς μεγάλης στρατιᾶς εἶχε καταστραφῆ.

Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ρωσίαν δικαίως ὠνομάσθη ἀρχὴ τοῦ τέλους. Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ' τῆς Πρωσίας συνεμάχησε μετὰ τοὺς Ρώσσους καὶ αἱ γαλλικαὶ φρουραὶ ἀπεσύρθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Ναπολεὼν μετὰ νέον στρατὸν ἐξ 120 χιλ. ἔσπευσε πρὸς τὴν Σαξωνίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σουηδοὶ τῶρα ὑπὸ τὸν Βερναρδόττην ἐτάχθησαν

παρά τὸ πλευρὸν τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας. Ἐπειτα ἀπὸ ἐπιτυχίας τινὰς ὁ Ναπολέων εἰς τὴν κοσμοϊστορικὴν τριήμερον μάχην τῆς Λεϊψίας (Ὀκτώβριος 1813) ἠττήθη κατὰ κράτος. Τὸ ναπολεόντειον οἰκοδόμημα κατέρρευε.

Ἡ εἰσβολὴ εἰς τὴν Γαλλίαν.

Οἱ σύμμαχοι δὲν ἐβράδυναν νὰ διαβῶν τὸν Ρήνον. Ὁ Ναπολέων ἠγωνίζετο ἀπεγνωσμένως πότε κατὰ τοῦ Μ π λ υ χ ε ρ (Πρωσσία), πότε κατὰ τοῦ Σ β ἄ ρ τ σ ε μ π ε ρ γ κ (Αὐστρία). Ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι τῆς στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας του ἀπεδείχθησαν μάταιαι, διότι οἱ σύμμαχοι εὗρισκοντο μετ' ὀλίγον εἰς τὸν Σηκουάνα. Τότε διέπραξε τὸ μέγα πολιτικὸν σφάλμα νὰ μὴ δεχθῆ προτάσεις διαπραγματεύσεων. Οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ τὴν 31 Μαρτίου 1814 εἰσῆλθον εἰς Παρισίους καὶ ἀποκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Λουδοβίκον ΙΗ'. Εἰς τὸν Ναπολέοντα παρεχωρήθη ἡ μικρὰ νῆσος Ἑλβα, εἰς τὴν ὁποίαν διεπεριώθη ὡς κυρίαρχος ἡγεμῶν. Ὁ νέος βασιλεὺς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Ταλλεϋράνδος ὑπέγραψαν τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐπανῆλθεν εἰς τὰ πρὸ τοῦ 1792 σύνορά της καὶ παρέδωσε τὸν ὄπλισμόν της.

Τὸ ἑκατοντῆμερον.

Ἐνῶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων συνεζήτουν εἰς Βιέννην, ἔφθασεν ἡ εἰδησις, ὅτι ὁ Ναπολέων ἀπεβίβασθη μετ' 1.100 ἀνδρας εἰς τὰς Κάννας. Οἱ ἀποστελλόμενοι στρατοὶ ἠνώνοντο μετ' ὁΝ Ναπολέοντα. Οἱ σύμμαχοι τότε ἐκίνητοποίησαν ἀμέσως 700 χιλ. ὑπὸ τὸν Μ π λ υ χ ε ρ καὶ τὸν Ο ὕ ἐ λ λ ι γ κ τ ο ν. Πρῶτοι οἱ Πρῶσοι ἐνίκηθησαν, ἡ αὐτὴ δὲ θὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τῶν Ἀγγλων εἰς τὸ Β α τ ε ρ λ ῶ (12 Ἰουνίου 1815), ἂν δὲν ἔφθανον ἐγκαίρως πρωσσικαὶ ἐνισχύσεις. Ὁ Ναπολέων ἐκάμφθη καὶ κατεστράφη. Μὴ δυνηθεὶς νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸν λιμένα Ροσφόρ παρεδόθη εἰς ἀγγλικὸν πολεμικόν. Οἱ σύμμαχοι καὶ πάλιν εἰσῆλθον εἰς Παρισίους, ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' προέβη εἰς ἀντεκδικήσεις, ὁ δὲ Ναπολέων μετήχθη ὡς αἰχμάλωτος τῶν Ἀγγλων εἰς τὴν μεμονωμένην ἐν τῷ Ν. Ἀτλαντικῷ νησίᾳ Ἁγίαν Ἑλένην, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ 6 ἔτη.

Τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης καὶ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία.

Διὰ τῆς Β' συνθήκης τῶν Παρισίων (20 Νοεμβρίου 1815) ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ παλαιὰ της σύνορα καὶ ἐπλήρωνε βαρεῖαν ἀποζημίωσιν. Ἐπηκολούθησε τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης (1815), εἰς τὸ ὁποῖον ἐλήφθησαν αἱ ἐξῆς ἀποφάσεις: 1) Ἑσχηματίσθη ὑπὸ βασιλέα τὸν τσάρον τὸν βασιλεῖον τῆς Πολωνίας, τὸ ὁποῖον ἐξετεινέτο εἰς μέγα μέρος τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσοβίας. 2) Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Δουκάτου καὶ αἱ γερμανικαὶ περιοχαὶ τῆς Σαξωνίας καὶ Βεσφαλίας ἐδόθησαν εἰς τὴν Πρωσσίαν. 3) Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὴν Μάλταν καὶ ὑπὸ καθεστῶς «προστασίας» (βλ. σελ. 19) τὰς Ἰονίους νήσους. Ἐπίσης τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, τὴν Κεϋλάνην καὶ ἄλλας θέσεις ἐπικαιρούς διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν θαλασσῶν. 4) Ἡ Αὐστρία διετήρει τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, τὴν Ἑνετίαν, τὴν Λομβαρδίαν καθὼς καὶ πολιτικὴν ἐπιτροπὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν. 5) Ἰδρῦθη Βασίλειον τῶν Κάτω Χωρῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως Βελγίου καὶ Ὀλλανδίας. 6) Αἱ σκανδιναυικαὶ χῶραι Σουηδία καὶ Νορβηγία ἠνώθησαν.

Πρωταγωνιστάι τῆς νέας πολιτικῆς ἦσαν ὁ Ἄλ ε ξ α ν δ ρ ο ς Ἀ τῆς Ρωσσίας καὶ ὁ καταχθόνιος καγκελλάριος τῆς Αὐστρίας Μέ τ ε ρ ν ι χ, ὁ ὁποῖος ἀπέβη ἐφεξῆς ἡ πλέον κυριαρχοῦσα μορφή τῆς ἀντιδραστικῆς Εὐρώπης. Προτάσει τοῦ τσάρου ἰδρύθη ἡ «Ἱερὰ Συμμαχία» τῆ συμμετοχῆ τῆς Ρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Οἱ «Ἱεροσκοποὶ» τῆς θά ἦσαν δῆθεν ἡ προστασία τῆς θρησκείας, τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ δικαίου, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν ὑπεκρύπτετο ἡ κατάπνιξις πάσης φιλελευθέρας κινήσεως καὶ ἡ διατήρησις τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Ἡ Γαλλία προσεχώρησεν εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν (1818), ἡ δὲ Ἀγγλία παρέμεινεν ἀδέσμευτος, μολονότι συνειργάζετο μαζί τῆς.

Ἡ Εὐρώπη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ναπολέοντος ὑπῆρξεν ἓνα παροδικὸν μετέωρον. Μετὰ τὴν σύμπτειν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας αἱ ἀρχαὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως κατεπνύγησαν, ἀλλὰ δὲν ἐξηφανίσθησαν. Ὁρθῶς παρετήρησεν ὁ ἴδιος ὁ Μέττερνιχ, ὅτι «ἡ κατὰ τοῦ Ναπαλέοντος ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἀνέστειλε χωρὶς νὰ τερματίσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Γαλλίᾳ, ἰσχυροποίησε τοῦτο εἰς τὰς ἄλλας χώρας». Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπικράτησιν τῆς «ἀντιδράσεως» (οὕτως ὠνομάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ κίνησις αὕτη), οἱ λαοὶ ἤρχισαν νὰ κινουῦνται διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἐλευθεριῶν. Ἐν Γερμανίᾳ ἐξεδηλώθη ἔντονος «φιλελευθέρα κίνησις», ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Σικελίαν, τὴν Νεάπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία τὰς κατέστειλε βιαίως. Ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγὼν τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀμερικῆς (1810-1829) ἔθεσεν ὑπὸ δοκιμασίαν τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Οἱ Σέρβοι ἐξ ἄλλου δὲν ἔσταμάτησαν τὸν ἀγῶνά των. Ἐκεῖνο τὸ γεγονός ὅμως, τὸ ὁποῖον κατέφερε θανάσιμον πλῆγμα κατ' αὐτῆς, ἦτο ἡ ὑπεράνθρωπος Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἵ Ο Ἰ Ζ΄ αἰών.

Ἡ περίοδος αὕτη θεωρεῖται διὰ τὴν Γαλλίαν ὡς ἡ κλασσικὴ περίοδος («Χρυσοῦς αἰών»). Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἤκμασαν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ Ρακίνας καὶ Κορνῆλιος, ὁ κωμικὸς ποιητὴς Μολιέρως, ὡς καὶ πλῆθος ἄλλο ποιητῶν καὶ συγγραφέων κοσμοῦν τὰ γαλλικὰ γράμματα (Λαφονταίν, Μπουαλώ, Μπισσουέ, Λαμπρυγιέρ, Φενελῶν κ. ἄ.). Εἰς τὰς καλὰς τέχνας ἐσημειώθη ἀνάλογος ἐπίδοσις. Τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ Κεραμεικοῦ, τοῦ Λούβρου, τοῦ Μαρλύ, τοῦ Τριανόν εἶναι ὑπέροχα οἰκοδομήματα τῆς ἐποχῆς. Ὁ νέος ρυθμὸς «μπαρόκ» προσδίδει ἐπιβλητικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἡ ζωγραφικὴ ἐπίσης ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ καλλιτέχνας, οἷος ὁ Πουσέν, ὁ Λορραίν κ. ἄ. Αἱ ἐπιστῆμαι τέλος ἐκαλλιεργήθησαν σημαντικῶς (Καρτέσιος, Πασκάλ κ. ἄ.).

Εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ τὰ δεινὰ τῶν πολέμων ἀποκατεστάθη κάποια πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις. Διέπρεψαν ποιηταὶ, συγγραφεῖς καὶ ζωγράφοι, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπιστήμονες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Κέπλερ κ. ἄ.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν παρατηρήθη ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τῆς λογοτεχνίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν (Μίλτων, Χόμπες, Λώκ, Νεύτων κ.ά.).

Εἰς τὴν Ἰταλίαν παρατηρήθη κάποια καθυστέρησις ἐν συγκρίσει μὲ τὴν προηγουμένην περίοδον καὶ μόνον εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης ἔχομεν τὸν Γαλιλαῖον, τὸν Τορικέλλι κ.ά.

Εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν Ἰσπανίαν ἔχομεν ἀξιοθαύμαστον ἀνάπτυξιν τῶν καλῶν τεχνῶν. Οἱ Φλαμανδοὶ Ροῦμπενς καὶ Βάν Ντύκ, ὁ Ὄλλανδὸς Ρέμπραντ, οἱ Ἰσπανοὶ Βελασκέζ καὶ Μουρίλλο ὑπῆρξαν ἀπαράμιλλοι ζωγράφοι.

Ἡ μουσικὴ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ κυρίως, παρουσιάζει λαμπρὰν ἐξέλιξιν. Ἡ χορωδία εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ σημαντικοὶ μουσουργοὶ ἐνεφανίσθησαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος, ὡς ὁ Γκουιδιμέλ καὶ Παλαιστρίνα.

Ὁ 18^{ος} αἰών.

Ὁ 18ος αἰὼν ἀποτελεῖ τὴν βαθμιαίαν μετάβασιν πρὸς τὴν μεγάλην ἀκμὴν, ἡ ὁποία ἄρχεται ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους του. Διὰ τὴν Γερμανίαν ἡ περίοδος αὕτη εἶναι ὁ «χρυσοῦς αἰὼν». Μετὰ τοὺς ποιητὰς Κλόπστοκ καὶ Λέσσιγκ θὰ ἐμφανισθοῦν ὁ Γκαίτε καὶ ὁ Σίλλερ. Ἀξιόλογοι ἐπίσης σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες, ὡς ὁ Βίγκελμαν, ὁ Κάντιος, ὁ Χέρδερ, ὁ Βόλφ κ. ἄ. Ἡ συμβολὴ τῆς Γερμανίας εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς διανοήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης ὑπῆρξε μεγίστη.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἔχομεν ἐπίσης μεγάλους συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἀντιστοιχοῦν καὶ πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνησυχίας τῆς ἐποχῆς (Μοντεσκιέ, Ρουσσώ, Βολταίρος). Διὰ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν (Διδερῶ, Δ' Ἀλαμπέρ) ὑπεσκάφθησαν τὰ θεμέλια τοῦ σεσαθρωμένου κοινωνικοῦ συστήματος καὶ εἰσῆχθησαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ ματεριαλισμοῦ, τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως. Ἀξιόλογοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ Σενιέ, ὁ Μαριβώ, ὁ Μπωμαρσαί, ὁ ζωγράφος Βαττώ κ. ἄ.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔχομεν σπουδαίαν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀνθισιν. Ἀναφέρομεν τὰ ὀνόματα τῶν σοφῶν ἐπιστημόνων Χιούμ, Γίββωνος, Ἀδάμ Σμιθ κ. ἄ., ὡς καὶ τῶν καλλιτεχνῶν Χόγκαρθ, Ρέϋνολντς κ. ἄ.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὡς ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς ἀναπτύξεως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐξελίχθη ἡ βιομηχανία καὶ ἡ συγκοινωνία. Οἱ Γάλλοι πρῶτοι ἔκαμαν τὴν ἀπόπειραν χρησιμοποίησεως τοῦ ἀτμοῦ, πατὴρ ὅμως τῆς ἀτμομηχανῆς θεωρεῖται ὁ Ἀγγλος Ἰάκωβος Βάττ. Ἀπὸ τοῦ 1774 ἤρχισαν δοκιμαί τῆς ἀτμομηχανῆς ἐπὶ πλοίων. ἀπὸ δὲ τοῦ 1767 ἐχρησιμοποιήθησαν σιδηροτροχιαὶ εἰς τὰ δρυχεῖα τῆς Ἀγγλίας. Τὸ 1814 ὁ Ἀγγλος Γεώργιος Στήβενσον κατεσκεύασεν ἀτμάμαξαν. Ἄλλοι μεγάλοι ἐρευνηταὶ καὶ ἐφευρέται ὑπῆρξαν ὁ Ρεώμυρος, ὁ Κέλσιος, οἱ ἀδελφοὶ Μογκολφιέ, ὁ Φραγκλίνος, ὁ Λαβουαζιέ, ὁ Λιναίος, ὁ Μπυφόν, ὁ Ὁϋλερ κ. ἄ.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος τούτου χρονολογεῖται ἡ νεωτέρα μουσικὴ, κατὰ δὲ τὰ τέλη του παρουσιάζεται πλήρης ἀνθισις. Παγκόσμιον σημασίαν ἔχει τὸ ἔργον μεγάλων συνθετῶν, ὡς τοῦ Μότσαρτ, Χάϋδν, Χαίντελ, Μπάχ, Γκλόκ, Μπετόβεν κ. ἄ.

ΜΕΡΟΣ Δ'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΝ

Ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγώνου.

Τὸ συνέδριον τῶν Φιλικῶν εἰς τὸ Ἰσμαήλι (Ὀκτώβριος 1820) κατέστρωσε τὸ ἐξῆς σχέδιον δράσεως: 1) Ν' ἀρχίσῃ τὸ κίνημα εἰς τὰς παραδουναβείους ἡγεμονίας. 2) Νὰ συνεργήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καὶ 3) Νὰ ἐνεργηθοῦν πράξεις καταστροφῆς. Ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης λαβὼν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀποστολὴν Φιλικῶν πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Πελοποννήσου. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ φλογερὸς πατριώτης Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσα.

Διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους ἐθεωρήθη προτιμότερον ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς ἡγεμονίας· διότι 1) Αἱ χῶραι διωκοῦντο ἀπὸ ἡγεμόνας Ἑλλήνας. 2) Οἱ κάτοικοι ἦσαν ὁμόδοξοι. 3) Ὑπῆρχε ὠργανωμένος χριστιανικὸς στρατός ἐκ μισθοφόρων (οἱ λεγόμενοι «Ἀρβανῖτες»). 4) Δὲν ὑπῆρχε τουρκικὸς στρατός. 5) Ἡ κυρίως Ἑλλάς ἐξ αἰτίας τοῦ περισπασμοῦ θὰ ἐπανεστάτει εὐκολώτερον. 6) Ἐθεωρήθη εὐνοϊκὸς παράγων ἡ γειτνίασις τῆς Ρωσσίας καὶ 7) Ὑπελογίσθη ὡς πιθανὴ ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐντοπιῶν.

Τὴν 22 Φεβρουαρίου ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης διαβάς τὸν Προῦθον μὲ ὀλιγάριθμον σῶμα εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον, ὅπου τὸν ἐδέχθησαν ἐνθουσιωδῶς οἱ κάτοικοι καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας Μιχαὴλ Σουτσοσ (Μιχαὴλ Βόδας). Οἱ «Ἀρβανῖτες» ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος του, οἱ κάτοικοι ὁμως δὲν συνεκινήθησαν ἀπὸ τὴν προκήρυξίν του. Ἐκεῖθεν προήλασε μὲ βραδύτητα εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ συνεκρότησεν εἰς Φωξάνην τὸν ἰερόν λόχον ἐκ 500 νέων, ὄλων σχεδὸν σπουδαστῶν. Τὴν 28 Μαρτίου εἰσῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος.

Ἡ Ρωσσία δὲν ὑπεστήριξε τοὺς ἐπαναστάτας, ὡς ἐπιστεύθη τὸναντίον ὁ Τσάρος, διὰ νὰ φανῇ συνεπής εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν. ἀπεκήρυξε τὸ κίνημα, διέγραψε τὸν Ὑψηλάντην, διεκήρυξε τὴν ἀντιθέσιν του καὶ ἐπέτρεψε νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς ἡγεμονίας τουρκικαὶ στρα-

τιαί. Ὁ πατριάρχης ἐξ ἄλλου ὑπέικων εἰς τὴν πίεσιν ἀφόρῳσε τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς ἀρχηγούς του.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἀρβανίτες ἀπεδείχθησαν ἀτίθασσος συρφετός. Ἐξαιρέσειν ἀπετέλεσε τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τοῦ λοχαγοῦ Ἀθανασίου Καρπενησιώτη, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη ἥρωικῶς εἰς τὸ Γαλάζι καὶ τὸ Σκουλένι, ὅπου καὶ ἐφονεύθη. Ἀντιθέτως ὁ Καραβιάς διὰ τῶν βαιοπραγιῶν του ἐβλάψε τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Βλαδιμηρέσκου καὶ Σάββας ἐφάνθησαν προδότες. Ὑπὸ τοιούτους ἄρους ὁ Ὑψηλάντης ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ εἰς τὸ Τεργοβίστι διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑποχώρησιν. Ἄλλ' ὁ πασάς τοῦ Βιδινίου ἐπιτεθεὶς εἰς τὸ Δραγατσάνι κατενίκησε τοὺς ἐπαναστάτας εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην (7 Ἰουνίου). Ὁ ἱερός λόχος ἔπειτα ἀπὸ ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα κατεκόπη καὶ μόνον ἐλάχιστοι διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ γενναίου ὄπλαρχηγοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου. Ὁ Ὑψηλάντης, χωρὶς ν' ἀξιώθῃ νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος μάχην ἐξ αἰτίας καὶ τῆς βραδύτητός του καὶ τῆς ἀσυναρτησίας τῶν γεγονότων, διέφυγεν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ὅπου συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη ἐπὶ 6 ἔτη εἰς τὸ φρούριον Μουγκάτς.

Οἱ Τούρκοι εὐκόλως κατέβαλον τὴν ἐπαναστασίαν. Ἀπομένει ὁ ἐπικὸς ἐπίλογος εἰς τὴν μνηστῆρ Σέκκου, ὅπου προδοθέντες ἐνεκλείσθησαν οἱ ὄπλαρχηγοὶ Γ. Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης. Ἐπειτα ἀπὸ ἀπελπιν ἀγῶνα ὁ μὲν Ὀλύμπιος ἀνατινάζας τὸ κωδωνοστάσιον εὗρεν ἥρωικὸν τέλος, ὁ δὲ Φαρμάκης, ὁ ὁποῖος διὰ συμφωνίας παρεδόθη, εὔρε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κινήματος.

Τὸ κίνημα ἀπέτυχε, διότι 1) Δὲν ἐπραγματοποιήθησαν οἱ ὄροι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ ἐπιτυχία του. 2) Ὁργανώθη καὶ διεξήχθη ἀπὸ πρόσωπα ἀκατάλληλα καὶ 3) Ἀπεδείχθησαν μάταιαι αἱ ἐλπίδες περὶ ρωσικῆς βοηθείας. Ὁ παραδουνάβειος Ἑλληνισμὸς ἐδέχθη βαρὺ πλῆγμα. Ἐφεξῆς δὲν διωρίσθησαν Ἕλληνας ἡγεμόνες. Παρὰ τὰς ἀτυχίας ὅμως ὠφελήθη ὁ ἑλληνικὸς ἀγῶν, διότι ἡ φήμη τοῦ κινήματος ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀψηχολήθησαν εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην τὰ στρατεύματα τριῶν πασάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ ἀφίξις εἰς τὴν Πελοπόννησον τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τοῦ εὐρισκομένου μέχρι τότε εἰς τὰ Ἐπτάνησα Θ. Κολοκοτρώνη κατέταραξε τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ συγκαλέσουν συνέδριον προκρίτων εἰς Τρίπολιν. Πολλοὶ ἐκ τῶν προσκληθέντων ἐκ φόβου δὲν συνεμορφώθησαν, οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας συνηθροίσθησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας (13 Μαρτίου), ὅπου ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς, στέλεχος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ ὕψωσε καὶ ἠύλδησε λάβαρον ὡς σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τῶν Καλαβρῦτων καὶ τοῦ Ἀγίου οἱ ἐπαναστάται κατέληξαν εἰς Πάτρας, ὅπου τὴν 22 Μαρτίου ὁ Γερμανὸς ἔστησεν εἰς τὴν πλατείαν Ἀγ. Γεωργίου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστά-

σεως (έρυθρά μέ μαῦρον σταυρόν). Οἱ Τοῦρκοι ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Πατρῶν, ἡ ὁποία ἐπολιορκήθη. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κολοτρώνης καὶ ὁ Πετρόμπης Μαυρομιχάλης εἶχον εἰσέλθει ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστατῶν εἰς Κ α λ α μ α ς (23 Μαρτίου). Ἡ 25ῃ Μαρτίου καὶ διὰ τὴν συμβολικὴν τῆς θρησκευτικῆς σημασίαν ἐλήφθη ὡς ἡ ἐπίσημος ἀπαρχὴ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ ναυτικοῦ ἦτο ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φίλων καὶ τὴν παρεμπόδισιν τῶν ἀνεφοδιασμῶν τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ νησιῶται μὲ προθυμίαν ἀπεκρίθησαν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῶν Πελοποννησίων. Αἱ Σ π ἔ τ σ α ἱ ἐπανεστάτησαν τὴν 26 Μαρτίου καὶ 53 πλοῖα Σπεισιωτῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων μικρὸς στολίσκος τῆς χήρας Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ ν α ς, προέβησαν εἰς ἀποκλεισμόν τοῦ κόλπου τοῦ Ναυπλίου. Ἠκολούθησαν τὰ Ψ α ρ ᾶ καὶ ἡ Ὑ δ ρ α, πρὸς ἐξέγερσιν τῆς ὁποίας παρέστη ἀνάγκη νὰ δημιουργήσῃ κίνημα ὁ τολμηρὸς πλοίαρχος Ἀ ν τ ῶ ν ῖ ο ς Ο ἴ κ ο ν ὄ μ ο υ, διὰ ν' ἀνατρέψῃ τοὺς διστακτικοὺς «νοικοκυραίους», ἄρχοντας τῆς νήσου καὶ τὴν θησαυρὸν καὶ τοῦ στόλου. Ἐν συνεχείᾳ ἐξηγέρθησαν ἡ Σ ᾶ μ ο ς, ἡ Κ ᾶ σ σ ο ς καὶ ἄλλαι μικρότεροι νῆσοι. Βραδύτερον (Ἰούλιος) ἐξερράγη ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν Κ ρ ῆ τ η ν.

Ἀμέσως κατόπιν μετεδόθη ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ ἀρματολὸς τῶν Σαλῶνων (Ἀμφίση) Δ η μ. Π α ν ο υ ρ γ ῖ ᾱ ς κατόπιν πολιορκίας ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶν (10 Ἀπριλίου), ὁ δὲ Γ ἰ ᾶ ν ν η ς Γ κ ο ῦ ρ α ς ἐξήγειρε τὸ Γαλαξείδιον. Ὑπὸ τοῦ Ἀ θ α ν α σ ῖ ο υ Δ ἰ ᾶ κ ο υ κατελήφθησαν ἡ Λεβάδεια, αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Ἀταλάντη. Εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ ἀγρόται ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας (28 Ἀπριλίου) καὶ ἐπολιορκήσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (πρῶτη πολιορκία). Τὴν 7 Μαΐου ἐπανεστάτησαν τὰ πλοῦσια χωρία τοῦ Πηλίου, ὅπου ὁ φιλικὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀ ν θ ῖ μ ο ς Γ α ζ ῆ ς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνος. Ὑδραϊκὰ πλοῖα μετέδωσαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐξηγέρθησαν ἡ Νάουσα, οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μὲ πρωτεργάτην τὸν Ἐ μ. Π α π ᾶ ν. Εἰς τὴν Αἰτωλοκαρνανίαν τέλος δυνάμεις τοῦ ἀρματολοῦ τοῦ Ζυγοῦ Δ η μ. Μ α κ ρ ῆ καὶ τοῦ Β α ρ ν α κ ῖ ῶ τ η ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Βραχώρι (Ἀγρίνιον).

Τὰ ἀντίποινα τῶν Τούρκων.

Μέτρα ἀγρίας τρομοκρατίας ἔλαβεν ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β' ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἐπαναστάσεως. Συγγενεῖς τῶν Ὑψηλάντων, τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Ἕλληνες, ὡς ὁ διερμηνεὺς Κ. Μουρούζης, ἐθανατώθησαν. Ἐπηρεολοῦθησαν γενικαὶ σφαγαί, κορυφώμα τῶν ὁπίων ὑπῆρξεν ὁ ἀπαγορισμὸς τοῦ π α τ ρ ῖ ᾱ ρ χ ο υ Γ ρ η γ ο ρ ῖ ο υ Ε' (Πάσχα, 10 Ἀπριλίου). Τὸ πτῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας διαπομπευθὲν ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλοι ἀρχιερεῖς καὶ χιλιάδες ἀθῶων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Ἀδριανούπολιν, ἀργότερον δὲ εἰς Κυθῶνας καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Μακεδονίας εὗρον τὸν θάνατον. Ἡ ἀνανδρος αὐτῇ θηριωδία τῶν Τούρκων ὄχι μόνον δὲν ἐπότισε τοὺς μαχομένους, ἀλλὰ τῶναντίον ἐξῆψε τὸ μῖσος καὶ τὸν φανατισμόν, εἰς δὲ τὴν διεθνῇ κοινῇ γνώμην προεκάλεσεν αἰσθησὶν καὶ συγκίνησιν.

Τὰ κυριώτερα κατὰ ξηρὰν γεγονότα τοῦ ἔτους 1821.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διεφάνη τὸ στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν δαιμόνιον τοῦ ἐμπείρου ὀπλαρχηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος διείδε τὴν ἀνάγκη νὰ στραφῆ κατὰ τοῦ κέντρου τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ μόνιμον ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον εἰς Τριπολιτῶν. Τὸ σχέδιόν του νὰ περισφίγῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ τὴν ἐξαναγκάσῃ πρὸς παράδοσιν ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἀπὸ τὸν ἀνακηρυχθέντα ἀρχιστράτηγον Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην. Ὁ Χουρσίτ ὅμως ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ ἐξ Ἰωαννίνων 3.500 Ἀλβανούς ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπεην, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν Πατρῶν, Ἀκροκορίνθου καὶ Ναυπλίου εἰσήλθεν εἰς Τριπολιν. Ἡ τολμηρὰ ἐπίθεσις του εἰς τὸ Βαλατέρσι (13-14 Μαΐου) ἀπεκρούσθη καὶ οἱ ἐπαναστάται εἶχον τὴν πρώτην των σημαντικὴν ἐπιτυχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθησαν οἱ Μανιάται ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους. Ἡ νίκη εἰς τὸ Βαλτέτσι ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Τριπόλεως, ἡ πτώσις τῆς ὁποίας (23 Σεπτεμβρίου), ἐν συνδυασμῷ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν φρουρῶν τῆς Μογεμβασίας καὶ τοῦ Ναυαρίνου, συνετέλεσεν, ὥστε ν' ἀναπτρωθῆ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Ἀξιόλογος ἐπίσης ἐπιτυχία ἦτο ἡ τῆς καταλήψεως τοῦ Λάλα (22 Ἰανουαρίου), ἰσχυροῦ κέντρου τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανῶν. Οἱ ἐντόπιοι ὀπλαρχηγοὶ Γ. Σισίνης, Δ. Πλαπούτας κ. ἄ. ἐνισχύθησαν καὶ ἀπὸ 500 περίπου Κεφαλλήνας καὶ Ζακυνθίους ὑπὸ τὸν Ἀ. Μεταξᾶν, φέροντας καὶ πυροβολικόν. Τὸ γεγονός τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἑπτανήσιων εἰς τὸν ἀγῶνα, παρὰ τὰ σκληρὰ μέτρα τῶν Ἀγγλων, ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἦτο πανελληνίως πλέον ὑπόθεσις.

Εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἀπεστάλησαν μετὰ σημαντικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν, οἱ πασάδες Ὁμέρ Βρυώνης καὶ Κιοσέ Μεχμέτ. Παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν) ἐτάχθησαν πρὸς ἀντιμέτωπιον τοῦ ἐχθροῦ μικραὶ δυνάμεις ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν, Δουβουνιώτην καὶ Ἀθ. Διάκον. Πρὸ τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων οἱ ἄλλοι ἀπεχώρησαν καὶ μόνον ὁ Ἀθ. Διάκός μετ' ὀλίγους γενναίους ἠμύνη ἀπεγνωσμένως, ἀλλὰ τραυματισθεὶς καὶ συλληφθεὶς ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον (23 Ἀπριλίου). Μετὰ 15 ἡμέρας ὁ πεπειραμένος ὀπλαρχηγὸς Ὁδυσσεύς Ἀνδροῦτσος μετ' 100 μόνον ὄχυρωθεις εἰς τὸ πλινθόκτιστον χάνι τῆς Γραβιάς ἀνέκοψε τὴν κάθοδον τῶν Τούρκων πασάδων ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν (8 Μαΐου). Ἡ ἀντίστασις του συνετέλεσεν, ὥστε ὁ Βρυώνης ν' ἀλλάξῃ πορείαν καὶ νὰ στραφῆ πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀν. Στερεᾶς καὶ τῆς Εὐβοίας. Εἰς τὴν θέσιν Βρουσάκια τῆς Εὐβοίας (15 Ἰουλίου) συνήντησεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν καὶ ἠναγκάσθη νὰ στραφῆ πρὸς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως (20 Ἰουλίου), ἡ ὁποία ὅμως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πασάδων ἐπανελήφθη (Νοέμβριος).

Ἄλλη τουρκικὴ δύναμις ἐξ 8 χιλ. ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Μπαϊράμ πασᾶν προσβλήθεισα παρὰ τὰ Βασιλικὰ (25 Αὐγούστου) ἀπὸ τὸν Δουβουνιώτην, Πανουργιᾶν καὶ Γκούραν ὑπέστη δεινὴν ἦτταν, ἐπακούθημα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ματαίωσις τῆς προθέσεως τῶν Τούρκων, ὅπως ἐκβιάσουν τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐνισχύσουν τὰς φρουράς τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν τῇ Μακεδονίᾳ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐφάνησαν διστακτικοὶ ἀπέναντι τῶν πολυαριθμῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Τοιοῦτρόπως ὁ Ἀμποῦλ Ἀβούδ ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου κατέπνιξε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὴν ἐν Χαλκιδικῇ ἐπανάστασιν. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (Ἀπρίλιος 1822) κατεπνίγη ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς Νάου-

σ α ν, ἡ ὁποία ἐπὶ ἓνα μῆνα ἡμύνθη ἡρωικῶς. Ἡ πτώσις τῆς Ναούσης ἐσήμανε τὸν τερματισμὸν τοῦ ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν μὲ τούς ἀρχηγούς των διέφυγον εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα.

Τὰ κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1821.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους ἐπετεύχθησαν ἀξιοθαύμαστα κατὰ θάλασσαν κατορθώματα. Τὴν 23 Ἀπριλίου ἠχμαλωτίσθησαν δύο τουρκικὰ πολεμικὰ καὶ τὴν 27 Μαΐου εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἑρесьου (Λέσβος) ἐπυρπολήθη τουρκικὴ φρεγάτα ὑπὸ τοῦ τολμηροῦ Ψαριανοῦ πυρπολητοῦ Παπανικολῆ. Τὰ πυρπολικά ἀπέβησαν ἐφεξῆς τρομερὸν ὄπλον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἑλληνικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τούς ναυάρχους Ἰάκωβον Τομπάζην καὶ Γεώργιον Σαχτούρην ἐκυριάρχουν σχεδὸν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὃ δὲ διάπλους τῶν τουρκικῶν πλοίων ἦτο δυσκολώτατος. Τοιοῦτοτρόπως ἐξησφαλίσθη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους.

Προσπάθειαι πολιτικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐπανάστασεως.

Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως ἐγένετο ἡ πρώτη σοβαρὰ ἀπόπειρα συστάσεως κεντρικῆς διοικήσεως τοῦ ἀγῶνος. Τὴν 26 Μαΐου συνήλθον εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτετζῶν ἀρχιερεῖς, πρόκριτοι καὶ στρατιωτικοὶ καὶ συνεκρότησαν τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, ὥρισαν δὲ ὡς ἀρχιστράτηγον τὸν Π. Μαυρομάχην. Εὐθὺς ἀμέσως ἡ Γερουσία ἤλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ὃ ὁποῖος κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς «Ἀρχῆς». Ὁ λαὸς καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὑπεστήριζον νὰ παραχωρηθῆ εἰς αὐτὸν ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἀντέδρων. Οὕτω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρουσιάσθη διάσπασις εἰς τὰς τάξεις τῶν μαχομένων. Τὴν 20 Ἰουλίου ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον ἐξ Ἰταλίας ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδοῦ ἄτοκος, γόνος παλαιᾶς φαναριωτικῆς οἰκογενείας, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ὑψηλάντης ἀνέθεσε τὴν πολιτικὴν ὀργανώσιν τῆς «Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος», ἐνῶ ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀνατολικῆς ἀνετέθη εἰς τὸν ἐπίσης φαναριώτην Θεόδ. Νέγρην, πρῶν γραμματέα τῆς τουρκικῆς πρεσβείας τῶν Παρισίων. Τοιοῦτοτρόπως προέκυψαν δύο νέαι τοπικαὶ ἐξουσίαι, διότι ὁ μὲν Μαυροκορδοῦς συνέστησε δεκαμελῆ Γερουσίαν μὲ ἔδραν τὸ Μεσολόγγιον, ὃ δὲ Νέγρης δωδεκαμελῆ ἀρχὴν τὸν Ἄρειον Πάγον. Ἐκ τῆς συνυπάρξεως πλειόνων διοικητικῶν ὀργανισμῶν ἀνεπτύχθησαν φατριασμοί, οἱ ὁποῖοι ἀπεκορυφώθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐσχηματίσθησαν δύο ἀντιπαλοὶ μερίδες, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ οἱ μὲν στρατιωτικοὶ ἐπλαιώσαν τὸν Δ. Ὑψηλάντην, οἱ δὲ πολιτικοὶ συνεσπειρώθησαν περὶ τὸν Μαυροκορδοῦ. Οἱ πολιτικοὶ περιελάμβανον εἰς τὰς τάξεις των τούς ἐγγχωρίους ἀρχοντικούς οἴκους («μεγάλα τζάκια»), τούς κοινοτικούς ἀρχοντας, τὸν ἀνώτερον κληρὸν καὶ τοὺς φαναριώτας, ἐνῶ οἱ στρατιωτικοὶ τούς καπεταναίους καὶ τούς διακριθέντας ἤδη εἰς τὸν ἀγῶνα.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, ὅταν ὁ Δ. Ὑψηλάντης προεκήρυξε τὰς πρώτας ἐκλογὰς (Δεκέμβριος), «ὅπως τεθῆ τέρμα εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν προκρίτων καὶ τῶν Τούρκων».

‘Η Α’ ἐν ‘Επιδάυρω ‘Εθνικῆ Συνέλευσις.

Τὴν 20 Δεκεμβρίου συνήλθεν ἡ ‘Εθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Ἄργος. Τὸ κύρος τοῦ Ὑψηλάντου εἶχε κλονισθῆ ἀπὸ τὴν εἶδησιν τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ὑπερίσχυσαν, ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐφοβήθησαν πραξικόπημα τῶν ἀποχωρησάντων στρατιωτικῶν, μετέφερον τὴν ἔδραν τῆς συνελεύσεως εἰς Πιάδαν (πλησίον τῆς ἀρχαίας ‘Επιδάουρου). Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τὸ «Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς ‘Επιδάουρου» (πρῶτον σύνταγμα τῆς ‘Ελλάδος, 1 Ἰανουαρίου 1822). Τὸ πρῶτον τοῦτο σύνταγμα ἦτο ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὰ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Β. Ἀμερικῇ ἐπαναστατικά κηρύγματα. Καθιέρωνε τρεῖς ἐξουσίας: τὸ νομοτελεστικὸν (ἐκτελεστικὴ), τὸ βουλευτικὸν (νομοθετικὴ) καὶ τὸ δικαστικὸν. Τὸ νομοτελεστικὸν ἦτο πενταμελὲς μὲ πρόεδρον τὸν Μαυροκορδάτον, τὸ δὲ βουλευτικὸν εἶχεν 70 πληρεξουσίου καὶ πρόεδρον τὸν Ὑψηλάντην. Ἀμφότερων ἡ ἐξουσία θὰ διήρκει ἐν ἔτος. Ἡ συνέλευσις κατήργησε «πᾶσαν κατὰ μέρος κεντρικὴν διοίκησιν» καθὼς καὶ τὰ ἐμβλήματα τῶν Φιλικῶν, καθιέρωσε δὲ νέον ἔθνος ἡμῶν, τὴν γλαῦκα, καὶ νέαν σημαίαν, τὴν κυανόλευκον.

Ὡς πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὀρίσθη ἡ Κόρινθος, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ Θ. Κολοκοτρῶνη καὶ Δ. Ὑψηλάντη (12 Ἰανουαρίου 1822). Αἱ ἐργασίαι τῆς συνελεύσεως ἔληξαν τὴν 15 Ἰανουαρίου, ὁπότε συνετάχθη διακήρυξις περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

‘Η εὐρωπαϊκὴ διπλωματία καὶ ἡ ‘Ελληνικὴ ‘Επανάστασις.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία συνεδρίαζεν εἰς Λάιμπαχ, ὅταν ἔλαβε γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως. Ὁ Μέττερνιχ διὰ τοῦ «ὀπομνήματος περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων» ἐπεζήτησε ν’ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐξεγερσις δὲν ἦτο ἐθνικοαπελευθερωτικὸν κίνημα, ἀλλ’ ὅτι ξένος δάκτυλος διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπέδιωκε νὰ διαταράξῃ τὰς μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας σχέσεις. Ὁ τσάρος εἶχε βεβαίως ἐκδηλώσει κατ’ ἀρχὰς τὴν ἀντίθεσίν του, ἀλλὰ βραδύτερον ἐξ αἰτίας τῶν τουρκικῶν θηριωδιῶν διὰ διακοινώσεως συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ἔθετε τὸ ζήτημα τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας μὲ τὰ ἄλλα χριστιανικά κράτη καὶ προέβαινεν εἰς ἔντονα παρὰ τῇ Πύλῃ διαβήματα διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ Στρογγινῶφ, ὁ ὁποῖος μάλιστα τὴν 15 Ἰουλίου ἐγκατέλειπε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ μηχανορραφίαι τοῦ Μέττερνιχ καὶ ἡ ζωηρὰ ἀντίδρασις τῆς Ἀγγλίας ἐματαιώσαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσίας. Ὁ Καποδιστριας, ὡς μὴ ἐμπνέων πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς κύκλους τοῦ Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀπεμακρύνθη. Τὸ ὅτι ὁμοῦ ἡ διεθνὴς διπλωματία εἶχεν ἤδη ἀσχοληθῆ μὲ τὴν ἐπανάστασιν ἔθνος, τοῦ ὁποῖου ὁ Μέττερνιχ ἠρνεῖτο τὴν ὑπόστασιν, ἦτο ἓνα ἐθνικὸν κέρδος διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ πρώτου ἔτους.

Ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου πλὴν τῶν φρουρίων τοῦ Ναυπλίου, τῆς Μεθώνης καὶ τῶν Πατρῶν εἶχεν ἀπελευθερωθῆ. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς μέχρι τοῦ Μακρυνόρου, ἀλλὰ κινεῖς μεμονωμέναι περιο-

χαί και αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, πλὴν τῆς Λέσβου καὶ Χίου, ἦσαν ἐλεύθεραι καὶ μετείχον τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἐκυρίαρχει.

Δυσμενεῖς παράγοντες διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἦσαν: 1) Τὰ διαλυτικὰ συμπτώματα τῶν διχονοιῶν μεταξὺ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. 2) Ἡ ἀντίδρασις τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, ἰδίως δὲ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. 3) Ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ 4) Ἡ ἀποτυχία εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν. Εὐμενεῖς δὲ παράγοντες ἦσαν: 1) Ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις καὶ ἡ ἀναπτέρωσις τοῦ φρονήματος τῶν ἑλληνικῶν μαζῶν. 2) Ἡ ἀπασχόλησις τῶν Τούρκων εἰς ἐσωτερικοὺς περισπασμούς. 3) Ἡ ἀδράνεια τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ 4) Ἡ διέγερσις τῆς συμπαθείας τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης (φιλελληνισμός).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1822

Τὰ τουρκικὰ σχέδια διὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατεστρώθη τὸ ἐξῆς σχέδιον: 1) Ὁ Χουρσίτ μετὰ τῆς στρατιᾶς τῆς Ἡπείρου θὰ κατήρχετο διὰ τοῦ Μακρυνόρους πρὸς τὴν Ναύπακτον καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Ρίου εἰς Πελοπόννησον. 2) Ἡ στρατιὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἴσθμου θὰ εἰσέβαλεν ἐπίσης εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἐνούμεναι αἱ δύο στρατιαὶ θὰ συνέτριβον τὴν ἐπανάστασιν. 3) Ὁ τουρκικὸς στόλος θὰ ἐκινεῖτο πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ, καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς νήσους καὶ ἐξασφάλισιν τῶν θαλασσιῶν μεταφορῶν.

Ὁ ἀγὼν κατὰ θάλασσαν (1822).

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1822 ὁ Ὑδραῖος ναύαρχος Ἀνδρέας Μιανοῦλης κατεναυμάχησεν εἰς τὴν πρώτην ἐκ παρατάξεως ναυμαχίαν τὸν τουρκικὸν στόλον (ναυμαχία τῶν Πατρῶν, 20 Φεβρουαρίου) ὑποβοηθῆσας οὕτω τὸν ἀποκλεισμόν τῆς πόλεως. Τὸν Μάρτιον ἡ πλουσία Χίος ἐξηγέρθη διὰ τῆς ὑποκινήσεως τοῦ Σαμίου Λυκοῦργου Λογοθέτη, ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη μὲ 1500 ἄνδρας. Ἡ νῆσος κατελήφθη, ἡ δὲ τουρκικὴ φρουρὰ ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον. Τὴν πρώτην κατάπληξιν τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ γεγονότος διεδέχθη ἡ φυλάκισις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Χίων καὶ ὁ ἀποκεφαλισμὸς ἐξήκοντα προσώπων. Ταυτοχρόνως ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Καρα-Ἀλῆν ἀποτελούμενος ἀπὸ 46 πλοία ἐνήργησεν, ἀπόβασιν 7 χιλ. ἀνδρῶν εἰς τὴν νῆσον (30 Μαρτίου), ἐνῶ ἡ ἀποκεκλεισμένη φρουρὰ ἐπέτιθετο τώρα κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ Σάμιοι ἔπειτα ἀπὸ μικρὰν ἀντίστασιν διέφυγον, στίφη δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν νῆσον. Αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ λεηλασίαι ἐμαίνοντο ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Ὑπολογίζεται εἰς 23 χιλ. ὁ ἀριθμὸς τῶν σφαγέντων καὶ εἰς 47 χιλ. τῶν ἀνδραποδισθέντων. Ἀρκετοὶ ἐκ τῶν κατοίκων περισώθησαν εἰς ἄλλας νήσους καὶ μόνον 30 χιλ. περίπου ἐπέζησαν ἐπὶ τῆς νήσου. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου (Πάσχα τοῦ 1822) ὑπῆρξε μεγάλη συμ-

φορά, ἐν τούτοις τὸ χυθὲν αἷμα ἐξήγειρε τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἰσχυροποίησε τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐφθασεν ἀργά, ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ 56 πλοῖα. Μεταξὺ τῶν πλοιάρχων ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι ἔπρεπε νὰ προσβληθῇ ὁ τουρκικὸς διὰ πυρπολικῶν, τὴν δὲ δύσκολον καὶ τολμηρὰν αὐτὴν ἐπιχειρήσιν ἀνέλαβον οἱ ἡρωϊκοὶ πυρποληταὶ Κωνσταντῆ Κωνσταντῆ ἐκ Ψαρῶν καὶ Γ. Πιπίνος ἐξ Ὑδρας. Τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουνίου ὁ Κανάρης ἐπέτυχεν νὰ διεισδύσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου καὶ νὰ προσκολλήσῃ τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα, ὅπου εὐωχοῦντο δισχίλιοι περίπου, ἐορτάζοντες τὴν τελευταίαν νύκτα τοῦ Ραμαζανίου. Ἡ ναυαρχὴς ἀνετινάχθη καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες εὔρον τὸν θάνατον μετὰ τοῦ Καρα-Ἀλῆ.

Αἱ ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Ἀν. Σ. Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ οἱ Σουλιῶται πιεζόμενοι ἰσχυρῶς ἀπὸ Τουρκαλβανούς ἀνέμενον βοήθειαν. Πρὸς ἐνίσχυσίν των ἔσπευσεν αὐτοπροσώπως ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ στρατὸν συγκροτηθέντα ἐν Πάτραις, τμήμα τοῦ ὁποίου ἀπετέλεσε τάγμα φιλελλήνων, διότι ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1822 ἤρχισαν νὰ συρρέουν Εὐρωπαῖοι φιλέλληνες, στρατιωτικοὶ κυρίως.

Διὰ τοῦ Μεσολογγίου ὁ Μαυροκορδάτος ὤδευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶ, τοῦ ἐπιλεγομένου Κιουταχῆ. Ὁ αὐτοσχέδιος ὁμῶς στρατηγὸς διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ κατανείμῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀποστείλας 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν λιμένα Φανάρι. Ἐπειτα ἀπὸ μίαν ἐπιτυχίαν τῶν ὑπὸ τὸν Νόρμαν φιλελλήνων εἰς τὸ Κ ο μ π ό τ ι διέσπασεν ἐκ νέου τὰς δυνάμεις τοῦ ἀποστείλας τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς Κιάφαν, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπροχώρει κατὰ τοῦ χωρίου Πέτα. Τόσον τὰ ἀποσπασθέντα τμήματα, ὅσον καὶ τὸ κύριον σῶμα συνετρίβησαν (Καταστροφὴ τοῦ Πέτα, 4 Ἰουλίου). Πολλοὶ φιλέλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι 400 Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ Κυρ. Μαυρομιχάλης. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Μαυροκορδάτου ἔμμενον πλέον ἀνοικταὶ αἱ διαδοὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἀντίστασις τῶν Σουλιωτῶν ἐκάμφθη. Συνθηκολογήσαντες οἱ Σουλιῶται μετὰ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην ἀπήλθον καὶ πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Βρυώνης ἐσχεδίασαν νὰ καταλάβουν τὸ ἀσθενῶς ὠχυρωμένον Μεσολόγγι, τὸ ὁποῖον ὑπερησιζέτο ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς τοῦ Πέτα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἡ δὲ φρουρὰ ἐκ 500 περίπου ἀνδρῶν ἀπέκρουσε τὰς πρώτας ἐπιθέσεις. Εὐτύχημα διὰ τοὺς πολιορκημένους ὑπῆρξε τὸ ὅτι οἱ Τούρκοι ἀρχηγοὶ κατεσπατάλησαν χρόνον εἰς διαπραγματεύσεις καὶ διαφωνίας. Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου Γιουσούφ πασᾶς, ὁ ὁποῖος ἐνήργει ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν, ἦσαν ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἐπιθέσεως, ἐνῶ ὁ Βρυώνης ὑπὲρ τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως. Οἱ πολιορκούμενοι παρατείναντες τὰς διαπραγματεύσεις ἐκέρδισαν χρόνον καὶ τοιουτοτρόπως ἠδυνήθη ὁ Μισαύλης νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν. Ἡ τελικὴ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων (Χριστούγεννα 1822) ἀπέτυχεν οἰκτρῶς καὶ ἡ ἀποτυχία μετεβλήθη εἰς παντελῆ καταστροφὴν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀχελῷου. Αἱ

ἐπιχειρήσεις λοιπὸν τῆς Δ. Ἑλλάδος παρὰ τὰ διαπραχθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφάλματα κατέληξαν εἰς βάρος τῶν Τούρκων.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη.

Διὰ τῆς Ἄν. Στερεᾶς Ἑλλάδος κατήρχετο ὁ σερασκέρης (στρατάρχης) Μαχμούτ πασᾶς Δράμαλης, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἀρχηγία στρατιᾶς 24 χιλ. πεζῶν καὶ 8 χιλ. ἰππέων. Ληλατῶν ἔφθασεν εἰς Κόρινθον (5 Ἰουλίου), ὅπου ἀντὶ νὰ δημιουργήσῃ μόνιμον στρατόπεδον ἀνεφοδιασμοῦ, ὅπως τὸν συνεβούλευσεν ὁ Γιουσούφ πασᾶς τῶν Πατρῶν, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἄργος χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν. Μέσα εἰς τὴν γενικὴν σύγχυσιν δύο ἄνδρες διετήρησαν τὸ θάρρος των, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος μὲ 700 ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τοῦ Ἄργους, καὶ ὁ ἀπαράμιλλος «γέρος τοῦ Μορηᾶ», ὁ ὁποῖος ἐπήρχετο ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν συγκεντρῶνων μαχητάς.

Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τὸν Δράμαλην τὰ πράγματα εἶχον δυσμενῆ ἐξέλιξιν, διότι ὁ τόπος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἦτο κατεστραμμένος καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν κτηνῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπισιτισθῇ, χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ὅμως οὐδαμῶς ἀνεφάνη. Ὁ πολυπληθὴς στρατὸς ἀπεδεκατίζετο ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς ἀσθενείας. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν τοῦ Δράμαλη ἐπεδειῶσεν ἡ χρονοτριβὴ πρὸ τοῦ φρουρέου τοῦ Ἄργους καὶ ἡ συγκέντρωσις ἰκανῶν δυνάμεων εἰς Μύλους ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρῶνη. Ἐσκέφθη τότε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐπέδιξε νὰ παραπλανήσῃ τοὺς Ἕλληνας διαδίδων, ὅτι θὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Μόνος ὁ Κολοκοτρῶνης ἀντιληφθεὶς τὰς προθέσεις του ἔφραξε διὰ στρατοῦ τὰς διόδους ὑποχωρήσεως μὲ συνεργασίαν τοῦ Ὑψηλάντη, Παπαφλέσσα, Νικηταρᾶ κ. ἄ. Ὃταν ὁ ὑποχωρῶν Δράμαλης εἰσήλθεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δερβενικίων (26 Ἰουλίου) ἔπαθεν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Λείψανα τῆς στρατιᾶς ἀποκλεισθέντα εἰς Κόρινθον ἀπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἐν τῷ μεταξὺ ἀρχιστράτηγος, κατεστράφησαν καὶ μόνον χιλίους διέσωσε τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὁ στόλος. Ὁ Δράμαλης ἀπέθανε, ὁ δὲ Χουρσίτ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδόθη ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Δράμαλη. ἠτύοκτόνησε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1823

Ἡ θέσις τῆς ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν ἀπώλειαν δύο στρατιῶν καὶ τριῶν ἀρχηγῶν (Καρὰ Ἀλῆς, Δράμαλης, Χουρσίτ) οἱ Τούρκοι δὲν ἐπεχείρησαν σοβαρὰν ἐκστρατείαν. Ἐν τούτοις ἡ θέσις τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο χειροτέρα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξ αἰτίας τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν ἀντιζηλιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς ἐντόνου ἀντιδράσεως τῶν κύκλων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Εἰς τὸ ἐν Βερῶνα συνέδριον (τέλος 1822) κατεδικάσθη ἡ ἐπανάστασις καὶ δὲν ἐγένετο δεκτὴ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεΐα. Ἀρχομένου ὅμως τοῦ 1823 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Γεώργιος Κάννιγκ, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἔλαβε κάπως εὐμενεστέραν στάσιν ἔναντι τοῦ ἑλληνικοῦ.

Πολιτικά γεγονότα.

Τὴν 18 Ἰανουαρίου ὤρισθη τὸ Ναύπλιον ὡς ἔδρα τῆς ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸν Μάρτιον συνεκλήθη ἐν Ἀστρεϊ ἢ Β' Ἐθνοσυνέλευσις. Οἱ στρατιωτικοὶ (Κολοκοτρώνης, Ὑψηλάντης, Ἀνδρουτσος) διεφώνησαν μὲ τοὺς πολιτικούς, οἱ ὅποιοι ἐπικρατήσαντες κατήργησαν τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἀνέθεσαν εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἀπὸ ἑνα Πελοποννήσιον, ἕνα Στερεοελλαδίτην καὶ ἕνα νησιώτην τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦ «νόμου τῆς Ἐπιδαύρου» (29 Μαρτίου) ἀνεθεωρήθησαν διατάξεις τινὲς τοῦ πρώτου συντάγματος. Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐγένετο ὁ Π. Μαυρομιχάλης, βραδύτερον δὲ ὁ Γεώργ. Κουντουριώτης. Τὰ πολιτικά πάθη εἶχον ἀρχίσει νὰ δεξύνωνται ἐπικινδύνως.

Στρατιωτικά γεγονότα.

Κατὰ τὸ νέον σχέδιον τῶν Τούρκων δύο στρατιαί, ἡ μὲν ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς, ἡ δὲ ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, θὰ συνητῶντο εἰς Ναύπακτον, ὁπότεν θὰ διεπεραιούντο εἰς Πελοπόννησον. Ἡ εἰσβαλοῦσα ὁμοῦ στρατιὰ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ (Σεπτέμβριος) καὶ ἐξ αἰτίας τῆς γενναίας ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τὸν Γκούραν καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀσθενειῶν.

Σοβαρωτέρα ἦτο ἡ ἑκστρατεία εἰς τὴν Δ. Σ. Ἑλλάδα. Στρατὸς 16 χιλ. ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Μουσταήμπεην καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην ἐβάδιζον εἰς δύο φάλαγγας πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ γενναῖος Μάρκος Μπότσαρης ἐπιτεθεὶς ἀφνιδιαστικῶς παρὰ τὸ Καρπενήσι (11 Αὐγούστου) κατενίκησε τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ βληθεὶς εἰς τὸ μέτωπον ἐφονεύθη. Εἰς τὰς μάχας αὐτάς διέπρεψε τὸ πρῶτον ὁ ἐξ Ἀγράφων ἀρματολὸς Γεώργιος Καραϊσκάκης. Ὁ Βρυώνης, ἀφοῦ ματαίως ἐπολιόρκησε τὸ Αἰτωλικόν, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ. Ἐπακολούθημα τῶν τουρκικῶν ἀποτυχιῶν ἦτο ἡ πτώσις τοῦ Ἀκροκορίνθου (26 Ὀκτωβρίου).

Κατὰ θάλασσαν ὁ νέος ναύρχος τῶν Τούρκων Χοσρέφ πασὰς μετὰ ἐλαφροῦ στόλου ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Αἰγαῖον χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τι ἄξιον λόγου.

Ὁ φιλελληνισμός.

Τὸ πλέον εὐχάριστον γεγονὸς κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἦτο ἡ τόνωσις τοῦ φιλελληνικοῦ ρεύματος. Ὁ ἄνισος, ἀλλὰ ἥρωϊκὸς ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων, εἶχεν ἐπιούρει γενικὰς συμπαθείας. Πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καθηρτίζοντο ἐπιτροπαὶ καὶ διενηροῦντο ἔρανοι. Ἀξιοσημεῖωτος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν διανοουμένων. Ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος ἔγραψε στίχους ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φιλελληνικὴ κίνησις ἐφθασε μέχρι τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἐπισήμως ὁ πρόεδρος Μονρόε διεκήρυξε τὴν συμπάθειάν του. Εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς οικονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως πολῦτιμος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλβετοῦ τραπεζίτου Ἐυνάρδου καὶ ἡ κάθοδος εἰς Ἑλλάδα τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὁ ὅποιος τὴν 24 Δεκεμβρίου ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον φέρων χρήματα καὶ ὄπλα. Ἡ κατάστασις ὁμοῦ τῆς υγείας τοῦ μεγάλου φιλέλληνοσ καὶ τὸ νοσηρὸν τοῦ κλίματος δέν του ἐπέτρεψαν νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀγῶνος, ὅπως ἐπεθύμει. Μετ' ὀλίγουσ μῆνας ἀπέθανε (Ἀπρίλιος 1824).

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1824

Ἡ θέσις τῆς ἐπαναστάσεως.

Μολονότι ἐξηκολούθουν αἱ ἐσωτερικαὶ δυσχέρειαί, ἐν τούτοις ἀπὸ ἐξωτερικῆς πλευρᾶς ἡ θέσις τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο καλυτέρα ἔπειτα ἀπὸ τὰς δηλώσεις τοῦ Κάννιγκ, ὅτι ἀνεγνωρίζοντο οἱ Ἕλληνες ὡς ἐμ-πόλεμοι, καὶ τὰς φιλελληνικὰς δηλώσεις τοῦ Μονρόε. Κατὰ τὸ 1823 (Ὀκτώβριος) εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Τσέρνοβιτς μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας ἀντηλλάγησαν σκέψεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι εἰρηνεύσεως καὶ διευτυπώθη ρωσσικὸν σχέδιον, καθ' ὃ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι θ' ἀπετέλουσαν τρεῖς χωριστὰς ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τὸ σχέδιον ἀπέβλεπεν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ἐξασθένειν τῆς Τουρκίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῆς ἰδρύσεως ἐνιαίου ἑλληνικοῦ κράτους· διὰ τοῦτο ἀκρίβως ἦτο καὶ διὰ τοὺς Τούρκους καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀπαράδεκτον.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Τῶν ἐμφυλίων πολέμων ὑπῆρχον τὰ προμηνύματα. Ἦδη ἐκορυφώθη ἡ διαμάχη. Τὸν Ἰανουάριον ὑπῆρχον δύο Κυβερνήσεις, μία ὑπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτην μὲ συμμετοχὴν τοῦ Ἰ. Κωλέττη εἰς τὸ Κρανίδι, ὅπου μετέφεραν τὴν ἔδραν τοὺς οἱ πολιτικοί, καὶ μία ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην εἰς Τρίπολιν. Ἡ κυβερνησις Κουντουριώτη εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῶν νησιωτῶν, τῶν Στερεοελλαδιτῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν συνήφθη τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν δάνειον ἐν Λονδίῳ (800 χιλ. λίραι), τὸ ὅποιον συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτη καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Ναύπλιον (Μάιος). Εἰς τοὺς ἀντιπάλους ἐχορηγήθη ἀμνηστία.

Βλέποντες οἱ Πελοποννήσιοι ὅτι παρηγκωνίσθησαν κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ δανείου ἐξηγέρθησαν καὶ ἡ σύγκρουσις ἔλαβε τοπικιστικὴν μορφήν (δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος). Ὁ Κωλέττης μετακαλέσας Ρουμελιώτας ὀπλαρχηγούς κατάρθρωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Πολλοὶ τότε ἐφονεύθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως Πάνος Κολοκοτρώνης, υἱὸς τοῦ Θεοδώρου, ἄλλοι συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν, αἱ δὲ περιουσίαι των διηρπάγησαν. Ὁ ἴδιος ὁ Θ. Κολοκοτρώνης μὲ 24 ἄλλους ἐφυλακίσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἡλίας ἐν Ὑδρᾷ (Ἰανουάριος 1825).

Εἰς τὴν Α. Σ. Ἑλλάδα ἀφ' ἑτέρου ἐναντίον τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουῦτου, συμμάχου τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸν ὅποιον ἤδη ἐβάρυνον ἀπὸ τοῦ 1822 ὑπόψιαί τινές, ὅτι ἐπεδίωξε διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Τούρκων πρὸς ἴδιον ὄφελος, ἐστάλη ὁ Γκούρας, παλαιὸν του πρωτοπαλλήκαρον. Ὁ Ἀνδρουῦτος παρεδόθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐκεῖ πιθανῶς ἐδολοφονήθη καὶ τὸ σῶμά του ἐρρίφθη κάτω ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ἴσως διὰ νὰ νομισθῇ, ὅτι ἐπεχείρησε νὰ δραπετεύσῃ. Ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τὰ πάθη ὠξύνθησαν, αἱ αὐθαιρεσίαι ἀπεχαλινώθησαν, τὰ προσωπικὰ συμφέροντα ἐπεβλήθησαν, τὰ χρέηματα τοῦ δανείου κατεβροχθίσθησαν, ἡ δὲ χώρα ἔδιδε εἰς τοὺς ἐχθρούς τῆς ἐπιχειρήματα ἀδίκου κριτικῆς, ὅτι δὲν ἦτο ἀξία τῆς ἐλευθερίας τῆς.

Ἡ ἐπέμβασις εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ.

Ὁ σουλτάνος εὐρισκόμενος εἰς ἀδύναμιν ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὸ τουρκοαιγυπτιακὸν σχέδιον ἔπρεπε 1) Νὰ καταληφθοῦν αἱ ναυτικαὶ βάσεις καὶ νὰ συντριβῇ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. 2) Νὰ γίνῃ κατὰ ξηρὰν ἐπίθεσις τῶν Τούρκων διὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ 3) Νὰ γίνουσι ἀποβάσεις Αἰγυπτίων εἰς Πελοπόννησον. Διὰ τῆς μεταξύ σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ συμφωνίας (Μάρτιος 1824) θὰ παρεχωρεῖτο ἡ Κύπρος καὶ ἡ Κρήτη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ θὰ διωρίζετο ὡς διοικητῆς τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἰμπραήμ, θετὸς υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ.

Ἡ πολεμικὴ ἰκανότης τῆς διχασμένης Ἑλλάδος κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο σοβαρῶς μειωμένη. Ὁ στόλος εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ καὶ ὁ στρατὸς ἦτο ἀκέφαλος. Γενικὴ ἀθυμία καὶ ἀγανάκτησις ἐπεκράτει.

Ὁ κατὰ θάλασσαν ἀγὼν.

Κατὰ τὸ σχέδιον ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀφοῦ διὰ τοῦ Χουσεῖν κατέστειλε μὲ ἀπερίγραπτον ὀμότητα ἐπανάστασιν ἐν Κρήτῃ (θηριώδαι εἰς τὸ Μελιδόνι), ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κάσσου (καταστροφὴ τῆς Κάσσου, 6-8 Ἰουνίου). Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ καταστροφὴ, ὥστε ἐπὶ 15 ἔτη ἡ νῆσος ἔμεινεν ἔρημος κατοίκων.

Ἐκ παραλλήλου ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ψαρῶν (18-20 Ἰουνίου). Οἱ ἀμυνόμενοι διέπραξαν τὸ σφάλμα νὰ ἐγκαταλείψουσι τὰ πλοῖα καὶ ν' ἀμυνθοῦν εἰς τὴν ξηρὰν. Οἱ ἀποβιβασθέντες 12 χιλιάδες κατέβαλον τοὺς ἀμυνομένους καὶ ἐπικολούθησε καταστροφὴ ἀνευ προηγουμένου (καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν). Οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν καὶ ὁ στόλος πλὴν 16 βρικίων καὶ 6 πολεμικῶν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ Χοσρέφ ἐχρονотρίβησε καὶ οὕτως ἔλαβε καιρὸν ὁ ἑλληνικὸς στόλος ν' ἀνασυγκροτηθῇ διὰ χρημάτων τοῦ δανείου. Ἐπὶ 4 μῆνας διεξήγετο ἀδιάκοπος κατὰ θάλασσαν ἀγὼν, κατὰ τὸν ὅποιον ἔδρασαν ἀποτελεσματικῶς τὰ πυρπολικά (Κανάρης, Βατικιώτης, Ματρόζος). Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους συγκρούσεις ὁ ἐνισχυμένος ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀ. Μισαοῦλην ἀντιμετώπισε τὸν ἠνωμένον τουρκοαιγυπτιακὸν, τεράστιον εἰς δύναμιν (2.500 τηλεβόλα ἔναντι 650), βορείως τῆς Ἀλικαρνασσοῦ (Ναυμαχία τοῦ Γέροντα, 28 Αὐγούστου). Ὁ Μισαοῦλης μὲ ὑπερόχους ἐλιγμούς κατεναυμάχησε τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ ἐματαίωσε τὸ σχέδιόν του περὶ καταλήψεως τῆς Σάμου. Καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐπανέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ διωκόμενος κατέφυγεν εἰς τὴν Σούδαν (Κρήτη), ἀφοῦ ὑπέστη ἐκ τῶν ἐπιθέσεων σημαντικὰς ἀπωλείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1825

Τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸ 1825 ὑπῆρξε τὸ κρισιμώτερον ἔτος. Ἡ Ἑλλάς σπαρασσομένη ἐκ τῶν διχασμῶν ἀντιμετώπιζεν ἀπειλὴν ἐναντίον αὐτῆς ταύτης τῆς ἐστίας τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ στρατοῦ ὀργανωμένου τακτικῶς ὑπὸ

Γάλλων οργανωτών. Ἐκ παραλλήλου ἡ πολιτική θέσις τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἦτο ἀσαφής, διότι κατὰ τὸ συνέδριον τῆς Πετρούπολεως (Ἰούλιος 1824) οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων δὲν ἀπεδέχθησαν τὸ ρωσικὸν σχέδιον. Ἡ Ἀγγλία ὅμως ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐννοῆ, ὅτι ἐπεβάλλετο λύσις ἰδικῆς τῆς πρωτοβουλίας διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς.

Ἡ ἀπόβασις τοῦ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον.

Ὁ Μιαούλης, νομίζων ὅτι ὁ χειμὼν θὰ ἦτο ἀρκετὸν ἐμπόδιον, ἄφησε τὸν Ἰμπραήμ ἀνενόχλητον εἰς Σούδαν. Ἐν τούτοις τὴν 12 Φεβρουαρίου διὰ τολμηροῦ ἐγχειρήματος ὁ Ἰμπραήμ ἀπεβίβασεν εἰς Μεθώνην ἄνευ ἀντιστάσεως 4 χιλιάδας πεζοῦς, 500 ἵππεις καὶ πυροβολικόν. Παρὰ τὴν θέσιν Κρεμμύδι διεσκορπίσθησαν (7 Ἀπριλίου) 3 χιλ. ἄνδρες ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Σκοῦρτην ἀποσταλέντες ὑπὸ τῆς ἀνικάνου Κυβερνήσεως Κουντουριώτη. Ἡδὴ ὁ Ἰμπραήμ ἐπέτιθετο κατὰ τῶν ἀπομονωθέντων φρουρῶν τοῦ Ναυαρίνου (Νεόκαστρον-Πύλος), διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σπουδαίαν αὐτὴν βᾶσιν. Οἱ Ἕλληνες κακῶς σκεφθέντες ἀπεβίβασαν εἰς τὴν νῆσον Σφακτιρίου 800 ἄνδρας μὲ πυροβολικόν, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὰ ἀποβιβασθέντα ἰσχυρὰ τμήματα τῶν Ἀράβων. Αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν σημαντικά. Μεταξὺ τῶν νεκρῶν κατελέγοντο ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταράς καὶ ὁ φιλέλλην Σανταρόζα. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Σαχτούρης μόλις διέφυγον ἐπὶ τοῦ «Ἄρεως», ὁ ὁποῖος μετὰ δραματικὴν πάλην κατάρθωσε νὰ πλεύσῃ διὰ μέσου τοῦ αἰγυπτικοῦ στόλου. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην ἐνεφανίσθη μετὰ τὰ γεγονότα, κατάρθωσεν ὅμως νὰ κατακάσῃ 28 ἐκ τῶν ναυλοχούτων ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ν' ἀνατινάξῃ σιταποθήκας.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυαρίνου ὁ Ἰμπραήμ ἐβάδισε κατὰ τῆς Τριπόλεως. Ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Παπαφλέσσα, ὁ ὁποῖος μὲ μικρὰς δυνάμεις ἀντέστη εἰς τὸ Μανιάκι (20 Μαΐου) κατέπληξε μὲν τὸν Ἰμπραήμ, ἀλλὰ δὲν συνεκράτησε τὴν ὁρμὴν του. Μετ' ὀλίγον κατελήφθη ἡ Τρίπολις (10 Ἰουνίου). Ἡ Κυβέρνησις πρὸ τῆς ἀνάγκης ἔδωσεν ἀμνηστίαν καὶ δικτατωρικὰ σχεδὸν δικαιώματα εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀντιμετωπίσῃ τακτικὸν στρατόν. Μόνον ὁ Ὑψηλάντης ὄχυρωθεὶς εἰς Μύλους τῆς Λέρνης ἠδυνήθη ν' ἀναχαίτῃ τὸν ἐπιδρομέα καὶ νὰ τὸν ἐξανγκάσῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Τρίπολιν. ἀφοῦ ὅμως ἐπυρπόλησε τὸ Ἄργος. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ὀπληρχοῦντο εἰς παρενοχλητικὸν κλεφτοπόλεμον, ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ ὡς ὀργανωτὴν τοῦ στρατοῦ τὸν Γάλλον συνταγματάρχην Κάρολον Φαβιέρον, εὐρισκόμενον ἤδη εἰς Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν κατάληψιν καὶ τῆς Μονεμβασίας (Αὐγουστος) ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος πλὴν τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Μάνης κατεῖχετο ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ.

Ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογίου.

Ἐξ ἴσου κρίσιμος ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Δ. Σ. Ἑλλάδα, ὅπου ἰσχυρὰ στρατιά 20 χιλ. ἄνδρων ὑπὸ τὸν Ρεσίτ-πασάν (Κιουταχῆν) ἐκύκλωσε τὸ Μεσολογγί (15 Ἀπριλίου), πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποῖου

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1826

Ἡ κρίσιμος θέσις τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἐπικράτησις τοῦ Ἰμπραήμ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου ὑπῆρξαν δύο μεγάλης σημασίας γεγονότα. Ἀφ' ἐτέρου αἱ παρατεινόμεναι διχόνοιαι περιέπλεκον τὸ πρόβλημα καὶ καθίστων ἔτι δυσχερεσιτέραν τὴν θέσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Διπλωματικῶς τὸ θέμα ἦτο ἀσαφές, διότι ἡ Πύλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχον ἀσκήσει πίεσιν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία, ἠρνήθη πάντα συμβιβασμὸν δηλώσασα (Ἰούλιος 1825): 1) Ὅτι πρὸ πάσης συσκέψεως ἐπιβάλλεται ἡ ἀνευ ὄρων ὑποταγὴ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ 2) Ὅτι δέν ἦτο ἐπιθυμητὴ ἡ ἐπέμβασις ξένων εἰς τὰ ἐσωτερικά της. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1825 ὁ ἀγγλόφιλος Μαυροκορδάτος εἰσηγήθη πρότασιν, ὅπως ἡ Ἑλλάς τεθῆ ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν. Καὶ ἡ μὲν πρότασις ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ Κάννιγκ, ἀλλὰ παρέμενε πλέον τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα.

Τὴν λήψιν πρωτοβουλίας ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἐνίσχουν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γαλλία. Ἡ κατάστασις ὅμως ἔλαβε νέαν τροπὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου. Ὁ νέος τσάρος Νικόλαος διὰ τηλεσιγράφου πρὸς τὴν Πύλην (Μάρτιος 1826) ἐζήτηι σεβασμὸν τῶν συνθηκῶν. Τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων ἀπεσοβήθη τότε ἡ ρῆξις, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν συμφερόντων Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας προήλθε συμφωνία καὶ ὑπεγράφη τὸ πρωτόκολλον τῆς Πετρούπολεως (Ἀπρίλιος 1826), εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέρετο τὸ πρῶτον ἡ Ἑλλάς ὡς πολιτικὴ ὄντιότης καὶ ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἐλευθερίας της. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἔγινε μὲν δεκτὸν ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ἀπεκρούετο ὅμως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων ἔπεσεν ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτη καὶ συνεκλήθη ἡ Γ' Ἐθνικὴ Σύνοδος εἰς τὴν Ἐπιδαύρῳ (Ἀπρίλιος 1826). Ἐπεκράτησαν οἱ ἀγγλόφιλοι καὶ ἐξέλεγε ἑνδεκαμελὴς ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην. Ὁ Ὑψηλάντης ὡς ἀντιδράσας ἐστερήθη τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων, ὁ δὲ γαλλόφιλος Κωλέττης παρηγκωνίσθη. Ἡ συνέλευσις προσωρινῶς διελύθη μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου.

Αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Ὁ Κιουταχὴς μετ' ἐλευθέρας τὰς χεῖρας ἐστράφη κατὰ τῆς Α. Σ. Ἑλλάδος, ἀφοῦ δὲ κατέλαβε τὰς Θήβας, πλείστα χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς Ἀθήνας (13 Αὐγούστου), ἐνίσχυσε τοὺς ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπεην πολιορκοῦντας τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Α. Σ. Ἑλλάδος ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης. Ἐπρεπε νὰ διασωθῇ ἡ Ἀκρόπολις. Ἀποθανόντος τοῦ Γκούρα φρουράρχος εἶχε γίνε ὁ Κριεζώτης, ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νὰ διεισδύσῃ μετὰ 300 ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῆς (11 Ὀκτωβρίου). Ὁ Καραϊσκάκης εὐθὺς ἀμέσως ἀπέκρουσεν ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων (μὰ χ η Χ α ἰ δ α ρ ἰ ο υ, 18 Αὐγούστου) καὶ ἐγκατέστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς Ἑλεουσίνα. Τὸ σχέδιόν του συνίστατο εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Ν' ἀποκόψῃ τὰς συγκοινωνίας καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ Κιουταχῆ διὰ σειρᾶς ἐπιχειρήσεων εἰς τὰ μετόπισθεν αὐτοῦ καὶ 2)

Νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἔλεγχον ἀπὸ Κορινθιακοῦ εἰς Εὐβοϊκόν. Τὸ σχέδιόν του ἦτο πράγματι μεγαλοφυές καὶ ἔδωσε νέαν μορφήν εἰς τὸν ἀγῶνα. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν του ἐσημειώθησαν ἐν ἀρχῇ ἀποτυχίαί τινές, ἀλλ' εἰς τὴν φονικωτάτην μάχην τῆς Ἀραχωβῆς (19-24 Νοεμβρίου) κατεσφάγησαν δύο χιλιάδες Ἀλβανοὶ μετὰ τὸν Μουσταφάμπεην. Μετὰ σειράν ἄλλων ἐπιτυχιῶν ἀνεξωγοιήθη ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν Στερεάν, πλὴν τῶν περιοχῶν Ἀθηνῶν, Μεσολογγίου, Βονίτσης, καὶ Ναυπάκτου. Πάντως ἡ φρουρά τῆς Ἀκροπόλεως ἐνισχύθη κατόπιν τῆς τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως τοῦ Φαβιέροου, ὁ ὅποιος ἐπὶ κεφαλῆς 500 ἀνδρῶν φερόντων σάκκους μετὰ πυρίτιδα διέσπασε τὴν τουρκικὴν ζώνην καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (Δεκέμβριος).

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Ἰμπραὴμ ἐνήργει συνεχεῖς ἐκστρατείας. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ὅμως κατὰ τῆς Μάνης (μάχην τῆς Βέργας, Σεπτέμβριος) ἀπέτυχε καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ εἰς Τρίπολιν μετὰ σημαντικὰς ἀπώλειας.

Ὁ κατὰ θάλασσαν ἀγών.

Κατὰ τὸ 1826 δὲν ἐσημειώθησαν σοβαραὶ κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις. Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην κατώρθωσε ν' ἀποσοβῆσῃ ἐπιθεσίαν κατὰ τῆς Σάμου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους κατέπλευσαν τὰ σκάφη τὰ ἀγορασθέντα διὰ χρημάτων τοῦ δανείου, ἡ φρεγάτα «Ἑλλάς» καὶ τὸ πρῶτον ἀτμοκίνητον «Καρτερία» ὑπὸ τὸν Ἀγγλον φιλέλληνα Ἀστιγξ. Ἡ ἐνίσχυσις τοῦ στόλου ἦτο σημαντικὴ. Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν κατέφθασεν εἰς Ἑλλάδα πλῆθος φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Εἰδεκ καὶ τὸν Κεφαλλῆνα Διονύσιον Βούρβαχην, συνταγματάρχην τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1827

Ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνουσνέλευσις.

Ἡ ἐπελθοῦσα πρὸ τοῦ κινδύνου συμφιλίωσις ἐνεφάνισε τώρα ὑποτροπὴν ὑπὸ ἄλλην μορφήν, τὸν ἀνταγωνισμὸν δηλαδὴ τῶν διαμορφωθέντων ξενικῶν κομμάτων, τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ τὸν Κωλέττην καὶ τοῦ ρωσικοῦ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς εἰς Αἴγιον, ὅπου συνεκάλεσεν ἔθνοσυνέλευσιν, εἰς τὴν ὅποian ὅμως δὲν μετέσχον οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλὰ συνῆλθον εἰς Ἐρμιόνην. Τὴν νέαν διαίρεσιν ἐγεφύρωσεν ἡ ἐπέμβασις τῶν φιλελλήνων καὶ ἰδίως τοῦ Τσώρτς. Οὕτω τὸν Μάρτιον συνῆλθεν ἡ ἐν Τροιζῆνι τρίτη ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη παρητήθη. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ὑπῆρξαν ἀξιοσημείωτοι, (διότι 1) Ἐψηφίσθη νέον σύνταγμα («Πολιτικὸν σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος», 1 Μαΐου 1827), διὰ τοῦ ὁποίου καθιεροῦτο ἡ λαϊκὴ κυριαρχία καὶ ἐγένετο σαφὴς διάκρισις τῶν τριῶν ἐξουσιῶν, νομοθετικῆς, νομοτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς. 2) Ἡ νομοτελεστικὴ ἀνετέθη εἰς ἓνα μόνον κυβερνήτην, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐξελέγη (3ῳ Μαρτίου) δι' ἑπτὰ ἔτη ὁ Ἰωάν. Καποδίστριας παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος. 3) Διαρίσθη ἀρχιστράτηγος ὁ Ριχάρδος Τσώρτς, ὡς ἀρχηγὸς δὲ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων ὁ Θωμᾶς Κόχραν.

Ὁ ἀγὼν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.

Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Καραϊσκάκη παρὰ τὴν Ν α ὑ π α κ τ ο ν καὶ τὸ Δ ί σ τ ο μ ο ν (Φεβρουάριος) καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Πανουργιᾶ κατάληψιν τῆς Ἀ μ φ ί σ σ η ς ἢ θέσις τῶν πολιορκουμένων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἦτο δυσχερής. Ἡ ἀνάμειξις τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν ξένων στρατιωτικῶν ἐπηύξησαν τὰς δυσχερείας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Γ ὀ ρ δ ω ν μὲ 2300 ἄνδρας καὶ 15 τηλεβόλα ἀπεβίβασθη εἰς Πειραιᾶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς «Καρτερίας» καὶ ἀπέκρουσεν ἐπίθεσιν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ Γάλλοι ὁμως ἐβελονταὶ ὑπὸ τὸν Βούρβαχην ὑποστάντες ἐπίθεσιν εἰς Κ.Καματερό ἐξωντώθησαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Καραϊσκάκης ἐκκαθαρίσας τὴν περιοχὴν τοῦ Παρνασσοῦ μετέφερε τὸ στρατόπεδόν του εἰς Κερατσίνι. Ἐφαίνετο, ὅτι ὁ κουρασμένος στρατὸς τοῦ Κιουταχῆ θὰ ἐγκατέλειπε τὴν πολιορκίαν. Εἰς κρίσιμον ταύτην στιγμὴν διεπράχθη τὸ σφάλμα ν' ἀνατεθῆ ἡ ἀρχιστρατηγία εἰς τὸν Τσώρτς, ὁ ὁποῖος, μολοντί ἄπειρος τῶν ἐλληλικῶν πραγμάτων, ἐπεζητήσε νὰ ἐφαρμώσῃ ἰδικόν του σχέδιον. Τὴν κατάστασιν ἐπεδεινώσεν ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τινὰ ἀψιμαχίαν ἐν Φαλήρῳ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ θάνατός του ἦτο ἐθνικὴ συμφορὰ καὶ ἐκλόνησε τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ. Μετὰ δύο ἡμέρας ἐπραγματοποιήθη ἡ κακῶς παρασκευασθεῖσα ἐπίθεσις τοῦ Τσώρτς, ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς φοβερὰν καταστροφὴν (Ἡ ἐ ν Φ α λ ἧ ῤ κ α τ α σ τ ρ ο φ ῆ, 24 Ἀπριλίου). Ὁ Κιουταχῆς κατεδίωξε τοὺς ἐπιτεθέντας μέχρι τῆς θαλάσσης. Τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη κατεστράφη ἀπὸ τοὺς ξένους. Περισσότεροι ἀπὸ 1500 ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς οἱ ἐπίλεκτοι ὄπλαρχηγοὶ Νοταρᾶς, Βέυκος, Τζαβέλλας, Φωτομάρας καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἰγγλέσης, οἱ δὲ 250 αἰχμαλωτισθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως παρεδόθη ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὄρους.

Ἡ κρισιμότης τῆς καταστάσεως.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις ἦτο ἀξιοθρήνητος. Ἡ Σ. Ἑλλάς εἶχεν ὑποταχθῆ, τὴν Πελοπόννησον ἐλυμαίνετο ἡ ληστεία καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης ἐγκαταλειμμένος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διέσωζε τὴν ἐπανάστασιν μαχόμενος κατὰ τῶν «Προσκυνημένων» καὶ τοῦ Ἰμπραήμ. Εἰς τὸ Ναύπλιον ὑπῆρχε μία σκιώδης κυβέρνησις, εἰς τὴν πραγματικότητά ὁμως ἐπεκράτει ἀναρχία. Κατὰ θάλασσαν ὁ νέος ναύαρχος Κόχραν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπειθάρχησεν ὁ ἐνδοξος Μιαούλης, παρὰ τὴν νέαν ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου οὐδὲν τὸ ἀξιόλογον ἐπραξε, πλὴν τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἀποτυχούσης ἐπιχειρήσεως τοῦ Τσώρτς. Τὸ Αἰγαῖον, ἐκτὸς τῆς Ὑδρας, Ψαρῶν καὶ Αἰγίνης, ἐλυμαίνετο ἡ πειρατεία. Ἐπὶ πλέον ἤρχισαν καὶ αἱ πρῶται δυσπιστίαι μεταξὺ φιλελλήνων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὄπλαρχηγῶν. Ἀπὸ μεγαλυτέρας συμφορᾶς ἔσωσε τότε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἔγκαιρος στροφή τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας.

Ἡ Ἰουλιανὴ Σύμβασις.

Ἡ ἐπανάστασις διήνυε τὸ ἔβδομον ἔτος καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἀντελαμβάνετο πλέον, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς ἀπλῆς διαπραχῆς. Ἐκ παραλλήλου ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε συγκινηθῆ ἀπὸ τοὺς ἠρωσμούς καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν ἀγωνιζομένων. Ἡ ἐπίσημος διπλωματία δὲν ἔβλεπε πλέον τὴν ἐλληνικὴν ἐξέγερσιν μὲ τὸν φακὸν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀλλ' ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦνται νέαι ζυμώσεις καὶ νὰ σχηματίζονται ρεύματα ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν κρά-

τους. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Μέττερνιχ εἶχε χρεωκοπήσει, ὁ δὲ ἀγγλωρωσσικὸς ἀνταγωνισμὸς ἦτο καταφανής. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν ἕκ μέρους τῆς Τουρκίας τῶν ὄρων τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Πετροπούλεως συνήφθη ἐν Λονδίῳ συνθήκη βασιζομένη ἐπὶ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, ἀλλὰ καὶ μὲ πρόσθετα ἄρθρα, ἢ λεγομένη Ἰουλιανῆ Σύμβασις (6 Ἰουλίου 1827). Διὰ τῆς νέας συνθήκης: 1) Ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος Ἑλλάς ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ 2) Ἀπεφασίσθη νὰ ὑποστηριχθῇ ἐνόπλιως τὸ διάβημα τῶν Δυνάμεων, ἐν ᾗ περιπτώσει θὰ ἐδυστρόπουον οἱ ἐμπόλεμοι νὰ δεχθοῦν τὰ ἀποφασισθέντα. Εἰς τοὺς ναυάρχους Κόρδικτων (*Ἀγγλον), Δεριγνὺ (Γάλλον) καὶ Χέϋδεν (Ρῶσον) ἐδόθη ἐντολή, ὅπως ἐφαρμόσουν τὴν ἀπόφασιν. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλάς ἀπεδέχθη τὴν ἐπέμβασιν, ἀλλ' ἡ Τουρκία τὴν ἀπέριψε.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Ὁ Ἰμπραήμ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκοινώθη ἡ ἀπόφασις, ἀπηθύνηθ' πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑποσχεθεὶς ἐν τῷ μεταξύ ἀπραξίαν. Ὅταν ὅμως μοῖρα ὑπὸ τὸν Ἀσιγγα κατέστρεψεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἰτέας ἑπτὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἐπεχείρησε ν' ἀποπλεύσῃ, ἀλλ' ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Κόρδικτων νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Ναυαρίνον, ὁπότεν ἐνήργει καταστρεπτικὰς ἐπιδρομάς. Οἱ ναύαρχοι πρὸς ἐκφοβισμὸν ἔκαμαν ναυτικὴν ἐπίδειξιν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου (8 Ὀκτωβρίου). Μία μοιραία προστριβὴ μεταξύ τοῦ πληρώματος ἀγγλικῆς φρεγάτας καὶ ἐνὸς τουρκικοῦ πολεμικοῦ ἔδωσε τὸ ἐναυσμα τῆς μεγάλης ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχον 26 πολεμικά (11 ἀγγλικά, 8 ρωσικά, 7 γαλλικά) μὲ 1270 κανόνια, οἱ δὲ Τουρκοαἰγύπτιοι 82 μὲ 2000 κανόνια. Ἡ ἀνωτέρα ὅμως τακτικὴ τῶν Εὐρωπαίων ὑπερίσχυσε τῆς πλεονεκτικῆς θέσεως τῶν ἀντιπάλων καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ τουρκοαἰγυπτιακὴ ἀρμάδα εἶχε καταστραφῆ. Ὁ Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζεν εἰς Ἡλίδας, ἐπιστρέψας τὴν ἐπομένην τῆς ναυμαχίας εὐρέθη πρὸ τῶν ναυαγίων.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἔσχεν ἀποφασιστικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, μολοντί δὲν εἶχεν ἄμεσα ἀποτελέσματα. Ὁ σουλτάνος ἐξηκολούθει ν' ἀρνήηται τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἰουλιανῆς Συμβάσεως καὶ διὰ τοῦτο διεκόπησαν αἱ μετὰ τῆς Τουρκίας διπλωματικαὶ σχέσεις· ἀλλ' ὅμως ἡ Ἀγγλία ἐδίσταζε νὰ συγκατατεθῇ εἰς μέτρα ἐξαναγκασμοῦ. Ὅπωςδὴποτε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις μετὰ τὸ γεγονός ἀπέκτησε νέαν ζωὴν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὅλαι αἱ ἐπαναστατημέναί περιοχαὶ θὰ περιελαμβάνοντο εἰς τὸ νέον κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ἡ Ἰδρυσις τοῦ ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ κράτους

Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1828 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ νέος κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀφ' οὗ ἐπεσκέφη προηγουμένως τὰς πρωτεύουσας τῶν τριῶν Προστατιῶν Δυνάμεων. Ἐδραν τῆς Κυβερνήσεως κατέστησε τὴν Αἴγινα (11 Ἰανουαρίου), ἀμέσως δὲ ἐπέδωκε εἰς τὴν ἐκ τοῦ χάους συγκρότησιν τῆς χώρας. Τὸν Ἀπρίλιον

ἡ Ρωσσία παρά τὴν ψυχρὰν στάσιν τῆς Ἀγγλίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ Γαλλία ἀνέλαβε τὴν εἰρήνευσιν τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ ἐκ 14 χιλ. ὑπὸ τὸν Μαϊζών (Αὐγουστος 1828). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀγγλία δι' ἀπειλῶν ἐπέτυχε ν' ἀνακληθῆ ὁ Ἰμπραῆμ ἐκ Πελοποννήσου (συνθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἰούλιος).

Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (Σ. Ἑλλάς, Πελοπόννησος, Κρήτη, Σάμος) αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀνεζωογονήθησαν πρὸς μεγάλην δυσφορίαν τῆς Ἀγγλίας ὑποπευομένης ῥωσικῆν ὑποκίνησιν. Αἱ νῆκαι ὁμοῦ τῶν Ῥώσων καὶ τὰ σφάλματα τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς ἔπεισαν τὴν Ἀγγλίαν νὰ δεχθῆ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου (10 Μαρτίου 1829), διὰ τοῦ ὁποίου ἰδρύετο ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου Ἑλληνικὸν κράτος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ (ἀνευ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σάμου), μὲ πολίτευμα συνταγματικὴν μοναρχίαν ὑπὸ χριστιανῶν ἡγεμόνα.

Ὁ Καποδίστριας ἐν τῷ μεταξὺ διέτασσε τὴν συνέχισιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Οὕτω κατελήφθησαν τὸ Ἀντίρριον, ἡ Ναύπακτος, τὸ Μεσολόγι καὶ τὸ Αἰτωλικόν. Τελευταία μάχη τοῦ ἀγῶνος ἦτο ἡ παρὰ τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας (12 Σεπτεμβρίου 1829), διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ὑψηλάντης ἐξηνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Α. Σ. Ἑλλάδα πλὴν τῆς Λαμίας καὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ταχεῖα προέλασις τῶν Ῥώσων διὰ δύο στρατιῶν, μιᾶς ἀπὸ Καυκάσου καὶ μιᾶς εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ἔδιδον νέαν τροπὴν εἰς τὸ ἑλληνικόν. Ἡ Τουρκία βλέπουσα τοὺς Ῥώσους εἰς Ἀδριανούπολιν ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως (Σεπτέμβριος 1829), διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίζετο ἡ αὐτονομία τῆς Σερβίας καὶ ἀνεγνωρίζετο τὸ Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου. Αἱ ἄλλαι ὁμοῦ Δυνάμεις φοβούμεναι τὴν ἐπέκτασιν τῆς ῥωσικῆς ἐπιρροῆς ἐδέχθησαν τὰς ἀπόψεις τοῦ Καποδιστρίου περὶ δημιουργίας μικροῦ ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ κράτους, διὰ νὰ μὴ ἐξασθενήσῃ ἀφ' ἐνὸς ἡ Τουρκία, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ ἰκανὸς φραγμὸς διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται ἡ Ἀγγλία ἐνοχλητικὴν γειτνίασιν ἐλευθεροῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἔναντι τῶν Ἰονίων νήσων.

Διὰ τοῦ ἐν Λονδίνω β' Πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830 ἰδρύθη ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν κράτος ὑπὸ κληρονομικὸν βασιλεῖα μὴ προερχόμενον ἐκ τῶν βασιλικῶν οἴκων τῶν Προστατῶν Δυνάμεων. Τὰ ὅρια τοῦ κράτους περιωρίζοντο μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Ἀχελώου. Ἐξω τῶν ὄριων παρέμενον αἱ νῆσοι Κρήτη, Σάμος, Χίος καὶ Ψαρά. Διὰ τὸν θρόνον ὑπεδείχθη ὁ πρίγκηψ ὁ Σαῆ Κοβούργου Λεοπόλδος, ὁ ὁποῖος ὁμοῦ τελικῶς ἀπέκρουσε τὸν θρόνον διαφωνήσας ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ὄριων.

Ἐπηκολούθησεν ἡ δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου καὶ αἱ ταραχαὶ πρὸς τερματισμὸν τῶν ὁποίων ὑπεγράφη συνθήκη ἐν Λονδίνω (7 Μαΐου 1832) μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Βαυαρίας, ἡ ὁποία ἀπεδέχθη τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν δεκάοκταετῆ δευτερότοκον πρίγκηπα Ὁθωνα. Διὰ τὸν νέον βασιλεῖα αἱ Δυνάμεις ὑπεχρεώθησαν νὰ δεχθῶν ὅτι προηγουμένως εἶχον ἀπορρίψει. Οὕτω διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφωνίας (21 Ἰουλίου 1832) ἐτροποποιοῦντο τὰ ἑλληνικὰ σύνορα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Παγασητικοῦ, ἡ Σάμος ἐγίνετο αὐτόνομος Πολιτεία ὑπὸ χριστιανῶν ἡγεμόνα διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ἡ δὲ Κρήτη παραχωρεῖτο εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ. Ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἀνεγνωρίσθησαν ὅλαι αἱ διεθνεῖς συμφωνίαι περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΜΕΡΟΣ Ε'

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1914

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1864

Ἡ ὀργάνωσις τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ Καποδιστρίου.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀκταετῆ ἀγῶνα καὶ διαρκεῖς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς ἡ Ἑλλάς ἦτο ἐξηντημένη καὶ ἐξηθλιωμένη. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν καμπὴν ὁ Καποδιστριας προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας. Ἐκτὸς τοῦ οἰκονομικοῦ χάους καὶ τῆς ἀναρχίας εἶχε ν' ἀντιπαλαίῃ καὶ πρὸς τὰ προσκόμματα τῆς ξένης προπαγάνδας. Εἰς τοὺς ἀγγλικούς καὶ γαλλικοὺς κύκλους ὁ Κυβερνήτης δὲν ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην. Παρὰ ταῦτα ἐχώρησεν εἰς τὸ ἔργον του χωρὶς δισταγμούς, πολλακίς μάλιστα ἀδιαφορήσας πρὸς τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας.

Θεωρήσας τὴν χώραν ἀνώριμον διὰ συνταγματικὸν βίον διέλυσε τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἣ ὅποια τὸν ἐξέλεξε, καὶ ὠργάνωσε νέον προσωρινὸν συμβουλευτικὸν σῶμα, τὸ Πανελληνιον, ἀπὸ 27 μέλη. Οἱ ὑπουργοὶ διωρίζοντο ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ ἐλέγοντο γραμματεῖς. Τὴν γενικὴν γραμματείαν ἀνέθεσεν εἰς τὸν Σπυριδῶνα Τρικούπην, τὸν ἱστορικὸν τῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν συγκέντρωσιν ταύτην τῆς ἐξουσίας δικαιολογεῖ τὸν γεγονός, ὅτι τὸ ἔθνος εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Οὐχ ἦτιον ὁ Κυβερνήτης ἐπεδίωξε νὰ ἄρῃ τὴν ἐκ τῶν μέτρων τούτων δυσἀρέσειαν διὰ τῆς Δ' ἐν Ἀργεῖ Ἐθνοσυνέλεσεως (Ἰούλιος 1829), ἣ ὅποια καὶ ἐπεκύρωσε τὸ ἔργον του.

Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.

Ἡ ὠργανωμένη ἀνιπολίτευσις ἐνισχύετο καὶ ἀπὸ λογίους ἰδεολόγους ἀντιδικτατωρικοὺς καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγλογαλλικῶν κύκλων. Ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς προασπίσεως τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν ἰδρύθη νέα κυβέρνησις εἰς Ὑδραν (Συνταγματικὴ Ἐπιτροπὴ). Ὁ Μιαούλης μὲ συνεργασίαν τοῦ Μαυροκορδάτου κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου, ἀλλ' ἀποκλεισθεὶς ἀπὸ τὸν Ρῶσσον ναύαρχον

Ρικόρ, παρακληθέντα πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν, ἀπεφάσισε νὰ καταστρέψῃ μᾶλλον παρά τὰ παραδῶσῃ τὸν στόλον. Ὅθεν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τυφλοῦ πάθους δὲν ἐδίστασε ν' ἀνατινάξῃ τὴν φρεγάταν «Ἑλλάδα» καὶ τὴν κορβέταν «Υδραν», γεγονός, διὰ τὸ ὁποῖον μετενόησε βραδύτερον. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Καρατάσος ἀπεπειράτο νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Ἀμφισσαν, ἐνῶ ἐν Μάνῃ ἐκθύρυσσετο ἀπροκάλυπτος ἀναρσία. Ὁ Καποδίστριαν θεωρήσας ὑπαίτιος τοῦς Μαυρομιχαλαίους ἐφυλάκισε τὸν Πετρόμπεην. Τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1821 συναμοσία ὀργάνωθεισα καλῶς, τῇ ἐπινεύσει πιθανῶς καὶ ξένων κύκλων, προέβαινε εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ διὰ χειρὸς τῶν Μαυρομιχαλαίων Κωνσταντίνου, ἀδελφοῦ τοῦ Πετρόμπεη, καὶ Γεωργίου, υἱοῦ του. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐφονεύθη ἐπὶ τόπου, ὁ δὲ Γεώργιος ἐξετελέσθη βραδύτερον.

Τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Καποδιστρίου συνίστατο εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας, κτηνοτροφίας, ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας. Ἐκοψεν ἐπίσης νομίσματα καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Διοικητικῶς διήρесе τὴν χώραν εἰς διοικήσεις, ἴδρυσεν ταχυδρομεῖα καὶ ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν, ἐφρόντισεν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν δημοτικὴν ἰδίαν καὶ τὴν πρακτικὴν (ἴδρυσεν δημοτικῶν σχολείων, διδασκαλεῖον εἰς Αἴγινα, ἀγροτικῶν ὀφθαλμοτροφείων καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Σχολῆς Τίρυνθος), ἐκτύπησεν τὸν λογιοτατισμὸν καὶ τὸ ἀρχοντολόγιον καὶ πρὸ πάντων ἐμερίμνησεν διὰ τὴν ὀργάνωσιν στρατοῦ. Διὰ τὴν δημιουργίαν στελεχῶν ἰδρύθη ἡ Σχολὴ Εὐελπίδων καὶ ὀργανώθη ὑπὸ τὸν Βαυαρὸν φιλέλληνα Ἔϊδεκ. Γάλλοι ἀξίωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ προσέφερον τὰς πρώτας βοηθείας διὰ τὸ πεζικόν. Ἐπίσης ἐδημιουργήθησαν σώματα πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ, ἐπιμελητείας καὶ στρατιωτικῆς δικαιοσύνης, κατεβλήθη δὲ φροντίς διὰ τὴν πειθαρχίαν τῶν παλαιῶν ἀτάκτων. Πιστοὶ συνεργάται τοῦ Κυβερνήτου ἐστάθησαν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κανάρης. Ὡς προσωρινὸς ἀστικὸς κῶδιξ εἰσήχθη ἡ «Ἐξάβιβλος» τοῦ Ἀρμενοπούλου, καθιερώθη δὲ πρόχειρον ποινικὸν καὶ ἐμπορικὸν δίκαιον κατὰ τὰ γαλλικὰ πρότυπα.

Τὴν διοίκησιν τοῦ Καποδιστρίου χαρακτηρίζει ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ φειδῶ. Τὸ ἔργον του ἦτο τραχὺ, ἡ δραστηριότης του ὁμως ἀκατάβλητος. Παραμένει ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ Καποδίστριαν ἐγένετο ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἡ περίοδος τῆς ἀναρχίας καὶ ἡ ἀφίξις τοῦ Ὁθωνος.

Ἐπικολούθησεν ἀναρχία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν νὰ ἐξομαλύνῃ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν Αὐγουστίνον Καποδίστριαν, ἀδελφὸν τοῦ Κυβερνήτου, ὡς πρόεδρον, καὶ μέλη τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κωλέττην ἄλλ' ὁμως διὰ τῆς ἐν Ἀργεῖ Ε' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως (1832) διηρυνῆθη τὸ χάσμα. Μετ' ὀλίγον ἀπεχώρησεν ὁ Κωλέττης, ὑπ' αὐτὸν δὲ ἐσχηματίσθη Συνταγματικὴ Κυβέρνησις ἐν Περαιῶρα. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀνενεώθη· τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα κατέλαβον τὸ Ναύπλιον, ὁ Αὐγουστίνος ἔφυγεν εἰς Κέρκυραν καὶ ἐξελέγη νέα διοικητικὴ ἐπιτροπὴ. Ἡ Ε' Ἐθνικὴ Συνέλευσις συνεχίσασα τὰς ἐργασίας τῆς εἰς Πρόνοϊαν, προάστειον τοῦ Ναυπλίου, ἐψήφισεν τὸ «Ἡγεμονικὸν Σύνταγμα» (16 Μαρτίου 1832), διὰ τοῦ ὁποῖου προεβλέπετο κληρονομικὴ ἡγεμονία. Εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἡσυχίας συνετέλεσε καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ

Ὁ θ ω ν ο ς, ἡ ὁποία ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς ἐν Προνοίᾳ συνελεύσεως (27 Ἰουλίου 1832).

Μετ' ὀλίγον (25 Ἰανουαρίου 1833) ὁ Ὁθων ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς εἰς Ναύπλιον. Τὸν ἐπετρόπευεν ἀντιβαλεῖα ἐκ Βαυαρῶν ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν τέως ὑπουργὸν Ἀ ρ μ α ν σ μ π ε ρ γ κ, τὸν νομομαθῆ Μά ο υ ρ ε ρ καὶ τὸν στρατηγὸν Ἐ ἶ δ ε κ.

Ἡ περίοδος τῆς ἀπολύτου μοναρχίας τοῦ Ὁθωνος.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀντιβασιλείας (1832-1835) ἡ χώρα ἐκυβερνήθη κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας. Κατεβλήθη προσπάθεια διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως, τοῦ στρατοῦ, τῆς δικαιοσύνης, τῆς παιδείας καὶ τὴν διευθέτησιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος διὰ τῆς δημιουργίας Ἀ ὕ τ ο κ ε φ ἄ λ ο υ Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς Ἐ κ κ λ η σ ί α ς (1833), τῆς ὁποίας ὄμως ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐγένετο μόλις τὸ 1850.

Οἱ Βαυαροὶ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποφύγουν τὴν ἀνάμειξιν εἰς διαμάχας καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐννοήσουν τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ Ἑλλήνος· ὅθεν ἐξετράπησαν εἰς αὐθαιρέσιαις. Στίγμα τῆς ἀντιβασιλείας ἀποτελεῖ ἡ καταδίκη εἰς θάνατον ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ (25 Μαΐου 1834) τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τοῦ Πλαπούτα, διότι ἐκινήθησαν πρὸς κατάλυσιν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἀνάθεσιν τῆς ἐξουσίας εἰς τὸν Ὁθωνα. Μετὰ ἓν ἔτος ἐδόθη ἀμνηστία, ἀλλὰ τὸ ἀντιβαυαρικὸν ρεῦμα ὠγκώθη. Τὴν 20 Μαΐου 1835 ὁ Ὁθων ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ ὡς ἀπόλυτος μονάρχης, ἀφοῦ ὀλίγον προηγουμένως (τέλη τοῦ 1834) εἶχε μετατεθῆ ἡ πρωτεύουσα εἰς Ἀθήνας. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν (1835-1843) ἐξηκολούθησεν ἡ βαυαροκρατία. Τὸ 1836 ὁ Ὁθων ἐνυμφεύθη τὴν Γερμανίδα πριγκίπισσαν Ἀμαλίαν. Ἀξιοσημείωτον ἔργον τῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ Ἰδρυσις τοῦ «Ὁθωνείου» Πανεπιστημίου (1837), τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθη εἰς τινὰ οἰκίαν ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Πλάκας μέχρι τῆς θεμελιώσεως τοῦ σημερινοῦ κτιρίου (1839). Ἀπὸ τοῦ 1835 ὁ Ὁθων τυπικῶς ἀνέθετε πλέον τὴν πρωθυπουργίαν εἰς Ἑλλήνας (Κ. Ζωγράφος, Ἀ. Μαυροκορδάτος), εἰς τὴν πραγματικότητά ὄμως ὑπῆρχε παρακυβέρνησις Βαυαρῶν. Ἡ ἀντίδρασις τῶν πολιτικῶν, ὑποθαλαπομένη καὶ ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα τῶν Ἀγγλων, καὶ αἱ διάφοροι προστριβαὶ μὲ τοὺς Τούρκους ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς τῆς «Μεγάλης Ἰδέας», τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκλωπῶθῃ ὁ Ὁθων, κατέληξαν εἰς τὴν ἔκρηξιν ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Τὸ κίνημα ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τοῦ ρωσοφίλου κόμματος (Φιλορθόδοξοι) μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Κατὰ κάζη, ἄνευ ἐντολῆς τῆς κυβερνήσεώς του, καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ Λάιους. Στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ ὑποστράτηγος Ἰ. Μ α κ ρ υ γ ι ἄ ν ν η ς, παλαιὸς ἀγωνιστῆς, καὶ ὁ συνταγματάρχης Δ. Κ α λ λ ἔ ρ γ η ς. Τὴν νύκτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου πλῆθος ἐπαναστατῶν κραυγάζοντων «Ζήτω τὸ σύνταγμα» συνεκεντρώθη περίε τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Ὁθων ἐξηναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὴν παραχώρησιν συντάγματος καὶ τὴν προκήρυξιν ἐκλογῶν. Ἐθνικὴ συνέλευσις συνεθεύσα ἐν Ἀθήναις ἐψήφισε τὸ γνωστὸν ὡς «πρῶτον σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος» ἢ «σύνταγμα τοῦ 1844». Ἡ ἐπανάστασις τῆς 3ης Σεπτεμβρίου δὲν προῆλθεν ἐκ τῶν κάτω, ἀλλ' ἦτο προῖον τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ξένων καὶ τῶν προσφαικῶν φιλοδοξιῶν ὀρισμένων πολιτικῶν.

Συνταγματική περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος.

Τὸ κόμμα τοῦ Κωλέττη, τὸ ὁποῖον ὑπερίσχυσε κατὰ τὰς ἐκλογάς, εἶχε πρόγραμμα σύμφωνον μὲ τὸν μεγαλοϊδεατισμὸν τοῦ Ὁθωνος. Ἀπὸ ἔλλειψιν νηφαλιότητος ἐξετραχύνθησαν τότε αἱ σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν (Μουσουρικά, 1847). Νέας περιπλοκάς ἐδημιούργησεν ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἄγγλου ὑπάρχου Πατσιφίκου (Παρκερικά, Πάσσα 1847). Ἄγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Πάρκερ περιώρισε τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἐν Πόρῳ καὶ ἀπέκλεισε τὸν Πειραιᾶ (1850). Ἀλλὰ χάρις εἰς ἔντονον στάσιν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, τὴν ἐξέγερσιν τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης καὶ τὴν συσπείρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ περὶ τὸν Ὁθωνα τὰ ἐκβιαστικά μετρα ἤρθησαν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τὸ «Ἀνατολικὸν ζήτημα» παρουσίασε νέαν ἐπικίνδυνον ὑποτροπὴν ἐξ αἰτίας τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου (1853), ὃ ὁποῖον ἐθεωρήθη κατάλληλος εὐκαιρία διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς «Μεγάλης Ἰδέας». Σώματα ὑπὸ τὸν Δημ. Καραϊσκάκη, υἱὸν τοῦ ἥρωος τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰσέβαλον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἡ Ἄρτα κατελήφθη ὑπὸ ἐπαναστατῶν καὶ τὸ κίνημα ἐξηπλώθη εἰς Θεσσαλίαν. Μετὰ τὴν ἐπέμβασιν ὁμῶς τῶν Δυνάμεων (Κριμαϊκὸς πόλεμος) ἀγγλογαλλικὸς στόλος κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ (περίοδος κατοχῆς 1854-1857). Ἦδη ἐκαλλιεργεῖτο τὸ ἔδαφος τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὁθωνος, ταύτην δὲ ἐπιτάχυνε 1) Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ βασιλέως καὶ λαοῦ εἰς τὸ ἰταλικὸν ζήτημα, διότι ὁ μὲν λαὸς συνεπάθει τὸν ἀγῶνα τοῦ Γαριβάδη, ἐνῶ εἰς τὸν βασιλέα ἀπεδίδοντο φιλοαυστριακὰ αἰσθήματα. 2) Ἡ ἀτεκνία τοῦ βασιλέως καὶ 3) Τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐπτανήσου, διότι παρουσιάζετο δῆθεν ἡ πρόσκομμα διὰ τὴν ποθητὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἡ ἐχθρότης τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν Ὁθωνα. Εἰς ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἐμφάνισις νέων πολιτικῶν ἀνδρῶν ἀντιπολιτευομένων σφοδρῶς τὸν Ὁθωνα διὰ τὴν ἀνευλαβείαν του πρὸς τὸ σύνταγμα καὶ τὸν διορισμὸν αὐλοφίλων κυβερνήσεων. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐξερράγησαν στάσεις, σπουδαιότερα ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ἡ τοῦ Ναυπλίου (Φεβρουάριος 1862). Ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ περιοδεύσῃ, ἀλλὰ τότε νέαι ἐπαναστάσεις ἐξερράγησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας, τέλος δὲ καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν (Ὀκτώβριος 1862). Ὁ βασιλεὺς ἐκπρύχθη ἐκπτωτος, ἐσχηματίσθη δὲ προσωρινὴ κυβέρνησις ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως Δ. Βούλγαρη, Κ. Κανάρη, Μπ. Ρούφου καὶ Ἐπ. Δεληγεώργη. Τὰ μαινόμενα πλήθη ἠμπόδισαν τὸ βασιλικὸν ζεῦγος ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Πειραιᾶ. Τῇ ἐπεμβάσει τῶν πρεσβευτῶν ἐδέχθη ὁ Ὁθων νὰ ἐπιβιβασθῇ ἀγγλικοῦ πλοίου καὶ νὰ ἀέλθῃ εἰς Μόναχον, ὅπου καὶ ἀπέθανε (ἔξωσις τοῦ Ὁθωνος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΝΕΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Οἱ τουρκοαιγυπτιακοὶ πόλεμοι καὶ ἡ σύμβασις τῶν Στενῶν.

Ἡ Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία εὕρισκετο ἐν διαλύσει. Ἡ Γαλλία ἐπωφελουμένη κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον, τὸ ὁποῖον τυπικῶς ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς Τουρκίας. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Μεχμέτ Ἄλῆς (Μωχάμετ Ἄλῆ) εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ πρῶτος τουρκοαιγυπτιακὸς πόλεμος ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κιουταχείας (1833), δι' ἧς ἡ Αἴγυπτος ἔλαβε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κιλικίαν.

ἐνῶ ἀφ' ἐτέρου ἢ σύμμαχος αὐτῆς Ρωσσία διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Χιουνκιάρ Ίσκελεσί (Ἰούλιος 1833) ἐπετύγχανε τὸν οὐσιαστικὸν ἔλεγχον τῶν Στενῶν.

Τὸν δεῦτερον τουρκοαιγυπτιακὸν πόλεμον (1839) ὑπέκρινσαν αἱ δυσηρεστημένοι Δυνάμεις. Μολονότι στρατιωτικῶς ἡ Τουρκία ὑπέστη πανωλεθρίαν, ἐν τούτοις τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν τουρκικὴν ἀκεραιότητα ὑπεχρεώθη ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς νὰ δεχθῇ τοὺς ὄρους συμβάσεως ὑπογραφείσης ἐν Λονδίνῳ (1840), δι' ἧς ἐγκατέλειπε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κρήτην διατηρήσας μόνον τὸ δικαίωμα κληρονομικῆς δυναστείας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς συμβάσεως τῶν Στενῶν (Ἰούλιος 1841) ἀπηγορεύθη ὁ διάπλους αὐτῶν εἰς πᾶν πολεμικὸν ξένης Δυνάμεως. Ἡ Τουρκία ἔναντι ἐγγυήσεων διὰ τὴν ἀκεραιότητά της ἔδωκεν ὑπόσχεσιν δικαίας μεταχειρίσεως τῶν ὑπῆκόων της. Διὰ τῆς συλλογικῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων παρεμερίσθη ἡ μονομερὴς ρωσικὴ ἐπιρροή ἐν Τουρκίᾳ. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἐθριάμβευσεν ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος.

Σοβαρὰν περιπλοκὴν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα προεκάλεσεν ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος, προελθὼν ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐπιρροῶν καὶ τῆς προσπαθείας τῆς Ρωσσίας νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἔσωτερικὰ τῆς Τουρκίας. Ἀφορμὴν ἔδωκε τὸ ζήτημα τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τῆς προστασίας τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν. Ἡ Ρωσσία διεκδικοῦσα τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔκαμεν ἐντόνους παραστάσεις διὰ τοῦ ἐπιτετραμμένου της Α. Μεντζικῶφ. Ἀντετάχθη ἡ Γαλλία, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη προνομιτικῶς τὴν προστασίαν τοῦ Παναγίου Τάφου. Ὁ σουλτάνος ἐνθαρρυνθεὶς καὶ ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου εἰς τὸν Βόσπορον ἐτήρησε σθεναρὰν στάσιν, διὰ τοῦτο δὲ 80 χιλ. ρωσικοῦ στρατοῦ διέβησαν τὸν Προῦθον (Ἰούνιος 1853), ἐνῶ ὁ τουρκικὸς στόλος αἰφνιδιαστικῶς κατεστρέφето ἐν Σινώπῃ. Μετὰ τῆς Τουρκίας συνεμάχησεν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, βραδύτερον δὲ καὶ ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ (Β' φάσις 1854—1855), ἐνῶ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία τηρήσασαι αὐστηρὰν στάσιν ἠνάγκασαν τὴν Ρωσσίαν νὰ ἐκκενώσῃ τὰς παραδουναβείους ἡγεμονίας. Ἀγγλογαλλικὸς στόλος μὲ συμμετοχὴν τουρκικοῦ στρατοῦ ἔκαμεν ἀποβάσεις εἰς Κριμαίαν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν ὠχυρωμένην Σεβαστούπολιν (Ὀκτώβριος 1854 - Σεπτέμβριος 1855), ἡ ὁποία ἔπειτα ἀπὸ μεγάλας ἀπωλείας κατελήφθη.

Ὁ εὐρωπαϊκὸς αὐτὸς πόλεμος (περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀντικτιπύου βλ. σελ. 72) ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (Μάρτιος 1856), καθ' ἣν: 1) Ἐξασφαλίσθη ἑλευθέρα ναυσιπλοία εἰς τὸν Δούναβιν. 2) Οὐδέτεροποιήθη ὁ Εὐξείνος Πόντος. 3) Καθωρίσθησαν τὰ δίκαια τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν. 4) Ἐπεστράφη ἡ Σεβαστούπολις, ἀλλ' ἡ Ρωσσία ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ὠχυρώσῃ τὰ παράλια. 5) Ἐγένετο σεβαστὴ ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας. 6) Ἡ Μολδαβία καὶ ἡ Βλαχία ἀπετέλεσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων ἐνιαῖον κράτος (Ρουμανία), τοῦ ὁποίου πρῶτος ἡγεμὼν ἐξελέγη ὁ Ἄλεξ. Κούζας (1859).

Ὁ σουλτάνος Ἀβδοῦλ Μετζήτ διὰ τοῦ περιφήμου ἐγγράφου Χάττι Χουμαγιὸν (Λαμπρὰ Γραφή, 1856) παρέχώρει εἰς τοὺς χριστιανούς ἰσότητα καὶ ἐγγυήσεις διὰ τὴν ζωὴν, τιμὴν καὶ περιουσίαν των, εἰσήγε δὲ μεταρρυθμίσεις, διὰ τῶν ὁποίων αἱ Δυνάμεις ἤλπιζον, ὅτι θὰ διηκόλυνον τὸν συγχρονισμόν τῆς Τουρκίας. Ἡ ἐνέργεια ὁμῶς τῶν Δυνάμεων ἐσήματε καὶ προσάθειαν στραγαλισμοῦ τῆς κινήσεως τῶν ἐθνότητων πρὸς ἀπελευθέρωσιν των.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1897

Γεώργιος ὁ Α' καὶ ἡ ἔνωσις τῶν Ἑπτανήσων.

Ἡ κυβέρνησις ἀποβλέπουσα εἰς τὰ Ἑπτάνησα ἐπέδιωκε τὴν ἐκλογὴν Ἀγγλοῦ πρίγκηπος μετὰ τὴν ἀντίδρασιν ὅμως τῶν δύο ἄλλων προστατῶν Δυνάμεων ὑπεδείχθη ὁ εὐνοούμενος τῆς Ἀγγλίας Δανὸς πρίγκηψ Γεώργιος. Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Κανάρη, Ζαΐμη καὶ Γρίβα ἀπένειμε τὸ στέμμα εἰς Κοπευγάγην, ἐνῶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τὸν ἐκήρυξεν ἐνήλικον, μολοντὶ δεκαεπταετῆ. Ὁ Γεώργιος ἐφθασεν εἰς Ἑλλάδα (Σεπτέμβριος 1863) συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Δανὸν πολιτικὸν Σπόνεκ. Ταυτοχρόνως ἡ Ἀγγλία παρεχώρει τὰ Ἑπτάνησα, ἀφοῦ ματαίως ἀπεπειράθη νὰ κρατήσῃ τὴν Κέρκυραν. Τοιοῦτοτρόπως ἐδικαιούνητο οἱ μακροχρόνιοι ἀγῶνες τῶν Ἑπτανησίων. Ἐπισημῶς ἐκηρύχθη ἡ ἔνωσις τὴν 21 Μαΐου 1864. Ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη εἰς νῦν σὺν τὰ γυμνα (Ὀκτώβριος 1864), μᾶλλον φιλεύθερον. Ἐν τούτοις ἡ πολιτικὴ ἀστάθεια ἐξηκολούθει.

Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1866 - 1868.

Τὴν κατάστασιν ἐπεδεινώσεν ἡ ἔκρηξις ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ. Συνέλευσις 4000 Κρητῶν εἰς τὰ Περιβόλια (Χανίων) διεμαρτυρήθη διὰ τῶν βαρεῖς φόρους καὶ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν διοικητῶν καὶ ὑπέβαλεν αἰτήματα, μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν ὁποίων ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος (Αὐγούστος 1855). Τὸ γεγονός προεκάλεσε συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Ἐρανοὶ ὀργανώθησαν καὶ ἐβελονταὶ συνέβρυσαν, ἐν τέλει δὲ καὶ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ (Κορωνάιος, Ζυμβρακάκης κ. ἄ.). Ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐταρχικοῦ Δ. Βούλγαρη δὲν ἔδειξεν ἐνδιαφέρον, ἐνῶ ἡ ὑπὸ τὸν Ἀ. Κουμουνδοῦρον ἐνίσχυσε τὴν ἐπανάστασιν. Τελικῶς οἱ ἐπαναστάται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπικρατήσουν. Μεγαλειώδης ὑπῆρξεν ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου, ὅπου ὁ φρούραρχος Δημακόπουλος καὶ ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ ἀνετίναξαν τὴν μονὴν καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια μὲ τούς ἐπιτεθειμένους Τούρκους (Ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου, 9 Νοεμβρίου). Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου συνεκίνησε τὴν Εὐρώπην. Ἡ Ἑλλὰς ἐξηκολούθει νὰ ἐνισχύη τοὺς ἐπαναστάτας μὲ τὰ πλοῖα «Ἀρκάδιον» καὶ «Ἐνωσις», διὰ τοῦτο δὲ ἡ Τουρκία διέκοψε τὰς σχέσεις καὶ τουρκικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Ἀγγλον Χόουαρτ ἀπέκλεισε τὴν Σύρον, βάσιν ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος. Τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεώθη νὰ παραμείνῃ οὐδετέρα. Ἡ ἐν τῇ νήσῳ ἐκκρεμότης διειρηθῆναι μέχρι τοῦ 1878, ὅποτε δὲ ἀντιπροσωπείας τῶν Δυνάμεων, τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Κρητῶν κατηρτίσθη ὁ συνταγματικὸς χάρτης τῆς Χαλέπας, διὰ τοῦ ὁποίου παρεχωρήθησαν δικαιώματα αὐτοδιοικήσεως, ἀνεγνωρίσθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ διωρίσθη χριστιανὸς διοικητής.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ κατάστασις.

Τὸ 1867 ὁ βασιλεὺς ἐτέλεσε τοὺς γάμους του ἐν Πετρούπολει μὲ τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσσίας Ὀλγαν καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐγεννήθη ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. Ἡ ὑπάρχουσα ἤδη πολιτικὴ ἀνωμαλία ἐξηκολούθει καὶ μόνον ἐπὶ κυβερνήσεως Δεληγιώργη (1872) κατεβλήθη προσπάθεια οἰκονομικῆς περισυλλογῆς καὶ κατα-

σκευής έργων. Κατά την εποχήν αὐτὴν ἐνεφανίσθη ὡς πολιτικός ἀρχηγός καὶ ὁ Χ α ρ. Τ ρ ι κ ο ὕ π η ς, ὁ ὁποῖος ἤδη καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχε χειρισθῆ λεπτὰ πολιτικὰ ζητήματα, ὡς τὸ Ἑπτανησιακόν. Τὸ 1875 ἔλαβεν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς πρώτης του κυβερνήσεως ἔπειτα ἀπὸ ἀδυσώπητον ἀγῶνά του κατὰ τῶν ἀναρριχωμένων διὰ ραδιουργιῶν εἰς τὴν ἀρχήν.

Κατὰ τὴν ἀντίστοιχον περίοδον τὸ Ἀνατολικόν ὑπέστη νέαν περιπλοκὴν ἐξ αἰτίας: 1) Τῆς ἰδρύσεως τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. 2) Τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ καὶ 3) Τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου.

Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία.

Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἐκκλησιαστικῶς ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸ Οικουμενικόν Πατριαρχεῖον, τῇ ὑποκινήσει τῶν Ρώσων, ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν ἀφύπνισιν τοῦ σλαβισμού, ἐζήτησαν τὴν ἴδρυσιν ἀνεξαρτήτου Ἑκκλησίας. Ἀετιῶσαι τῆς Ρωσσίας ἐπετεύχθη ἡ ἴδρυσις Β ο υ λ γ α ρ ι κ ῆ ς Ἐ ξ α ρ χ ί α ς διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου (27 Φεβρουαρίου 1870). Τὸ Πατριαρχεῖον διὰ τοπικῆς Συνόδου ἐκήρυξε τοὺς Βουλγάρους σχισματικούς (1872). Ἡ ἴδρυσις τῆς Ἐξαρχίας εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς Βουλγάρους, διότι ἡ ὑπνώττουσα μέχρι τότε ἔθνικὴ των συνειδήσις ἀφύπνισθη καὶ ὁ Ἐξαρχος ἀπέβη ὁ ἔθνικός των ἀρχηγός. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ βουλγαρικὴ κίνησις πρὸς πολιτικὴν χειραφέτησιν τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ ἐπανάστασις ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ.

Τὸ 1875 ἡ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσίν των μετὰ τὴν Σερβίαν μετὰ ἐπακολούθημα τὴν ἔκρηξιν πολέμου μεταξὺ Τούρκων καὶ Σέρβων καὶ Μαυροβουνίων. Οἱ Σέρβοι ἐπικαλούμενοι ὑπάρχουσαν ἑλληνοσερβικὴν συμμαχίαν ἐπέδιώξαν νὰ παρασύρουν εἰς πόλεμον καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἤλιπιζε τότε φιλικὴν συνενόησιν μετὰ τοὺς Τούρκους. Ἡ ἐλπίς ὅμως ἀπεδείχθη ματαία, διότι ἡ Πύλη θέλουσα νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀπελευθερωτικὴν κίνησιν τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἐγκατέστησεν εἰς Θεσσαλίαν Κιρκασίους, διὰ νὰ δημιουργήσῃ οὕτω ἀπομονωτικὴν ζώνην, ὁ δὲ νέος σουλτάνος Ἀ β δ ο ὕ λ Χ α μ ῖ τ Β' (1876-1909) κατήργησε τὸ σύνταγμα. Ὁ ἀτυχὴς διὰ τοὺς Σέρβους οὗτος πόλεμος κατέπαυσε δι' ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει συνήλθε συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν (Ἰανουάριος 1877) διὰ τὴν εἰσαγωγὴν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν Τούρκίᾳ, ἀλλ' ὁ σουλτάνος σκηνοθετήσας τὴν κήρυξιν τοῦ σ υ ν τ ᾶ γ μ α τ ο ς τ ο ὦ Μ ι δ ᾶ τ ἐματαίωσε τὰ σχέδια τῶν Δυνάμεων.

Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877 - 1878.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεγονότων ἡ Ρωσσία, ἐξασφάλισα τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Γερμανίας περὶ μὴ ἐπεμβάσεως, ἐθεώρησε τὴν περιστασιν κατάλληλον διὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ σλαβισμού. Μετὰ πρόφασιν τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον (Ἀπρίλιος 1877). Τρεῖς ρωσσικαὶ στρατιαὶ κατέλαβον τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀφοῦ ἔκαμψαν μετὰ δυσκολίας τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τοῦ Ὁσμαν πασᾶ εἰς Πλεύναν, εἰσῆλθον εἰς Ἀδριανούπολιν. Μετ' ὀλίγον ὁ μέγας δοῦξ Νικόλαος ἔστισε τὸ στρατηγεῖόν του ἐν τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (εἰς Ἅγιον Στέφανον). Ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Σερβία εἰσῆλθον εἰς τὸν πόλεμον, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὴν

ἐπίδρασιν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐτήρει οὐδετερότητα καὶ μόνον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ «Μεγάλου Ὑπουργείου» (οἰκουμενικὴ κυβέρνησις) ἢ νέα ὑπὸ τὸν Ἄ. Κουμουνδοῦρον κυβέρνησις ὑπέικουσα εἰς τὰς ζωηρὰς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως ἐκινήθη. Ἑλληνικὸς στρατὸς 24 χιλ. ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σκαρλάτον Σουτσοῦν ἀνέβη τὰ σύνορα, πολὺ ἀργὰ ὅμως, διότι τὴν ἐπομένην ὑπεγράφητο ἀνακωχὴ καὶ οὕτω ἡ Ἑλλάς ἠναγκάσθη ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἀρκεσθεῖσα εἰς μίαν ἀκαθόριστον δῆλωσιν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι δὲν θὰ παραγνωρισθοῦν τὰ δίκαιά της. Ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ, Ἠπειρῷ καὶ Κρήτῃ ἐπαναστατικὴ κίνησις εὐκόλως κατεπνίγη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (Μάρτιος 1373) ἡ Ρωσσία ἔλυε κατὰ τὸ δοκοῦν τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα. Οὕτω 1) Ἐδημιούργησε μέγα βουλγαρικὸν κράτος φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὴν Πύλην μὲ διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαίον μέχρι Καβάλας καὶ τὸν Εὐξείνου, εἰς βάρος ἑλληνικῶν ἐδαφῶν. 2) Ἀνεκήρυξε τὴν Σερβίαν βασιλείον, διπλάσιον εἰς ἔκτασιν. 3) Ἐτριπλασίασε τὸ Μαυροβούνιον. 4) Ἐμεγέθυνε τὴν Ρουμανίαν διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Δοβρουτσᾶς. 5) Ὑπεχρέωσε τὴν Τουρκίαν νὰ δεχθῇ τὴν παρουσίαν ρωσσικοῦ στρατοῦ εἰς Βουλγαρίαν ἐπὶ μίαν διετίαν, νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσιν, νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις καὶ νὰ τῆς παραχωρήσῃ τμήμα τῆς Ἀρμενίας καὶ τὸν λιμένα τοῦ Βατούμ.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης δὲν ἐπλήττετο μόνον ὁ Ἑλληνισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ Αὐστρία ἐξετοπίζετο ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τῆς Ἀγγλίας τὰ συμφέροντα ἠπειλοῦντο. Ἡ Τουρκία ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀγγλικὴν δυσἀρέσκειαν καὶ ἐπιδιώκουσα ὑποστήριξιν παρέδωκεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν Κ ὕ π ρ ο ν. Τῇ μεσολαβῆσει τῆς Γερμανίας ἀπεσοβήθη νέος πόλεμος καὶ ἐπῆλθεν ἀγγλορωσικὴ συνεννόησις διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου καὶ τὰ νέα ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα.

Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ συνῆλθε τὸ ἐν Βερολίῳ συνέδριον (Ἰούλιος 1373), εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύθη ἡ Ἑλλάς διὰ τοῦ Θ. Δεληγιάννη καὶ Ἄ. Ραγκαβῆ. Διὰ τῶν ἀποφάσεών του 1) Ἰδρύθη μικρὰ, αὐτόνομος καὶ φόρου ὑποτελεῖς ἡγεμονία τῆς Βουλγαρίας, περιωρισμένη ἐδαφικῶς μεταξύ Δουνάβεως καὶ Αἴμου. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία παρέμεινεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ μὲ διοικητικὴν αὐτονομίαν καὶ χριστιανὸν διοικητὴν. 2) Ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀνεκρῦχθησαν ἀνεξάρτητα, καὶ ἡ μὲν πρώτη ἠδξάνετο κατὰ τὸ 1^ο, τὸ δὲ δεῦτερον ἐδιπλασιάζετο. 3) Ἡ Ρουμανία ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος, ἔλαβε δὲ τὴν Δοβρουτσᾶν ἀντὶ τῆς παραχωρηθείσης εἰς τοὺς Ρώσους Βεσσαραβίας. 4) Συνεστήθη εἰς τὴν Τουρκίαν, κατόπιν θερμῆς εἰσηγήσεως τῆς Γαλλίας, νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τμήματα τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῆς Θεσσαλίας δι' ἀπ' εὐθείας ἑλληνοτουρκικῶν συνεννοήσεων. 5) Ἡ Ρωσσία διετήρησε τὸ Βατούμ, τὸ Κάρς, τὸ Ἄρδαχάν καὶ ὄμορα τινὰ ἐδάφη. 6) Ἀνεωώθησαν αἱ περὶ Δαρδανελλίων καὶ Εὐξείνου συμφωνίαι. 7) Εἰς τὴν Αὐστρίαν παρεχωρήθη προσωρινὴ διοίκησις τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης. 8) Ἡ Ἀγγλία μὲ ἰδιαιτέραν ἀγγλοτουρκικὴν συμφωνίαν ἔλαβε τὴν Κύπρον ἐπὶ πληρωμῇ ἐτήσιου φόρου.

Διὰ τῆς νέας συνθήκης ἡ Αὐστρία ἔθετε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς, ἐνῶ οἱ πόθοι τῶν Βαλκανίων δὲν ὠλοκληροῦντο. Τὰ προβλεπόμενα νέα ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα μετὰ πολλὰς δυστροπίας τῆς

Τουρκίας ἐλύθησαν διὰ νέας διασκέψεως ἐν Βερολίῳ (Ἰούνιος 1880). Ἡ Ἑλλάς ἔλαβε τὴν Θεσσαλίαν ἄνευ τοῦ Ὀλύμπου καὶ λωρίδα ἐκ τῆς Ἡπείρου κατὰ μῆκος τοῦ Ἀράχθου μὲ τὴν πόλιν Ἄρταν. Τὰ ἀνωτέρω ἔδαφη κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων τὸν Μάρτιον τοῦ 1831.

Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἠσθάνθη πικρίαν διὰ τὴν παραγνώρισιν τῶν δικαίων του, ἡ δὲ ἀπομάκρυνσις τοῦ σλαβικοῦ κινδύνου ἀπὸ τὸν ἀλύτρωτον Ἑλληνισμόν δὲν ἦτο ἀρκετὴ, ὥστε νὰ μετριάσῃ τὴν θλίψιν του.

Ἡ κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Τὸ νέον Βουλγαρικὸν κράτος ἐν ἀρχῇ διετέλει ὑπὸ ρωσικὴν κηδεμονίαν· ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Ἀλεξ. Βάττεμπεργκ (1879-1886) ἐκαλλιεργήθη φιλικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν εὐνοοῦσα καὶ τῆς Ἀγγλίας. Τὸ 1835 ἡ κυβέρνησις Σταμπούλωφ ὑποκινήσασα αὐτονομιστικὸν κίνημα ἐν Ἀνατ. Ρωμυλίᾳ κατέλαβε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀνεγνωρίσθη βραδύτερον ὑπὸ συνδιασκέψεως τῶν Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει (1886).

Ἡ τοιαύτη ὁμως ἀνατροπὴ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου προεκάλεσεν ἀναβρασμὸν ἐν Σερβίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Ὁ Σέρβος βασιλεὺς ἐκήρυξε κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμον διαρκέσαντα μόνον 14 ἡμέρας, διότι οἱ Σέρβοι ἠττήθησαν. Ἡ προέλασις τῶν Βουλγάρων ἀνεκόπη κατόπιν ἐντόνου αὐστριακῆς ἀπειλῆς. Ἐν Ἑλλάδι ἐγένοντο θορυβώδεις διαδηλώσεις, διότι ἐν Ἀνατ. Ρωμυλίᾳ κατῴκουν 250 χιλ. Ἑλληνας. Ὁ ἀντίκτυπος ἔφθασε καὶ μέχρι τῆς Κρήτης, ὅπου ἐξεδόθησαν ψηφίσματα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως. Ἡ κυβέρνησις Δεληγιάννη κινουμένη βραδέως ἐπεστράτευσεν δύο ἡλικίας καὶ ἀπήτησε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ν. Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, ἀλλ' αἱ Δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία κυρίως, ἀπέκλεισαν τὰ ἐλληνικὰ παράλια. Ἡ κυβέρνησις τότε ἀνετράπη, ἡ δὲ νέα ὑπὸ τὸν Χ. Τρικοῦπην ἐπέδιώξε νὰ βελτιώσῃ τὰς ἑλληνοτουρκικὰς σχέσεις. Ἐν Βουλγαρίᾳ τέλος ἀνετράπη ὁ Βάττεμπεργκ κατόπιν στρατιωτικοῦ κινήματος ὑποκινήθέντος ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν καὶ ἐξεδιώχθη τῇ ἀπαιτήσῃ τοῦ τσάρου. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγη ὁ Γερμανὸς πρίγκηψ Φερδινάνδος (1887-1918).

Ἡ κυβέρνησις Τρικοῦπη.

Ὁ Χαρ. Τρικοῦπης ἀναλαβὼν τὴν πρωθυπουργίαν εἰς διαφόρους περιόδους κρίσιμος διὰ τὴν χώραν κατῴρθωσε νὰ περισώσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ. Κατὰ τὴν περίοδον 1832-1835 ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν, σιδηροδρόμων καὶ λιμένων, διὰ τῆς προαγωγῆς τῆς γεωργίας καὶ διὰ τῆς ἀδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ. Εἰργάσθη ἐπίσης καὶ διὰ τὴν τόνωσιν τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ. Εἰς μεταγενεστέρας περιόδους συνέχισε τὸ πρόγραμμά του καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὰ θωρηκτὰ «Υδραν», «Σπέτσας» καὶ «Ψαρά». Πρὸς πραγματοποιήσιν ὁμως τῶσον δαπανηροῦ προγράμματος παρέστη ἀνάγκη νὰ συναφθοῦν δάνεια καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν φόροι, τὸ τοιοῦτον δὲ ἐξεμεταλλεύοντο οἱ πολιτικοὶ του ἀντίπαλοι (Θ. Δεληγιάννης), διὰ νὰ δημοκοποῦν καὶ νὰ τὸν ἀνατρέπουν, χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνεχίζου τὸ ἔργον του. Ἐξωτερικῶς ἐφήρμοσε πρόγραμμα βελτιώσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β', ἀδελφοῦ τῆς πριγκηπίσσης Σοφίας, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος (Ὀκτώβριος 1839).

“Όταν τὸ 1893 ἐκλήθη καὶ πάλιν διὰ νὰ περισώσει τὸ κράτος, τὸ κλυδωνιζόμενον ἀπὸ τὰς κομματικὰς ἀτασθαλίαις τῶν ἀντιπάλων του, δὲν ἠδυνήθη ν’ ἀντιμετώπιση τὴν λύσιν τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος καὶ ἐκήρυξε τὴν πτώχευσιν τοῦ κράτους. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1895 ἐξ αἰτίας προστριβῶν μετὰ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν παρητήθη, εἰς δὲ τὰς νέας ἐκλογὰς οὐδὲ βουλευτὴς ἐξελέγη. Ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτικῆς ἀπέθανεν ὑπὸ θλιβερὰς συνθήκας εἰς τὰς Κάννας τῆς Γαλλίας (1896) ὡς αὐτοεξόριστος εἰς ἓκ τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1912

Τὸ Ἀρμενικὸν καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα.

Οἱ Ἀρμένιοι, ἐπειδὴ δὲν ἐφηρμόσθησαν καὶ δι’ αὐτοὺς αἱ προβλεπόμεναι ὑπὸ τῆς βερολινείου συνθήκης μεταρρυθμίσεις, ὠργάνωσαν ἐπαναστατικὰς ἐταιρεῖας καὶ ὑπεκίνησαν διαδηλώσεις καὶ ἐξεγέρσεις εἰς Ἀνατολήν. Τὸ 1894 αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀπήντησαν διὰ σφαγῆς 800 χιλ. Ἀρμενίων. Παρὰ τὴν ἐξεγερσιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης αἱ σφαγαὶ ἐπανεληφθῆσαν ἀγριώτεραι χωρὶς αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις νὰ ἐπιδείξουν ἀνάλογον ἐνδιαφέρον. Ἡ Τουρκία, εἰσηγουμένη τῆς Αὐστρίας, πρὸς μετατόπισιν τῆς διεθνοῦς προσοχῆς ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς παροχῆς μεταρρυθμίσεων διήγειρε τοὺς Κρητὰς διὰ βιαιοπραγιῶν τῶν ἐν Κρήτῃ Μωαμεθανῶν. Οὕτως ἀνεκινήθη τὸ ὅλον Κρητικὸν ζήτημα (Ἰανουάριος 1897).

Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.

Ἡ κυβέρνησις Δελφινιάνη παρασυρθεῖσα ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ἔξασφιν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, τελοῦντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως ναυάρχου Ράϊνεκ καὶ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, νὰ παρεμποδίσῃ τουρκικὰς ἀποβάσεις εἰς Κρήτην. Ἐπηρεοποιήθη ἡ ἀποστολὴ τμημάτων στρατοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τιμοθέοντα Βάσσον, ἐνῶ σώματα ἀτάκτων εἰσέβαλλον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος (Ἀπρίλιος 1897). Ὁ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου ἑλληνικὸς στρατὸς (60 χιλ. πεζοί, χίλιοι ἵπποι καὶ 150 πυροβόλα), ἀοπλος καὶ ἀγύμναστος, δὲν ἠδυνήθη ν’ ἀντιμετώπισῃ τὸν ὑπέρτερον στρατὸν τοῦ Ἐτιέμπασα. Μετὰ πενθημέρους ἀψιμαχίας οἱ Τούρκοι διὰ τῶν στενῶν τῆς Μελοῦνας εἰσέβαλον εἰς Θεσσαλίαν, μετ’ ὀλίγον δὲ ὑπερέβησαν τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν Δομοκοῦ — Ἄλμυροῦ. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐδημιουργήθη πολιτικὸν χάος καὶ ἡ κυβέρνησις ἔπεσε. Ἀλλὰ τότε τῇ ἐπεμβάσει τοῦ τσάρου Νικολάου Β’ ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχὴ τῆς Ταρατσας (Λαμία, Μάϊος 1897) καὶ αἱ ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἀνεκλήθησαν εἰς Κρήτην. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Νοέμβριος) διερρυθμίσθησαν ἐλαφρῶς ὑπὲρ τῆς Τουρκίας τὰ σύνορα καὶ ὑπεχρέωθη ἡ Ἑλλὰς νὰ πληρώσῃ 100 ἑκατομ. χρυσὰ φράγκα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, διὰ τὴν καταβολὴν δὲ ταύτης ἔλαβεν ἰσόποσον δάνειον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις δεχθεῖσα

πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δανειστῶν τὴν ἐπιβολὴν Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου (Δ.Ο.Ε.) ἐπὶ τῆς διαχείρισεως τῶν «ὕπεργῶν προσόδων» (χαρτόσημον, καπνός, ἄλας, πυρεῖα, παγνίδι-χαρτα, πετρέλαιον) καὶ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν τοῦ λιμένος Πειραιῶς.

Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ.

Τὸ Κρητικὸν ζήτημα δὲν εἶχε λυθῆ. Οἱ στόλοι τῶν Δυνάμεων εὕρισκοντο ἐν τῇ νήσῳ, οἱ δὲ Κρήτες δὲν κατέβητον τὰ ὄπλα. Αἱ Δυνάμεις ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ γοήτρου τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας προέτειναν τὸν διορισμὸν τοῦ πρίγκηψ Γεωργίου ὡς ὑπάτου ἀρμοστοῦ τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ. Ἐπειδὴ ὁ σουλτάνος ἠρνήθη, ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς βίας ἐξεδίωξε τὰς τουρκικὰς φρουρὰς καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1898 ἀπεβίβασθη ὁ πρίγκηψ εἰς Κρήτην ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ τῶν κατοίκων. Διὰ τῆς λύσεως αὐτῆς ἀπηλλάσσετο ταυτοχρόνως καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκ τοῦ φόβου ἐνδεχομένης χρησιμοποίησεως τῆς νήσου-ἐναντίον της ὑπὸ τῶν συμμάχων τῆς Τουρκίας Γερμανῶν.

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα.

Παρὰ τὰς ἀνωμαλίας ἔβαινεν ἱκανοποιητικῶς ἡ ἀνασυγκρότησις τῆς χώρας. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ γηραιοῦ Δαυηγιάννη (Μάϊος 1905) τὴν ἐξουσίαν ἐχειρίζοντο οἱ Δ. Ράλλης, Κ. Μαυρομιχάλης καὶ Γ. Θεοτόκης. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα. Ἀπὸ τοῦ 1870 εἶχον παρουσιασθῆ σερβικαὶ καὶ βουλγαρικαὶ διεκδικήσεις ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ αἰῶνος ὁ ἀνταγωνισμὸς περὶ ἐθνικῆς ἐπικρατήσεως ὤξυνθη, διότι ἡ βουλγαρικὴ κυρίως προπαγάνδα (κομητᾶτον) προσεπάθει διὰ παντὸς μέσου νὰ ἐβουλγαρίσῃ τοὺς πληθυσμούς. Πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἔνοπλα σώματα βουλγάρων κομιτατζήδων διὰ φρικαλεοτήτων πρωτοφανοῦς βαρβαρότητος ἐνέσπειρον τρομοκρατίαν. Εἰς ἀπάντησιν οἱ μακεδονικοὶ σύλλογοι καὶ ἡ πανίσχυρος «Ἐθνικὴ Ἐταιρεία» μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Κυβερνήσεως κατήρτισαν μικρὰ ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα εἰσέβαλον εἰς Μακεδονίαν. Τὸ ἐν Θεσσαλονίκη προξενεῖον (Λάμπρος Κορομηλάς) ἐνίσχυε τὸν ἀγῶνα καὶ «Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων. Ὁ ἀξιωματικὸς Παύλος Μελάς πεσὼν ἡρωϊκῶς (Ὀκτώβριος 1904) ἀπέβη ἔθνικὸς ἥρως.

Ὁ ἀγὼν τελικῶς ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἡ βουλγαρικὴ τρομοκρατία ἐξουδετερωθεῖσα ἐξετράπη εἰς φοβεροὺς διωγμούς τῶν ἐν Ἀνατ. Ρωμυλῖα ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τὸ ἑλληνικὸν ὅμως φρόνημα διετηρήθη ἀκμαῖον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ.

Ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις.

Νέα περιπλοκὴ προήλθεν ἐκ τῆς λεγομένης νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως (1908), τὴν ὁποίαν ὠργάνωσαν οἱ Νεότουρκοι. Οὗτοι ἀπεστρέφοντο τὴν ἀπολυταρχίαν τοῦ Χαμίτ καὶ ἔζων ὡς ἐξόριστοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Τὸ 1891 εἶχεν ἰδρυθῆ ἐν Γενεύῃ τὸ ἐπαναστατικὸν κομητᾶτον «Ἐνωσις-Πρόοδος», τὸ 1906 δὲ μετέφερε τὴν ἔδραν του εἰς Θεσσαλονίκην. Διαρκούσης τῆς δεξυτήτος τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Νεοτούρκων Ἐμβέρ καὶ Νιαζὴ ἐκήρυξαν ἐπαναστασίαν καὶ ἐξαπέστειλαν δύο σώματα στρατοῦ κατὰ

τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ σουλτάνος ἀπεδέχθη τὴν κήρυξιν συντάγματος καὶ εἰς τὴν πρώτην τουρκικὴν βουλὴν εἰσῆλθον 22 Ἑλληνας βουλευταί.

Ἡ Αὐστρία ἐπωφεληθεῖσα ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίην (Ὀκτώβριος 1908), ἡ Βουλγαρία ἐπέτυχε τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς καὶ ὁ Φερδινάνδος ἀνεκηρύχθη εἰς Τύρνοβον «τσάρος τῶν Βουλγάρων» (Σεπτέμβριος 1908).

Οἱ Νεότουρκοι δὲν ἐπραγματοποίησαν τὰς φιλελευθέρας τῶν διακηρύξεις· τοῦναντίον δεικνυόμενοι ὑπερθετικισταὶ ἐπέδιωξαν νὰ ἐκτουρκίσουν τὰς μειονότητας. Ὁ Ἀβδούλ Χαμίτ ἀποτυχὼν εἰς ἀπόπειράν του νὰ παραμερίσῃ τὸ γεωτουρκικὸν κομμᾶτον ἐξεθρονίσθη, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Μωάμεθ Ε' (1909-1918), πειθῆνιον ὄργανον τῶν Νεοτούρκων.

Ἡ ἐνωτικὴ διακήρυξις τῶν Κρητῶν.

Οἱ Κρήτες δὲν ἔπαυσαν νὰ κινοῦνται διὰ τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματός των. Τὸ 1901 ὁ Ἑλευθέριος Βενιζέλος, σύμβουλος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἐλθὼν εἰς πλήρη σύγκρουσιν μὲ τὸν πρίγκηπα ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου (Μάρτιος 1905) διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης. Ὁ πρίγκηπα παρητήθη, ὁ δὲ νέος ἀρμοστής Ἀλέξ. Ζαῖμης ἐπέτυχε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὁμαλότητος.

Τὸ 1903 οἱ Κρήτες ἐπωφελούμενοι ἐκ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἀνωμαλιῶν ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν εὐσχημον ἀνάκλησιν τοῦ ἀρμοστοῦ συνεκροτήθη πενταμελής ἐπιτροπὴ πρὸς διακυβέρνησιν τῆς νήσου ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1909 μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων τῶν Δυνάμεων οἱ Κρήτες ἀνεπέτασαν εἰς τὸ φρούριον Φιρκὰ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν. Οἱ Τούρκοι ἠπέλουν στρατιωτικὸν περίπατον μέχρις Ἀθηνῶν, ἀν καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐτήρει «ἄψογον στάσιν» ἀπευθύνουσα μόνον ἐκκλήσεις πρὸς τὰς Δυνάμεις. Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἀγήματα τῶν Δυνάμεων ἠναγκάσθησαν νὰ προβοῦν εἰς τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ἴστου τῆς σημαίας, διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν Κρητῶν εὐρέθη νὰ τὸ πράξῃ.

Τὸ στρατιωτικὸν κίνημα τοῦ «Γουδί».

Αἱ συνεχεῖς ταπεινώσεις τοῦ ἔθνους καὶ ἡ κομματικὴ ἐξαχρείωσις προεκάλουν γενικὴν δυσφορίαν, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ. Οἱ νεώτεροι κυρίως ἀξιωματικοὶ συνέπηξαν «Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον» μὲ πρόγραμμα τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ κράτους καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ. Τὴν 15 Αὐγούστου 1909 πεντακόσιοι περίπου ἀξιωματικοὶ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Νικόλαον Ζορμπᾶν συκεκεντρώθησαν εἰς τὴν τοποθεσίαν Γουδί (Ἀθῆναι), τὴν δὲ κίνησιν αὐτὴν ἐνίσχυσε καὶ ὁ λαὸς διὰ συλλαλητηρίων. Ἡ κυβέρνησις Ράλλη δὲν ἀπεδέχθη τὰ αἰτήματα τοῦ Συνδέσμου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν βασιλοπαίδων ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς διοικήσεις, καὶ παρητήθη. Νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κυρ. Μαυρομιχάλην ἀνέλαβε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πρόγραμμα τῆς ἀναδιοργάνωσεως, τότε δὲ παρηγγέλη καὶ τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κυβερνητικὴ ἀστάθεια ἐξηκολούθει ὁ Σύνδεσμος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης τὸν Ἑλευθέριον Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας (Δεκέμβριος 1909) ὑπέδειξε τὴν σύγκλησιν Ἀναθεωρητικῆς βουλῆς διὰ τὴν ἀναθεώ-

ρουν τοῦ συντάγματος. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Αὐγούστου 1910 ὁ Σύνδεσμος διὰ προκηρύξεώς του ἐθεώρησε τὸ ἔργον του περατώθην καὶ διελύθη. Τὸ στρατιωτικὸν κίνημα τοῦ Γουδι συνετέλεσεν οὐκ ὄλιγον εἰς τὴν προώθησιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως.

Ἡ κυβέρνησις Ἐλ. Βενιζέλου.

Ὁ Βενιζέλος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη ἡ ἐντολὴ τοῦ σχηματισμοῦ κυβερνήσεως, προβλέπων κυβερνητικὴν ἀστάθειαν διέλυσε πραξικοπηματικῶς τὴν Ἀναθεωρητικὴν καὶ προεκήρυξε νέας ἐκλογὰς. Τὰ παλαιὰ κόμματα συνετρίβησαν. Ὁ Βενιζέλος διαθέτων μεγίστην πλειοψηφίαν προέβη ἐντὸς πέντε μηνῶν (1911) εἰς τὴν ψήφισιν νέου συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἀνεθεώρει τὸ προηγούμενον τοῦ 1864. Διὰ τοῦ συντάγματος τοῦ 1911 κατοχυρώνετο ἡ δικαστικὴ ἐξουσία καὶ ἡ μονιμότης τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καθιερώνετο δὲ ὑποχρεωτικὴ κατώτατη ἐκπαίδευσις.

Τὸ βενιζελικὸν κόμμα ἐπλειοψήφησε καὶ πάλιν εἰς ἐκλογὰς τακτικῆς βουλῆς (Μάρτιος 1912). Ἐκτοτε νέα πνοὴ ἐνεφυσήθη εἰς τὴν διοίκησιν. Ὁ διάδοχος ἀποκατεστάθη εἰς τὰ καθήκοντά του, ξένοι ὀργανωτικαὶ ἀποστολαὶ μετεκλήθησαν διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἐψηφίσθησαν νόμοι προστατεύοντες τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν, τὴν ἐργασίαν, τοὺς ἀκτήμονας κ.ο.κ. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ διεπνέετο ἀπὸ μετριοπάθειαν. Διὰ νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ ἡ Τουρκία, ὁ Βενιζέλος ἠρνήθη ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ εἰς τὴν Βουλὴν ἀντιπρόσωπους τῆς Κρήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Τὰ αἷτια τοῦ πολέμου καὶ αἱ συμμαχίαι τῶν Βαλκανίων.

Ἐκ τῆς πολιτικῆς τῶν Νεοτούρκων προεκλήθησαν νέοι ἐρεθισμοί. Ἐν Ἑλλάδι ἐπέτεινε τὸν ἐρεθισμὸν ἡ δολοφονία τοῦ ἐπισκόπου Γρεβενῶν καὶ ἡ κήρυξις ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τῆς Ἐκκλησίας ἐν διωγμῷ. Οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς ἀντιληφθέντες ἐκ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου τὴν τουρκικὴν ἀδυναμίαν ἀπεφάσισαν νὰ παραμερίσουν τὰς διαφορὰς των. Κατόπιν συνεννοήσεων συνήφθη σερβοβουλγαρικὴ συμμαχία ἀπ' ἐνὸς (Φεβρουάριος 1912) καὶ ἑλληνοβουλγαρικὴ ἀπ' ἐτέρου (Μάιος 1912). Ὁ Βενιζέλος παρακάμπτων τὴν βουλγαρικὴν δολιότητα ὑπέγραψε καὶ μυστικὴν στρατιωτικὴν σύμβασιν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1912 τὰ τέσσαρα κράτη εὐρέθησαν ἕτοιμα ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν κοινὸν ἐχθρὸν. Τὸ ὄνειρον τοῦ Ρήγα περὶ παμβαλκανικῆς ἐξεγέρσεως ἐπραγματοποιεῖτο μετὰ 115 περίπου ἔτη.

Πρὸ τῆς προκλητικῆς στάσεως τῶν συμμάχων ἡ Τουρκία ἐπεστρατεύθη. Τὸ ἔναυσμα τοῦ πολέμου παρέσχεν ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκ μέρους τοῦ Μαυροβουνίου (Σεπτέμβριος 1912). Οἱ σύμμαχοι ἀποκρούοντες τὴν μεσολάβησιν τῶν Εὐρωπαίων ἤξιώσαν τὴν ἐφαρμογὴν διοικητικῆς αὐτονομίας εἰς τὰ βαλκανικά

έδάφη καί ἄμεσον ἀποστράτευσιν τῆς Τουρκίας. Εἰς τὴν αὐθάδειαν αὐτὴν ἡ Πύλη ἀπήντησε μὲ κήρυξιν πολέμου (4 Ὀκτωβρίου 1912) κατὰ τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Ἡ Ἑλλάς, πιστὴ εἰς τὴν συμμαχίαν, ἐκήρυξε τὴν ἐπομένην τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἦδη ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου εἶχον γίνει δεκτοὶ εἰς τὴν Βουλὴν οἱ Κρήτες βουλευταί.

Αἱ ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον.

Ἐναντι τῶν 340 χιλ. στρατοῦ τῆς Τουρκίας οἱ σύμμαχοι ἀντιπαρέταξαν τὰς ἐξῆς δυνάμεις: Βουλγαρία 300 χιλ., Σερβία 220 χιλ., Ἑλλάς 90 χιλ. καὶ Μαυροβούνιον 35 χιλ. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἡ Ἑλλάς διέθεσε τὸν στόλον τῆς, ὁ ὁποῖος συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν νίκην.

Κοινὸν σχέδιον ἐπιχειρήσεων δὲν ὑπῆρχε. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἀντὶ νὰ στραφῆ ἐξ ὀλοκλήρου πρὸς τὴν Ἄν. Θράκην ὤδευσε καὶ πρὸς τὴν Μακεδονίαν ἐνδιαφερόμενος νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ἐδάφου, τὰ ὅποια κατὰ μίαν μυστικὴν σερβοβουλγαρικὴν συμφωνίαν προσωρίζοντο διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Πρὸς Ἀνατολὰς οἱ Βούλγαροι παρακάμψαντες τὴν ὠχυρωμένην Ἀδριανούπολιν διεξήγαγον πενθήμερον νικηφόρον μάχην εἰς Λ ο υ λ ἔ Μ π ο υ ρ γ κ ἄ ς, καθελώθησαν ὅμως πρὸ τῆς ὠχυρωμένης Τσατάλτζας καὶ ἠρνήθησαν προσφορὰν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τοὺς ἐνισχύσῃ ἀπὸ θαλάσσης. Εἰς τὸ Μακεδονικὸν μέτωπον προήλασαν ἀνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως, διότι αἱ ἐκεῖ τουρκικαὶ δυνάμεις εἶχον στραφῆ κατὰ τῶν ἄλλων συμμάχων. Οὕτω μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν σ τ ε ν ὠ ν τ ῆ ς Κ ρ ἔ σ ν α κατέλαβον τὰς Σέρρας, Δράμαν καὶ Καβάλαν. Μετὰ τὴν πτώσιν καὶ τῆς Ἀ δ ρ ι α ν ο υ π ὄ λ ε ω ς οἱ Βούλγαροι συνῆψαν μονομερῆ ἀνακωχὴν (31 Μαρτίου 1913).

Οἱ Σέρβοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὸ Κ ο υ μ ἄ ν ο β ο ν, προήλασαν πρὸς τὸ Μ ο ν α σ τ ῆ ρ ι ο ν, τὸ ὁποῖον ἔπεσε μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Σ κ ο π ῖ ω ν καὶ ἄλλων τινῶν πόλεων. Ἄλλη σερβικὴ στρατιὰ διασχίσασα τὴν Ἀλβανίαν ἐπέτυχε τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος τοῦ Δ υ ρ ρ α χ ῖ ο υ.

Οἱ Μαυροβούνιοι καταλαμβάνοντες τὸ Ἰ π ἔ κ ἐγένοντο κύριοι τῆς Σ κ ὀ δ ρ α ς μετὰ μακρὰν πολιορκίαν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν διάδοχον Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο ν μὲ ἐπιτελάρχην τὸν Π. Δ ἄ γ κ λ ῆ ν ἐστράφη πρὸς τὴν Μακεδονίαν πλὴν μίᾳς μεραρχίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σ α π ο υ ν τ ζ ἄ κ η ν, ἡ ὁποία διετέθη εἰς Ἡπειρον. Ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ ἦτο ἀκάθεκτος. Ἐντὸς ὀλίγου ἔπεσεν ἡ Ἑ λ α σ σ ὶ ω ν, τὸ ὀχυρώτατον Σ α ρ α ν τ ἄ π ο ρ ο ν, ἡ Κ α τ ε ρ ῖ ν η, ἡ Β ἔ ρ ρ ο ι α, ἡ Ν ἄ ο υ σ α, ἡ Ἑ δ ε σ σ α, τὰ Σ ἔ ρ β ι α, ἡ Κ ο ζ ἄ ν η, τὰ Γ ρ ε β ε ν ἄ. Ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὴν Κοζάνην ἀρχιστράτηγος διετάχθη τότε νὰ στραφῆ ἀμέσως πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν προλαμβάνων βουλγαρικὴν ἐνέργειαν. Οἱ ὑποχωροῦντες Τούρκοι μετὰ τὴν ἥττάν των παρὰ τὰ Γ ι α ν ν ι τ σ ἄ παρητήθησαν τοῦ ἀγώνος. Ὁ στρατηγὸς Χ α σ ἰ ν Ταχσὶν ἀποδεχθεὶς βραχὺ τηλεσίγραφον τοῦ Κωνσταντίνου παρέδωκε τὴν Θε σ σ α λ ο ν ῖ κ η ν (26 Ὀκτωβρίου 1912) καὶ τὸν στρατὸν του. Ἡ ραγδαία αὕτη προέλασις ἔσωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν Βουλγάρων. Τὴν ἐπομένην ἡ 7η βουλγαρικὴ μεραρχία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδωρῶφ ἐπεχείρησε νὰ εἰσέλθῃ συγχρόνως εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν τῆς ἐπετράπη ἡ εἴσοδος καὶ μόνον 15 χιλιάδες βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἔγιναν δεκτοὶ εἰς τὴν πόλιν πρὸς στρατωνισμόν.

Ὁ Κωνσταντίνος ἀφήσας δύο μεραρχίας εἰς Θεσσαλονικίαν ἐστράφη πρὸς τὴν Δυτ. Μακεδονίαν καί, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Φ λ ὠ ρ ι

ναν και Καστοριάν, έπροχώρησε μέχρι Κορυτσᾶς (7 Δεκεμβρίου).

Εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἡπείρου κατελήφθησαν ἀμέσως τὸ Γρίμποβον, ἡ Φιλιππιάς καὶ ἡ Πρέβεζα, μετὰ πενήτημερον δὲ ἀγῶνα καὶ ἡ ὄχυρά θέσις Πέντε Πηγᾶς. Ἡδὴ ἠπειλοῦντο τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα ὁμως ἐπροστάτευον τὰ ὄχυρά τοῦ Μπιζανίου, κατασκευασθέντα ἀπὸ Γερμανοὺς ἀξιωματικούς. Ἐχρηιάσθησαν ὑπεράνθρωποι θυσίαι τοῦ στρατοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου εἶχε τεθῆ ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ πέσῃ τὸ Μπιζάνι καὶ νὰ παραδοθῶν τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τὸν Ἑσσάτ πασᾶν (21 Φεβρουαρίου 1913). Ἐν συνεχείᾳ, ἐνῶ ὁ κύριος ὄγκος τοῦ στρατοῦ συνεκεντροῦτο εἰς Θεσσαλονίκην, μία μεραρχία ἐξεκαθάρισε τὴν Βόρειον Ἡπειρον.

Ὁ πόλεμος κατὰ θάλασσαν.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην ἐνισχυθεὶς μὲ τὸ νεότευκτον καταδρομικὸν «Ἀβέρωφ» ἐπέτυχεν εὐθὺς ν' ἀποκλείσῃ πᾶσαν ἐπίδα ἐνισχύσεως ἀπὸ θαλάσσης τῶν μαχομένων Τούρκων. Τὴν 18 Ὀκτωβρίου ὁ ὑποπλοίαρχος Ν. Βότσης ἐπέτυχε τὸ παράτολμον ἐγχείρημα, νὰ τορπιλλίσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης τὸ τουρκικὸν πολεμικὸν «Φετιχ-Μπουλέντ». Ὁ τουρκικὸς στόλος μόνον δύο φορές ἀπετόλμησε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν Δαρδανελλίων, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατεναυμαχήθη. Τὴν 3 Δεκεμβρίου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἑλλης ὁ Κουντουριώτης παρατόλμων καταδιώκων διὰ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἔβασε μέχρι βοῆθς τῶν ἐπακτίων τουρκικῶν πυροβολείων.

Ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ θάλασσαν ὑπεροχῆς ἦτο ἡ κατάληψις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἡ Σάμος, ἀποτελοῦσα ἀπὸ τοῦ 1832 ἡγεμονίαν αὐτόνομον, εὐρίσκετο ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1912 ἐν ἐπαναστάσει ὑπὸ τὸν Θεμ. Σοφοῦλην. Ἡδὴ ἐκήρυξε τὴν ἔνωσίν της, ὅπως καὶ ἡ Κρήτη.

Οἱ Τούρκοι ἐπιδιώκοντες νὰ διασπάρουν τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἀπέστειλαν τὸ εὐδρομον «Χαμηδιέ», τὸ ὁποῖον διαλαθὸν ἔρριψε μερικές ὀβίδας κατὰ τῆς Σύρου καὶ ἐβύθισε τὸ ἐκεῖ ὄρμου ἰσκάφος «Μακεδονία». Ὁ Κουντουριώτης ὁμως δὲν ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα καί, ὄταν τὴν 5 Ἰανουαρίου ἐξῆλθε τὸ δεύτερον ὁ τουρκικὸς στόλος ἐκ τῶν Στενῶν, ἀντιμετώπισε συμπαγῆ τὸν ἑλληνικὸν καὶ μετὰ βραχείαν ναυμαχίαν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ ἄλλην ἔξοδον (ναυμαχία παρὰ τὴν Λήμνον).

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων πρὸς γενικὴν κατάπληξιν οἱ Τούρκοι εἶχον ἐκμηδενισθῆ. Καὶ οἱ μὲν Αὐστριακοὶ ἐδυσφόρουν, διότι ἀπεμακρύνοντο τῆς Βαλκανικῆς, οἱ δὲ Ἴταλοι δυσηρεστοῦντο, διότι ἔβλεπον νέους γείτονας ἐκείθεν τῆς Ἀδριατικῆς. Τὴν 3 Δεκεμβρίου συνήλθεν ἐν Λονδίνῳ διάσκεψις τῶν ἐμπολέμων καὶ συγχρόνως τῶν πρέσβων τῶν Μ. Δυνάμεων. Ἐνῶ μετὰ πολλὰς παρεκκύσεις οἱ Τούρκοι εἶχον δεχθῆ τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης, ἐπανεστάτησαν οἱ Νεότουρκοι καὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τοῦ πολέμου. Τὸ τέλος ὁμως ἐπέσπευσεν ἡ κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου (17 Μαΐου) οἱ Τούρκοι παρέχώρουν τὰ ἐδάφη πρὸς Δυσμᾶς τῆς γραμμῆς Αἰῶν-Μηδείας, πλὴν τῆς Ἀλβανίας, καὶ τὴν Κρήτην. Τὸ ζήτημα τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τὸ Ἀλβανικὸν καὶ τὸ καθεστῶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὄρους θὰ ἔκανονίζοντο ὑπὸ τῶν Μ. Δυνάμεων.

Ὁ δεύτερος Βαλκανικὸς πόλεμος.

Διαρκουσῶν τῶν διαπραγματεύσεων ἐδολοφονήθη εἰς Θεσσαλονίκην (3 Μαρτίου) ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α', ἀνήλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ Κωνσταντῖνος Β', τοῦ ὁποῦ ἡ προσωυμία (ΙΒ') ἐδήλου τὴν συνέχισιν τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως. Ὁ νέος βασιλεὺς, ὅπως καὶ ἡ Κυβέρνησις, ἔβλεπεν ὅτι καὶ δεύτερος πόλεμος ἐπικεῖται. Αἱ κινήσεις τῶν Βουλγάρων ἀπεκάλυπτον τὰς ἱμπεριαλιστικὰς τῶν διαθέσεις. Ἡ ἐπέμβασις ἐξ ἄλλου τῶν Δυνάμεων πρὸς δημιουργίαν Ἀλβανικοῦ κράτους ἠνάγκαζον τὴν Σερβίαν νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐδάφη, τὰ ὅποια κατὰ τὴν σερβοβουλγαρικὴν συμφωνίαν θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Αἱ ὑπερφίαλοι βουλγαρικαὶ ἀπαιτήσεις ἤγαγον εἰς τὴν σύναψιν ἑλληνοσερβικῆς ἀμυντικῆς συμμαχίας (Μάϊος 1913).

Οἱ Βούλγαροι συγκεντρώσαντες 350 χιλ. στρατοῦ, ὅσον περίπου καὶ ἰσὺς τῶν ἀντιπαλῶν, ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς (17 Ἰουνίου) παρὰ τὴν Γευγελήν καὶ ἀλλαχοῦ, ἀποβλέποντες εἰς μίαν εὐκόλῃν διάσπασιν τῶν συμμάχων· ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον, μὲ ἐπιτελάρχην τὸν Βίκτωρα Δούσμανην, ἀφοῦ ἐξεκαθάρισεν τὴν Θεσσαλονίκην ἐκ τῶν Βουλγάρων, διέταξε προέλασιν εἰς τὴν γραμμὴν Κιλκίς - Λαχανᾶ, ὅπου μετὰ διήμερον μάχην οἱ Βούλγαροι ἠττήθησαν. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Σέρβους, οἱ ὅποιοι ἀπέφευγον ραγδαίαν προέλασιν καὶ ἐδημιουργοῦν ὄρους εὐνοϊκοὺς διὰ τὴν βουλγαρικὴν σύμπυξιν, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διώκων ἀκάθεκτος κατέλαβε τὴν Στρώμνιτσαν, τὸ Δεμίρ Ίσάρ, τὰς Σέρρας καὶ τὴν Δράμαν. Ἐκ παραλλήλου ὁ στόλος δι' ἀποβάσεων ἐγκαθίστα τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς Κασθάλαν καὶ Ἀλεξανδρούπολιν, ἐκείθεν δὲ εἰς Ξάνθην καὶ Κομοτηνήν. Οἱ Βούλγαροι ὑποχωροῦντες ἔσφαζον καὶ ἐπυρπόλουν (σφαγαὶ Δοξάτου καὶ Δράμας). Μετὰ τὰς ἐπικὰς μάχας τῆς Κρέσνας καὶ τῆς Τζουμαγιάς (12-15 Ἰουλίου) ὁ ἠρωϊκὸς ἑλληνικὸς στρατὸς, ἀφοῦ κατέβαλεν ὑπέρτερον ἀντίπαλον μόνος του, εἰσήρχετο εἰς βουλγαρικὰ ἐδάφη, εἰς τὰ ὅποια ἤδη εἶχον εἰσέλθει καὶ οἱ Σέρβοι.

Ἐπέμβασις τῶν Ρουμάνων καὶ Τούρκων. — Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.

Οἱ Τούρκοι θεωρήσαντες ὡς ἄκυρον τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου ἀνακατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντας Ἐκκλησίας ἄνευ σχεδὸν ἀγῶνος. Ἀλλὰ καὶ οἱ καιροσκοποῦντες Ρουμᾶνοι εἰσέβαλον εἰς Δοβρουτσάν καὶ προήλασαν ἄνευ ἀντιστάσεως ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας. Κατόπι ἐκκλήσεων τοῦ Φερδινάνδου ὁ Κάρολος τῆς Ρουμανίας ἐδέχθη νὰ μεσολαβήσῃ καὶ τὴν 18 Ἰουλίου ὑπεγράφη ἀνακωχή.

Κατὰ τὴν διάσκεψιν τοῦ Βουκουρεστίου ἔπειτα ἀπὸ ζωηρὰς ἀντεγκλήσεως, διότι οἱ μὲν Ρῶσοι καὶ Αὐστριακοὶ ὑπεστήριζον τοὺς Βουλγάρους, οἱ δὲ Γερμανοὶ καὶ Ρουμᾶνοι τοὺς Ἕλληνας, ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου (28 Ἰουλίου 1913), δι' ἧς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα ἐφθάνον εἰς τὸν Νέστον. Οἱ Βούλγαροι διετήρησαν μὲν τὴν Δ. Θράκην, ἔχασαν ὅμως τὴν Δοβρουτσάν.

Διὰ τῆς τουρκοβουλγαρικῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Σεπτέμβριος 1913) ἀνέκτισαν οἱ Τούρκοι τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντας Ἐκκλησίας. Τὰ ἑλληνοτουρκικὰ ζητήματα ἐρρυθμίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν (1 Νοεμβρίου 1913). Τέλος αἱ Δυνάμεις διὰ διακοινώσεώς των (31 Ἰανουαρίου) ἐπεδίκασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς προσαρτηθείσας ἤδη νήσους τοῦ Αἰγαίου, πλὴν τῆς Ἰμβρου καὶ τῆς Τενέδου.

Ἡ δημιουργία Ἀλβανικοῦ κράτους.

Παρά πᾶσαν δικαιοσύνην αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἔλυον αὐθαίρετως τὸ ἄλβανικὸν ζήτημα. Τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσῃ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἀπεφασίσθη (Ἰούλιος 1913) ἡ ἴδρυσις ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ Κράτους. Τὸ Μαυροβούνιον ἐξηναγκάσθη νὰ παραδώσῃ εἰς συμμαχικά ἀγήματα τὴν Σκόδραν, ἡ δὲ Σερβία νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σχέδιά της περὶ ἐξόδου εἰς Ἀδριατικὴν. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ὑπεχρέωσαν ἐπίσης καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐδάφη ἑλληνικά ἀπελευθερωθέντα δι' αἵματος καί, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Βορειοηπειρωτῶν Ἑλλήνων, νὰ τὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν διεθνή ἐπιτροπὴν τοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων. Μετὰ τῆς Βορείου Ἡπείρου παρεδίδετο εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἡ νῆσις Σάσων, ἡ ὁποία μετὰ τῶν Ἴονίων νήσων ἀνήκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Βορειοηπειρωταὶ Ἑλληνὲς σχηματίσαντες Κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Γ. Ζωγράφον ἠρνήθησαν διὰ τῶν ὀπλων νὰ πειθαρχήσουν καὶ εἶχον στρατιωτικὰς τινὰς ἐπιτυχίας. Τῇ ἐπεμβάσει τότε τῶν Δυνάμεων (σύμβασις Κερκύρας, Μάιος 1914) ἀνεγνωρίσθησαν προνόμια εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Β. Ἡπείρου, οἱ ὅποιοι ὅμως ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνά των καὶ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Γερμανοῦ πρίγκηπος Γ. Β. ἡ δὲ ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας (1914). Τὸ νέον Ἀλβανικὸν κράτος ἐσπαράσσετο ὑπὸ ἐσωτερικῶν συγκρούσεων καὶ ὁ Βῆδ μετὰ 3 μῆνας ἐγκατέλειπε τὴν χῶραν.

Ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος μετὰ τοὺς πολέμους.

Ὁ χάρτης τῆς Βαλκανικῆς παρουσίαζεν ἐντελῶς νέαν ὄψιν. Ἐν τούτοις τὰ ζητήματα δὲν εἶχον λυθῆ. Ἡ ταπεινωθεῖσα Βουλγαρία ἠρνεῖτο ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς τετελεσμένον γεγονός τὴν λύσιν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς Σερβίας ἐνέβαλλεν εἰς ἀνησυχίας τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Ἑλλάς, μολοντί διπλασιασθεῖσα εἰς ἔκτασιν, εἶχεν ἀφορμάς δυσαρρεσκειῶν διὰ τὴν ἀδικὸν λύσιν τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ καὶ τοῦ δωδεκανησιακοῦ. Οἱ Τούρκοι τέλος ἐδίωκον τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἤξιον τὴν Χίον καὶ τὴν Λέσβον. Τὰ ἡλεκτριζόμενα Βαλκάνια συνεσώρευον νέας ἀπειλάς εἰς τὴν βεβαρυμένην ἤδη εὐρωπαϊκὴν ἀτμόσφαιραν. Παρὰ ταῦτα ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν περίοδον 1913-1914 μὲ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς νίκης ἔβαινε μὲ γοργὸν βῆμα πρὸς τὴν ἀνασυγκρότησιν.

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1871

'Η 'Ιουλιανή 'Επανάστασις.

'Ο Λουδοβίκος ΙΗ' (1814-1874) παρέσχε συνταγματικές τινες ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας ὅμως συχνάκις παρέβαινε. Μέσα εἰς τὴν τετραγμένην πολιτικὴν κατάστασιν τρία ρεύματα διεκρίνοντο, τῶν ἀδιαλλάκτων βασιλοφρόνων, τῶν μετριοπαθῶν συνταγματικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων ἢ ἀνεξαρτήτων. Παραλλήλως ὀργανοῦντο μυστικά ἐπαναστατικά ἑταιρεία καὶ ἐκορυφοῦντο τὰ πολιτικά πάθη διὰ τῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς λιβελλογραφίας.

'Ο Κάρολος Ι' (1824-1830) ἐπολιτεύθη μὲ ἀπολυταρχικότητα. Ἡ κυβέρνησις του παρά τὴν ἐπιτυχὴ ἐκστρατείαν εἰς τὸ Ἀλγέριον δὲν κατῴρθωσε ν' ἀποτρέψῃ τὴν λαϊκὴν καταιγίδα. Τέλος ὁ λαὸς ἐξηγέρθη, ἡ τρίχρωμος σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνεπετάσθη καὶ ὁ ἀγὼν ἐκρίθη μετὰ τριήμερον εἰς τὰ ὁδοφράγματα (19 Ἰουλίου 1830). Τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Λαφαγιᾶ ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ ἐκ τοῦ νεωτέρου κλάδου τῶν Βουρβόνων Λουδοβίκος Φίλιππος, ἐνῶ ὁ Κάρολος κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

'Εκ τῶν γεγονότων τῆς Γαλλίας συνεκινήθησαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ πολλαχοῦ ἐσημειώθησαν συνταγματικαὶ ἐξεγέρσεις. Κατόπιν ἐξεγέρσεως εἰς Βρυξέλλας (Αὐγούστος 1830) διελύθη τὸ βασίλειον τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ἀνεκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Βελγίου (Νοέμβριος 1830) ὑπὸ συνταγματικῶν βασιλέα τὸν Λεοπόλδον Α', πρῶην μνηστῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου. Ἐξεγέρσεις ἄλλαι προέκλεσαν τὴν χορήγησιν συνταγμάτων εἰς ἡγεμονίας τῆς Γερμανίας, αἱ ὁποῖαι βραδύτερον (1833) συνεδέθησαν διὰ τελωνιακῆς ἐνώσεως. Ἐπανάστασις τῶν Πολωνῶν κατεστάλη ὑπὸ τῶν Ρώσων, τὴν ἴδιαν δὲ τύχην εἶχον καὶ ἐξεγέρσεις τῶν Ἰταλῶν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐξεργράγη ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ ἀντίκτυπος ἔφθασε καὶ μέχρι τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης. Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἀγγλων Ἐπτάνησον ἐπανηγυρίσθη ἡ Ἰουλιανὴ Ἐπανάστασις, ἀπὸ τότε δὲ (1830) χρονολογεῖται ἡ ἀπαρχὴ ἐντόνου φιλελευθερίας κινήσεως διὰ τὴν παραχώρησιν ἐλευθεριῶν ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλων.

Ἡ ἀνακήρυξις τῆς Δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ.

Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος, ὁ ἐπονομασθεὶς «ἀστὸς βασιλεὺς», προσεπάθει νὰ ἐπιτύχῃ ἰσορροπίαν μεταξύ τῶν διαφόρων πολιτικῶν τάσεων, ἤτοι 1) τῶν «νομμοφρόνων», (παλαιοὶ ἰσχυροὶ εὐγενεῖς). 2) τῶν «βοναπαριστῶν» καὶ 3) τῶν δημοκρατικῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ αὐξοῦσαν ἀγανάκτησιν ἐβλεπον, ὅτι δὲν ἀπέδωσε καρπὸς ἡ Ἰουλιανὴ Ἐπαναστάσις. Ἡ θέσις τῆς Κυβερνήσεως ἐκρίθη καὶ πάλιν εἰς τὰ ὀδοφράγματα («Φεβρουαριανὴ ἐπανάστασις τῶν Παρισίων», 1843). Ὁ βασιλεὺς ἔφυγεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἀνεκηρύχθη ἡ Δημοκρατία (24 Φεβρουαρίου). Βιαιοπραγίαι δὲν ἐπηκολούθησαν· εἰσῆχθη καθολικὴ ψηφοφορία καὶ εἰς τὴν ἔθνοσυνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ μετριοπαθεῖς. Ἀπόπειρα τῶν σοσιαλιστῶν καὶ ἐργατῶν νὰ ἀνατρέψουν τὴν κατάστασιν κατεπνίγη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καβαϊνιάκ. Ὁ ἐκ τῶν στάσεων φόβος ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἀζύμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Μεγ. Ναπολέοντος πρίγκηπα Λουδοβίκον Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἔλαβε 5 1/2 ἑκατομμύρια ψήφων (Δεκέμβριος 1848).

1848, τὸ ἔτος τῶν ἐπαναστάσεων.

Σειρὰ ἄλλη ἐξεγέρσεων ἐσημειώθη ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατὰ τὸ 1848. Ἐπειτα ἀπὸ ἐπαναστάσεις εἰς Γερμανίαν ἢ ἐν Φραγκφούρτῃ διαίτα διὰ συντάγματος καθώρισε τὸν τύπον ἐνιαίου γερμανικοῦ κράτους, τοῦ ὁποῖο τοῦ στέμματος προσέφερεν εἰς τὸν Φρειδερίκον Γουλιέλμον τῆς Πρωσίας (1849). Ἡ προσπάθεια ὅμως αὕτη ἐναυάγησεν ἐξ αἰτίας τῶν ἀντιδράσεων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσσίας (συνθήκη τοῦ Ὀλμους, 1850). Εἰς τὴν Βιέννην ἀνετράπη ὁ ἐπὶ τεσσαρακονταετιᾶ ἀρχικαγκελλάριος Μέττερνιχ (1848) καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Α' παρητήθη ἐν τέλει ὑπὲρ τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του Φραγκίσκου Ἰωσήφ Α' (1849-1916). Ἐξέγερσις τῶν Οὐγγρων κατεπνίγη ὑπὸ τῶν ρωσσοαυστριακῶν στρατευμάτων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας Κάρολος Ἀλβέρτος ἀγωνιζόμενος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ στρατάρχου Ραδίτσκου καὶ ὑπεχρέωθη νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β' (1848-1878). Εἰς τὴν Ρώμην κατελύθη τὸ κράτος τοῦ πάπα καὶ ἀνεκηρύχθη Δημοκρατία ὑπὸ τὸν Μαντσίνι, ἀλλ' ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τοῦ πάπα ἀποκατεστάθη ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ (γαλλικὴ κατοχὴ ἐν Ρώμῃ). Καὶ εἰς ἄλλας ἐπίσης χώρας ἐγένοντο ἐπαναστάσεις καὶ παρεχωρήθησαν συντάγματα. Καὶ εἰς τὴν Ἐπτάνησον ἀκόμη, τὴν Κεφαλληνίαν ἰδίως, ἔλαβον χώραν ἄλλεπάλληλοι αἰματοῦρα ἐπαναστάσεις ἐναντίον τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν Ἀγγλων (1848-1849) Οἱ ριζοσπάσται, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὡς πρόγραμμά των τὴν ἔνωσιν, κατεδιώχθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν (Ἠλίας Ζερβός, Ἰωσήφ Μομφερράτος κ. ἄ.), οἱ ἀγῶνές των ὅμως δὲν ἀπέβησαν ἐπὶ ματαίῳ, διότι οἱ Ἀγγλοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν ἐλευθεροτυπίαν καὶ ἄλλας μεταρρυθμίσεις.

Ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων αὐτοκράτωρ.

Ὁ Ναπολέων, ἀφοῦ διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἐπέτυχε διὰ νέου δημοψηφίσματος νὰ ἐκλεγῇ μὲ 7 1/2 ἑκατομ. ψήφων πρόεδρος διὰ μίαν δεκαετιᾶν (Δεκέμβριος 1851). Μετ' ὀλίγον νέον σύνταγμα τὸν ἀνε-

βίβασεν εις τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα (Δεκέμβριος 1852) ὡς Ν α π ο - λ έ ο ν τ α Γ'. Ἐν ἀρχῇ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς. Ἐξωτερικῶς ἐπεζήτησε νὰ ἐπιτύχη ἡγετικὴν θέσιν ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (βλ. σελ. 73) ἡ Γαλλία ὑπέστη μεγάλας θυσίας ἔναντι ἀσημάντων ὠφελημάτων. Κατὰ τὸν Αὐστριακὸν πόλεμον (βλ. κατωτέρα) τὸ μόνον θετικὸν κέρδος ἦτο ἡ Σαβοῖα καὶ ἡ Νίκαια, ἀλλὰ μεγάλη ζημία ἡ ἐνίσχυσις τῆς Πρωσσίας. Ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἰταλίας οὐδὲν κέρδος ἀπεκόμισε. Ἄνευ ἀξιολόγων ὠφελημάτων ἐπολέμησε μετὰ τῶν Ἄγγλων κατὰ τῆς Κίνας (1857-1860), καὶ κατέλαβε μὲν τὴν Κοχινγκιάν (1862) καὶ ἄλλας τινὰς ἀποικίας, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ συστήσῃ αὐτοκρατορίαν εἰς Μεξικὸν (1862-1867) ὑπὸ τὸν Αὐστριακὸν ἀρχιδούκα Μαξιμιλιανόν. Γενικῶς ἑσπερεῖτο πολιτικῆς εὐφυΐας καὶ σταθερότητος, διὰ τοῦτο δὲ παραπαύων συνεχῶς περιῆλθεν εἰς πόλεμον μετὰ τοὺς Πρώσους καὶ ἠττήθη κατὰ κράτος.

Αἱ πολιτικαὶ ἐξελίξεις εἰς τὴν Ἄγγλιαν.

Εἰς τὴν Ἄγγλιαν παρουσιάσθη οικονομικὴ κρίσις καὶ μία ριζοσπαστικὴ κίνησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργαζομένων. Ὁ βασιλεὺς Γ ε ὠ ρ γ ι ο ς Δ' (1820-1838) ἐπέδειξε σεβασμὸν πρὸς τὸ σύνταγμα. Διὰ τοῦ Γεωργίου Κάννινγκ ἐχαράχθη ἐσωτερικὴ πολιτικὴ προσεγγίσεως τῶν ἐν ἐξεγέρσει λαῶν (βλ. καὶ σελ. 58). Ἐσωτερικῶς τρία θέματα ἀπασχόλησαν τοὺς Ἄγγλους: 1) Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις. 2) Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου καὶ 3) Ἡ χειραφέτησις τῶν καθολικῶν. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους ταραχὰς ἐπετεύχθη (1832) νὰ εὐρυνθῇ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, τὸ ὅπολον περιορίζετο μέχρι τοῦδε εἰς μίαν μειοψηφίαν ἰδιοκτητῶν καὶ παλαιῶν εὐγενῶν, καὶ ν' ἀντιπροσωπευθοῦν εἰς τὸ κοινοβούλιον τὰ νέα μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα (Μάντσεστερ, Μπίρμιγχαμ κ. ἄ.). Βραδύτερον (1867 καὶ 1885) ἐπεξετάθη τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, ὠλοκληρώθη δὲ μόνον μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον. Συνέπεια τῆς εἰσόδου τῶν βιομηχάνων εἰς τὸ κοινοβούλιον ἦτο ἡ βαθμιαία καθιέρωσις τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου (1860) καὶ ἡ οικονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἄγγλιας. Κατόπιν ἐντόνου πολιτικοῦ ἀγῶνος ὀργανωθέντος (1823) ὑπὸ τοῦ Ἴρλανδοῦ πολιτικοῦ Ὁ Κόννελ εὗρε τὴν λύσιν του καὶ τὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς χειραφετήσεως τῶν Ἴρλανδῶν καθολικῶν, ἀφοῦ διήλθε διὰ πολλῶν φάσεων.

Αἱ φιλελεύθεραι κατακτήσεις συνεχίσθησαν καὶ ἐπὶ Γ ο υ λ ι έ λ - μ ο υ Δ' (1830-1837). Ἀπὸ τῆς ἀνόδου τῆς Β ι κ τ ω ρ ί α ς (1837-1901) ἐχωρίσθησαν τὰ στέμματα Ἀννοβέρου καὶ Ἄγγλιας, διότι οἱ νόμοι τοῦ Ἀννοβέρου δὲν ἐπέτρεπον εἰς γυναῖκα νὰ βασιλεύῃ. Ἐπὶ τῆς Βικτωρίας οἱ χαρτισταί, κόμμα ἐργατικόν, ἐκήρυξαν ἀπεργίας καὶ προεκάλεσαν ταραχὰς ἄνευ συνεπειῶν, διότι ἐπεκράτησαν αἱ ἀντιλήψεις τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διαφορῶν. Ἡ δημοκρατικὴ ἐξέλιξις ἔβαινε βραδέως. Τὰ δύο μεγάλα κόμματα ἐνηλλάσσοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀντιμετώπιζον μὲ περίσκεψιν καὶ ἐπιτυχίαν τὰ πολὺπλοκα ἑσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ προβλήματα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Βικτωρία, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1876 εἶχε τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατειρας τῶν Ἰνδιῶν, ἐπολιτεύθη πιστῶς εἰς τὸ σύνταγμα.

Ἡ ἔνωσις τῆς Ἰταλίας.

Πυρῆνα τῆς νέας Ἰταλίας ἀπετέλεσε τὸ ὠργανωμένον ἤδη συνταγματικῶς κράτος τοῦ Πεδεμοντίου (ἢ Σαρδηνίας), τοῦ ὁποίου ὁ ἰκωνάτος πρωθυπουργὸς Κ α β ο ὕ ρ ἐβασίλειζε εἰς τὴν ὑπόστηρίξειν

τῆς Γαλλίας. Πράγματι κατὰ τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἐξέσπασε μετ' ὀλίγον, ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μάκ Μαὸν νικῆσας τοὺς Αὐστριακοὺς (μάχη τοῦ Μαγεντά, 1859) εἰσήλθε μετὰ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ εἰς τὸ Μιλᾶνον. Ἐπειτα ἀπὸ νέαν νίκην παρὰ τὸ Σολφερίνο οἱ Αὐστριακοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τὸν Ναπολέοντα Γ' τὴν Λομβαρδίαν, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸ Πεδεμόντιον ἔναντι τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Νικαίας (συνθήκη τῆς Ζυρίχης). Αἱ μικρογεγονίαι τῆς Ἰταλίας διὰ δημοφισιμάτων ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν των μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου. Τοιούτρόπως διὰ πρώτην φοράν ἐθριάμβευσε τὸ δίκαιον τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν ἐθνότητων (1860).

Ὁ στρατηγὸς Ἰωσήφ Γαριβάλδης συνεχίζων ἔνοπλον ἐνωτικὴν κίνησιν ἀπέσπασε τὴν Σικελίαν ἀπὸ τοὺς «δυνάστας τῆς Νεαπόλεως». Ὁ Β. Ἐμμανουήλ, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Φραγκίσκον τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀφοῦ ἔκυριευσεν τὸ παπικὸν κράτος (πλὴν τῆς περιοχῆς τῆς Ρώμης), ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας (1860). Ὁ Γαριβάλδης ἐγκατέλειπε τὴν προσπάθειάν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ρώμης ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας ὠρίσθη ἡ Φλωρεντία. Βραδύτερον μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν Πρώσων οἱ Ἰταλοὶ ἀπέκτησαν τὴν Ἐνετίαν καὶ μετέθεσαν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς Ρώμην (1870). Ὁ πάπας περιωρίσθη εἰς τὸ Βατικανόν.

Ὁ Βίσμαρκ καὶ ὁ πρωσσοαυστριακὸς πόλεμος.

Εἰς τὴν Πρωσσίαν ὁ Γουλιέλμος Α' (1860-1888) ὑπερnikῆσας τὰς ἀντιδράσεις τῆς βουλῆς ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Ὅθωνα Βίσμαρκ, ὁ ὁποῖος ἀδιαφορήσας διὰ τοὺς συνταγματικούς τύπους ὠργάνωσε στρατόν. Ὁ νέος στρατὸς ἐδοκιμάσθη εἰς τὸν Δανικὸν πόλεμον, ἀφορμῇ τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξεν ἡ ἀπόφασις τῆς δανικῆς βουλῆς περὶ προσαρτήσεως τοῦ δουκάτου τοῦ Σλέσβιχ, μὴ μετέχοντος τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας. Τὰ δουκᾶτα τοῦ Σλέσβιχ καὶ Χολσταῖν, κατοικούμενα κατὰ πλειοψηφίαν ἀπὸ Γερμανοὺς, ἐνδιέφερον τὴν Πρωσσίαν. Ὁ Βίσμαρκ προλαμβάνων τὴν Γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν ἀπέστειλε πρωσσικά στρατεύματα, τὸν ἐμιμήθη δὲ καὶ ἡ Αὐστρία. Οἱ Δανοὶ ἠττηθέντες παρεχώρησαν τὰ δουκᾶτα. Ἡ Πρωσσία ἐκράτησε τὸ Σλέσβιχ καὶ τὸν λιμένα τοῦ Κιέλου, τὸν ὁποῖον ἐσκόπευεν ὁ Βίσμαρκ νὰ καταστήσῃ πολεμικὸν ναύσταθμον.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας ἦτο προφανές, ὅτι θὰ κατέληγεν εἰς πόλεμον. Ὁ Βίσμαρκ ἦτο ἀποφασισμένος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Γερμανίας «δι' αἵματος καὶ σιδήρου». Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωσεν ἡ διένεξις διὰ τὴν τύχην τῶν δουκάτων. Ἀφοῦ ἐξησφάλισεν ὁ Βίσμαρκ τὴν οὐδετερότητα τῆς Γαλλίας, τὴν συμπάθειαν τῆς Ρωσσίας καὶ τὴν συμμαχίαν τῆς Ἰταλίας, ἀνέλαβε τὸν πόλεμον (Ἰούνιος 1866). Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἀπομονωθεὶς ἀπὸ τὰ σύμμαχα στρατεύματα τῶν γερμανικῶν κρατῶν κατετροπώθη εἰς τὴν μάχην τῆς Σάδοβας. Ἡ κεραυνοβόλος τακτικὴ τοῦ Βίσμαρκ καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας (φὸν Μόλτκε) ἐθριάμβευσε. Ὁ Βίσμαρκ ἀπέφυγε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ μὴ ταπεινωθῇ ἡ συγγενὴς καὶ φυσικὴ σύμμαχος Αὐστρία, ἐπειδὴ δὲ ἐφοβείτο καὶ ἐνδεχομένην ἐπέμβασιν ἄλλων, ἔσπευσε νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Αὐστρίας τὴν Εἰρήνην τῆς Πράγας (Αὐγούστος). διὰ τῆς ὁποίας ἡ Πρωσσία προσήρησε τὸ Ἀννόβερον, τμήμα τῆς Ἑσσης, τὴν Φραγκφούρτην καὶ τὰ δύο δουκᾶτα καὶ ἐσημείωσε τὴν Ὁμοσπονδίαν τῶν βορειο-γερμανικῶν κρατῶν (1867) ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν της. Ἡ Αὐστρία παραιτηθεῖσα τοῦ ἐνδιαφέροντός της ἐπὶ τῶν γερμανικῶν ὑποθέσεων

μετεβλήθη εις δυαδικήν μοναρχίαν (Αυτοκρατορία τής Αυστρίας και Βασιλείον τής Ούγγαρίας).

Ἡ Ἰταλία ἄν και ἡττήθη ὑπὸ μικροτέρων αὐστριακῶν δυνάμεων παρά τὸν ποταμὸν Μίντσιο και κατεναυμαγήθη ὑπὸ κατωτέρου στόλου εις τὴν ναυμαχίαν τής Λίσσας, ἐν τούτοις χάρις εις τὰς πρωσσικὰς νίκας προσήρτησε τὴν Ἑνετίαν (εἰρήνη τής Βιέννης) και ἀπέκτησε γόητρον.

Ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος.

Ἡ Γαλλία ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴν αὐξησιν τής πρωσσικῆς δυνάμεως. Ἡ τυχὸν προσθήκη εις τὴν Πρωσσίαν και τῶν νοτιογερμανικῶν κρατῶν θὰ ἐσήμαινε ἔνωσιν τής Γερμανίας και ἀπειλὴν κατὰ τής Ἀλσατίας και τής Λωρραίνης. Ὁ Ναπολέων ἐπεθύμει νὰ μειώσῃ τὴν πρωσσικὴν γόητρον. Ὁ πόλεμος ὄθεν ἦτο ἀναπόφευκτος. Τὴν ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ μεταβίβασις τοῦ ἰσπανικοῦ στέμματος εις τὸν Γερμανὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον Χοετζόλλερν. Ἡπειλεῖτο τώρα ἡ ἀνδρυσίς νέας γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐτοιμῆς νὰ περισφίγῃ τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ναπολέων, μονότι ἀπροπαράσκειος, ἐκήρυξεν ἀμελέτητον πόλεμον (Ἰούλιος 1870).

Τὸ πρωσσικὸν ἐπιτελεῖον (Μόλτκε) ἀστραπιαίως ἐκίνητοποίησε τρεῖς ἐμπειροπολέμους στρατιάς ἐκ 330 χιλ. ἀνδρῶν, ἐνῶ αἱ 300 χιλ. τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου (Μπαζαίν) ἐστρατολογήθησαν προχείρως και ἐκινήθησαν μετὰ βραδύτητος. Γαλλικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μάκ Μαδὸν ὑποστάσαι ὑντριπτικὴν ἦταν ὑπεχώρησαν, ἐνῶ ὁ Μπαζαίν ἐπολιορκεῖτο εις τὸ Μέτς. Ὁ Μάκ Μαδὸν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀποπειραθέντες νὰ βοηθήσουν τοὺς πολιορκουμένους ἀπεκόπησαν εις τὸ Σεδάν και παρεδόθησαν. Ἡδὴ περιεκυκλοῦτο ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα, εις τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπικρατήσῃ οἱ δημοκρατικοί. Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν Λέων Γαμβέττας διαφυγὼν δι' ἀεροστάτου ὤργανωσε ἄμυναν εις Τοῦρ και Μπορντώ. Μετὰ τὴν παράδοσιν ὁμοῦ και τοῦ Μπαζαίν πᾶσα προσπάθεια ἦτο ματαία. Οἱ Παρίσιοι παρεδόθησαν (Ἰανουάριος 1871). Διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν Βερσαλλιῶν και τής Φραγκφούρτης (Μάϊος 1871) ἡ Γαλλία παρέδωσε τὴν Ἀλσατίαν και Λωρραίνην μετὰ τοῦ Μέτς και ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ἐκ 5 δισεκατομμυρίων φράγκων.

Αἱ συνέπειαι τῆς πολέμου ἦσαν σημαντικαί. Ἡδὴ διαρκούντος τοῦ πολέμου οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νοτιογερμανικῶν κρατῶν ἐκήρυξαν ἐντὸς τής Αἰθούσης τῶν Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν τὴν ἔνωσιν των ὑπὸ τὸν βασιλέα τής Πρωσσίας, ὀνομασθέντα ἡδὴ Γουλιέλμον Α' αὐτοκράτορα (Kaiser) τής Γερμανίας (Ἰανουάριος 1871). Ἡ Γαλλία δὲν ἦτο τοῦ λοιποῦ ἡ δεσπόζουσα ἐν Εὐρώπῃ δύναμις.

Ἡ τρίτη Γαλλικὴ Δημοκρατία.

Οἱ ὀπλισμένοι ἐργάται τῶν Παρισίων (ἐθνοφρουρὰ) ἐπανεστάτησαν και γενόμενοι κύριοι τής πόλεως ἐξέλεξαν ἐπαναστατικὸν συμβούλιον (Μάρτιος 1871). Εἶναι ἡ λεγομένη ἐπανάστασις τής Κομμούνας τῶν Παρισίων. Ἡ ἐπανάστασις ἐξετράπη εις ἀκρότητα, διὸ και κατεστάλη ταχέως ὑπὸ τῶν πιστῶν εις τὴν Κυβέρνησιν τῶν Βερσαλλιῶν στρατευμάτων (28 Μαΐου 1873). Τὰ θύματα ἐκ τής ἐπαναστατικῆς δράσεως, τῶν ἀντεκδικήσεων και τῶν δικῶν τῶν στρατοδικειῶν ἀνῆλθον εις πολλὰς χιλιάδας. Οἱ Γερμανοὶ ἐτήρησαν οὐδετερότητα.

Ἡ Κυβέρνησις ἑθιέρσου βοηθουμένη ἀπὸ τὴν προθυμίαν τοῦ λαοῦ

ἐπέτυχε νά πληρώσῃ τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ἐντὸς τριῶν ἐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ἀπεχώρησαν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα κατοχῆς. Μετὰ ταῦτα ἐλύθη καὶ τὸ φλέγον πολιτικακὸν ζήτημα. Ἐπειτα ἀπὸ μακρὰς ἀντεγκλήσεις διὰ πλειοψηφίας μιᾶς ψήφου (25 Ἰανουαρίου 1875) ἔτερματίσθη ἡ ἔκκρεμότης καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἡ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

Ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία.

Εἰς τὴν νέαν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἀνεπτύχθη ἀλματικῶς ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον, ὑπὸ δὲ τὴν σιδηρᾶν κυβέρνησιν τοῦ Βίσμαρκ τὸ κράτος ἀπέκτησε τεραστίαν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἀπὸ τοῦ 1884 ὁ Βίσμαρκ ἐγκαταλείψας τὴν πολιτικὴν, ὅτι ἡ Γερμανία πρέπει νά ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς εἰς Εὐρώπην, ἐστράφη κάπως ἀργὰ πρὸς τὴν ἀπόκτησιν ἀποικίων εἰς τὴν Α. καὶ Δ. Ἀφρικὴν, τὴν Ν. Γουϊνέαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους τοῦ Βίσμαρκ. Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον ἐπέδειξεν ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν Ἀνατολήν, διὰ τῆς Βαλκανικῆς (Τουρκία) πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον.

Ἐπὶ τοῦ Γουλιέλμου Β΄ (1888-1918) ἐξηκολούθησεν ἡ προοῖσα αὐξήσις τῆς γερμανικῆς δυνάμεως καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βίσμαρκ (1890), τὸν ὅποιον δὲν ἠνείχeto ὁ νέος αὐτοκράτωρ. Διὰ διαφόρων οικονομικῶν διεισδύσεων εἰς ἄλλα κράτη ἐπεδίωξεν ἡ Γερμανία ν' ἀποκτήσῃ ἔλεγχον ἐπὶ τῶν σιδηροδρόμων, ὁδικῶν δικτύων, θαλασσιῶν συγκοινωνιῶν καὶ τηλεγράφων. Ἀπὸ τοῦ 1900 κατεσκευάσθη μέγας πολεμικὸς στόλος, ὁ δεῦτερος τοῦ κόσμου, πρὸς μεγάλην ἀνησυχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Αὐστροουγγαρία.

Εἰς τὴν νέαν δυαδικὴν μοναρχίαν παρουσιάσθησαν κατὰ καιροῦς συμπτώματα ἀποσυνθέσεως ἐξ αἰτίας τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μίσους τῶν ὑποδοῦλων λαῶν, Τσέχων, Πολωνῶν, Κροατῶν, Σλοβάκων, Σλοβένων κ. ἄ. Παρὰ ταῦτα οὐδέποτε ἔπαυσεν ἡ Αὐστρία ν' ἀναμειγνύεται εἰς τὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς. Τὸ 1878 κατέλαβε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίην, τὰς ὁποίας προσήρτησεν ἐπισημῶς τὸ 1908. Ὀλίγον πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου κατάρθωσε νά ἐνισχύσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον τῆς.

Ἡ Ρωσία.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ πανσλαβισμοῦ ἡ Ρωσία ἠκολούθει πολιτικὴν ἐπεκτάσεως πρὸς Ἀνατολάς. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μαντζουρίας καὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ Τουρκεστάν ἐξησφαλίσθη ἡ κυριαρχία εἰς Σαχαλίην, ἡ ὑποταγὴ τῶν Τουρ-

κομάνων και μέχρι της δρεινής περιοχής του Παμίρ. Διά τῶν ὑπερκασιανῶν και τοῦ ὑπεριβηρικοῦ σιδηροδρόμου ἠνώθη ὁ λιμὴν τοῦ Βλαδιβοστόκ μὲ τὴν Πετρούπολιν (1901).

Αἱ βλέψεις τῆς Ρωσσίας καὶ Ἰαπωνίας ἐπὶ τῆς Μαντζουρίας καὶ τῆς Κορέας προεκάλεσαν τὸν ρωσσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1904-1905). Ἡ Ἰαπωνία πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἀνετίναξε τὸν πολεμικὸν στόλον τῶν Ρώσων εἰς τὸν λιμένα Πόρτ - Ἀρθούρ καὶ ἐνήργησεν ἀποβάσεις εἰς Κορέαν. Παρὰ τὸν ποταμὸν Γιαλοῦ οἱ Ρώσοι ἠττήθησαν, εἰς νέαν δὲ μάχην ἐν Μαντζουρία ὁ Ρώσος στρατηγὸς Κουροπάτσκιν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Μὲ τὴν νῆτωσιν τοῦ πολιορκουμένου Πόρτ - Ἀρθούρ 40 χιλ. Ρώσων ἠχμαλωτίσθησαν. Κατὰ θάλασσαν ἐπίσης ὁ ρωσικὸς στόλος τῆς Βαλτικῆς, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὸν Εἰρηνικόν, κατεναυμαχήθη ὑπὸ τοῦ Ἰάπωνος ναυάρχου Τόγκο (ναυμαχία τῆς Τσοῦ - Σίμα) καὶ κατελήφθη ἡ νότιος Σαχαλίνη. Τῇ ἐπεμβάσει τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Πόρτσμουθ, δι' ἧς ἡ Ἰαπωνία ἀνέκτησε τὴν ἐπικυριαρχίαν εἰς τὴν Κορέαν, τὸ Πόρτ - Ἀρθούρ καὶ τὴν Σαχαλίνην. Ἡ Ρωσσία ὑπεχρέωθη νὰ καταβάλῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μαντζουρίαν.

Μετὰ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Γ' (1881-1894) ἡ Ρωσσία συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας (Διπλῆ Συμμαχία).

Ἡ Γαλλία.

Μετὰ τὴν στερέωσιν τῆς Δημοκρατίας ἐξηκολούθησεν ἡ ἀποικιακὴ ἐπέκτασις. Τὸ 1881 κατελήφθη ἡ Τῦνις, περιοχαὶ τοῦ Κογκὸ καὶ μέχρι τοῦ Καμερούν, ἀπὸ τοῦ 1883 τὸ Ἀνάμ ἐγένετο προτεκτοράτον, τὸ 1885 περιῆλθεν εἰς τὴν γαλλικὴν προστασίαν ἡ Μαδαγασκάρη καὶ τὸ 1890 ἀνεγνωρίσθη ἡ κατοχὴ τῆς Γαλλίας ἐπὶ περιοχῶν τοῦ Σουδάν καὶ τῆς Σαχάρας. Ἐπηκολούθησε προσάρτησις τῆς Ταϊτῆς καὶ τῆς γαλλικῆς Γουϊνέας καὶ νέαι διεσδουσις εἰς τὸ Σιάμ. Ἐξ αἰτίας τῶν ἀποικιακῶν διαφορῶν ὠξύνθησαν αἱ ἀγγλογαλλικαὶ σχέσεις, ἀπὸ τοῦ 1900 ὅμως χρονολογεῖται φιλικὴ προσέγγισις, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν «Ἐγκάρδιον συνεννόσιν» (Entente cordiale, 1905). Ἀπὸ τοῦ 1910 ἡ Γαλλία ἐπέδωθη εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου τῆς.

Ἡ Ἀγγλία.

Διὰ τῆς διανοξέως τῆς διώρυγος τοῦ Σουέξ (1869) ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου Λεσσέψ συνετέμενο ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Ἀπὸ Ἀνατολήν, διὰ τοῦτο δὲ οἱ Ἀγγλοὶ ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν χεδῖβην τῆς Αἰγύπτου Ἰσμαῖλ τὸ μέγιστον τῶν μετοχῶν καὶ ἀπέκτησαν τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς ἐταιρείας τῆς διώρυγος. Τὸ 1878 περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἡ Κύπρος, τὸ 1884 τμῆμα τῆς Γουϊνέας καὶ τὸ 1886 ἡ Βιρμανία. Ἐπὶ Ἐδουάρδου Ζ' (1901-1910) ἐξηκολούθησεν ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις. Ἀπὸ τοῦ 1901 αἱ ἀποικίαι τῆς Αὐστραλίας ἀπετέλεσαν τὴν Αὐστραλιανὴν Ὀμοσπονδίαν, ἀνεξάρτητον μέλος τῆς Βρετ. Κοινοπολιτείας. Ὁμοίως ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ Νέα Ζηλανδία (1907).

Καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατέκτησαν ἐκτεταμένα ἐδάφη οἱ Ἀγγλοὶ. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀκρωτηρίου διεξήγαγον σκληροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Μπόερς, Εὐρωπαίους (Ὀλλανδοὺς κυρίως) μετανάστας, οἱ ὁποῖοι ἤδη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος εἶχον ἰδρύσει δύο Δημοκρατίας (τοῦ Τράνσβααλ καὶ τῆς Ὁράγγης). Μετὰ τὸν τρανσβααλικὸν πόλεμον (1899-1902) αἱ δύο Δημοκρατίαι περιῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1909 ἐδημιουργήθη ἡ ἀνεξάρτητος **Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωσις**.

Τὸ 1872 κατελήφθη τὸ Μπουσίρ (Περσικὸς κόλπος) καὶ αἱ ἀγγλικαὶ ἔταιρειαὶ ἀπέκτησαν τὸ προνόμιον τῆς μονοπωλιακῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πετρελαίων τῆς Περσίας. Διὰ συμφωνίας μὲ τὴν Ρωσίαν (1907) καθωρίσθησαν ζῶναι ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ οὕτως ἀπεμώθη ὁ κυριώτερος ἀνταγωνιστὴς, ἡ Γερμανία. Δι' ἄλλων ἐπίσης συμφωνιῶν ἐπέτυχον οἱ Ἄγγλοι νὰ λάβουν εἰς τὴν κατοχὴν των διάφορα συμπλέγματα νήσων.

Πρὸς διασφάλισιν ἑνὸς τόσοσιν τεραστίου ἀποικιακοῦ κράτους οἱ Ἄγγλοι: 1) Ἐφρόντισαν νὰ καταλάβουν ἐπίκαιρα σημεῖα διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν θαλασσίων δρόμων (Γιβραλτάρ, Μάλτα, Κύπρος, Σουέζ, Ἄδεν, Βομβάη, Κολόμπο, Σιγκαπούρη, Χόγκ - Κόγκ κλπ.) 2) Νὰ διατηροῦν τὴν θαλασσοκρατίαν καὶ 3) Νὰ δημιουργοῦν συμμαχίας καὶ νὰ συντηροῦν τοὺς δεσμοὺς τῆς Κοινοπολιτείας.

Τὸ Αἰγυπτιακὸν ζήτημα.

Τὸ ἀναφύεν κατὰ τὸ 1832 «αἰγυπτιακὸν ζήτημα» ἐξ ἀφορμῆς κινήματος τοῦ Αἰγυπτίου συνταγματάρχου Ἀραμπῆ κατὰ τῆς κακοδιοικήσεως καὶ τῆς διεισδύσεως τῶν Εὐρωπαίων ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον. Ὑπάρχουν οἱ νομιζοντες ὅτι τὸ κίνημα ὑπέβαλεν αὐτὴ ἡ Ἀγγλία, διὰ νὰ εὕρῃ ἀφορμὴν ἐπεμβάσεως. Ἐπειτα ἀπὸ βομβαρδισμόν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀραμπῆ συνελήφθη ἀπὸ τὰ ἀποβιβασθέντα ἀγγλικά ἀγήματα καὶ ἐξωρίσθη, ἡ δὲ Αἴγυπτος ἐτέθη ὑπὸ ἀγγλικὴν διοίκησιν μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως. Ἐν τούτοις μόλις κατὰ τὸ 1922 ἔπειτα ἀπὸ σκληροῦς ἀγῶνας τῶν Αἰγυπτίων ἐθνικιστῶν ἀνεγνωρίσθη ἡ αἰγυπτιακὴ ἀνεξαρτησία, ἀφοῦ ἡ Ἀγγλία ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα τῆς φροντίδος διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν συγκοινωνιῶν της.

Οἱ Ἄγγλοι ἐπολέμησαν καὶ εἰς τὸ Σουδάν (1883-1885) κατὰ τοῦ Μωαμεθανοῦ προφήτου «Μάγδη», ὁ ὁποῖος ἐκήρυξεν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀγγλων. Δι' ἐπιτυχοῦς δράσεως τοῦ στρατάρχου Κίτσενερ ἐξησφαλίσθη καὶ ἐκεῖ ἡ κατοχὴ τῶν Ἀγγλων (1898).

Ἡ Ἰταλία.

Καὶ ἡ Ἰταλία ἐστράφη πρὸς ἀπόκτησιν ἀποικιῶν. Τὸ 1885 κατέλαβε τὸν λιμένα τῆς Μασάουας, μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη ἔπειτα ἀπὸ ἐπιτυχή πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀβησσυνίας Ἰωάννου ἐσηματίσθησαν αἱ ἀποικίαι τῆς Ἐρυθραίας καὶ Σομαλίας. Κατὰ τὸν δευτέρου Ἰταλοαβησσυνιακὸν πόλεμον (1895) ἡ Ἰταλία ἠττήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἀβησσυνίας Μενελικ καὶ ἠρκέσθη εἰς τὴν παραλιακὴν ζώνην.

Τὰς βλῆψεις της ἐπὶ τῆς Τριπολίτιδος ἐπραγματοποίησε διὰ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου (1911-1912). Διὰ τὴν κατάληψιν τῆς παραλιακῆς ζώνης οἱ Ἴταλοι δὲν ἐδυσκολεύθησαν, ὁ ἀγὼν ὅμως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν συνήντησε γενναίαν ἀντίστασιν τοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου. Ὁ Ἰταλικὸς στόλος ἐπετέθη ἐπίσης κατὰ τῶν Δαρδανελίων καὶ κατέλαβε τὰ Δωδεκάνησα (Ἀπρίλιος 1912). Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Οὐσῦ (Λωζάννη, 1912) ἡ Ἰταλία ἔλαβε μὲν τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναικὴν, ἀλλ' ἐδέχθη νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ Δωδεκάνησα εὐθὺς ὡς ἤθελε σταματήσει ἡ ἐν Τριπολίτιδι ἀντίστασις. Ἐν τούτοις ἡ κατοχὴ των ἐνομιμοποιήθη μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον (συνθήκη τῆς Λωζάννης, 1923).

Αί λοιπαί χώραι τῆς Εὐρώπης.

Ἡ Ἴσπανία ἐκτὸς τῶν ἀποικιῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς (ιδὲ κατωτέρω) ἔχασε τὴν Κούβαν, τὸ Πόρτο Ρίκο καὶ τὰς Φιλιππίνας ἔπειτα ἀπὸ ἀτυχή πόλεμον πρὸς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Τὸ ἐπόμενο ἐτος ἐπόλησεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὰς νήσους Μαριάνας, Καρολίνας καὶ Πάλαο καὶ οὕτω τῆς ἀπέμειναν μόνον αἱ Κανάριοι, ἡ Ἴσπανικὴ Γουϊνέα, ἡ ἀκτὴ τοῦ Ρίο ντέλ Ὀρο καὶ τὸ Ἴσπανικὸν Μαρόκον.

Ἡ Πορτογαλία ἐκλυδωνίσθη ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἔριδας. Ἐκ τῶν ἀποικίων τῆς διετήρησε μόνον τὰς Ἀζόρας καὶ τὴν Μαδέραν.

Τὸ Βέλγιον κατέστησεν ἀποικίαν τοῦ τὸ Κογκό (1908), τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐξερευνηθῆ ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς Στάνλεϋ.

Ἡ Ὀλλανδία μετὰ μακροὺς ἀγῶνας διετήρησε τὰς Δυτ. Ὀλλανδικὰς Ἰνδίας, ἀφοῦ ἐχειραφῆθη τὸς δούλους (1863).

Ἡ Σουηδία δὲν ἀπησχολήθη πλέον μὲ τὰς ἀποικίας. Ἀπὸ τοῦ 1905 Σουηδία καὶ Νορβηγία ἀπετέλεσαν χωριστὰ κράτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΑΙ ΧΩΡΑΙ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Κινέζοι καὶ Ἰάπωνες.

Ἐκ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας μόνον σχεδὸν οἱ Κινέζοι καὶ Ἰάπωνες διετήρησαν κράτη μὲ πολιτικὴν αὐτοτέλειαν. Καὶ ἡ μὲν γηραιὰ Κίνα (Σινικὴ Αὐτοκρατορία) ἔπασχεν ἀπὸ κακοδιοικήσιν. Ἡ προγονοπληξία ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἀλαζονεία τῆς Αὐλῆς ἀπέκλειον οἰανδήποτε ἐπαφὴν μετὰ τῶν ξένων. Παρὰ ταῦτα καὶ ἐδῶ ἐπραγματοποιήθη διεισδυσις ἱεραποστόλων καὶ ἐμπόρων, Ἀγγλων κυρίως. Οἱ Κινέζοι ἔπειτα ἀπὸ ἀτυχεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Ἀγγλους καὶ τοὺς Ἀγγλογάλλους παρέσχον ἐλευθερίαν κινήσεως εἰς τοὺς ξένους (συνθήκη τοῦ Πεκίνου, 1860) καὶ ἤρχισαν ἐμπορικὰς καὶ διπλωματικὰς σχέσεις.

Οἱ Ἰάπωνες ἀφ' οὗ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τὴν κινεζικὴν ἐπιρροήν (15ος αἰών), ἐπέδειξαν ἰκανότητα νὰ παρακολουθήσουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐξελιξεις. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος αἱ ἀντιδράσεις τῶν εὐγενῶν κατεστάλησαν ἀπὸ τὸν Μικάδο Μούτσου Χίτο καὶ συνήθησαν ἐμπορικὰι σχέσεις μὲ τοὺς ξένους. Ἐπίσης καθυγήθη ἡ φεουδαρχία, ὥρισθη ὡς πρωτεύουσα τὸ Τόκιο καὶ ἐθεσπίσθησαν μεταρρυθμίσεις. Πολλοὶ νέοι ἐστάλησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς μελέτην τῶν ξένων συστημάτων.

Ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Κίνας καὶ Ἰαπωνίας διὰ τὴν Κορέαν προεκλήθη ὁ σινιοϊαπωνικὸς πόλεμος (1894-1895), κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπεκαλύφθη ἡ ἀδυναμία τῆς ἀχανοῦς Κίνας. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σιμονοζέκι ἡ Κορέα ἐγένετο ἀνεξάρτητος, ἡ Ἰαπωνία ἔλαβε τὴν Φορμόζαν καὶ τὴν χερσόνησον Λιάο Τουγκ μετὰ τοῦ λιμένος Πόρτ Ἀρθούρ. Ἀλλὰ ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσσία καὶ Γερμανία ἐθεώρησαν τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον διὰ νὰ λάβουν διάφορα ὠφελήματα καὶ ἡ μὲν Ρωσσία ἔλαβε τὸ Πόρτ Ἀρθούρ, ἡ Γερμανία τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ λιμένος Κιάου Τσέου, ἡ Ἀγγλία τὸν λιμένα Βαϊ Χαί Βαϊ καὶ ἡ Γαλλία παραχωρήσεις εἰς Γιουνάμ καὶ τὴν νῆσον Χαϊ-

νάν. Ἐξ αἰτίας τῆς ἐντεινομένης ἐπεμβάσεως τῶν Εὐρωπαϊῶν προε-
κλήθησαν ἐθνικιστικαὶ ἐξεγέρσεις (ἐπανάστασις τῶν Μπόξερς, 1909).
αἱ ὁποῖαι κατεπνίγησαν ὑπὸ διεθνῶν στρατευμάτων.

Αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Διὰ τῆς συρροῆς πληθυσμῶν ἡ ὁμοσπονδία τῶν Ἠν. Πολιτειῶν ὅλον ἐν ἠξάνετο. Τὸ 1793 ἐκτίσθη ἡ πρωτεύουσα Οὐάσιγκτον, τὸ δὲ 1821 αἱ πολιτεῖαι εἶχον ἀξήθη εἰς 26. Τὸ 1823 ἐξ ἀφορμῆς τῶν προθέσεων τῶν κύκλων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ὅπως καταπνίξουν τὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῶν λαῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς (βλ. καὶ σελ. 48) ὁ πρόεδρος τῶν Ἠν. Πολιτειῶν Μονρόε διετύπωσε τὸ περίφημον «δὲ ὄ γμα τοῦ Μονρόε», δι' οὗ ἐδηλοῦτο εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ὅτι ἀπεκρούετο ἰσαδῆποτε ἐπέμβασις των εἰς τὰ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως καὶ αἱ Ἠν. Πολιτεῖαι θὰ ἐκρατοῦντο μακρὰν τῶν εὐρωπαϊκῶν ὑποθέσεων. Τὸ 1848 ἔπειτα ἀπὸ πόλεμον πρὸς τὸ Μεξικὸν προσετέθησαν τὸ Ν. Μεξικόν, τὸ Τεξὰς καὶ ἡ Καλιφόρνια.

Τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους ἠπέλιψε μία ἐσωτερικὴ διένεξις μεταξὺ Βορείων καὶ Νοτίων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν μαύρων δούλων. Ὅταν ἐξελέγη πρόεδρος ὁ Ἀβραάμ Λίνκολν, κεκρυμμένον κατὰ τῆς δουλείας, οἱ Νότιοι, οἱ ὁποῖοι ἐξεμεταλλεύοντο ἑκατομύρια δούλων ἐξηγέρθησαν (πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, 1861-1865). Τελικῶς ὑπερίσχυσαν οἱ Βόρειοι καὶ ἀποκατεστάθη ἡ ὁμαλότης. Τὸ 1897 ἡ Συμπολιτεῖα, ἡ ὁποία περιελάμβανεν ἤδη 48 πολιτείας καὶ 2 διαμερίσματα, κατέλαβε τὰς νήσους Χαβάη καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς αἰ Ἰσπανικαὶ ἀποικίαι Πόρτο Ρίκο καὶ Φιλιππῖναι (βλ. σελ. 94). Τὸ 1903, ὅτε ἠνοίχθη ἡ διώρυξ τοῦ Παναμᾶ, ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἠν. Πολιτειῶν καὶ ἡ Δημοκρατία τοῦ Παναμᾶ.

Αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Ἀμερικῆς.

Εἰς τὰς χώρας τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἐξερράγησαν ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι, ἐκ τῶν ὁποίων προήλθον νέα κράτη.

Τὸ Μεξικὸν ἔπειτα ἀπὸ τυραννικὴν κυριαρχίαν τῶν Ἰσπανῶν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἀνεκνήρυχθη εἰς ἀνεξάρτητον Δημοκρατίαν (1823). Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Ναπολέοντος Γ' νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς αὐτοκράτορα τὸν Μαξιμιλιανὸν Γ' ἀπέτυχε (βλ. σελ. 88). Τελικῶς ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐτυφεκίσθη καὶ ἐπεκράτησαν οἱ δημοκρατικοὶ (1865).

Ἡ Βραζιλία τὸ 1821 ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν καὶ ἀνεκνήρυχθη συνταγματικὴ μοναρχία. Ἀπὸ τοῦ 1889 ἔπειτα ἀπὸ ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου Β' ἡ Βραζιλία ἀνεκνήρυχθη ὁμοσπονδιακὴ Δημοκρατία.

Ἡ Ἀργεντινὴ ἀπεσπᾶσθη δι' ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοῦς Ἰσπανοῦς (1816), ἀλλ' ἐνέπεσεν εἰς ἐμφυλίους διαμάχας καὶ ἀτυχεῖς πολέμους. Βραδύτερον ἀποκαταστάθεισις τῆς τάξεως ἡ χώρα παρουσίασε γοργὴν ἀνάπτυξιν.

Ἡ Βολιβία ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς τὸ 1825. Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Δημοκρατίας τοῦ Περού ἐπολέμησαν ἀνεπιτυχῶς κατὰ τῆς Χιλῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς τὸ 1830. Αἱ ἄλλα μικρότερα Δημοκρατία, ἡ Παραγουάη, ἡ Οὐραγουάη, ἡ Βενεζουέλα, ἡ Κολομβία καὶ ὁ Ἰσημερινὸς ἐπὶ μακρὸν συνεταράχθησαν ἀπὸ συνεχεῖς ἐπαναστάσεις.

ΜΕΡΟΣ Ζ'

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος.

Οἱ ἀνταγωνισμοὶ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἐπολλαπλασίαζον τοὺς ἐξοπλισμοὺς (μilitarισμός). Ὁ φόβος ἐκ τῆς ὁσήμεραι ἀύξανουσας δυνάμεως τῆς Γερμανίας ἐδημιούργησε τὴν «Ἐγκάρδιον Συνεννόησιν» (βλ. σελ. 92) ἢ ὁποία μετὰ τὴν προσθήκην καὶ τῆς Ρωσσίας (1907) μετεβλήθη εἰς «Τριπλὴν Συνεννόησιν» (Triple Entente). Ἐναντι αὐτῆς Ἰστατο ἢ «Τριπλὴ Συμμαχία» (Triple Alliance) ἐκ τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Παρὰ τὴν ἐμφανῆ ἀπειλὴν τοῦ πολέμου δὲν ἔλειψαν καὶ αἱ ἀντιμilitarιστικαὶ τάσεις. Εἰς τὴν διεθνή ἐν Χάγη διάσκεψιν (1899) δὲν ἐλύθη μὲν τὸ πρόβλημα τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, κατηρτίσθη ὁμως διεθνὲς συνέδριον διατιθησίας.

Τὰ αἷτια καὶ ἡ ἔκρηξις τοῦ πολέμου.

Αἱ ὑπάρχουσαι μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἑδαφικαὶ καὶ ἐθνικοπολιτικαὶ διαφοραὶ διαρκούσης τῆς ἀποικιακῆς ἐξαπλώσεως καὶ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως μετέστησαν εἰς ἀγῶνα οικονομικῆς ἐπικρατήσεως. Τὰ αἷτια γενικῶς δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἀκολούθως: 1) Ἡ γαλλογερμανικὴ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην. 2) Αἱ ἀντιθέσεις μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (βλ. σελ. 76). 3) Αἱ πανσλαβιστικαὶ βλέψεις τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν Μεσόγειον ἔναντι τοῦ γερμανικοῦ προγράμματος διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς ὁδοῦ Βερολίνου — Βαγδάτης (ἢ Ἐλβα — Εὐφράτου). 4) Ἡ ματαίωσις τῶν σχεδίων τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐκ τῆς ἰδρύσεως ἰσχυρᾶς Σερβίας καὶ 5) Τὸ σοβαρώτατον αἷτιον τοῦ ἀγγλογερμανικοῦ οικονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἐπρόκειτο περὶ ἀδυσωπῆτου ἀγῶνος διὰ τὴν μονοπωλιακῶς κυριαρχοῦσαν τῶν θαλασσῶν Ἀγγλίαν, ἢ ὁποία ἔβλεπε μετὰ ἀνησυχίαν τὸν γερμανικὸν οικονομικὸν ἰμπεριαλισμὸν.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωσεν ἡ δολοφονία τοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους τῆς Αὐστροουγγαρίας εἰς τὸ Σεράγεβον (23 Ἰουνίου 1914) ὑπὸ δύο Βοσνίων, ὁπαδῶν τῆς μεγαλοσερβικῆς προπαγάνδας. Αὐστηρὸν αὐστριακὸν τηλεγράφων ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Σερβίας, ὃ δὲ τσάρος Ἀλέξανδρος εἰς ἀπάντησιν ἐκκλήσεως τῆς Σερβίας διέταξεν ἐπιστράτευσιν. Τὴν 28 Ἰουλίου ἡ Αὐστροουγγαρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας, μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας ἐξ αἰτίας τῶν κινητοποιήσεών της, ἀμέσως δὲ ἔπειτα (3 Αὐγούστου) κατὰ τῆς Γαλλίας.

Τὴν ἐπομένην εἰσηλθεν ἡ Ἄγγλια εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας, διότι διὰ κεραυνοβόλου ἐπιθέσεως ἡ Γερμανία εἶχε παραβιάσει τὴν οὐδετερότητα τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους, ὅπως δι' αὐτοῦ εἰσβάλη εἰς τὴν Βορ. Γαλλίαν. Ὁ πόλεμος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπεκταθῆ εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὕδρογειοῦ, ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς τῶν περισσotέρων κρατῶν. Ἡ Ἰαπωνία τὴν 23 Αὐγούστου εἰσηλθεν εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ, ἡ δὲ Ἰταλία ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ παζαρεύματα, παρὰ τὴν συμμαχίαν τῆς, ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Δυτικῶν Συμμάχων (24 Μαΐου 1915), διότι οὕτω ἐξησφάλιζε μεγαλύτερας ἐγγυήσεις διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν διεκδικήσεών τῆς. Βραδύτερον ἐπενέβησαν εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ μὲν τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία, ὑπὲρ δὲ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Κίνα κ. ἄ. Αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι ἐν ἀρχῇ ὑπεστήριξαν ἐκθύμως τὸν ἀγῶνα τῶν Δυτικῶν, ἀργότερον δὲ (6 Ἀπριλίου 1917) ἔρριψαν εἰς τὸν πόλεμον τὸν ὄγκον τῆς δυνάμεως των.

Ὁ πόλεμος διεξήχθη εἰς τὰ ἐξῆς μέτωπα κυρίως: 1) Τὸ Δυτικὸν 2) Τὸ Ἀνατολικὸν 3) Τὸ Ἰταλικὸν 4) Τὸ Βαλκανικὸν καὶ 5) Τὸ κατὰ θάλασσαν.

Ὁ ἀγὼν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν μέτωπον (1914-1915).

Εἰς τὸ Δυτικὸν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ ἠρωϊκὴ ἄμυνα τῶν Βέλγων ἐξουδετερώθη. Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον (Φὸν Μόλτκε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του Φὸν Φαλκενάιν) ἔστρεψε κατὰ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τὰ στρατιάς, τῶν ὁποίων ὄμως ἡ προέλασις μετ' ὀλίγον ἀνεκόπη πρὸ τοῦ ὄχυροῦ Βερντέν. Ἰσχυρὰ γαλλικὴ ἀντεπίθεσις (μάχη τοῦ Μάρνη, 5-12 Σεπτεμβρίου) ἔσωσε τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε ἤδη μεταφερθῆ ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. Ἀπὸ τοῦδε ὁ ἐπιθετικὸς ἀγὼν τῶν Γερμανῶν μετετρέπη εἰς μακροχρόνιον ἀγῶνα θέσεων ἐπὶ μετώπου 650 χιλιομέτρων κυρίως περὶ τὸ ὄχυρὸν Βερντέν, τὸ ὁποῖον, μολόντι κυκλωμένον, παρέμενε ἀνυπερβλήτος φραγμὸς διὰ τὸν δρόμον πρὸς τοὺς Παρισίους. Εἰς τὸ Ἀνατολικὸν οἱ Ρῶσοι εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀν. Πρωσσίαν ἐξηνάγκασαν τοὺς Γερμανοὺς νὰ μεταφέρουν ἐσπευσμένως ἀπὸ τὸ Δυτικὸν ἐνισχύσεις, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων ὁ στρατηγὸς Χίντεμπουργκ κατετρόπωσε τοὺς Ρῶσους εἰς τὴν μάχην τοῦ Τάννεμπεργκ (23-31 Αὐγούστου 1914). Οἱ Ρῶσοι ἠττηθέντες τὸ δεύτερον εἰς τὴν μάχην τῶν Μαντζουριανῶν λιμνῶν ὑπὸ τοῦ Φὸν Μάκκensen ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Πρωσσίαν.

Ἐν τῷ ματαξὺ αἱ αὐστροουγγρικαὶ δυνάμεις (μέτωπον Βιστούλα) πιεζόμεναι ἀπὸ τοὺς Ρῶσους ὑπεχώρουν (δύο μάχαι τῆς Λεμβέργης) καὶ ἠπειλεῖτο εἰσβολὴ εἰς Οὐγγαρίαν. Τὴν κατάστασιν τότε ἔσωσεν ὁ Χίντεμπουργκ, ὁ ὁποῖος στραφεὶς πρὸς Νότον ἀπῆλλαξε τοὺς συμμάχους του ἀπὸ τὴν ρωσικὴν πίεσιν καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ρῶσους νὰ περιορισθοῦν εἰς ὠχυρωμένην γραμμὴν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ὁ ἀγὼν ἔλαβε μορφήν ἀγῶνος χαρακωμάτων ἐπὶ μετώπου 900 χιλιομέτρων.

Κατὰ τὸ 1915 οἱ Γερμανοί, ἀποκρούσαντες ἐαρινὴν ἐπίθεσιν τῶν Ρῶσων εἰς τὰ Καρπάθια, ἀντεπετέθησαν καί, διασπᾶσαντες τὰς ρωσικὰς γραμμάς, κατέλαβον τὴν Γαλικίαν, τὴν Πολωνίαν καὶ Λιθουανίαν.

Τὸ Ἰταλικὸν καὶ τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον.

Μὲ τὴν εἴσοδον τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον ἠνοίχθη διὰ τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ τρίτον μέτωπον, διότι ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ τῆς

ἀρχῆς τοῦ πολέμου καὶ τὸ Σερβικόν. Ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένας ἀκάρπεις ἐπιθέσεις (μάχαι τοῦ Ἰζόντο). Ἐπὶ πλεόν οἱ Ἴταλοι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ Ἀδριατικοῦ τῶν προγράμματος (mare nostrum) ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν καὶ προχωροῦντες πρὸς Νότον εἰσῆλθον εἰς τὰ Ἰωάννινα ὡς σύμμαχοι (1916). Εἰς τὰς περιοχὰς ἐκείνας αἱ συμμαχικαὶ δυνάμεις διεξήγαγον ἀμφιρότους ἀγῶνας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Βουλγάρων μέχρι καταρρεύσεως τῆς Αὐστρουγγαρίας.

Κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915, οὗτος δὲ ἐδημιουργήθησαν νέα μέτωπα εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελίων, τὸν Εὐξείνον, τὸν Καύκασον, τὸ Ἰράκ καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Οἱ Σύμμαχοι ἀπέτυχον μὲ μεγάλας ἀπώλειαι νὰ ἐκβιάσουν τὰ Δαρδανέλλια (Μάρτιος 1915) δι' ἐπιθέσεως τοῦ στόλου καὶ δι' ἀποβάσεων εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως.

Μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν πόλεμον (Ὀκτώβριος 1915) καὶ τὴν ἀφίξιν γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Βαλκανικὴν οἱ Σέρβοι κατέρρευσαν χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ τοὺς ἐνισχύσουν αἱ ἀγγλογαλλικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τὸν Γάλλον στρατηγὸν Σαρράϊ γ εἶχον ἀποβιβασθῆ εἰς Θεσσαλονίκην (Ὀκτώβριος 1915). Τὰ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως Πέτρου διεπεραιώθησαν εἰς Κέρκυραν. Συγχρόνως σχεδὸν ὑπέκυψε καὶ τὸ Μ α υ ρ ο β ο ὐ ν ι ο ν, αἱ δὲ ἰταλικά δυνάμεις συνεπτύχθησαν εἰς Αὐλῶνα.

Ὁ κατὰ θάλασσαν καὶ ἀέρα πόλεμος.

Ἡ συντριπτικὴ κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴ τῆς Ἀντάντ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα: 1) Τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν καὶ τὴν στέρησιν τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων ἀπὸ πρώτας ὕλας καὶ ἐφόδια καὶ 2) τὴν ἀπώλειαν τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν. Ὁ ἀνὰ τὰς θαλάσσας κατεσπαρμένος γερμανικὸς στόλος ἐξουδετερώθη. Ἡ γερμανικὴ μοῖρα τῆς Ἀσίας ὑπὸ τὸν ναύαρχον Φὸν Σπέε κατεστράφη τελικῶς εἰς ναυμαχίαν παρὰ τὰς νήσους Φάκλανδ (Δεκέμβριος 1914). Οἱ Γερμανοὶ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐκήρυξαν ἀμείλικτον ὑποβρυχιακὸν πόλεμον, ἐκ παραλλήλου δὲ ἐνήργουν πειρατικὰς ἐπιδρομὰς μεμονωμένων μονάδων (Φεβρουάριος 1915). Τὸν Μάϊον τοῦ 1916 ὁ ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τζέλλικο εἰς τὴν μεγάλην ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης ἠνάγκασε τὸν γερμανικὸν νὰ περιορισθῆ εἰς τὴν Βαλτικὴν. Ἐν τούτοις ὁ συνεχιζόμενος ὑποβρυχιακὸς πόλεμος ἔφερε τοὺς Συμμάχους εἰς λίαν δυσχερῆ θέσιν.

Ὁ ἀπὸ ἀέρος πόλεμος ἦτο περιωρισμένης ἐκτάσεως. Γερμανικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν μετόπισθεν καὶ εἰς τὰ μέτωπα ἤρχισαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου. Εἰς ἀπάντησιν ἐπιδρομῶν τῆς γαλλικῆς ἀεροπορίας κατὰ γερμανικῶν πόλεων ἐβομβαρδίσθη τὸ πρῶτον ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα (Μάρτιος 1915), ἔπειτα δὲ καὶ τὸ Λονδίνον (Μάϊος). Ἐπιδρομαὶ ἐξηκολούθησαν ἐκατέρωθεν μὲ ἀεροπλάνα καὶ ἀερόπλοια χωρὶς ὅμως ἀποφασιστικὴν σημασίαν.

Ἡ ἐπέμβασις τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ ἀνειδοποίητος ὑπὸ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχιῶν καταβύθισις «καφῶν, μεταξὺ τῶν ὀπίων καὶ τοῦ ὑπὸ ἀμερικανικὴν σημαίαν ὑπερωκεανείου «Λουζιτάνια», ἐξήγειρε τοὺς Ἀμερικανούς. Τὴν 6 Ἀπριλίου 1917 ἔληξεν ἡ περίοδος τῶν ἀμφιταλαγτεύσεων τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὁ

πρόεδρος Ούιλσον ἐκήρυξε τὸν πόλεμον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν. Ἐντὸς τοῦ θέρους ἀμερικανικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Πέρσιγκ ἐστάλη εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Ἀμερικῆς ἔκρινε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις.

Παρά τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἑλλάδος οἱ Δυτικοὶ Σύμμαχοι ἐδημιούργησαν μέτωπον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τῶν Σέρβων καὶ πρὸς παρεμπόδισην ἐγκαταστάσεως ἐν Ἑλλάδι γερμανικῶν ὑποβρυχιακῶν βάσεων. Βραδύτερον, ἐπειδὴ ἡ ἐν Ἑλλάδι Κυβέρνησις δὲν τοὺς ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην, ἐπέδωσαν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Σ. Σκουλοῦδην τηλεσίγραφον (Ἰούnius 1916), ἐνῶ συγχρόνως πολεμικαὶ τῶν δυνάμεις κατέπλευσαν εἰς Πειραιᾶ. Εἰς ἀντιπερισπασμὸν οἱ Γερμανοβούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἄν. Μακεδονίαν.

Τὴν 17 Αὐγούστου 1916 ἐξεργάγη ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπαναστατικὸν κίνημα ὑπὸ τὸν Ἑλ. Βενιζέλον, τὸν ναύαρχον Π. Κουντουριώτην καὶ τὸν στρατηγὸν Π. Δαγκλῆν (τριανδρία), καθιρτίσθη δὲ καὶ ὁ στρατὸς τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης» πρὸς ἐνίσχυσην τῶν Δ. Συμμάχων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐν τῷ μεταξύ ἐξείλισσοντο σοβαρὰ γεγονότα. Ἐξ αἰτίας ἀποκλεισμοῦ συμμαχικοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος εἰς τὸ Ζάππειον ἀγῆματα τῶν Συμμάχων συνεπλάκηναν μετ' ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ ἐβομβαρδίσθησαν αἱ Ἀθήναι (Νοεμβριανά). Ἐπηκολούθησαν διάφοροι ἐκβιασμοὶ τῶν Συμμάχων μέχρις οὗτο ὁ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῶν Γάλλων στρατηγὸς Ζοννάρ διὰ τηλεσιγράφου τοῦ ἀπήτησε τὴν ἀπομάκρυνσην τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ διαδόχου. Ὡς βασιλεὺς ὠρίκισθη ὁ δευτερότοκος πρίγκιψ Ἀλέξανδρος (30 Μαΐου 1917), ἡ δὲ λοιπὴ βασιλικὴ οἰκογένεια ἀνεχώρησεν εἰς Ἑλβετίαν. Μετ' ὀλίγον ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας ὁ Ἑλ. Βενιζέλος καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν (Ἰούnius). Ἡ Ἑλλάς ἐπισημῶς πλέον ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων.

Ὁ ἀγὼν κατὰ τὸ 1916 καὶ 1917.

Φοβερά ἐπίθεις τῶν Γερμανῶν (Φεβρουάριος 1916) δὲν ἐκλόνησε τὸ Βερντέν. Ὁμοίως ἀπέτυχε καὶ ἡ μεγάλη ἀγγλογαλλικὴ ἐπίθεις τοῦ Σὸμ (Ἰούlius). Εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἡ μεγάλη ρωσικὴ «ἐπίθεις Μπρουσίλωφ» (Ἰούnius) ἐκλόνησε τὴν Αὐστρουγγαρίαν καὶ ἐπέφερεν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους τεραστίας ἀπωλείας. Τὸ Ἰταλικὸν δὲν παρουσίασεν οὐσιώδεις μεταλλαγὰς, ἐνῶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔλαβεν ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος μέχρι τῆς Φλωρίνης. Μετὰ τὴν εἴσοδον καὶ τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον (Αὐγουστος) ἠνοιχθῆ νέον μέτωπον, ἀλλὰ ταχέως ἐξεμηδύνισθη ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ Φὸν Μάκκενσεν. Ἡ Ρουμανία ἐντὸς ὀλίγου κατελήφθη.

Κατὰ τὸ 1917 οἱ Γερμανοὶ ὠργάνωσαν εἰς τὸ Δυτικὸν ἰσχυρὰν ἀμυντικὴν γραμμὴν (γραμμὴ Χίντεμπουργκ ἢ Ζίγκφριντ). Τὸ Ἀνατολικὸν ἔλαβεν ἀπρόοπτον ἐξέλιξιν ἐξ αἰτίας τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ Ἰταλικὸν θὰ κατέρρειν ἐξ αἰτίας τῆς ἡττης τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ Καπορέττο (Ὀκτώβριος), ἀν δὲν ἔσπευδον ἐγκαίρως πρὸς συγκράτησιν τοῦ γαλλικοῦ, ἀγγλικῆ καὶ ἀμερικανικοῦ ἐνισχύσεις. Εἰς τὸ Βαλκανικὸν οἱ Σύμμαχοι ἐνισχύθησαν μετ' 10 ἑλληνικὰς μεραρχίας καὶ ἐβελτίωσαν τὰς θέσεις των. Ὁμοίως ἐβελτιώθησαν αἱ θέσεις τῶν Συμμάχων καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέτωπα.

Ἡ ἐπανάστασις ἐν Ρωσίᾳ.

Αἱ ἀποτυχίαι καὶ αἱ ἀπώλειαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς ἀνωμάλου ἤδη ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ρωσσίας καὶ τὴν ἔκρηξιν ἐπαναστάσεως (Μάρτιος 1917). Ὁ τσάρος Νικόλαος Β' παρητήθη, ἡ δὲ ἀνακρουχθεῖσα δημοκρατία ταχέως περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ὀργανωμένου προλεταριάτου. Ἡ σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὸν Κερένσκυ κυβέρνησις ἀπέτυχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Γερμανῶν. Ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ μολσεβίκων (κόμμα τῆς πλειοψηφίας) καὶ μενσεβίκων (κόμμα τῆς μειοψηφίας) κατέληξαν εἰς τὴν Ὀκτωβριανὴν ἐπανάστασιν (1917). Ἡ κυβέρνησις Κερένσκυ ἀνετράπη καὶ ἐγκατεστάθη δικτατορία τοῦ προλεταριάτου ὑπὸ τὸν Λένιν, Τρότσκυ κ.ά. Ἡ νέα κυβέρνησις τῶν σοβιέτ (λαϊκὰ συμβούλια) προέβη εἰς συνθηκολόγησιν μὲ τὰ προελαύνοντα ἤδη γερμανικὰ στρατεύματα. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Μπρέστ-Λιτόβσκ (Μάρτιος 1918) ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν ἐδάφη καὶ ἰδρύθησαν ὡς ἀνεξάρτητα κράτη ἡ Οὐκρανία, ἡ Πολωνία, ἡ Φιλανδία, ἡ Λιθουανία, ἡ Ἐσθονία καὶ ἡ Λεττονία. Ὅμοιως ἐξεκενώθησαν αἱ περιοχαὶ Ἀρδαχάν, Κάρς καὶ Βατούμ καὶ ἀνεκρηύχθη ἀνεξάρτητος ἡ Γεωργία (Καύκασος).

Ἡ κατάρρευσις τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν.

Ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν Ρωσίαν δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀνακουφίσῃ τὰς ἐξηντλημένας Κεντρικὰς Αὐτοκρατορίας. Τελευταία ἀπεγνωσμένη ἐπίθεσις εἰς τὸ Δυτικὸν (ἄνοιξις τοῦ 1918) εἶχε μεμονωμένας τινὰς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε νὰ διασπᾷ τὸ συμμαχικὸν μέτωπον. Εἰς οὐδὲν ἐπίσης κατέληξε καὶ ὁ βομβαρδισμὸς τῶν Παρισίων ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομέτρων διὰ τῶν νέων ὑπερτληβόλων τύπου Βέρθα. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἤρχισεν ἡ μεγάλη ἀντεπίθεσις τοῦ Γάλλου στρατάρχου Φόρς, ἀρχηγοῦ τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων. Μετὰ 15 ἡμέρας τὸ γερμανικὸν μέτωπον ἀνετράπη καὶ ἡ γραμμὴ Ζίγκφριτ δὲν συνεκράτησε τοὺς ὑποχωροῦντας καὶ διωκομένους Γερμανοὺς.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὸ Μακεδονικὸν ὁ νέος ἀρχηγὸς Γάλλος στρατηγὸς Φρανσέβτ' Ἐσπεραὶ δι' ἐπιθέσεώς του ἀνέτρεψε τοὺς Γερμανοβουλγάρους καὶ ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ (Σεπτέμβριος 1918). Ὁ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας ὑπέγραψε τὴν ἀνάκωχὴν τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἄλλου ἐγκαταλείψαντες τὸν ἀγῶνά των κατὰ τῶν Ἀγγλῶν εἰς Παλαιστίνην καὶ τὰ Στενά ὑπέγραψαν τὴν ἀνάκωχὴν τοῦ Μούδρου (Ὀκτώβριος 1918). Οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἐπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὸ Ἰταλικὸν οἱ Αὐστριακοὶ μετὰ τὴν διάσπασιν τοῦ μετώπου των παρὰ τὸ Βιττόριο Βενέτο διελύθησαν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὑπέγραψε τὴν ἀνάκωχὴν τῆς Πάδουας (Νοέμβριος 1918). Ἐπειτα ἀπὸ σειράν ἐπαναστάσεων εἰς Βιέννην, Ζάγκρεπ, Πράγαν, Λεμβέργην, Βουδαπέστην κ. ἄ. ἀνεκρηύχθη ἡ Δημοκρατία καὶ ὁ Κάρολος ἔφυγεν εἰς Ἑλβετίαν.

Ὅλα αὐτὰ ἐπετάχυναν τὴν γερμανικὴν κατάρρευσιν. Ἐνῶ ἀκόμη κατεῖχτο ἐχθρικὸν ἔδαφος, ἡ γερμανικὴ διοίκησις ὑπέβαλεν εἰς τὸν πρόεδρον Οὐίλσον αἰτήσιν ἀνάκωχῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 14 ὄρων, τοὺς ὁποίους ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου εἶχε διατυπώσει ὁ πρόεδρος. Ἡ ἀνάκωχὴ ὑπεγράφη τὴν 11 Νοεμβρίου. Ὁ γερμανικὸς στόλος, διὰ νὰ μὴ παραδοθῇ, ἀνετινάχθη ἢ ἐβυθίσθη ὑπὸ τῶν πληρωμάτων του εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Σκάπα Φλόου (Ἰανουάριος 1919). Εἰς τὴν Γερμανίαν ἔπειτα

ἀπὸ σειρὰν ἐπαναστάσεων ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Β' ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ καὶ οὕτως ἐγκαθιδρύθη συνταγματικὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα (Αὐγούστος 1919).

Αἱ συνθήκαι τῆς εἰρήνης.

Αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν συνθήκην ἤρχισαν τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919 εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιών. Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών ὑπεγράφη τὴν 28 Ἰουνίου, διὰ ταύτης δὲ 1) Ἡ Γαλλία ἔλαβε τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην. 2) Ἡ Πολωνία τὴν Ποσανίαν καὶ τὴν Ἄν. Πρωσίαν. 3) Ὁ λιμὴν τοῦ Δάντσιχ ἐγένετο ἐλεύθερος. 4) Συνεφωνήθη ὁ καθορισμὸς τῶν ἐδαφικῶν διαφορῶν δι' ἰδιαιτέρων συνθηκῶν καὶ 5) Ἡ Γερμανία ὑπεχρέωθη ν' ἀφοπλισθῆ καὶ νὰ καταβάλλῃ βαρείας ἐπανορθώσεις.

Εἰς τὴν συνθήκην ἐγένετο λόγος περὶ ἰδρύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὡς ὄργανου διασφαλίσεως τῆς εἰρήνης.

Σειρὰ ἄλλων συνθηκῶν ἠκολούθησε τὴν ὑπογραφήν τῆς πρώτης: 1) Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἄγ. Γερμανοῦ (10 Σεπτεμβρίου) ἐχωρίσθη ἡ Οὐγγαρία ἀπὸ τῆς Αὐστρίας.

2) Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγύ (27 Νοεμβρίου 1919) ἡ Βουλγαρία παρεχώρει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἄνατ. Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτ. Θράκην.

3) Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανόν (4 Ἰουνίου 1920) καθωρίσθησαν τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας καὶ αἱ ἐδαφικαὶ παραχωρήσεις τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Ρουμανίαν, Νοτιοσλαβίαν, Πολωνίαν καὶ Τσεχοσλοβακίαν.

4) Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (10 Αὐγούστου 1920) ἐκανονίζετο ἡ τύχη τῆς Τουρκίας. Ἡ Ἑλλάς ἔλαβε τὴν Ἄνατ. Θράκην μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν Ἰμβρον καὶ Τένεδον καθὼς καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης. Ἡ Γαλλία ἀπέκτα ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, ἡ Ἀγγλία ἐπὶ τῆς Μεσοποταμίας, Παλαιστίνης καὶ Χετζάζ (Αραβία), ἡ δὲ Ἰταλία ἐλάμβανε τὴν Τριπολίτιδα, προσέτι δὲ ὡς σφαῖραν οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς τὰς ἐναντι τῆς Δωδεκανήσου ἀκτὰς. Τὰ Στενά ἐτέθησαν ὑπὸ διεθνή ἔλεγχον, ἡ δὲ Κύπρος καὶ ἡ Αἴγυπτος παρέμειναν ὑπὸ τοὺς Ἀγγλους. Τέλος ἡ Ἀρμενία ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνεξάρτητος.

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἄφινεν ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὴν Β. Ἡπειρον, ἡ ὁποία διαρκοῦντος τοῦ πολέμου εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Δι' ἀποφάσεως τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκεψέως τῶν Παρισίων (Νοέμβριος 1921) ἡ ἑλληνικὴ αὕτη περιοχὴ κάτεκρωθῆ εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἡ ἐν Ἑλλάδι καταστάσις μεχρὶ τοῦ 1935

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή.

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάς εὐρέθη ὑποχρεωμένη νὰ συμμετάσχη μὲ δύο μεραρχίας εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Συμμάχων εἰς Οὐκρανίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ ἀγωνιζομένων κατὰ τοῦ μολ-

σεβικισμού (Ιανουάριος — Μάρτιος 1919). Το ελληνικόν τουτο σῶμα εἶχε σημαντικὰς ἀπωλείας εἰς τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην ἐκστρατείαν.

Νέα δὲ ὅμως δοκιμασίαι ἀνέμενε τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης, διότι τὰ ἔθνικιστικά στοιχεῖα τῆς Τουρκίας ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ συγκεντρωθέντα εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, τὴν Ἄγκυραν, ἠρτήθησαν νὰ ἐφαρμόσουν τὰς συνθήκας. Ἡ Ἑλλάς ὅθεν ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν. Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου (Ὀκτώβριος 1920), ἡ ἀποτυχία τοῦ Βενιζέλου εἰς τὰς ἐκλογὰς (Νοέμβριος) καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ἐσφαλμένη πολιτικὴ ἐπέφεραν τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν. Ὁ προελάσας πέραν τοῦ Σαγγαρίου ἑλληνικὸς στρατὸς δεχθεὶς μεγάλην ἀντεπίθεσιν (13 Αὐγούστου 1922) ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ, ὁ ὁποῖος κρυφίως ἐνισχύετο ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῆς Ἑλλάδος, διελύθη. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ Μ. Ἀσία ἐξεκένωθη, οἱ δὲ Τούρκοι προέβησαν εἰς πρωτακούστους βαρβαρότητας. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀσίας ἔπειτα ἀπὸ ζῶην αἰῶνων ἐξερριζώθη.

Ἡ συνθήκη τῆς Λωζάννης.

Τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἀντικατέστησεν, ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα κυρίως, ἡ συνθήκη τῆς Λωζάννης (14 Ἰουλίου 1923). Ἐκτὸς τῆς Μ. Ἀσίας ἀπεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους ἡ Ἄν. Θράκη καὶ αἱ νῆσοι Ἰμβρος καὶ Τένεδος. Ἡ Τουρκία ἀπῆλλάγη ἀπὸ τὸ καθεστὸς τῶν διομολογήσεων καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Στενῶν. Δι' εἰδικῆς συμβάσεως καθωρίσθη ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν πλὴν τῶν établis, δηλ. τῶν μονίμως ἐγκατεστημένων εἰς τὰς περιοχὰς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Δ. Θράκης πρὸ τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1918. Ἡ Ἑλλάς στερηθεῖσα πάσης πολεμικῆς ἀποζημιώσεως ὑπεχρέωθη νὰ δαπανήσῃ τεράστια ποσὰ, μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῆς διεθνούς φιλανθρωπίας, διὰ τὴν ἐγκατάστασιν 1,5 περίπου ἑκατομμυρίων προσφύγων. Ὁ κλονισμὸς ἦτο μέγας ἐν τούτοις διὰ τῶν προσφύγων ἐτονώθη ἡ ἑλληνικὴ παραγωγὴ καὶ ἐνισχύθη τὸ ἔθνικόν στοιχεῖον τῆς Β. Ἑλλάδος.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1922 καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῆς Δημοκρατίας.

Τὰ λείψανα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς ὑπὸ τοὺς συνταγματάρχας Ν. Πλαστήραν καὶ Σ. Γονατᾶν καὶ τὸν πλοίαρχον Ν. Φωκᾶν ἐπαναστάτησαντα ἐν Χίῳ καὶ Λέσβῳ, ὅπου εἶχον διαπεραιωθῆ, μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τοῦ ἐπαναστατήσαντος ἐπίσης στόλου, ἀπεβίβάσθησαν εἰς Λαύριον καὶ κατέλαβον τὰς Ἀθήνας. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐπαναφέρει (6 Δεκεμβρίου 1920) διὰ δημοψηφίσματος ἡ κυβέρνησις τοῦ πλειοψηφίσαντος λαϊκοῦ κόμματος, παρητήθη ὑπὲρ τοῦ διαδόχου Γεωργίου Β' (14 Σεπτεμβρίου 1922). Ὑπὸ ἐκτάκτου στρατοδικεῖου κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἐξετελέσθησαν 5 ἐκ τῶν ὑπουργῶν τῆς κυβερνήσεως Δ. Γούναρη καὶ ὁ στρατηγὸς Χατζανέστης ὡς ὑπεύθυνοι διὰ τὴν μικρασιατικὴν συμφορὰν.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1923 ἐξερράγη ἀντεπαναστατικὸν κίνημα ἐν Πελοποννήσῳ, μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπὸ τὸν Σ. Γονατᾶν ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν ἀπομάκρυσιν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β', ὡς μὴ ἐμπνέοντος πλέον ἐμπιστοσύνην (19 Δεκεμβρίου 1923), ὥρισε δὲ ἀντιβασιλέα τὸν Π. Κουντουριώτην. Διὰ νέων ἐκλογῶν ἐξελέγη ὁ μόλις ἐπανεληθὼν ἐξ Εὐρώπης Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος ὅμως μετ' ὀλίγον παρητήθη τῆς πολιτικῆς. Εἰς τὴν βουλήν ἐπέκρά-

τησαν τότε οί υπό τόν 'Αλέξ. Παπαναστασίου δημοκρατικοί, οί οποίοι ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τόν βασιλικόν οἶκον (25 Μαρτίου 1924) καί ἀνεκήρυξαν τήν δημοκρατίαν.

Ἡ περίοδος τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ κυβερνητική ἀστάθεια καί ἡ σειρά τῶν κινήσεων ἐξηκολούθησεν ἀκόμη καί μετά τῶν ψήφισιν τοῦ συντάγματος τῆς Ἑλλάδος (3 Ἰουνίου 1927). Ὁ Ἑλ. Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος ἐπανεβλῶν εἰς τήν πολιτικήν ἐσημάτισε κυβέρνησιν (1928), δὲν ἠδυνήθη νά λύσῃ τὸ οικονομικόν πρόβλημα, ἀλλ' οὔτε καί ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὸν μετά τήν ἐκλογικὴν του ἀποτυχίαν (1932) κυβέρνησις ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ λαϊκοῦ κόμματος Π. Τσαλδάρην. Τὴν 5 Μαρτίου 1933 ἐγένοντο νέαι ἐκλογαί, ἀλλὰ τὴν ἐπομένην ἐξερράγη ἐπαναστατικὸν κίνημα ὑπὸ τὸν Ν. Πλαστήραν, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀπέτυχε. Ἐσηματίσθη τότε κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Π. Τσαλδάρην, ἐπὶ τῆς ὁποίας τελικῶς ὑπεγράφη τὸ Βαλκανικὸν σύμφωνον (8 Φεβρουαρίου 1934) μεταξύ Ἑλλάδος, Ρουμανίας, Νοτιοσλαβίας καί Τουρκίας. Τὸ σύμφωνον τοῦτο ἦτο τὸ ἐπιστέγασμα μακρῶν προσπαθειῶν καί τῶν προκατόχων κυβερνήσεων.

Ἐνῶ ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις ἐξειλίσσετο ὀδυρῶς, νέον σοβαρὸν ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐξερράγη (1 Μαρτίου 1935) εἰς τὸν στρατὸν καί τὸν στόλον, τὸ ὁποῖον ὅμως κατέστειλεν ὁ κυβερνητικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν Γ. Κονδύλην. Τὰ στρατοδικεῖα ἐπέβαλον αὐστηρὰς ποινάς, κατεδίκασαν δὲ ἐρήμην εἰς θάνατον καί τὸν Ν. Πλαστήραν καί Ἑλ. Βενιζέλον ὡς εὐνοήσαντας τὴν ἐπανάστασιν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἡ ἐκλεγείσα ἐθνοσυνέλευσις (Ἰούνιος 1935) κατήργησε διὰ ψήφισματος τὴν Δημοκρατίαν καί ἐπέφερε τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν καί τὸ σύνταγμα τοῦ 1911. Ἡ πολιτικαὶ αὕτη μεταβολὴ ἐπεκυρώθη διὰ δημοψηφίσματος (3 Νοεμβρίου 1935). Μετὰ βραχείαν ἀντιβασιλείαν τοῦ Γ. Κονδύλη ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' (25 Νοεμβρίου 1935).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Αἱ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΛΗΞΙΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν.

Ἡ ἰδέα τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως τῆς ἀνθρωπότητος πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀρχαίων ἀμφικτιονῶν. Ὁ νέος ὀργανισμὸς τῆς Κ.Τ.Ε. ἐκήρυξεν ὡς σκοπὸν του τὴν παγίωσιν τοῦ πνεύματος τῆς εἰρήνης, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ἦτο προσπάθεια τῶν Ἀγγλοσαξῶνων πρὸς διατήρησιν τῶν κεκτημένων. Ἡ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ ἤρχισε τὴν 16 Ἰανουαρίου 1920 ἐν Λονδίνω καί εἶτα ἐν Γενεύῃ. Διὰ τῆς Κ.Τ.Ε. ἐλύθησαν διεθνῆ τινὰ ζητήματα, δὲν ἐπηλήθευσαν ὅμως αἱ ἐλπίδες, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίχθησαν ἐπ' αὐτῆς. Ἡ δύναμις τῶν ἰσχυρῶν μετέβαλε τὴν Κ.Τ.Ε. εἰς ἓν ἀπλοῦν χρεωκοπημένον συμβούλιον, τὸ ὁποῖον τυπικῶς διετηρήθη μέχρι τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Αί Μεγάλοι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης.

Αί Μεγάλοι Δυνάμεις διεμοιράσθησαν τὰς γερμανικὰς ἀποικίας. Ἡ Γαλλία ἐπὶ πλεόν ἔλυσε συμβιβαστικῶς τὸ ζήτημα τῆς Συρίας ἔναντι τῆς βοήθειας τῆς πρὸς τὸν Κεμάλ ἑναντίον τῆς συμμαχου τῆς Ἑλλάδος. Τῆς Ἀγγλίας τὰ κέρδη ἦσαν μεγαλύτερα. Ἐξουσίαζε τώρα 450 περίπου ἑκατομμυρίων. Διὰ τῶν νέων κτήσεών τῆς καὶ τῶν κρατῶν τῆς Βρετανικῆς Κοινοπολιτείας ἐξησφάλισε τὸ πρόγραμμά τῆς «Ἀκρωτήριον-Ἀλεξάνδρεια» καὶ ἤλεγχε τὸν δρόμον πρὸς τὰς Ἰνδίας. Ἐν τούτοις εἰς τὸ ἀπέραντον αὐτὸ κράτος παρουσιάσθησαν ζητήματα ἀφυπνίσεως λαῶν, ὡς τὸ Ἴρλανδικόν, τὸ Ἰνδικόν καὶ τὸ Αἰγυπτιακόν.

Ἡ Ἰταλία ἐστερέωσε τὴν κατοχὴν τῆς εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ διεισέδυσσε εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ Ἀλβανίαν. Μὲ τὴν κατοχὴν τῶν Δωδεκανήσων, τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναικῆς κατέστη μεγάλη Δύναμις εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐσωτερικῶς παρουσιάσθησαν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἀνωμαλῖαι ἕνεκα τῆς ἰσχύος τῶν δύο ἀντιθέτων ἄκρων. Ἐν τέλει ἐπεβλήθησαν οἱ συντηρητικαὶ φασισταὶ ὑπὸ τὸν Μουσολίνι, εἰσῆλθον εἰς Ρώμην (Ὀκτώβριος 1922) καὶ ἴδρυσαν δικτατωρικόν φασιστικόν κράτος.

Εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐστερέωθη τὸ μπολσεβικικόν καθεστῶς. Τὸ 1920 ἐξεργράγη ρωσσοπολωνικὸς πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Πολῶνοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Γάλλων ἀξιωματικῶν ἐνίκησαν καὶ οὕτως ἀνέκοψαν τὴν ρωσικὴν ἐξάπλωσιν πρὸς Δυσμάς. Εἰς τὴν Ν. Ρωσσίαν ὁ ἀντεπαναστατικὸς στρατὸς τοῦ Βράγγελ συνετρίβη. Ἀπὸ τοῦ 1920 ἡ Ἐνωσις Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν (Ε.Σ.Σ.Δ.) περιέλαβε τὴν Οὐκρανίαν, Σιβηρίαν, Γεωργίαν, Ἀρμενίαν κ. ἄ. μέχρι τῆς Ἀποῦ Ἀνατολῆς.

Τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς.

Ἡ Ρουμανία, ἐπειδὴ δὲν ἔμεινεν ἱκανοποιημένη, ἐπεχείρησε κατὰ ληψιν τῆς Οὐγγαρίας, τὴν ὁποίαν ὅμως ὑπεχρέωθη νὰ ἐγκαταλείψῃ (1919). Τὸ 1922 ὁ Φερδινάνδος Α' ἐστέφθη ὡς βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Ρουμανίας. Ἡ Νοτιοσλαβία περιέλαβε διαφορωτάτους λαοὺς μὲ κεντρικὸν πυρῆνα τοὺς Σέρβους. Πρὸς ἐξασφάλισίν τῆς συνέπηξε μετὰ τῆς Ρουμανίας καὶ Τσεχοσλοβακίας τὴν ὀνομασθεῖσαν Μικρὰν Ἀντάντ. (1921). Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐστέφθη ὡς βασιλεὺς ὁ Ἀλέξανδρος Α'. Εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἡ ἐγκατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Φάν Νόλι δημοκρατία (1923) ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ Ζώγου, ὁ ὁποῖος τελικῶς ἐστέφθη βασιλεὺς (1928). Ἐν Τουρκίᾳ μετὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (1921 - 1922) ἐξεβροντίσθη ὁ Μωάμεθ ΣΤ' καὶ ἐγκαθιδρύθη δημοκρατία ὑπὸ τὸν Μουσταφὰ Κεμάλ, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησεν ἐπιτυχῶς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κράτους του. Τὸ Μαυροβούνιον τέλος ἔπαυσεν ὑφιστάμενον ἀπὸ τοῦ 1918, ὅτε ἐνετάχθη εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν.

Αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ πρόεδρος Οὐίλσον συνήντησε μεγάλην ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἔργου του. Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας, οὕτω δὲ αἱ Ἠν. Πολιτεῖαι συνήψαν χωριστὰς συνθήκας καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ καθεστῶς τῆς ἀπομονώσεως. Ἡ Κ. Τ. Ε. ἐστερήθη τοῦ κύρους τῆς ἰσχυροτέρας Δυνάμεως. Τὸ 1921 ἐξελέγη πρόεδρος ὁ Χάρδιγκ, ἐκπρόσωπος τοῦ ἀντιδραστικοῦ αὐτοῦ πνεύματος.

Ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου ἡ Ἰαπωνία ἀκολουθοῦσα τὴν ἰμπεριαλιστικὴν τῆς πολιτικὴν ἐπέτυχε διὰ συνθήκης (1916) ν' ἀναγνωρισθῆ ἕκ μέρους τῆς Κίνας ὡς ἡ μᾶλλον κυριαρχοῦσα Δύναμις ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Ἐπηκολούθησε ραγδαία ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ναυτικοῦ τῆς. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἔλαβε τὴν τέως γερμανικὴν περιοχὴν τοῦ Κιάου Τσέου καὶ ἄλλας οἰκονομικὰς παραχωρήσεις.

Ἡ Κίνα, μολοντί σύμμαχος, ἐξῆλθε μειωμένη ἀπὸ τὸν πόλεμον, διότι οὐσιαστικῶς διετέλει ὑπὸ τὴν ἰαπωνικὴν ἐπιρροήν. Ἡ Κ. Τ. Ε. ἐκώφευσεν εἰς τὰς διαμαρτυρίας τῆς, διὰ τοῦτο δὲ ἡ Κίνα δὲν ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀπὸ τοῦ 1919 ἀρχίζει μίᾳ περιόδῳ ἐμφυλίων πολέμων, ἡ ὁποία ὑπεβόηθησε τὰς ἰμπεριαλιστικὰς βλέψεις τῆς Ἰαπωνίας. Οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν ξένων καὶ αἱ προπαγάνδαι ἔρριψαν εἰς τὸ χάος τὴν παλαιὰν Σινικὴν αὐτοκρατορίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΙΘ' ΑΙΩΝΟΣ

Ἡ νέα κοινωνικὴ κατάστασις.

Διὰ μέσου τῶν ζωηρῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν ζυμώσεων τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος εἰσερχόμεθα εἰς τὰ νέα ρεύματα τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἡ δημιουργία μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας, ἡ τελειοποίησις τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ παραγωγῆς καὶ ἡ ἐκ τούτων ἰσχυροποίησις τοῦ κεφαλαίου ἐπέδρασαν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων. Οἱ ἐργαζόμενοι ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας μὴ δυνάμενοι οὐδὲ στοιχειώδεις ἀνάγκας νὰ καλύπτουν ἦλθον εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐργοδότας. Τοιοῦτοτρόπως ἐνεφανίσθη τὸ ἐργατικὸν ἢ συνδικαλιστικὸν κίνημα καὶ ὁ σοσιαλισμὸς κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀμέσως ἔπειτα ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ σοσιαλισμὸς διεμορφώθη ἐπιστημονικῶς διὰ τῶν Γερμανῶν σοσιαλιστῶν Καρόλου Μάρξ καὶ Φρεϊδ. Ἔγκελς.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ τάσις πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα ἐδημιούργησε ζωηρὰν στροφὴν πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως καὶ τὸ πείραμα. Αἱ παλαιαὶ δοξασαὶ ἐκλονίζοντο καὶ κατέπιπτον. Ἀτελείωτοι στρατιαὶ ἐπιστημόνων εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Λαπλάς, Ἀμπέρ, Κυβιέ, Παστέρ, Κιουρί, Νόμπελ, Χαϊκελ, Κώχ, Δάρβιν κ. ἄ.), τὰ δὲ πορίσματα τῶν καταπληκτικῶν τῶν ἀνακαλύψεων ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέδρασαν εἰς τὴν ζωὴν, ὥστε ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πρόοδον τῶν θετικῶν κυ-

ρίως έπιστημών. Άλλά και ή φιλοσοφία άπαλλαγείσα από την μεσαιωνικήν της σχολαστικότητα έτράπη πρὸς νέας κατευθύνσεις. Έκ παραλλήλου έσημειώθη αξιόλογος επίδοσις και εις πᾶν ἄλλο είδος έπιστήμης, ὡς εις την άρχαιολογίαν, την γλωσσολογίαν, την ιστορίαν, την βιολογίαν, την ψυχολογίαν, την παιδαγωγικήν, την γεωγραφίαν, την άστρονομίαν κ.τ.λ.

Ἡ λογοτεχνική κίνησις.

Χαρακτηριστικόν γεγονός τῶν άρχῶν τοῦ 10' αἰῶνος είναι ή έπικράτησις τοῦ ρωμαντισμοῦ. Δέν είναι εύκολον νά δοθῆ πλήρης ὀρισμός εις μίαν τάσιν, ή ὁποία εις μὲν τὰς τέχνας ἔφερον ἀναστάτωσιν μετ' την ὑπερβολήν τῶν μέσων έκφράσεως και την κατάχρησιν τῆς αἰσθητικότητος, εις τὰς έπιστήμας προώθησε την ἔρευναν, εις δὲ τὰς κοινωνίας τὸν φιλελευθερισμόν. Εἰς την λογοτεχνίαν ή κυριαρχία τοῦ ρωμαντισμοῦ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὰ κλασσικά πρότυπα, διήρκεσε μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ αἰῶνος, ὕστερον δὲ και πάλιν ἀνεβίωσεν ὡς νεορωμαντισμός. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος ή έπικράτησις ἀστικῶν ἀντιλήψεων περιώρισε τὸ ἐνδιαφέρον εις την πραγματικότητα (ρεαλισμός). Έκ τοῦ ρεαλισμοῦ προήλθεν ὀνατισμός, ὁ ὁποῖος περιέγραψε μετ' ζοφερά χρώματα τὰς ἀσχημίας τῆς ζωῆς και ἐμμέσως ἐπέδιωσε την κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν. Ποικιλία ἄλλων τάσεων ἐκ διαφόρων αἰτίων ἐδημιούργησε κατὰ καιροῦς νέα ρεύματα εις την τέχνην.

Μεγάλων λογοτεχνῶν ὀνόματα κοσμοῦν τὸν 10' αἰῶνα, ὡς τῶν Ἑγγλῶν: Βύρωνος, Σέλλεῦ, Σκῶτ, Μούρ, Τένυσσον, Ντίκενς, Οὐέλλς κ. ἄ., τῶν Γάλλων: Σατωβριάνδου, Λαμαρτίνου, Οὐγκώ, Μπαλζάκ, Μυσσέ, Δουμάς, Γκωτιέ, Φλωμπέρ, Ζολά κ. ἄ., τῶν Ἰταλῶν: Μαντζόνι, Πέλλικο, Καρντοῦτσι, Ντ' Ἀννούντσιο, τοῦ Ἰταλοέλληνοσ Φωσκόλου κ. ἄ., τῶν Γερμανῶν: Γκαίτε, Σίλλερ, Χάινε, Χάουπτμαν κ. ἄ., τῶν Σκανδιναυῶν: Στρίντπεργκ, Γκέιγερσταμ, Ίψεν, Χάμσουν κ. ἄ., τῶν Ρώσων: (χρυσοῦς αἰὼν) Πούσκιν, Λέρμοντωφ, Γκόγκολ, Δοστογιέφσκι, Τουργένιεφ, Τολστόι, Γκόρκυ κ. ἄ.,

Αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι και ή μουσική.

Τῆς ζωγραφικῆς έσημειώθη νέα ἄνθησις εις Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Γερμανίαν και ἄλλας χώρας. Διαρκοῦντος τοῦ 10' αἰῶνος ἔζησαν μεγάλοι ζωγράφοι, γλύπται και ἀρχιτέκτονες, ὡς ὁ Κανόβα, ὁ Δελακρουά, ὁ Κορνέλιους, ὁ Κουρμπέ, ὁ Μιλλέ, ὁ Ροντέν, ὁ Καρπὼ κ. ἄ.

Τῆς μουσικῆς ή ἀνάπτυξις ὑπῆρξεν αξιοθαύμαστος. Ἡ Γερμανία ἀπέβη ή χώρα τῆς ρωμαντικῆς μουσικῆς (Βέμπερ, Σουμπερτ, Σούμαν, ὁ Πολωνὸς Σοπέν, ὁ Τσέχος Σμέτανα κ. ἄ.). Εἰς την Ἰταλίαν διέπρεψαν μεγάλοι συνθέται μελοδραμάτων, ὡς ὁ Ντονιζέττι, Ροσσίνι, Βέρντι, Μασκάνι, Πουτσίνι κ. ἄ. Εἰς την Γαλλίαν έπίσης ἀνεδείχθησαν μεγάλοι μουσικοί, ὡς ὁ Μάγεμπερ, ὁ Μπερλιόζ, ὁ Γκουνώ, ὁ Μπιζιέ, ὁ Μασσενέ κ. ἄ.

Τῆς νεωτέρας μουσικῆς εκπρόσωποι είναι κυρίως οἱ Γερμανοὶ Βάγνερ και Μπράμς, ὁ Οὐγγρος Λίστ, ὁ Γάλλος Ντεμπουσύ, οἱ Ρώσοι Τσαϊκόφσκι, Στραβίνσκι κ. ἄ. Τῆς ὁπερέττας τέλος ἰδρυτῆς θεωρεῖται ὁ Βιεννέζος Ι. Στράουζ.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α' ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΒΙΟΥ

Ὁ ἄπολογισμὸς μιᾶς ἑκατονταετίας.

Μετὰ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου ἡ Ἑλλάς ἐπρεπε νὰ δημιουργηθῇ ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐίνε πράγματι ἀξιοζήλευτος ἡ πρόοδος, ἡ ὁποία ἐπετελέσθη κατὰ τὴν πρώτην ἑκατονταετίαν. Ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ Ἑλληνος ἐπέτυχεν νὰ ὑπερνήκησῃ τὸν τεράστιον ὄγκον τῶν δυσχερειῶν καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν χώραν περίβλεπτον μεταξὺ τῶν Βαλκανίων. Αἱ δυσχέρειαι δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Εἰς τὴν στενότητα χώρου τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, τὸ ὁποῖον τὸ 1828 περιελάμβανε μόνον 753 χιλ. ψυχῶν. 2) Εἰς τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς σταθερότητος ἐξ αἰτίας τῶν κομματικῶν ἀνταγωνισμῶν καὶ τῆς ἀναμειξέως τῶν ξένων. 3) Εἰς τὸς περιπλοκάς τῆς πολιτικῆς τοῦ μεγαλοῖδεατισμοῦ. 4) Εἰς τὴν μοιρολατρικὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπρεπε νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν ἀμφίβολον ὑποστήριξιν μεγάλων προσπαθῶν. Παρὰ ταῦτα ἐσημειώθη πρόοδος, ἡ ὁποία δύνανται νὰ διακριθῇ εἰς τρεῖς περιόδους: 1) Τὴν περίοδον Καποδιστρίου, 2) Τὴν περίοδον Τρικούπη καὶ 3) Τὴν περίοδον Βενιζέλου.

Τοῦ ἐμπορίου ἡ ἀκμὴ χρονολογεῖται ἀφ' ἧς ὁ Πειραιεὺς ἀντὶ τῆς Σύρου ἀπέβη τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος (1870). Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἠκολούθησε νέα ἀλματικὴ ἐμπορικὴ πρόοδος. Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο μεγάλως συνέβαλε καὶ ἡ τελεοποίησης τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν Τ.Τ.Τ. Ἀπὸ τοῦ 1859 εἰσήχθη ἡ ἠλεκτρικὴ τηλεγραφία, ἀπὸ δὲ τοῦ 1895 ἡ τηλεφωνικὴ ὑπηρεσία. Ἐπὶ Τρικούπη κατεσκευάσθη σιδηροδρομικὸν δίκτυον (1882). Διὰ τῆς διανοίξεως τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου (1893) διηκολύνθη ἡ συγκοινωνία καὶ ἀνεπτύχθη ἡ ναυσίπλοια, ἡ ὁποία ἀνῆλθεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Ἡ Ἑλλάς πρὸ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου κατεῖχε τὴν ἕκτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων ναυτικῶν χωρῶν.

Ἡ παιδεία.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ Καποδιστρίου ἐπεδιώχθη ἡ προαγωγὴ τῆς παιδείας. Ἡ θεμελίωσις ὅμως τῆς Δημοτικῆς ἐπραγματοποιήθη τὸ 1834, τῆς δὲ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τὸ 1837. Ἡ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις κατέστη ὑποχρεωτικὴ τὸ 1911, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 κατεβλήθη προσπάθεια διὰ τὴν ὁργάνωσιν γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ἰδρύθη τὸ 1836 (βλ. καὶ σελ. 71), τὸ δὲ σημερινὸν του μέγαρον ἔθεμελιώθη τὸ 1839. Ἀπὸ τοῦ 1836 ἐπίσης ἐλειτούργησε καὶ Πολυτεχνεῖον ὡς «Σχολεῖον Τεχνῶν», ἀπὸ δὲ τοῦ 1862 δαπάναις τῶν ἐκ Μετσόβου ἔθνικῶν εὐεργετῶν Ν. Στουρνάρα, Γ. Τσιτσοῦ καὶ Γ. Ἀβέρωφ ὡς «Ἐθνικὸν Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον». Τὸ 1920 ἰδρύθη ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολὴ καὶ ἡ Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1925 τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Ἄλλα διάφορα καθιδρύματα ἐλειτούργησαν ἐκ παραλλήλου πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ὡς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Μου-

σεΐα, ή 'Εθνική Πινακοθήκη, ή 'Εθνική Βιβλιοθήκη, ή όποία από το 1906 έγκατεστάθη εις πολυτελές μέγαρον έκ δωρεάς τών έκ Κεφαλληνίας αδελφών Βαλλιάνου, κ. ά. Τόν Μάρτιον του 1926 έλειτούργησεν ή 'Ακαδημία 'Αθηνών εις τό περίλαμπρον οικοδόμημα, τό όποϊον έπερατώθη τό 1885 έκ δωρεάς του έκ Μοσχολόλεως Σ. Σίνα. Κατά τούς νεωτέρους χρόνους ιδρύθησαν άλλα διάφορα σχολεία άνωτέρας έπαγγελματικής μορφώσεως.

Εις τήν ιδιωτικήν κυρίως πρωτοβουλίαν όφείλεται και ή ανάπτυξις του άθλητισμού, ώστε ή 'Ελλάς νά καταλάβη πολλάκις πρωτεύουσας θέσιν εις τά Βαλκάνια. Από του 1890 περίπου ιδρύθησαν γυμναστικοί σύλλογοι, μετά δε τό διεθνές άθλητικόν συνέδριον τών Παρισίων, από τό όποϊον έξεπορεύθη τό κήρυγμα του βαρόνου Κουμπερτέν περι άναβίσεως τών 'Ολυμπιακών άγώνων και τελέσεως αυτών τό πρώτον εις τήν 'Ελλάδα, τήν κοιτίδα του όλυμπιακού πνεύματος, ό έθνικός ευεργέτης Γεώργιος 'Αβέρωφ ανέλαβεν ίδιαις δαπάναις τήν άναμαρμάρωσιν του «Παναθηναϊκού σταδίου». Τό 1896 έν μέσω ένθουσιασμού έτελέσθη έν 'Αθήναις ή πρώτη 'Ολυμπιάς τών νεωτέρων χρόνων.

Η κοινωνική πρόνοια.

Διά τήν προστασίαν τής δημοσίας υγείας τά πρώτα μέτρα έλήφθησαν επί Καποδιστρίου και 'Οθωνος, συστηματικώτερα όμως ύπηρεξεν ή μέριμνα από του 1912 κ. έ., όποτε έλειτούργησαν υγειονομικά ιδρύματα και νοσοκομεία. Τό 1839 ιδρύθη Δημοσικόν ή Πολιτικόν Νοσοκομείον. Τά νοσοκομεία έπληθύνθησαν και έπλουτίσθησαν χάρις εις τήν άρωγήν έθνικών ευεργετών, εις τούς όποιούς όφείλεται και ή ίδρυσις όρφανοτροφείων, γηροκομείων και ποικίλων άλλων φιλανθρωπικών ίδρυμάτων.

Διά τήν προστασίαν τής βιομηχανικής έργασίας δέν προέκυψεν ευθύς έξ άρχής ζήτημα. Η έργατική κίνησις έδειξε σημεΐα ύπάρξεως από τών μικροαπειριών του 1879-1883, αλλά βιομηχανικός έργατικός πληθυσμός έδημιουργήθη μέ τήν ίδρυσιν τών πρώτων έργοστασίων περί τό 1890. Τό έργατικόν κίνημα έξεδηλώθη μέ τήν έναρξιν του Κ' αϊώνος. Πρώτη στοιχειώδης έργατική νομοθεσία έψηφίσθη τό 1910, αλλά σταθμόν άπετέλεσεν ή ψήφισις του νόμου «περι ευθύνης προς άποζημίωσιν τών έν έργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων» (έργατικά ασφαλίσεις, 1914). Από τής έποχής αυτής περίπου είχεν άρχίσει νά άνδροϋται ταξική έργατική κίνησις προς συγχρονισμένην έργατικήν νομοθεσίαν.

Η νεοελληνική λογοτεχνία.

Η έξέλιξις τής νεοελληνικής λογοτεχνίας είναι συνυφασμένη μέ τό πολυθρόλητον «γλωσσικόν ζήτημα» και τά δύο παράλληλα ρεύματα, τής λογίας και τής δημοτικής παραδόσεως. Τό γλωσσικόν ζήτημα, τό όποϊον άνεκινήθη τόν ΙΣΤ' αϊώνα, προσέλαβε νέαν όξύτητα, ότε ό 'Ι. Ψυχάρης έδημοσίευσε τό «Ταξίδι» (1888), ή δε όξύνης έφθασεν εις τό κατακόρυφον κατά τήν περίοδον 1901-1912. Παρά τάς ύπερβολάς του τό ψυχαρικόν κίνημα έδωσε νέαν πνοήν εις τόν άγώνα τών δημοτικιστών και συνετέλεσεν εις τήν καθιέρωσιν τής δημοτικής και εις τόν πεζόν λόγον.

Εις τήν ήπειρωτικήν 'Ελλάδα έπεκράτησεν ή λογία τάσις (φαναριωτική ποίησις) εις πάν είδος λογοτεχνικής έκδηλώσεως

(Ἄθ. Χριστόπουλος, Ἰακ. Ρίζος Νερουλός, Ἰακ. Ρίζος Ραγκαβής, Ἀλέξ. καὶ Παναγ. ἀδελφοὶ Σουτσοί, Ἀλεξ. Ρίζος Ραγκαβής, Γεωργ. Ζαλοκώστας, Ἡλ. Τανταλίδης, Ἰωαν. Καρασούτσας, Θεοδ. Ὁρφανίδης κ. ἄ.) μὲ μοναδικὴν σχεδὸν ἐξαιρέσειν τὸν Ἰωαν. Βηλαράν, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθη ἄκρως ριζοσπαστικὴν λύσιν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς δημοτικῆς. Οἱ φαναριῶται ποιηταὶ ἐνεστερνίσθησαν ἐπίσης τὸν ρωμαντισμὸν τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ νοσηρὸν, στυγνὸν κοί ἐθελοθάνατον τόσον, ὥστε δικαίως ἐλέγχθη, ὅτι ἐμιμήθησαν μόνον τὰ ἐλαττώματα τοῦ ρωμαντισμοῦ. Τὴν γενεάν αὐτὴν τῶν καθαρευουσιάνων ἠκολούθησαν ὁ Ἀχιλ. Παράσχος, ὁ Ἄγγ. Βλάχος, ὁ Δημ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ Σπυρ. Βασιλειάδης κ. ἄ. Ὅλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν γενεάν μέχρι τοῦ 1880.

Τὴν πραγματικὴν ἀναγέννησιν ἔφερον οἱ Ἐπτανησίοι ποιηταί, οἱ ὁποῖοι ἤντησαν ἐκ τῆς δημοτικῆς παραδόσεως καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Ἡ λεπτὴ καὶ καλαίσθητος ἑπτανησιακὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή ἐθεμελίωσε τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Κορυφαῖος τῆς ἑπτανησιακῆς ποιήσεως εἶναι ὁ μέγας ἔθνικός ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός. Ἄλλη πλειάς ἀξιολόγων ποιητῶν ἐλάμπρυνε τὴν νεοελληνικὴν γραμματεῖαν, ὡς ὁ Ἄνδρ. Κάλβος, ὁ Ἄριστ. Βαλαωρίτης, ὁ Γεωργ. Τερτσέτης, ὁ Ἰουλ. Τυπάλδος, ὁ σατιρικός Ἄνδρ. Λασκαράτος κ. ἄ. Ἡ ἑπτανησιακὴ παράδοσις φθάνει μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων διὰ τοῦ Λορ. Μαβίλη, τοῦ Γεωργ. Καλοσγούρου, τοῦ Στεφ. Μαρτζώκη κ. ἄ.

Περὶ τὸ 1880 ἔδρασε φιλολογικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας ὁμάς νέων, οἱ ὁποῖοι ἐγκαταλείψαντες τὰ δεσμά τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τῆς καθαρευούσης προεκάλεσαν φιλολογικὴν ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουν ὁ μέγας Ἕλλην ποιητὴς Κωστῆς Παλαμάς, ὁ Γεωργ. Βιζυηνός, ὁ Ἄριστομ. Προβελέγγιος, ὁ Γεωργ. Δροσίνης, ὁ Ἰωαν. Πολέμης, ὁ Ἀλεξ. Πάλλης κ. ἄ. Μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰ. Ψυχάρη καὶ οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν πεζογράφων ἠσπάζθησαν τὴν δημοτικὴν, ἐνῶ ἄλλοι ἔμειναν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἢ διετήρησαν ἐπιφυλάξεις. Εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν παραπλήρως πρὸς τοὺς παλαιότερους Δημ. Βικέλιαν, Γεωργ. Βιζυηνόν, Ἐμ. Ροῖδην, Ἰωαν. Πολυλάκην κ. ἄ. ἐνεφανίσθησαν νέοι ἀξιόλογοι πεζογράφοι, ὡς ὁ Ἰ. Ψυχάρης, ὁ Ἄλ. Παπαδιαμάντης, ὁ Ἄλ. Μωραϊτίδης, ὁ Κ. Θεοτόκης, ὁ Γρ. Ξενοπούλος, ὁ Ἄνδ. Καρκατίτσας, ὁ Χ. Χριστοβασιλῆς, ὁ Ἄργ. Εφταλιώτης (Κλ. Μιχαηλίδης), ὁ Δημ. Ταγκόπουλος, ὁ Ἰωαν. Κονδυλάκης, ὁ Γιαν. Βλαχογιάννης, ὁ Παῦλος Νιρβάνας (Π. Ἀποστολίδης), ὁ Ἄντ. Τραυλαντώνης, ὁ Δημοσθ. Βουτυράς, ὁ Σ. Μελάς κ. ἄ.

Ἡ λυρική ποίησις παρουσίασε τότε καὶ τοὺς Κ. Κρυστάλλην, Μ. Μαλακάσην, Ἰ. Γρυπάρην, Κ. Χατζόπουλον, Λάμ. Πορφύραν (Δ. Σύψωμον), Ζ. Παπαντωνίου, Ἀλέξ. Καβάφην, Σωτ. Σκίπην, Ἄγγ. Σικελιανόν, Κ. Βάρναλην, Ν. Καζαντζάκην κ. ἄ.

Εἰς τὴν λογοτεχνικὴν κριτικὴν ἀξιόλογος ὑπῆρξεν ἡ ἐργασία τοῦ Ἰ. Πολυλά, τοῦ Ἐμ. Ροῖδου, τοῦ Ἄγγ. Βλάχου, τοῦ Κ. Παλαμά, τοῦ Γ. Ξενοπούλου, τοῦ Ζ. Παπαντωνίου, τοῦ Η. Βουτιεριδῆ, τοῦ Φ. Πολίτη κ. ἄ.

Εἰς τὸ θέατρον ἐν ἀρχῇ παρουσιάσθη ἔμμετρος δραματούργια μὲ «νεκρὰν γλῶσσαν καὶ νεκρὰ θέματα». Τεχνικώτερον ἔγραψαν ὁ Δ. Βυζάντιος, ὁ Δ. Βερναρδάκης, ὁ Σ. Βασιλειάδης, ὁ Δ. Κορομηλάς, ὁ Κλ. Ραγκαβής, ὁ Μπάμπης Ἄννινος, ὁ Ν. Λάσκαρης κ. ἄ. Ὁ Ἄντ. Μάρτεσης ἔγραψε τὸ μόνον κοινωνικὸν δράμα τῆς ἐποχῆς, τὸν «Βασιλικόν». Εἰς τὸ μετέπειτα θέατρον κυριαρχεῖ τὸ πλούσιον ἔργον τοῦ Γρηγ. Ξενοπούλου. Ἄλλοι ἀξιόλογοι θεατρικοὶ συγγραφεῖς εἶναι ὁ Γιαν. Καμπύσης, ὁ Κ. Χρηστομάνος, ὁ Παῦλος Νιρβάνας, ὁ Π. Χόρν, ὁ Δ. Ταγκόπουλος, ὁ Σ. Μελάς, ὁ Τ. Μωραϊτίνης, ὁ Θ. Συναδινός κ. ἄ. Μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνώψωιν τοῦ θεάτρου ἐκτὸς τῆς συστηματικῆς θεατρικῆς κριτικῆς καὶ ἡ ἴδρυσις θεάτρον καὶ ἐπαγγελμα-

τικῶν σχολῶν θεάτρου, ἰδίᾳ ὁμοῦ τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου (1900), τοῦ ὁποῦ ἡ λειτουργία εἶναι συστηματικὴ μόνον ἀπὸ τοῦ 1932.

Εἰς τὰς ἐπιστήμας διεκρίθησαν μεγάλοι ἐπιστήμονες, ὡς ὁ ἱστορικὸς Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ θεμελιωτὴς τῆς λαογραφίας Ν. Πολίτης, ὁ γλωσσολόγος Γ. Χατζηδάκης, ὁ ἀρχαιολόγος Π. Καββαδίας κ. ἄ.

Αἱ τέχναι.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀξιοσημεῖωτος ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς λαϊκῆς τέχνης εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν, εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν ὑφαντικὴν, τὴν κεραμεικὴν, τὴν ξυλουργικὴν (ἔπιπλα, τέμπλα κ. τ. τ.), τὴν κεντητικὴν (φορεσιαί, πολυτελεῖ ἄμφια κ. τ. τ.), τὴν μεταλλουργικὴν (μετάλλια σκευὴ οἰκιακῆς καὶ θρησκευτικῆς χρήσεως) κ. λ.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ ἀνοικοδόμησις προώδευσεν ἱκανοποιητικῶς καὶ πόλεις ἐδημιουργήθησαν καὶ ἔργα ἀξιόλογα. Εἰς τὴν πρωτεύουσιν κυρίως ἐκτίσθησαν οἰκοδομήματα λαμπρά. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη οἱ Δανοὶ ἀρχιτέκτονες ἀδελφοὶ Χάνσεν ἀνήγειραν μνημειώδη οἰκοδομήματα ἐν Ἀθήναις, βραδύτερον δὲ Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες, ὡς ὁ Σταμ. Κλεάνθης, ὁ Λυσ. Καυταντζόγλου, ὁ Ἀναστ. Μεταξᾶς, ὁ Ἀριστ. Ζάχος, ὁ Ἀ. Ὀρλάνδος κ. ἄ.

Ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ῦ εὐρίσκοντο ἐν ἀκμῇ εἰς τὴν Ἑπτάνησον (Ἑπτανησιακὴ Σχολή). Τὸ 1805 ἰδρύθη ἐν Κερκύρᾳ ἡ πρώτη δημοσία καλλιτεχνικὴ Σχολή, τὴν ὁποίαν βραδύτερον διεδέχθη τὸ τμήμα καλλιτεχνίας τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Εἰς τὴν Κέρκυραν ἐπίσης ἰδρύθη Σχολή Ὁραίων Τεχνῶν (1815) ὑπὸ τοῦ γλύπτου Π. Προσαλέντη, εἰς δὲ τὰς ἄλλας νήσους ἐδιδάχθη ἐπιτυχῶς ἡ τέχνη. Εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα ἀνεζωογονήθη ἡ τέχνη διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐν Ἀθήναις τοῦ Σχολείου Καλῶν Τεχνῶν (1837). Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἑκατονταετοῦς ἐλευθέρου βίου ἀνεδείχθησαν καλλιτέχναι, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐτίμησαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀναφέρομεν τοὺς ζωγράφους Σπυρ. καὶ Αἰμ. Προσαλέντη, τὸν Θ. Βρυζάκη, τὸν Νικηφόρον Λύτραν, τὸν Νικόλαον Γύζην, τὸν Κων. Βολανάκη, τὸν Γεωργ. Ἰακωβίδην, τὸν Γεωργ. Ροῦλόν, τὸν Ἐπ. Θωμόπουλον, τὸν Νικ. Χειμῶναν, τὸν Κων. Παρθένην, τὸν Σπυρ. Βικᾶτον, τὸν Κ. Μαλέαν, τὸν Δημ. Γαλάνην, τὸν Γεωργ. Γουναρόπουλον κ. ἄ. Εἰς τὴν γλυπτικὴν ἀνεδείχθησαν διαπρεπεῖς καλλιτέχναι, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων, καθὼς καὶ οἱ μεγάλοι ζωγράφοι Λύτρας καὶ Γύζης, κατάγονται ἐκ Τήνου, ὡς ὁ Λάζαρος καὶ Ἀντώνιος Σῶχος, ὁ Λεων. Δρόσης, ὁ Δημ. Φιλιππότης, ὁ Γεωργ. Βιτάλης καὶ ὁ ἐξάρετος Γιαννούλης Χαλεπάς. Σημαντικὸν ἐπίσης ἔργον παρουσίασαν ὁ Λαζ. Μουτᾶλης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του, ὁ Ἰωάν. Βιτσάρης, ὁ Γεωργ. Μπονάρος, ὁ Κων. Δημητριάδης, ὁ Θ. Θωμόπουλος, ὁ Μιχ. Τόμπρος, ὁ Γ. Ζευγῶλης κ. ἄ.

Ἡ μουσική.

Τὸ γνησιώτερον εἶδος μουσικῆς, τὸ ὁποῖον διεσώθη ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ (βυζαντινὴ). Ἡ πρώτη διεμορφώθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δευτέρας, συνήθως δὲ διακρίνεται εἰς μουσικὴν συνοδεύουσαν τὰ χορευτικὰ καὶ μὴ δημοτικὰ τραγούδια (ἐπιτραπέζια, νανουρίσματα, ᾠσματα συνδεδεμένα μὲ ἔθιμα κ. τ. τ.). Διὰ τὴν περίωσιν τῆς δημοτικῆς αὐτῆς μουσικῆς δὲν κατεβλήθη ἀνάλογος προσ-

πάθεια, όπως διὰ τὴν περίωσιν τοῦ ποιητικοῦ κειμένου. Ἐν τούτοις ἡ νεοελληνικὴ αὐτὴ μουσικὴ δὲν παρεμερίσθη τελείως, οἱ δὲ νεώτεροι μουσικοὶ μας ἐστράφησαν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν χρησιμοποίησιν δημοτικῶν μοτίβων.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, ἡ ὁποία ἐκαλλιεργεῖτο εὐδοκίμως μόνον εἰς τὰ Ἑπτάνησα, εἰσήχθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κεφαλληνιακῆς καντάδας ἐδημιουργήθη ἡ Ἀθηναϊκὴ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ μελοδράματος καὶ τῆς ὀπερέττας δὲν ἐβράδυνεν ἡ εἰσαγωγή, ἰδίως ὅμως ἀπὸ ξένους θιάσους. Διὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος ἀξιωματιμότεροι εἶναι οἱ μόχοι τοῦ ἴδρυτοῦ του Κεφαλλῆνος μουσουργοῦ Διονυσίου Λαυράγκα. Σταθμὸν εἰς τὴν μουσικὴν ἐξέλιξιν ἐσημείωσεν ἡ ἴδρυσις τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν (1871) καὶ ἄλλων ὠδείων καὶ Φιλαρμονικῶν Σχολῶν εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ τὰς ἐπαρχίας.

Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς πρώτης μουσικῆς παραγωγῆς εἶναι Ἑπτανήσιοι, ὡς ὁ Νικόλαος Μάντζαρος, ὁ μελοποιήσας τὸν ἔθνικόν ὕμνον, ὁ Νικ. Τζανῆς Μεταξᾶς, ὁ Παῦλος Καρρέρ, ὁ Σπυρ. Ξύνδας κ. ἄ. Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς νεωτέρας μουσικῆς κινήσεως εἶναι ὁ Διονύσιος Λαυράγκας, ὁ Σπυρ. Σαμάρας, ὁ Ναπολ. καὶ Γεωργ. Λαμπελέτ, ὁ Μανώλης Καλομοίρης, ὁ Θ. Σπάθης, ὁ Μ. Βάρβογλης, ὁ Γεωργ. Σκλάβος, ὁ Αἰμ. Ριάδης, ὁ διεθνοῦς φήμης διευθυντῆς ὀρχήστρας Δ. Μητρόπουλος κ. ἄ., εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν ὀπερέτταν ὁ Θ. Σακελλαρίδης καὶ Ν. Χατζηπαυστόλου.

Ἐπ' ἐσχάτων ἡ μουσικὴ κίνησις κατέστη ζωηροτέρα καὶ τὸ μουσικὸν ἐπίπεδον ὑψηλότερον. Πολλοὶ Ἕλληνες μουσικοὶ διαπρέπουν ἐντός καὶ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐν συνδυασμῶ καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεωτάτης μετὰ τὸ 1920 λογοτεχνίας καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ὅμως αἱ νίκαι κατὰ τὸν β' παγκόσμιον πόλεμον καὶ ἡ ἀντοχὴ εἰς τὴν κατοχὴν καὶ τὰς δοκιμασίας ἀποδεικνύουν, ὅτι παρὰ τὸν μακραίωνα ἔνδοξον βίον τῆς ἡellenικῆς φυλῆς, σφριγηλὴ καὶ ἀκμαία, διατηρεῖ τὴν αἰωνίαν αὐτῆς νεότητα καὶ γονιμότητα.

ΠΙΝΑΞ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΩΝ

Α') Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

1463 - 1479	Τουρκογενετικός πόλεμος διὰ τὴν Κρήτην (Α' Ἑλληνικὴ ἐξέγερσις).
1500	Οἱ Ἑνετοὶ καταλαμβάνουν τὰ Ἐπτάνησα.
1522	Οἱ Τοῦρκοι γίνονται κύριοι τῶν Δωδεκανήσων.
1570	Ἡ Κύπρος καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Τοῦρκων.
1571	Ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (Ἐξεγέρσεις ἐν Ἑλλάδι).
1632	Κατάργησις τοῦ παιδομαζώματος.
1669	Μετὰ τὸν μακρὸν τουρκογενετικὸν πόλεμον οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουν τὴν Κρήτην.
1685	Οἱ Ἑνετοὶ γίνονται κύριοι τῆς Πελοποννήσου.
1687	Ὁ Παρθενὼν καταστρέφεται ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν τοῦ Μοροζίνη.
1715	Οἱ Τοῦρκοι ἀνακτοῦν τὴν Πελοπόννησον.
1769 - 1770	Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ὁρλώφ εἰς Πελοπόννησον καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων.
1790 - 1792	Οἱ ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσῶνη.
1790 - 1803	Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν.
1797	Ἡ κατάληψις τῶν Ἐπτανήσων ὑπὸ τῶν Γάλλων.
1798	Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα.
1799	Ῥωσοτουρκικὸς στόλος καταλαμβάνει τὰ Ἐπτάνησα. Ἰδρυσις τῆς Ἰονίου Πολιτείας.
1807	Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλοῦτ οἱ Γάλλοι ἐπανέρχονται εἰς τὰ Ἐπτάνησα.
1808	Τὸ κίνημα τοῦ Βλαχάβα.
1809 - 1814	Οἱ Ἄγγλοι κυριεύουν τὰς Ἰονίους νήσους.
1814	Ἡ ὀργάνωσις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.
1821	Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις [Φεβρ. 22. Ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάστασιν εἰς Μολδοβλαχίαν. — Μαρτίου 23. Κατάληψις τῶν Καλαμῶν — Μαρτίου 25. Κήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως. — Ἀπριλ. 10. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου. — Ἀπριλ. 23. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀθ. Διάκου. — Μαΐου 8. Ἡ μάχη εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς. — Μαΐου 13. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετίου. — Μαΐου 26. Ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν. — Μαΐου 27. Ὁ Παπανικολῆς πυρπολεῖ τουρκικὴν φρεγάταν εἰς Ἐρεσσόν. — Ἰουνίου 7. Ἡ καταστροφὴ εἰς τὸ Δραγατσάνι. — Ἰουνίου 22. Ἡ μάχη τοῦ Λάλα. — Αὐγούστου 25. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν. — Σεπτεμβρίου 23. Πτώσις τῆς Τριπόλεως].
1822	Ἰαν. 1. Ἡ Α' ἐν Ἐπιδαύρῳ ἔθνοσυνέλευσις. Προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. — Φεβρ. 20. Ναυμαχία τῶν Πατρῶν. — Μαρτίου 30. Καταστροφὴ τῆς Χίου. — Ἰουν. 6-7. Ὁ Κανάρης πυρπολεῖ τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. — Ἰουλ. 4. Καταστροφὴ εἰς τὸ

- Πέτα. — 'Ιουλ. 26. Καταστροφή τοῦ Δράμαλι. — Δεκεμ. 25. Ἀποτυχία τῆς Α' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.
- 1823 **Μάρτιος.** Ἡ Β' ἐν Ἀστρει Ἐθνοσυνέλευσις — Αὐγ. 11. Ἡ μάχη τοῦ Καρπενησίου καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη — Ὀκτώβριος. Διατύπωσις τοῦ ρωσικοῦ σχεδίου — Δεκεμβρ. 24. Ὁ Βύρων ἀποβιβάζεται εἰς Μεσολόγγιον.
- 1824 Οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐμφύλιοι πόλεμοι. — **Μάρτιος.** Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Μεχμέτ Ἀλή — Ἰουνίου 6-8. Καταστροφή τῆς Κάσσου — Ἰουν. 18-20. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν — Αὐγ. 28. Ναυμαχία τοῦ Γέροντα.
- 1825 **Φεβρ. 12.** Ἀπόβασις τοῦ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον — **Ἀπρὶλ. 7.** Μάχη εἰς τὸ Κρεμμύδι — **Ἀπρὶλ. 15.** Β' Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου — **Ἀπρὶλ.** — Ναυμαχία παρὰ τὸν Καφηρέα — **Μαΐου 20.** Ὁ Παπαφλέσσας πίπτει ἥρωικῶς εἰς τὸ Μανιάκι — **Ἰουν. 10.** Ὁ Ἰμπραήμ καταλαμβάνει τὴν Τρίπολιν — **Ἰουλ.** Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Κανάρη εἰς Ἀλεξάνδρειαν.
- 1826 **Ἀπρίλιος.** Ἡ Γ' ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνέλευσις — **Ἀπρὶλ. 10-11.** Ἡ Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου — **Ἀπρὶλ. 26.** Ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Πετροπούλεως — **Αὐγ. 23.** Ὁ Κιουταχῆς πολιορκεῖ τὴν Ἀκρόπολιν — **Αὐγ. 28.** Μάχη τοῦ Χαϊδαρίου — **Νοεμ. 24.** Μάχη τῆς Ἀραχώβης — **Δεκεμβρ.** Ὁ Φαβιέρος ἐνισχύει τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως.
- 1827 **Μάρτιος.** Ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνέλευσις — **Μαΐου 1.** Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκλογή τοῦ Καποδιστρίου — **Ἀπρὶλ. 24.** Ἡ ἐν Φαλήρῳ καταστροφή καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη — **Ἰουλίου 6.** Ἰουλιανὴ Σύμβασις — **Ὀκτωβρ. 8.** Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.
- 1828 **Ἰαν. 6.** Ὁ Καποδίστριας κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα — **Αὐγουστος.** Ὁ Μαιζὼν ἐκκαθαρίζει τὴν Πελοπόννησον.
- 1829 **Μαρτ. 10.** Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου — **Ἰούλιος.** Ἡ Δ' ἐν Ἀργεῖ Ἐθνοσυνέλευσις — **Σεπτεμ. 12.** Ἡ μάχη τῆς Πέτρας.
- 1830 **Ἰαν. 22.** Τὸ β' πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου (ἀ ν ε ξ α ρ τ η σ ι α τ ῆ ς Ἑ λ λ ά δ ο ς).
- 1831 **Σεπτεμ. 27.** Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.
- 1832 **Μάρτιος.** Ἡ Ε' ἐν Ἀργεῖ Ἐθνοσυνέλευσις. Τὸ «ἡγεμονικὸν σύνταγμα». — **Ἰουλ.** Ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ὁθωνος ὡς βασιλέως.
- 1833 Ἀποβίβασις τοῦ Ὁθωνος εἰς Ναύπλιον (Ἰαν. 25). — Ἰδρυσις τῆς Αὐτοκεφάλου Ἑλλην. Ἐκκλησίας.
- 1834 Μεταφορὰ τῆς Πρωτεουσῆς εἰς Ἀθήνας.
- 1837 Ἰδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
- 1843 **Σεπτεμβρίου 3.** Ἡ ἐπανάστασις τῆς 3ης Σεπτεμβρίου καὶ ἡ παραχώρησις συντάγματος.
- 1854 - 1857 Περίοδος τῆς κατοχῆς (Κριμαϊκὸς πόλεμος).
- 1862 Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὁθωνος.
- 1863 Ἡ ἄφιξις τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'.
- 1864 **Μαΐου 21.** Ἡ ἔνωσις τῶν Ἰονίων νήσων. — Τὸ νέον σύνταγμα (Ὀκτώβριος).
- 1866 Ἐπανάστασις ἐν Κρήτῃ. — Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου.
- 1875 Ἡ πρώτη κυβέρνησις τοῦ Χαρ. Τρικούπη.

- 1878 Ὁ συνταγματικὸς χάρτης τῆς Χαλέπας.— Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου.— Ἡ κατάληψις τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ἁγγλων.
- 1881 Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας.
- 1897 Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος.
- 1898 Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ.
- 1909 Τὸ κίνημα τοῦ Γουδί. Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος εἰς τὰς Ἀθήνας.
- 1911 Τὸ νέον σύνταγμα.
- 1912 Ἡ Ἰταλία καταλαμβάνει τὰ Δωδεκάνησα.
- 1912 Ὀκτώβριος. Α' Βαλκανικὸς πόλεμος.— Ὀκτώβρ. 26. Κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης.— Δεκεμβρ. 3. Ναυμαχία τῆς Ἑλλης.
- 1913 Φεβρ. 21. Πτώσις τῶν Ἰωαννίνων.— Μαρτ. Δολοφονία τοῦ Γεωργίου Α' καὶ ἀνάρρησις εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου Β'.— Μαΐου 17. Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου.— Ἰουνίου 17. Β' Βαλκανικὸς πόλεμος.— Ἰουλίου 28. Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.— Νοεμ. 1. Ἡ συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν.— Ὁ ἀγὼν τῶν Βορειοηπειρωτῶν.
- 1914 - 1918 Ὁ Α' Παγκόσμιος πόλεμος.
- 1915 Ἀπόβασις τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντάντ εἰς Θεσσαλονίκην.
- 1916 Αὐγ. 17. Τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Βενιζέλου εἰς Θεσσαλονίκην.
- 1917 Μαΐου 30. Ἀπομάκρυνσις τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀνάρρησις τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου.
- 1918 Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλίων.
- 1919 Ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγύ (διακανονισμὸς τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων).
- 1920 Αὐγ. 10. Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (διακανονισμὸς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων).— Σεπτ. 12. Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου.— Δεκεμ. 6. Ἐπάνοδος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.
- 1922 Αὐγούστος. Ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή.— Σεπτ. 14. Παραίτησις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἀνάρρησις τοῦ Γεωργίου Β'.
- 1923 Ἡ συνθήκη τῆς Λωζάννης.— Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β'.
- 1924 Μαρτ. 25. Ἡ ἀνακήρυξις τῆς Δημοκρατίας.
- 1927 Τὸ Σύνταγμα τῆς Δημοκρατίας.
- 1934 Φεβρ. 8. Τὸ Βαλκανικὸν σύμφωνον.
- 1935 Νοεμβρ. 25. Ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β'.

Β') Ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας.

- 1492 Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς.
- 1517 Ὁ Λούθηρος κηρύσσει τὴν μεταρρύθμισιν.
- 1529 Α' πολιορκία τῆς Βιέννης.
- 1536 Συνθήκη Φραγκίσκου Α' καὶ Σουλεϊμάν. Ἀρχὴ τῶν διωμολογήσεων.
- 1543 Ὁ ἴβαν Δ' τῆς Ρωσσίας στέφεται τσάρος.
- 1555 Ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης.
- 1571 Ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (Lepanto).
- 1572 Ἡ νύξ τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου.
- 1588 Ἡ καταστροφὴ τῆς «ἀηττήτου ἀρμάδας».
- 1598 Τὸ διάταγμα τῆς Νάντης.
- 1618 - 1648 Ὁ τριακονταετῆς πόλεμος.— Ἡ βεσφαλικὴ εἰρήνη.

- 1649 - 1660 Ἡ περίοδος τῆς Δημοκρατίας ἐν Ἀγγλίᾳ—Κρόμβελ.
1683 Ἡ β' πολιορκία τῆς Βιέννης.
1687 Ἡ β' μάχη τοῦ Μοχάτς.
1689 Ὁ Πέτρος ὁ Μέγας.
1697 Οἱ Τούρκοι ἠττώνται εἰς τὴν μάχην τῆς Ζέντας.
1699 Ἡ συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς.
1701 Ἰδρυσις τοῦ βασιλείου τῆς Πρωσίας.
1704 Ἡ Ἀγγλία καταλαμβάνει τὸ Γιβραλτάρ.
1707 Ἐνωσις Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας.
1713 Εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης.
1718 Συνθήκη τοῦ Πασσάροβιτς.
1739 Συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου.
1740 Φρειδερίκος ὁ Μέγας.
1763 Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων. Ἡ Ἀγγλία γίνεται παγκό-
σμιος δύναμις.
- 1768 - 1774 Α' Ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος.—Συνθήκη τοῦ Κ. Καϊναρτζή.
1776 Ἰουλίου 4. Ἰδρυσις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.
1783 Ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς
Ἀμερικῆς.
- 1788 - 1792 Β' Ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος.—Συνθήκη τοῦ Ἰασιού.
1789 Ἰουλίου 4. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.
1797 Συνθήκη τοῦ Καμποφόρμιο. Κατάλυσις τῆς Ἐνετικῆς
Δημοκρατίας.
- 1798 Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος εἰς Αἴγυπτον.
1803, 1815 Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Σέρβων.
1804 Ὁ Ναπολέων ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ.
1812 Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ῥωσίαν.
1813 Ἡ μάχη τῆς Λειψίας.
1815 Βατερλώ. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης.
1829 Ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος. Ἡ συνθήκη τῆς Ἀδριανουπό-
λεως.
- 1830 Ἡ Ἰουλιανὴ ἐπανάστασις ἐν Γαλλίᾳ.
1848 Τὸ ἔτος τῶν ἐπαναστάσεων. Ἀνακήρυξις τῆς Δημοκρα-
τίας ἐν Γαλλίᾳ.
- 1852 Ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων γίνεται αὐτοκράτωρ.
1853 - 1856 Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος.
1859 Ἡ ἔνωσις τῆς Ἰταλίας.
1866 Γερμανοαυστριακὸς πόλεμος (Βίσμαρκ—Σάδοβα).
1870 Ἡ Ῥώμη πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας. Ὁ περιορισμὸς τοῦ
πάπα.
- 1870 Ἡ βουλγαρικὴ ἐξαρχία.
1870 - 1871 Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος.
1875 Ἡ Γ' Γαλλικὴ Δημοκρατία.
1877 - 1878 Ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος.—Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγ. Στεφά-
νου (Μάρτιος).—Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου (Ἰούλιος).
Οἱ Ἀγγλοὶ καταλαμβάνουν τὴν Κύπρον.
Οἱ Ἄγγλοι καταλαμβάνουν τὴν Ἀνατ. Ῥωμυλίαν.
- 1885 Οἱ Σινοῖαπωνικὸς πόλεμος.
1894 Οἱ Α' διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐν Ἀθήναις.
1896 Ὁ Ῥωσοῖαπωνικὸς πόλεμος.
1904 - 1905 Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας.—Ἡ ἐπανάστασις τῶν
Νεοτούρκων.
- 1911 - 1912 Ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος.
1912 - 1913 Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι.
1913 Ἰδρυσις ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ κράτους.
1914 - 1918 Ὁ Α' παγκόσμιος πόλεμος.
1917 Ἐξοδος τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον.

- 1917 Ρωσική Ἐπανάστασις (Μάρτιος).—Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάστασις.
- 1918 Κατάρρευσις τῶν μετώπων εἰς Ρωσίαν, Βαλκάνια, Τουρκίαν, Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν.
- 1919 Συνθήκαι τῶν Βερσαλλιῶν, Ἄγ. Γερμανοῦ, Νεϊγύ.— Ἡ ἐκστρατεία εἰς Οὐκρασίαν.
- 1920 Ἰανουάριος. Ἐναρξίς τῆς λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τῆς Κ. Τ. Ε. — Συνθήκαι Τριανόν καὶ Σεβρῶν.— Ρωσσοπολωνικὸς πόλεμος.
- 1921 Ἰδρυσις τῆς Μ. Ἀντάντ.
- 1922 Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή.— Ὁ Κεμάλ ἀνακηρύσσει δημοκρατίαν ἐν Τουρκίᾳ.— Ὁ Μουσολίني ἐπικρατεῖ εἰς Ἰταλίαν.
- 1923 Ἡ συνθήκη τῆς Λωζάννης.
- 1934 Τὸ Βαλκανικὸν σύμφωνον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

(Από τοῦ 1453 μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως)

ΚΕΦ. Α΄. Ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῶν Τούρκων	Σελ.	3
ΚΕΦ. Β΄. Ἀρχὴ τῆς τουρκικῆς παρακμῆς	»	5
ΚΕΦ. Γ΄. Ἡ ἐν Τουρκίᾳ κατάστασις κατὰ τὸν 17 ^{ον} αἰῶνα	»	9
ΚΕΦ. Δ΄. Ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς	»	11
ΚΕΦ. Ε΄. Αἱ πρὸ τοῦ 1821 ἑλληνικαὶ ἐξεγέρσεις	»	14
ΚΕΦ. ΣΤ΄. Ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐπὶ τουρκοκρατίας	»	17
ΚΕΦ. Ζ΄. Αἱ τύχαι τῆς Ἐπτανήσου	»	18
ΚΕΦ. Η΄. Εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως	»	20

ΜΕΡΟΣ Β΄.

(Ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως)

ΚΕΦ. Α΄. Εἰσαγωγή εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους	Σελ.	23
ΚΕΦ. Β΄. Ἡ ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως	»	25
ΚΕΦ. Γ΄. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις	»	27
ΚΕΦ. Δ΄. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐθνικῶν κρατῶν	»	29
ΚΕΦ. Ε΄. Τὰ γερμανικὰ κράτη μετὰ τὸ 1648	»	33
ΚΕΦ. ΣΤ΄. Ἡ ἀπεριόριστος μοναρχία εἰς τὴν Γαλλίαν	»	34
ΚΕΦ. Ζ΄. Ἡ Ἀγγλία	»	35
ΚΕΦ. Η΄. Οἱ ἀποικιακοὶ ἀνταγωνισμοὶ	»	36
ΚΕΦ. Θ΄. Ἡ Ρωσσία	»	37

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

(Από τῆς Γαλλ. Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης)

ΚΕΦ. Α΄. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις	Σελ.	40
ΚΕΦ. Β΄. Οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι τῆς Γαλλίας	»	43
ΚΕΦ. Γ΄. Ἡ περίοδος τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος	»	44
ΚΕΦ. Δ΄. Ἡ πτώσις τοῦ Ναπολέοντος	»	46
ΚΕΦ. Ε΄. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι (17 ^{ος} καὶ 18 ^{ος} αἰῶν)	»	48

ΜΕΡΟΣ Δ΄.

(Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις)

ΚΕΦ. Α΄. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν	Σελ.	50
ΚΕΦ. Β΄. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπανάστασεως	»	51
ΚΕΦ. Γ΄. Τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1822	»	56
ΚΕΦ. Δ΄. Ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὸ 1824	»	58
ΚΕΦ. Ε΄. Ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὸ 1824	»	60
ΚΕΦ. ΣΤ΄. Τὰ γεγονότα τοῦ 1825	»	61
ΚΕΦ. Ζ΄. Τὰ γεγονότα τοῦ 1825	»	64
ΚΕΦ. Η΄. Τὰ γεγονότα τοῦ 1827	»	65
ΚΕΦ. Θ΄. Ἡ ἰδρυσις τοῦ ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ κράτους	»	67

ΜΕΡΟΣ Ε΄.

(Τὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς μέχρι τοῦ 1914)

ΚΕΦ. Α΄. Τὰ ἐν Ἑλλάδι γεγονότα μέχρι τοῦ 1864	Σελ.	69
ΚΕΦ. Β΄. Ἡ νέα φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος	»	72
ΚΕΦ. Γ΄. Τὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς μέχρι τοῦ 1897	»	74
ΚΕΦ. Δ΄. Τὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς μέχρι τοῦ 1912	»	78
ΚΕΦ. Ε΄. Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι	»	81

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄.

(Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ Α΄ παγκοσμίου πολέμου)

ΚΕΦ. Α΄. Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ 1871	Σελ.	86
ΚΕΦ. Β΄. Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ ἀποικιακοὶ ἀνταγωνισμοὶ	»	91
ΚΕΦ. Γ΄. Αἱ χῶραι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς	»	94

ΜΕΡΟΣ Ζ΄.

(Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος)

ΚΕΦ. Α΄. Τὰ γεγονότα τοῦ Α΄ παγκοσμίου πολέμου	Σελ.	96
ΚΕΦ. Β΄. Ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις μέχρι τοῦ 1935	»	101
ΚΕΦ. Γ΄. Αἱ Δυνάμεις μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου	»	103
ΚΕΦ. Δ΄. Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις κατὰ τὸν ἸΘ΄ αἰῶνα	»	105
ΚΕΦ. Ε΄. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν πρώτην ἑκατονταετίαν ἐλευθέ- ρου βίου	»	107

ΠΙΝΑΚΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΩΝ

Α΄ Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας	Σελ.	112
Β΄ Ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας	»	114
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΩΝ	»	115

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ. 19 (στίχ. 20) Ιταλοβυζαντινή	άντι Ιταλοβυζαντική
> 21 (στίχ. 10) 1798	άντι 1898
> 25 (στίχ. 29) humanismus	άντι hamanismus
> 26 (στίχ. 34) Φλωρεντινής	άντι Φλωρεντικής
> 27 (στίχ. 22) άποπεράτωσιν	άντι άπαπεράτωσιν
> 29 (στίχ. 31) μεταρρύθμισιν	άντι μεταρρύθισιν
> 38 (στίχ. 24) με πάθος	άντι μη πάθος
> 44 (στίχ. 36) Καμποφόρμιο	άντι Κομποφόρμιο
> 50 (στίχ. 12) Μεταξύ αὐτῶν ἦτο	άντι Μεταξύ αὐτῶν
> 59 (στίχ. 38) φιλελληνική	άντι φιλλελληνική
> 70 (στίχ. 8) 27 Σεπτεμβρίου 1831	άντι 1821

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

Βαλάκη Π. Ἡ Διδασκαλία τῶν ἐκθέσεων. Τόμ. Α'.

» » Ἡ Διδασκαλία τῶν ἐκθέσεων. Τόμ. Β' δεμένος.

Δημοπούλου Π. Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἀρχ. Ἑλλήνων.

Diehl G. Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Μεταφρ. Καψαμπέλη.

Κυλίμη Π. Οἰκονομικὴ Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν γειτόνων της.

Λιβαδά Ν. Συστηματικὸς Ὁδηγὸς τῶν συνθέσεων.

Λογοθέτη Κ. Τὰ αἰώνια ἰδεώδη: Θρησκεία, Γλῶσσα, Πατρίς.

Μπαρμπασιτάθη. Λύσεις ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων Ἀλγέβρας Χατζηδάκη-Μπαρμπασιτάθη.

» Λύσεις ἀσκήσεων Ἀλγέβρας Μπαρμπασιτάθη
Ο.Ε.Σ.Β. 1947.

» Λύσεις ἀσκήσεων Τριγωνομετρίας Μπαρμπασιτάθη
Ο.Ε.Σ.Β.

» Λύσεις ἀσκήσεων Θεωρητικῆς Ἀριθμητικῆς Χατζηδάκη-Μπαρμπασιτάθη.

» Λύσεις ἀσκήσεων Γεωμετρίας Μπαρμπασιτάθη ἀνωτέρων τάξεων γυμνασίων Ν. Τύπου Ο.Ε.Σ.Β. 1947.

Οικονόμου Μιχ. Λεξικὸν Ἀνωμάτων Ρημάτων.

Τζαργιζάνου Ἀχ. Λατινικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐγκεκριμένης Λατινικῆς Γραμματικῆς Ο.Ε.Σ.Β. 1947.

Τζουγανάτου Νικ. Γενικὴ Ἱστορία Τεῦχος Α' (Ἀρχαία Ἑλληνικὴ—Ρωμαϊκὴ—Βυζαντινὴ—Μ. Εὐρωπαϊκὴ).